Colleccion Antòni Nogués
de versions en aranés

25

GUÈRRA E PATZ

Libre 1 de 4

Lev Nicolàievic Tolstoi

PRESENTACION

Aguest ei eth libre 25 dera colleccion Nogués. Comencèrem hè un parelh d'ans; en aqueth moment se creèren mès suspreses e incredulitats que non pas entossiastes. Ara, vistes e publicades es mès de 5000 pagines traduïdes e un corpus de mès de 2.500.000 de paraules auem era referéncia literària personau mès extensa der aranés e possiblament ua de bases de traduccion mès complètes dera lengua occitana. E eth trabalh non ei acabat, encara mo'n quede entà aumens un an mès, sense compdar aqueres que per manca de drets d'autor non poderam publicar, però qu'au mens n'anonciam era sua existéncia e era volontat de difoner-les tant lèu podegam. Auem en calaish dera demora e dera paciéncia, traduïdes ar aranés per Antòni Nogués: Era Pèsta de Albert Camus, Auròra Ròia de Pio Baroja, Mala Èrba de Pio Baroja, Era Cerca de Pio Baroja (aguestes tres òbres constituïssen era trilogia Era luta pera vida), Era Comtessa de Tiurana de Eduard Batlle, Eth gran dessenh de Stephen Hawking, Nau viatge entath Pirenèu de Núria Garcia Quera, Eth mon de Sofia de Jostein Gaarder, El Universo para Ulises de Juan Carlos Ortega...

En aguest segon anniversari auem iniciat era publicacion en papèr, en ues tirades cuertes, es òbres dera Colleccion Antòni Nogues. Era sua distribucion serà fòrça seleccionada, però i serà. Peth moment auem publicat en papèr totes es òbres presentades digitalament pendent er an 2019. Enguan, 2021, publicaram es de 2020.

Ath delà d'aguesta òbra, qu'aué presentam, cambiaram un shinhau eth format de presentacion des òbres. Deisharam de publicar era prumèra presentacion des òbres, qu'a estat tostemp era madeisha e qu'a servit entà conéisher es línies generaus dera Colleccion Antòni Nogués. Ara, aguesta colleccion ja ei un hèt consolidat e non cau mès reiteracions. Pendent aguesti dus ans auem escrit un parelh de pagines de presentacion de cada òbra ena qu'era tematica generau ère era qualitat dera traduccion e era capacitat deth traductor. Açò hè un cinquentenat de pagines valorant era linia lingüistica deth traductor. Ara, ja quede pòc per díder, era qualitat deth traductor e des sues produccions a estat contrastada… ei per aguest motiu d'ara enlà es presentacions seràn mens lingüistiques, mens valoratives dera qualitat literària e mens longues; simplament seràn introductòries a manèra d'un acompanhament mès elementau entà un autor que ja s'a consagrat en mon dera traduccion ar aranés, e deth que ja s'a introduït lo fondamentau dera sua qualitat e des sues valors.

Hè dus ans comencèrem era publicacion des òbres traduïdes per Nogués, damb ua òbra de Tolstoi, ua des mès emblematiques, famoses e qualitatives dera istòria dera literatura mondiau: Anna Karenina. Ara començam aguesta segona etapa des publicacions damb ua auta òbra deth madeish autor damb tanta o mès qualitat e consideracion internacionau: Guèrra e patz.

Nogués non sap rus e per açò a de hèr era traduccion en tot partir d'ua auta traduccion. Non ei cap de nauetat. Moltes traduccions de grani autors an acodit a traduccions intermieges entà facilitar era òbra ena lengua desirada, A passat, e passe, en totes es lengües, includides es de major emplec e extension. Podem trobar òbres russes traduïdes ath castelhan a partir d'ua traducccion francesa, obre orientaus traduïdes ath francés tot partint d'ua traduccion ar inglés...Aguesta traduccion de Guèrra e patz a partit dera traduccion castelhana de F.J.Alcantara e J. Lain Entralgo e corregida bèth temps dempús per Lydia Kuper. "Ei dilhèu era mielhor traduccion en lengua castelhana" (Antòni Nogués). Antòni cerque eth milhor document.

Jusèp Loís Sans Socasau

President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

GUÈRRA E PATZ

Autor: Lev Nicolàievic Tolstoi

LIBRE PRUMÈR

PRUMÈRA PART

I

Plan, donc, *mon prince*, Genova e Lucca ja non son que propietats, domenis dera familha Bonaparte. Non. Vos avisi que se non me didetz qu'èm en plia guèrra, se voletz adocir encara totes es infàmies, totes es asenades d'aguest Anticrist (e òc ma he, me pensi que n'ei), que no me'n volerè saber arren de vos, non vos considerarè amic mèn ne seratz jamès er esclau fidèu que didetz. Vai, planvengut, planvengut. Ja veigui que vos espaurisqui. Seiguetz e parlem.

Damb aguestes paraules, Anna Pavlovna Scherer, dauna d'aunor e plan pròcha ara Emperairitz Maria Fedorovna, gessie ar encontre, en un dia de junhsèga de 1805, d'un important personatge cargat de titols, eth prince Vasili, prumèr en arribar ena sua recepcion. Anna Pavlovna tossie hège ja quauqui dies. Se tractaue d'ua *grippe*, coma didie era, (*grippe* alavetz qu'ère ua paraula naua e plan pòc tenguda). Totes es cartes d'invitacion que peth maitin auie manat a trauèrs d'un lacai de librea ròia didien, sense distincion:

"*Se vous n'avez rien de mieux a faire, M. le comde (o ben mon prince), et se la perspective de passer la soirèe chez une prauve malade ne vous effraye pas trop, je serai charmée de vous voir chez moi entre 7 e 10 heures". Annette Scherer.*

- Mon Diu, quina gessuda mès impetuosa!, repliquèc, sense hèr-se'n d'aguesta acuelhuda, eth prince. S'apressèc a Anna Paulovna, li punèc era man, en tot presentar-li era sua perhumada e ludenta tèsta, e tranquillaments se seiguec en divan.
- Prumèr de tot, didetz-me se com vos va, estimada amiga. Solatjatz a un amic, didec sense alterar era votz e damb un ton que, darrèr dera convenença e simpatia, amagaue ua indiferéncia lèu ironica.
- Com voletz qu'arrés se posque trapar ben quan se patís morauments? Ei possible víuer tranquil enes nòsti tempsi, s'un a sentiments?, repliquèc Anna Pavlovna. Supausi que vos estaratz aciu tota era cauhada, è?
- E era hèsta dera Ambaishada anglesa? Aué qu'ei dimèrcles. M'i cau anar, repliquèc eth prince. Era mia hilha vierà a me quèrrer aciu.
- Me pensè qu'aguesta hèsta s'anullarie. *Je vos avoue que totes ces fètes et tous ces feux d'artifice commencent a devenir insipides*.
- Se s'auesse sabut eth vòste desir, era hèsta que s'aurie anullat, repliquèc eth prince, que, coma de costum, madeish qu'un relòtge en marcha, didie causes que ne eth madeish volie que se credessen.
- Non me tormentetz cap. Plan, donc, se qué auetz decidit per çò que hè ara *depeche* de Novosiltsov? Vos qu'ac sabetz tot.

- Qué voletz que vos diga?, responec eth prince damb votz hereda e cansada. *Qu'a-t-on decidé*? *On a decidé que Bonaparte a brulè ses vaissaux, et je crois que nous sommes en train de bruler es notres*.

Eth prince Vasili parlaue tostemp guiterosaments, coma un actor que declame eth sòn papèr en ua comèdia plan sabuda. Ça que la, Anna Pavlovna Scherer, maugrat es sòns quaranta ans, se mostraue plia de coratge e fervor.

Qu'èster afogada s'auie convertit entara dauna en ua vertadèra posicion sociau e enquia e tot, a viatges, sense voler, solet entà non decéber es esperances des que la coneishien, se hège a veir entosiasta. Eth contengut arridolet que ludie tostemp en ròstre d'Anna Pavlovna, encara que non s'avièsse as traits envielhidi deth sòn ròstre, exprimie, coma enes mainatges mimadi, era permanenta consciéncia deth sòn graciós defècte, que d'eth, ne volie, ne podie, ne trapaue eth besonh de corregir-se.

Ath miei dera convèrsa politica, Anna Pavlovna s'aluguèc:

- Ò!, non me parletz d'Austria! Dilhèu jo non compreni arren, mès me semble qu'Austria non desire era guèrra ne l'a desirat jamès. Que mos hè traïcion. Solet Russia li cau sauvar a Euròpa. Eth nòste benfactor se'n sap pro ben dera sua nauta mission e li serà fidèu: sonque en aquerò fidi. Ath nòste estimat e bontadós Emperaire li serà confiada era mission mès granosa deth mon e eth ei tan vertuós que Diu non l'abandonarà, pr'amor que se complisque eth sòn naut destin: estronharà era idra dera revòuta, mès terribla encara en èster amiada per aqueth maufactor e assassin. Nosati solet mos cau redimir era sang deth just… e jo vos demani… En qui podem fidar? Anglatèrra damb eth sòn esperit comerciau, non comprenerà ne poirà compréner jamès era sublima nautada morau der Emperaire Alexandre. Que s'a remit a evacuar Malta. Vò veir clar e cèrque pertot eth motiu secret des nòsti actes. Qué an dit de Novosiltsov?... Arren. Que non an comprenut, non pòden compréner era abnegacion deth nòste Emperaire, que non vò arren entada eth madeish e ac vò tot entath ben deth mon. E qué an prometut? Arren. E çò que prometeren non ac compliràn! Prusia a declarat ja que Bonaparte ei invencible e qu'arren pòt hèr Euròpa sancera contra eth… E jo non creigui ne ua soleta paraula ne de Hartlenberg ne de Haugwitz. *Cette fameuse neutralité prussienne, ce n'est qu'un piège.* Non creigui qu'en Diu e en sublim destin deth nòste gran Emperaire. Eth sauvarà a Euròpa!... E aciu s'interrompec còp sec Anna Pavlovna, damb un arridolet ironic, en tot trufar-se'n dera sua pròpia afogadura.
- Me pensi, comentèc eth prince arrint, que se vos auessen manat a vos en sòrta deth nòste simpatic Wintzingerode, auríetz arrincat eth consentiment deth rei de Prusia. Be n'ètz d'eloquenta! Mès non m'aufritz tè?
- Ara madeish! A prepaus, higec en tot padegar-se de nauèth, aué qu'aurè ena mia casa a dus òmes plan interessants: *le vicomte de Montemart, il est allié aux Montmorency par le Rohan*. Ua des mielhores familhes de França. Qu'ei un des autentics e vertadèrs emigradi. Ath delà, vierà *l'abbé Morio*. Coneishetz ad aguesta ment privilegiada? A estat recebut per Emperaire. Lo coneishetz?
- Que ne serè encantat, didec eth prince; e higec damb negligéncia, coma s'en aqueth moment se'n brembèsse de quauquarren desparièr, quan precisaments çò qu'anaue a preguntar ère er objècte principau dera sua visita. Didetz-me, ei cèrt

qu'era Emperairitz-mair desire eth nomentament deth baron Funke coma prumèr secretari en Viena? Çampar qu'aguest Baron ei un praube òme.

Eth prince Vasili volie entath sòn hilh aqueth nomentament, que i auie un interès particular entà autrejar-l'ac ath Baron a trauèrs dera Emperairitz Maria Fedorovna.

Anna Pavlovna cluquèc a penes es uelhs, hènt veir que ne era ne arrés podie criticar aquerò que compladie ara Emperairitz.

- *Monsieur le baron de Funke a eté recommandé ara emperatrice-mère par sa soeur*, venguec de díder damb votz trista e seca.

Quan Anna Pavlovna nomentèc ara Emperairitz eth sòn ròstre aqueric era expression prigonda e sincèra d'ua barreja de devocion, estima e tristor, çò que l'arribaue tostemp qu'ena convèrsa se parlaue dera sua protectritz. Higec que Sa Majestat auie volut mostrar ath baron Funke *beaucoup d'estime*, e, un còp mès, es sòns uelhs se velèren de tristor.

Eth prince carèc en tot hèr veir indiferéncia. Anna Pavlovna, damb era sua abiletat de hemna e dauna de Cort e damb era rapiditat dera sua intuicion femenina, volec castigar ath prince per çò qu'auie gausat díder sus ua persona recomandada ara Emperairitz, en tot padegar-lo ath còp.

- Mès *a propos de votre famille*, higec. Vo'n sabetz qu'era vòsta hilha dès qu'a entrat en societat, ei eth delèri de toti? Toti que la trapen tan beròia coma eth dia.

Eth Prince s'inclinèc en senhau de respècte e gratitud.

- Pensi soent (contunhèc Anna Pavlovna après un brac silenci e apressant-se ath Prince en tot arrir-li trendaments, mostrant-li damb aquerò qu'era convèrsa politica s'auie acabat e que se balhaue ja lòc ara convèrsa intima), pensi soent ena enòrma injustícia que se repartís era felicitat ena vida. Per qué era fortuna vos a balhat a vos dus hilhs (que non compdi ath mendre, Anatol, que non me shaute), higec damb votz decidida, en tot arroncilhar es celhes, dus hilhs tant excellents? Sincèraments, vos que les apreciatz mens que nosati, pr'amor que non vo'les meritatz.

E tornèc a arrir damb era sua mès afogada arridalha.

- Qué li vam a hèr! Lafater aurie dit que jo non è era protuberància dera paternitat, repliquèc eth Prince.
- Deishatz-vos de badinades. Que voi parlar damb vos seriosaments. Sabetz que sò plan maucontenta deth vòste hilh mendre? Entre nosati, (e eth sòn ròstre aqueric ua trista expression), se n'a parlat d'eth a Sa Majestat e se vos a planhut a vos…

Eth Prince no responec, mès era, en silenci, lo guardaue damb interès, en tot demorar era responsa. Eth prince Vasili arroncilhèc leugèraments es celhes.

- E qué voletz que hèsca?, didec a tot darrèr. Ja sabetz qu'è hèt tot çò qu'è podut entà educar-les, e es dus son uns pècs. Ipolit, aumens, qu'ei un pèc agradiu, e Anatòli, ça que la, un pèc rambalhaire. Aquerò qu'ei tot; aguesta qu'ei era soleta diferéncia que i a entre es dus, higec, damb un arridolet encara mès imperatiu e ua animositat encara mès estranha, tant que, dissimuladaments, e enes plecs que se mercauen ath torn dera boca campaue claraments quauquarren grossièr e hastigós.
- Per qué an hilhs es òmes coma vos? Se non siguéssetz pair, que non vos ac repotegaria, didec Anna Pavlovna en tot lheuar cogitosaments es uelhs.
- Que jo sò eth vòste fidèu esclau e ad arrés mès qu'a vos ac posqui cohessar. Es mèns hilhs que son eth trebuc dera mia vida, era mia crotz. Jo que m'ac expliqui atau, se qué voletz!, e carèc, exprimint damb ua potèla era sua somission ara crudèu fortuna.

Anna Pavlovna se demorèc cogitosa.

- Non auetz pensat bèth còp a maridar ath vòste hilh prodig, a Anatol? E higec: diden qu'es celibatàries *ont la manie des mariages*. Que non ei que senta jo aguesta feblesa, mès qu'è ena mia ment a ua *petite personne* que non s'ac passe guaire ben damb sa pair, *une parente a nous, une princesse Bolkonskaia*.

Eth prince Vasili non responec, maugrat que cuelhec era sua prepausa, gràcies ara memòria e rapiditat de comprension pròpies d'òmes de mon, e atau l'ac hec a veir damb un movement de cap.

- Ò!, sabetz qu'aguest Anatol me còste quaranta mil robles ar an?, didec sense poder evitar, çampar, eth cors des sòns tristi pensaments. Dempús carèc de nau. Qué se passarà laguens de cinc ans s'es causes contunhen coma ara? *Voilà l'avantage d'être père*. Ei rica aguesta princessa?
- Sa pair ei ric e aganit. S'està en camp. Qu'ei eth famós prince Bolkonsky, queigut en desgràcia enes tempsi deth defuntat Emperaire e que cridauen "rei de Prusia". Qu'ei un òme fòrça intelligent, mès maniatic e dificil. *La prauve petite est malheureuse comme les pierres*. A un frair que se maridèc recentaments damb Lisa Meinen. Ei ajudant de camp de Kutuzov e aué vierà en çò de mèn.
- *Ecoutez, chère Annette*, didec eth prince, en tot cuélher de ressabuda era man dera sua interlocutritz e hèr-la baishar incomprensiblaments entà baish. *Arrangez-moi cette afaire e je suis votre plan fidèu esclau a tout jamais*. Era gojata ei de bona familha e rica. Que non è besonh d'arren mès.

E damb aqueri movements aisits, familhars e graciosi que lo distinguien, cuelhec de nauèth era man dera dauna d'aunor, la punèc e dempús de punar-la l'agitèc en aire un instant e se calèc en fautulh en tot dirigir es sòns uelhs entà un aute lòc.

- *Attendez*, didec Anna Pavlovna. Aué madeish parlarè damb Lisa, *era femme du jeune Bolkonsky*. Dilhèu arribem a un acòrd. *Ce sera dans votre famille que je ferai mon apprentissatge de vieille filie.*

II

Eth salon d'Anna Pavlovna s'anaue aumplint de man en man. Era nauta societat de Sant Petersburg venguie ada eth, ei a díder, persones de diuèrses edats e caractèrs, mès totes apertientes, plan que òc, ath madeish miei: ère aquiu era hilha deth prince Vasili, era beròia Elena, que venguie a quèrrer a sa pair pr'amor d'amiar-lo ena hèsta que se celebraue ena Ambaishada; ludie un vestit de balh qu'en eth se destacaue er emblèma des daunes d'aunor. Dempús, era joena princessa Bolkonskaia, coneishuda coma era hemna mès seductritz de Sant Petersburg, maridada er iuèrn passat (ara, per çò dera sua prenhessa, non podie vier enes granes receptions e frequentaue solet es petites cauhades); tanben auie vengut eth prince Ipolit, hilh deth prince Vasili, acompanhat de Mortemart, presentat per eth; e er abat Morio e fòrça d'auti.

- Non auetz vist *a ma tante* o non la coneishetz encara?, preguntaue Anna Pavlovna as convidadi qu'arribauen. E damb fòrça solemnitat les amiaue dauant d'ua vielheta jargada damb un vestit plan ornat de cintes, qu'auie gessut de ua auta estança tanlèu es convidadi comencèren a arribar.

Anna Pavlovna les ac presentaue, prononciant es sòns nòms e virant doçaments es uelhs dès eth convidat entà *ma tante*. Dempús s'aluenhaue. Toti es nauèth vengudi compliren era ceremònia de saludar ara desconeishuda tia, que per era arrés s'interessaue e que non sentien cap de curiosèr. Anna Pavlovna, damb aspècte solemne e trist, seguie es salutacions, en tot aprovar-les en silenci. *Ma tante*, parlaue a cadun, damb identiques paraules, sus era sua pròpia salut, era der interlocutor, que, gràcies a Diu, estaue mielhor. Toti es que s'apressauen pr'amor de saludar ara vielha non mostrauen, per educacion, cap de prèssa entà hèr-se enlà e se retirauen damb ua sensacion d'aleujament per auer complit un déuer penible e non tornar en tota era cauhada.

Era joena princessa Bolkonskaia s'auie hèt a vier era sua labor en un petita saca de velot ornada en aur. Eth sòn polit pòt superior, ombrejat de leugèra pelhaçon, ère, en comparèr as sòns dents, massa cuert, çò que li balhaue ua màger gràcia, madeish en quilhar-se qu'en descéner sus eth pòt inferior. Coma se passe tostemp damb es hemnes francaments atrasentes, es sòns defèctes (un pòt massa cuert e era boca tostemp miei dubèrta) semblauen èster ua vertadèra e particulara beresa, exclusiua dera sua possessora. Qu'ère entà toti un plaser guardar ara beròia futura mama, plia de salut e vitalitat, capabla de tier eth sòn estat tant aisidaments. As vielhs e as joeni engüejadi e caradi les semblaue qu'ath cap de pòc temps de parlar damb era tanben eri aquerien aguestes qualitats. Quinsevolh que li parlèsse e vedesse en cada paraula eth sòn arridolet alègre e es ludenti dents se considerarie particularaments engenhós aqueth dia. E atau pensauen toti.

Era menuda princessa, damb pas brac seguit, hec eth torn ara taula damb era sua saca de labor ena man; e, en tot ajustar-se alègraments eth vestit, cuelhec sèti en un divan près deth *samovar* d'argent, coma se tot çò que hège siguesse *une partie de plaisir* entada era e entà toti es que l'enrodauen.

- *J'ai apporté mon ouvrage*, didec, daurint era saca e dirigint-se a toti ath madeish temps. Guardatz, *Annette, ne me jouez pas un mauvais tour*, higec en tot dirigir-se ara patrona dera casa. *Vous m'avez ecrit que c'etai une toute petite soirée; voiyez comme je suis attifée.*

E estenec es braci, pr'amor d'amuishar eth sòn elegant vestit gris, ornat damb dentèles e ajustat jos eth pièch damb ua ampla cinta.

- *Soyez trenquille, Lise, vous serais toujours la plus jolie*, responec Anna Pavlovna.
- *Vous sabez, mon mari m'abandone*, seguic dident damb eth madeish ton, en tot virar-se de cap a un generau. *Il va se faire tuer. Dites-moi, pourquoi cette vilaine guèrre?* Se dirigie ara ath prince Vasili, e sense demorar responsa, comencèc a blagar damb era hilha deth prince, era beròia Elena.
- *Quelle delicieuse personne que cette petit princesse*!, comentèc en votz baisha eth prince Vasili en tot dirigir-se a Anna Pavlovna.

Ara seguida dera pichona princessa, entrèc ena sala un joen corporent, gròs, de peus cuerts, mericles, caucetes clares, sivans era mòda dera epòca, cochèr naut d'entèles e frac de color castanha. Aqueth joen gròs qu'ère eth hilh naturau d'un celèbre dignitari enes tempsi de Catalina II, eth comde Bezujov, que precisaments alavetz ère enes pòrtes dera mòrt en Moscòu. Encara non auie tengut cap de cargue, e tornaue der estrangèr, a on s'auie educat; per prumèr viatge venguie en ua recepcion. Anna Pavlovna l'acuelhec, damb era salutacion sauvada entàs òmes de mendre categoria jerarquica, en sòn salon. Mès, a maugrat dera salutacion hèta coma a ua persona inferiora, en veir entrar a Pierre, eth ròstre d'Anna Pavlovna hec veir era inquietud e eth temor que s'experimente quan un se trape dauant d'ua causa grana e dehòra deth sòn lòc. Plan que òc, Pierre ère mès corporent que quinsevolh des auti òmes que se trapauen aquiu; mès era cranhença dera anfitriona que se podie costar solet pera intelligenta guardada d'observaire franc e timid ath còp, que lo distinguie des auti convidadi.

- *C'est bien aimable a vous, monsieur Pierre, d'etre venu voir une prauve malade*, li didec Anna Pavlovna, ath còp qu'escambiaue ua espaurida guardada damb era tia, qu'entada era amiaue ath recent vengut

Pierre gasulhèc ues paraules inintelligibles e seguic cercant a quauquarrés damb es sòns uelhs. Arric alègraments en saludar ara menuda princessa coma a ua intima coneishuda e s'apressèc ara tia. Que non èren en bades es temors d'Anna Pavlovna, pr'amor que Pierre non escotèc qu'eth finau dera frasa dera tia sus era salut de Sa Majestat e s'aluenhèc dera senhora. Anna Pavlovna, espaurida, l'arturèc, en tot dider-li:

- Non coneishetz ar abat Morio? Ei un òme plan interessant…
- Òc; è entenut a parlar des sòns projèctes de patz perpetua; aquerò ei plan polit, mès que non me semble possible…
- Ac credetz atau?... repliquèc Anna Pavlovna, per díder bèra causa, e volec entornar entàs sòns déuers d'anfitriona.

Mès Pierre cometec ua auta incorreccion. Abantes non auie atengut ara tia, en tot deishar-la de cornèr; ara entretenguie damb era sua convèrsa ara anfitriona, que li calie complir damb es sues obligacions. Damb eth cap clin, desseparades es sues longues cames, hège veir a Anna Pavlovna se per qué, sivans eth, es projèctes der abat èren ua quimèra.

- Ne parlaram dempús, arric Anna Pavlovna.

E en tot hèr-se enlà deth joen, que non auie era mendre coneishença deth mon, tornèc enes sues ocupacions de mestrèssa: guardar e escotar, prèsta a hèr vier ajuda aquiu a on era convèrsa s'aflaquie. Coma eth patron d'ua filatura, que, après auer plaçat enes sòns lòcs as obrèrs, camine d'un costat en aute deth sòn talhèr, e vedent a on i a un fus parat o eth bronit insolit e massa fòrt de un aute, les amie de nauèth en soquèr, atau Anna Pavlovna, passejant peth sòn salon, s'apressaue ara en un rondèu massa silenciós, ara en un aute massa charraire, e damb ua soleta paraula, damb un escambi de persones, remetie eth mecanisme dera convèrsa e lo deishaue un aute còp ath sòn ritme regular e corrècte. Mès, autanplan ath miei d'aguesti suenhs, se notaue eth sòn especiau temor per Pierre. Non lo deishèc de uelh quan s'apressèc a escotar a Mortemart o quan se filèc de cap ath grop qu'ère er abat. Aquera cauhada ère era prumera que vedie en Russia Pierre, educat en estrangèr. Non ignoraue qu'aquiu i ère amassada tota era intellectualitat de Sant Petersburg; e es sòns uelhs, coma es d'un mainatge en ua botiga de jogalhes, anauen d'un costat en aute. Cranhie pèrder quinsevolh convèrsa apassionanta que i podesse auer. E en tot campar es segures e esberades expressions enes ròstres des persones aquiu amassades, demoraue enténer en tot moment quauquarren extraordinariaments intelligent. Fin finau s'apressèc a Morio. Era convèrsa li semblaue interessanta e se posèc en grop der abat, ara demora de bèra escadença entà exprimir eth sòn pròpi pensament, coma les shaute hèr as joeni.

III

Era cauhada d'Anna Pavlovna qu'ère ja en marcha. Es fusi trabalhauen regularaments enes sòns desparièrs lòcs e bronzinauen de contunh. En tot exceptar a *ma tante*, qu'ath sòn costat i auie ua senhora de cèrta edat e ròstre prim e plorós, coma dehòra de lòc en aquera ludenta reunion, es convidadi formauen tres grops. Er abat qu'ère eth centre d'un, compausat d'òmes ena sua majoritat. En aute, format pes joeni, s'i trapaue era beròia princessa Elena, hilha deth prince Vasili, e era polida e rosada, encara qu'un sinhau grasseta pera sua edat, princessa Bolkonskaia. E eth tercèr grop ère format per Mortemart e Anna Pavlovna.

Eth vescomte ère òme joen e atrasent, de fisomia e manères agradiues; sense cap de dobte se consideraue ua celebritat, encara que pera bona educacion permetie modèstaments qu'era societat que se trapaue podesse profitar-se'n d'eth. Qu'ère evident qu'Anna Pavlovna l'aufrie as sòns convidadi. Coma un bon *maitre d'hotel* mos servís coma plat extraordinari e esquist aqueth tròç de carn qu'arrés se'l minjarie se lo trapèsse en ua codina lorda, atau, aquera net, Anna Pavlovna "mestraue" as sòns convidadi (prumèr ath vescomte, e dempús ar abat) coma un minjar rafinat e extraordinari. En grop de Mortemart se parlèc de seguit der assassinat deth duc d'Enghien. Eth vescomte tenguie qu'eth duc auie estat victima dera sua pròpia magnanimitat e que la colèra de Bonaparte aubedie a causes especiaus.

- *A!, voyons. Contez-nous celà, vicomte.*

Eth vescomte s'inclinèc en senhau d'aubediéncia e arric cortesaments. Anna Pavlovna hec rondèu ath torn deth vescomte e convidèc a cadun a escotar-lo.

- *Le vicomte a eté personnellement connu de Montseigneur*, gasulhèc, a un, Anna Pavlovna. *Le vicomte est un parfait conteur*, li didec a un aute. *Comme on voit ; l'homme dera bonne compangie!*, l'assegurèc a un tresau. E atau, eth vescomte siguec mestrat as presents en aspècte mès elegant e vantaire entada eth, coma un *roast beef* en sièta cauda, acompanhat de verdugalhs.

Eth vescomte, prèst a començar era sua istòria, arrie cortés.

- *Vietz aciu, chère Helene*, didec Anna Pavlovna ara princessa que, seiguda un shinhau mès enlà, ère eth centre de un aute grop.

Era princessa Elena arrie, se lheuèc damb eth madeish invariable arridolet de hemna plan beròia qu'auie entrat en salon. Damb eth leugèr carrinclar deth vestit de balh, blanc, ornat de velot; ludent pera blancor des espatles, era lusor des peus e diamants, s'auancèc entre es òmes que li daurien eth pas, dreta, sense guardar a degun mès arrint a toti, coma se regalèsse eth dret a admirar era beresa dera sua portadura, des sòns braci viradi, des escòts d'espatla e pièch (sivans era mòda dera epòca). S'apressèc entà Anna Pavlovna tau que s'amièsse damb era tot er esplendor dera hèsta. Elena ère tan beròia que non solet non i auie en era cap ombra de vantaria senon que, ath contrari, semblaue

avergonhar-se dera sua pròpia beresa, que subergessie massa exultanta e victoriosa; se didie que desiraue amendrir es sòns efèctes, encara que sense artenè'c.

- *Quelle belle personne!* Comentauen toti es que la vedien. E eth vescomte, coma impressionat per quauquarren extraordinari, secodic es espatles e baishèc es uelhs tant que era se seiguie ath dauant e l'illuminaue damb et sòn immudable arridolet.
- *Madame, je crains por mes moyens devant un pareil auditoire*, arric, abaishant era tèsta.

Era princessa apuèc ena tauleta eth braç nud e non vedec de besonh díder ua soleta paraula. Lo guardaue arridolenta, demorant. Pendent tota era narracion s'estèc dreta, guardant, ja eth braç nud, ja eth pitrau encara mès polit sus eth quau ludie eth colar de diamants; a viatges apraiaue es plecs deth vestit e, quan era narracion impressionaue as auditors, guardaue a Anna Pavlovna e cuelhie era madeisha expression qu'era dauna d'aunor, entà tornar de seguit ara sua pròpia cauma e ara sua beròia arridalha. Darrèr d'Elena s'apressèc tanben era joena princessa, en tot abandonar era taula deth tè.

- *Attendez-moi, je vais prendre mon ouvrage*, didec. *Voyons, a quoi pensez vous?*, higec, en tot virar-se entath prince Ipolit. *Apportez-moi mon reticule*.

Arridolenta e parlant damb toti, era princessa hec cambiar de lòc as auti e s'acomodèc alègraments.

- Ara que ja sò ben, didec, en tot demanar que se comencèsse; e tornèc ena sua labor.

Eth prince Ipolit, que l'auie portat era saca, apressèc fòrça eth sòn fautulh e se seiguec ath cant dera joena.

Le charmant Hippolyte cridaue era atencion pera extraordinaria retirada damb era sua fraia e, mès que mès, perque, maugrat aguesta retirada, ère estonadaments lèg. Es sòns traits qu'èren es madeishi qu'es dera sua fraia; mès tant qu'en era èren illuminadi peth sòn arridolet alègre, satisfèt, joen, invariable, e pera beresa classica deth còs, en frair, ça que la, eth madeish ròstre ère coma escurit pera pegaria e exprimie tostemp ua mala encolia presumptuosa; eth sòn còs ère prim e fèble. Es uelhs, eth nas e era boca semblauen arropidi en ua indefinida potèla d'engüeg, e es sòns braci e cames jamès campauen ena sua posicion naturau.

- *Ce n'est pas un histoire de revenants*?, didec, en tot sèir-se ath cant dera princessa e hèr-se a vier de seguit enes uelhs es lunetes, coma se non podesse parlar sense aguest esturment.
- *Mais non mon chair*, didec eth narrador, estonat e arroncilhant es espatles.
- *C'est que je deteste les historires de revenants*, repliquèc Ipolit, en tot demostar qu'artenhie eth sens des sues paraules solet dempús d'auer-les prononciat.

Per çò dera seguretat que parlaue, arrés podec compréner se çò qu'auie dit ère plan intelligent o ua solemna pegaria. Vestie frac verd escur, damb cauceta de color *cuisse de nymphe effrayée*, sivans era sua pròpia frasa, miches de seda e sabates de fivèla.

Le vicomte condèc damb fòrça gràcia era anecdòta alavetz de mòda: eth duc d'Enghien s'auie filat secretaments de cap a París pr'amor de trapar-se damb mademoiselle George, e ena casa dera senhora coïncidic damb Bonaparte, que tanben gaudie des favors dera famosa actritz. En aquera escadença, Napoleon, per edart, qu'auie patit un estavaniment d'aqueri que li solien arribar, çò que lo metec a mans deth duc, mès aguest non se n'auie profitat dera situacion e, plan per aguesta amabilitat, Bonaparte se resvengèc, en tot condemnar-lo a morir.

Eth raconde resultaue divertit e interessant, sustot en aquera part que se hège allusion ar encontre d'ambdús rivaus; es daunes semblèren esmoigudes.

- *Charmant*, comentèc Anna Pavlovna, en tot interrogar damb es uelhs ara petita princessa.
- *Charmant*, gasulhèc era petita princessa, en tot arturar-se ena sua labor e amuishar atau qu'er interès e er encantament deth raconde l'empachauen contunhar.

Eth vescomte aprecièc aquera silenciosa laudança e, arrint arregraït, contunhèc. Mès en aqueth moment, Anna Pavlovna, que guardaue tostemp ath, entada era, temible Pierre, en veir qu'ère ara parlant arderosaments e damb votz massa fòrta damb er abat, decidic vier en ajuda d'aqueth punt menaçat. Plan, Pierre auie artenhut establir convèrsa damb er abat sus er equilibri politic, e er abat, visiblaments interessat pera sincèra afogadura deth joen, l'expausaue era sua idia favorita. Escotauen e parlauen entre eri damb massa animacion e espontaneïtat e ère aquerò çò que non shautèc a Anna Pavlovna.

- Es mejans son er equilibri europèu e eth *droi de gens*, didie er abat. Qu'ei pro qu'un estat tan poderós coma Russia, tengut enquia ara coma barbar, se cale desinteressadaments ath cap d'aguesta aliança, qu'era sua fin ei sauvar er equilibri d'Euròpa, e sauvarà eth mon!
- E com traparà tau equilibri?, comencèc a díder Pierre.

Mès en aqueth moment s'apressèc Anna Pavlovna que, guardant sevèraments a Pierre, preguntèc ar italian se com l'anaue eth clima de Sant Petersburgo. Era fesomia der italian se mudèc de ressabuda: cuelhec era expression faussaments caramelizada, afabla e atentiua que, çampar, l'ère de costum en conversar damb es daunes.

- Que sò tant impressionat pera espiritualitat e cultura d'aguesta societat, e mès que mès dera sua part femenina, qu'en era è auut er aunor d'èster recebut, qu'encara non è auut eth temps de pensar en clima, repliquèc.

Anna Pavlovna, sense deishar ja ar abat e a Pierre, pr'amor d'auer-les sus era sua vigilància, les hec a vier entath grop comun.

En aqueth moment un nau convidat entrèc en salon. Se tractaue deth joen prince Andrei Bolkonsky, marit dera petita princessa. Eth prince Bolkonsky ère un joen de talha mejana, plan beròi, de ròstre energic, traits secs e plan accentuats. Tot en eth qu'ère un viu contrast damb era sua petita esposa, plia de vida, dès era sua guardada fatigada e engüejada enquiath sòn pas lent e unifòrme. Semblaue conéisher a totes es persones amassades en salon, e aquerò lo shordaue autant qu'enquia e tot li resultaue plan

engüegiu guardar-les e escotar-les. De toti aqueri ròstres, eth que li costaue mès tedi, çampar, ère eth dera sua beròia esposa. Se hec enlà d'era damb ua potèla qu'enlaidie eth sòn polit ròstre, punèc era man d'Anna Pavlovna e miei clucant es uelhs guardèc as auti.

- *Vous vous enrolez pour la guèrre, mon prince*?, li preguntèc Anna Pavlovna.
- *Le general Koutouzoff*, didec Bolkonsky, accentuant ara manèra francesa era darrèra sillaba *zoff, a bien volu de moi pour-aide-de camp…*
- *Et Lise, votre femme?*
- Vierà en camp.
- Non vos semble un pecat privar-mos dera preséncia dera vòsta beròia esposa?
- *André*, didec Lisa, parlant ath sòn marit damb eth madeish ton afectuós que se dirigie as estranhs, se sabesses quina istòria mos a condat eth vescomte sus mademoiselle George e Bonaparte!

Eth prince Andrei cluquèc es uelhs e se hec enlà. Pierre, que dès era entrada deth prince Andrei non l'auie deishat de uelh, s'apressèc e lo cuelhec deth braç. Eth prince, sense virar-se, arroncilhèc eth ròstre en ua potèla qu'exprimie maucontentament entà qui lo tenguie deth braç, mès en veir eth ròstre arridolent de Pierre li corresponec damb un arridolet inesperadaments bontadós e agradiu.

- Com?, tanben tu en gran mon?...li didec.
- Me'n sabia que vieríetz, contestèc Pierre; e higec en votz baisha, pr'amor de non desengustar ath vescomte que seguie damb era sua narracion: Vierè en çò vòste entà sopar. Posqui?
- Non, que non pòs, didec eth price Andrei, arrint e sarrant-li era man, entà hèr-li veir qu'aquerò non se preguntaue. Volie híger quauquarren, mès en aqueth instant eth prince Vasili se lheuèc damb era sua hilha e es òmes se meteren de pès pr'amor de deishar-les pas.
- Me desencusaratz, estimat vescomte, didec eth prince Vasili ath francés, en tot tirassar-lo corauments dera manja entara cagira pr'amor de qué non se lheuèsse. Aguesta malerosa hèsta der ambaishador me prive d'un plaser e l'interromp, e en tot virar-se entà Anna Pavlovna: me hè dò abandonar tant agradiua cauhada.

Era sua hilha, era princessa Elena, tient-se a penes era coa deth vestit, s'esguitlèc entre es cagires e un arridolet miralhèc encara mès eth sòn beròi ròstre. Quan passèc per dauant de Pierre e virant-se entà Anna Pavlovna, didec:

- Adondatz-me ad aguest os. Hè ja un mes que s'està damb jo e ei eth prumèr còp que lo veigui en societat; arren ei mès de besonh entà un joen qu'era companhia de hemnes intelligentes.

IV

Anna Pavlovna, arrint, prometec ocupar-se de Pierre, que, coma era sabie, ère parent deth prince Vasili pera linha pairau.

Era senhora de mejana edat seiguda ath cant de *ma tante* se lheuèc ara prèssa e venguec ar encontre deth prince Vasili, en tot artenher-lo en vestibul. Eth sòn ròstre non exprimie ara era simulacion d'un interès inexistent: aqueth ròstre bontadós, qu'en eth auien deishat tralha es lèrmes, hège veir solet inquietud e temor.

- Prince, se qué me didetz deth mèn Boris?, li preguntèc tanlèu se trapèc apròp (prononciaue Boris damb un accent especiau sus era o), que non posqui estar-me mès temps en Sant Petersburg. Didetz-me quines naues li posqui hèr a vier ath mèn praube hilh.

Encara qu'eth prince Vasili l'escotaue de mau voler, lèu damb descortesia, balhant mòstres d'impaciéncia, era senhora l'arrie damb trendesa e d'ua manèra esmoventa. Lo tenguie deth braç, coma entà evitar que se n'anèsse.

- Que serie pro ua paraula vòsta ar Emperaire entà qu'eth mèn hilh entrèsse de seguit ena Garda.
- Credetz-ne que harè tot çò de possible, princessa, responec eth prince Vasili, mès que m'ei de mau hèr demanar-l'ac ar Emperaire; vos conselharia que vos dirigíssetz a Rumiantsev a trauèrs deth prince Golitsin; aquerò que serie çò de mès sensat.

Era senhora de mejana edat ère era princessa Drubetskaia, apertienta a ua des mielhores familhes de Russia, mès qu'ère prauba, s'estaue retirada dera societat, de fòrça temps a, e auie perdut es sues ancianes amistats. Auie acodit en aquera escadença sonque entà obtier un nomentament ena Garda entath sòn solet hilh. Sonque damb era fin de trapar ath prince Vasili hec er esfòrç d'assistir ena cauhada d'Anna Pavlovna, e solet per açò auie seguit d'aurelha era istòria deth vescomte. S'espauric en enténer es paraules deth prince. Eth sòn ròstre, beròi en d'auti tempsi, miralhèc era colèra per un instant; mès que non se tardèc guaire. Un còp mès arric e tenguec damb mès fòrça eth braç deth prince.

- Escotatz, prince, li didec, jamès vos sò demanat arren, ne tornarè a demanar-vos arren mès; que non vos sò rebrembat era amistat que vos autregèc eth mèn pair. Mès ara, en nòm de Diu, vos conjuri tà qu'ac hescatz peth mèn hilh e vos considerarè eth mèn benfactor, higec ara prèssa. Non, non vos emmalicietz, prometetz-m'ac. Que me sò dirigit ja a Golitsin e s'a remit. *Soyez le bon enfant que vous avez eté*, acabèc, en tot esdegar-se entà arrir, tant qu'es sòns uelhs s'aumplien de lèrmes.
- Qu'arribaram tard, papa, didec era princessa Elena, que se demoraue ena pòrta virant era sua polida tèsta sus aqueres espatles de beresa classica.

Era influéncia en mon qu'ei un capitau que mos cau susvelhar entà que non se'n vage des nòstes mans. Ac sabie pro ben eth prince Vasili e comprenie que s'intercedie a favor de toti es que l'ac sollicitauen vierie a non sollicitar arren entada eth. Aquerò lo forçaue a tier solet de man en man era sua influéncia. Mès en cas dera princessa Drubestkaia, après era darrèra exortacion, sentec coma un remors de consciéncia. L'auie rebrembat era vertat: es sòns prumèri passi ena carrèra les ac deuie ath pair d'aquera dauna. Ath delà d'açò, endonviaue ena sua manèra d'actuar qu'ère ua d'aguestes hemnes, mès que mès se son mairs, que quan s'encabòrnien en quauquarren non hèn enlà era sua idia enquia que la ven realizada e, en cas contrari, son prèstes a tornar ara carga cada dia e en totes es ocasións, en tot arténher a costar scènes. Aguesta darrèra consideracion lo hec trantalhar.

- *Chère Anna Mijailovna*, didec damb era sua acostumada familiaritat e damb un cèrt tedi ena votz, que m'ei lèu impossible hèr çò que me demanatz, mès entà mostrar se guaire vos estimi e eth respècte que sauvi ara memòria tostemp viua deth vòste pair, harè çò d'impossible. Eth vòste hilh passarà ara Garda. Balhatz-me era man. Ètz contenta?
- Amic mèn, eth mèn benfactor! Que non demoraua ua auta causa de vos, sabent era vòsta bontat (eth prince sagèc de partir). Demoratz, dues paraules…*une foix passé aux Gardes*… se posèc un instant; vos qu'auetz bones relacions damb Mijail Ilarionovic Kutuzov dès que siguec nomentat comandant en cap dera Armada. Recomatz-li a Boris coma ajudant de camp. Alavetz estarè tranquilla e…

Eth prince Vasili arric.

- Aquerò non vos ac prometi. Ignoratz se com assètgen a Kutuzov dès que siguec nomentat comandant en cap dera Armada. Qu'eth m'a dit que totes es daunes de Moscòu s'an confabulat entà balhar-li es sòns hilhs coma ajudants de camp.
- Prometetz-m'ac; non vos deisharè partir, eth mèn estimat benfactor.
- Papa, repetic damb eth madeish ton era bèra hilha, que vieram tard.
- Plan, *au revoir*, adishatz. Ja vedetz…
- Alavetz, haratz era recomanacion ar Emperaire deman madeish?
- Plan que òc. Mès çò de Kutuzov non vos ac prometi.
- Non, prometetz-m'ac, prometetz-m'ac, Vasili, didec ja ena sua esquia Anna Mijailovna damb un arridolet de joena catarineta que li deuec èster abituau en d'auti tempsi mès qu'ara non ère cossent damb eth sòn ròstre fatigat.

Desbrembaue evidentaments era sua edat e metie en jòc, per costum, toti es sòns ancians recorsi femenins. A penes gessec eth prince, eth sòn ròstre cuelhec era madeisha expression hereda e simulada d'abantes. Tornèc entath rondèu a on eth vescomte contunhaue es sues narracions, e simulèc de nauèth que l'escotaue, demorant era escadença entà anar-se'n, donques qu'eth motiu dera sua visita ja ère complit.

Anna Pavlovna didie:

- E Qué pensatz d'aguesta darrèra comèdia *du sacré de Milan*? *Et la novelle comedie des peuples de Genes et de Lucques, qui viennent presenter leur voeux a M. Bonaparte? M. Bonaparte assis sus un trone, e exauçant les voeux des nations! Adorable! Non, mais c'est a en devenir folle! On dirait que le monde entier a perdu era tete.*

Eth prince Andrei arric ironic, guardant fixaments a Anna Pavlovna.

- *"Dieu me la donne, gare a qui la touche"*, didec (paraules de Bonaparte en moment dera coronacion). *On dit qu'il a eté tres beau en prononçant ces paroles*, higec; e les repetic en italian: "*Dio me la donna, guai a qui la tocca*".
- *J'espère enfin*, seguic Anna Pavlovna, *que ça a eté la goutte d'eau que ferà deborder le verre. Les souverains ne peuvent plus supporter cet homme, qui menace tout.*
- *Les souverains? Je ne parle pas de la Russie,* didec desolat e educadaments eth vescomte. *Les souverians, madame! Qu'ont-ils fait pour Louis XVI, pour la reine, pour madame Elisabeth? Rien,* seguic en tot encoratjar-se. *E croyez-moi ils subissen la punition pour leur trahison de la cause des Borbons. Les souverains? Ils envoient des ambassadeurs complimenter l'usurpateur.*

E damb ua alendada de mensprètz cambièc era postura. Eth prince Ipolit, que ja hège temps qu'observaue ath vescomte a trauèrs des sues lunetes, se virèc en aguest instant entara petita princessa e li demanèc ua agulha, entà mostrar-li, diboishant sus era taula, er escut des Condé. Grèuments, l'anèc explicant aqueth escut, coma s'era l'ac auesse demanat.

- *Baton de gueules, engrelé de gueules d'azur; maison Condé*, didec.

Era princessa escotaue arrint.

- Se Bonaparte seguís un an mès en tron de França, (gessec eth vescomte damb er aspècte d'un òme que non escote as auti, senon que, en un ahèr que coneish mielhor qu'arrés e seguís solet eth cors des sues idies), es causes vieràn massa luenh. Damb era intriga, era violéncia, eth despatriament, es execusions, era societat (parli dera bona societat francesa) demorarà esbauçada entà tostemp, e alavetz…

Quilhèc es espatles e dauric es braci. Pierre volec díder quauquarren, pr'amor qu'era convèrsa l'interessaue, mès era susvelhanta Anna Pavlovna l'ac empedic.

- Er emperaire Alexandre, didec damb era tristor que tostemp acompanhaue es sues paraules quan parlaue dera familha imperiau, a declarat que deisharà qu'es francesi alisten era sua forma de govèrn e jo pensi que sens cap de dobte tota era nacion, desliurada der usurpaire, se lançarà enes braci deth rei legitim, higec, procurant èster amable damb er emigrat realista.

- Qu'ac dobti, didec eth prince Andrei. *Monsieur le vicomte* cre, e damb tota era rason, qu'es causes an arribat ja massa luenh. Me pensi que serà de mau hèr tornar entath passat.

- Per çò qu'è entenut, didec Pierre rogint-se e tornant a intervier ena convèrsa, lèu tota era noblesa s'a botat de part de Napoleon.

- Que son es bonapartistes qu'ac diden, repliquèc eth vescomte, sense guardar a Pierre. Ara qu'ei dificil conéisher era opinion sociau de França.

- *Bonaparte l'a dit*, repoteguèc eth prince Andrei damb un arridolet. (Qu'ère evident qu'eth vescomte non li shautaue e, encara que non lo guardèsse, es sues paraules anauen dirigides ada eth). *"Je leur è montrè le chemin dera gloire,* higec, dempús un moment de silenci, en tot repetir es paraules de Napoleon. *Ils n'en ont pas voulu; je les ai ouvert mes antichambres, ils se sont precipité en foule…" Je ne sais pas a quel point il a eu le droit de le dire.*

- *Aucun*, responec eth vescomte. Après er assassinat deth duc enquia es òmes mès parciaus deishèren de veir en eth a un eròi. *Si meme s'a eté un heros pour certains gents*, contunhèc, en tot virar-se de cap a Anna Pavlovna, *depuis l'assassinat du duc il y a un martyr de plus dans le ciel, un heros de moins sus era terre*.

Encara non auie auut temps Anna Pavlovna e es auti d'apreciar damb un arridolet es paraules deth vescomte quan Pierre hec irrupcion de nauèth ena convèrsa. Anna Pavlovna, autanplan prevedent qu'eth joen anaue a díder quauquarren incorrècte ja non podec detier-lo.

- Era execucion deth duc Enghien, didec Pierre, qu'ère un besonh d'Estat; a on jo veigui granor d'amna ei precisaments en hèt de qué Napoleon non age auut era cranhença de cargar, eth solet, damb tota era responsabilitat.

- *Dieu! Mon Dieu*!, gasulhèc espaurida Anna Pavlovna.

- *Comment, monsieur Pierre, vou trouvez que l'assassinat est grandeur d'ame?*, didec era petita princessa arrint e apressant entada era era sua labor.

- A!, Ò!, sorrisclèren diuèrses votzes.

- Capitau!, didec en anglés eth prince Ipolit, en tot balhar-se uns còps en jolh damb er paumet dera man. Eth vescomte se limitèc a arroncilhar es espatles.

Pierre guardaue trionfauments as auditors per dessús des sues lunetes.

- Que digui aquerò, seguic damb desesperada decision, pr'amor qu'es Borbons an hujut dera revolucion en tot deishar ath pòble autrejat ara anarquia; sonque Napoleon sabec compréner era revolucion e vencer-la. Per aquerò, e peth ben comun, non podie posar-se dauant dera vida d'un solet òme.

- Non voletz passar en aguesta auta taula? Didec Anna Pavlovna.

Mès, sense respóner, Pierre contunhèc eth sòn discurs, cada viatge mès alugat.

- Òc, Napoleon ei gran pr'amor que sabec plaçar-se peth dessús dera revolucion, en tot reprimir es sòns abusi e cuélher çò qu'auie de bon: era egalitat des

ciutadans, era libertat de paraula e de premsa, e sonque per aquerò conquistèc eth poder.

- Que serie atau se, en cuélher eth poder, sense valer-se der assassinat, l'auesse entornat ath rei legitim, didec eth vescomte; alavetz jo lo cridaria gran òme.

- Que non ac podie hèr. Eth pòble li balhèc eth poder entà que lo desliurèsse des Borbons e perque vedie en eth a un gran òme. Era revolucion siguec ua grana entrepresa, contunhèc Pierre, en tot hèr veir damb aguesti concèptes audaciosi e provocadors era sua extrèma joenesa e eth desir d'exprimir çò de mès lèu possible tot çò que pensaue.

- Era revolucion e eth regicidi ua grana entrepresa?... Dempús d'aquerò… Mès non voletz passar entà ua auta taula?, repetic Anna Pavlovna.

- *Contrat social*!, didec, damb un tranquil arridolet, eth vescomte.

- Que non parli deth regicidi. Parli des idies.

- Òc, es idies de sacatge, de chaples e regicidi, interrompec de nauèth era votz ironica.

- Plan que òc, que sigueren excèssi. Mès era revolucion que non ei solet aquerò. Çò d'important son es drets der òme, era desaparicion des prejudicis, era egaletat des ciutadans. E Napoleon a sauvat integrauments aguestes idies.

- Libertat e egalitat (didec menspredosaments eth vescomte coma se se decidisse ara fin a demostrar ath joen era simplicitat des sues paraules), que son paraules retronantes, en entredit dès hè ja fòrça temps. Qui non estime era egalitat e era libertat? Eth nòste Salvador predicaue era libertat e era egalitat. Qu'ei que dempús dera revolucion es òmes son mès erosi? Ath contrari. Nosati volíem era libertat e Bonaparte l'a esbauçada.

Eth prince Andrei guardaue arridolent, ara a Pierre, ara ath vescomte, ara ara patrona dera casa. Ara prumeria, Anna Pavlovna, a maugrat des sòns costums sociaus, se demorèc espaurida dauant es escometudes de Pierre, mès quan vedec qu'a despièch d'aguestes sacrilègues paraules eth vescomte non s'emmaliciaue, e quan se convencèc de qué non ère possible modificar çò que s'auie dit, cuelhec vams e decidic hèr front comun damb eth vescomte e atacar a Pierre.

- *Mais, mon cher monsieur Pierre*, didec, com cridatz gran, a un òme qu'a hèt aucir ath duc, non ja coma duc, senon coma ua persona, sense cap de colpa e sense anar per justícia?

- Jo li preguntaria, higec eth vescomte, se com explique *monsiuer* eth 18 de Brumario. Non ei, dilhèu, ua enganha? *C'est un escamotatge qui ne ressemble nullement a la manière d'agir d'un grand homme*.

- E es presoèrs d'Africa que ordenèc aucir?, didec era petita princessa. Ei orrible!, e arroncilhèc es espatles.

- *C'est un roturier, vous aurez beau dire*, sentencièc eth prince Ipolit.

Pierre non sabie a qui respóner, guardaue a toti arrint. Mès eth sòn arridolet non ère madeish qu'es des auti òmes, que se hon damb quauquarren desparièr der arrir. Ath contrari, quan eth arrie, despareishie era expression seriosa e un shinhau forena deth sòn ròstre en tot balhar lòc a un aute arridolet mainadenc e bontadós, dilhèu un shinhau ingenú, que semblaue demanar perdon.

Eth vescomte, que lo vedie per prumèr còp, comprenec qu'aqueth jacobin non ère tan terrible coma es sues paraules.

Toti sauvauen silenci.

- Com voletz que vos respona a toti ar ensems, comentèc eth prince Andrei. Ath delà, enes actes d'un òme d'Estat mos cau diferenciar es der òme privat, es de cap militar e es der Emperaire. Atau m'ac semble a jo.

- Plan que òc, plan que òc, didec Pierre, en tot alegrar-se'n dera ajuda prestada.

- Non se pòt remir, contunhèc eth prince Andrei, que Napoleon, coma òme, siguec plan gran en pònt d'Arcola e en espitau de Jaffa, a on sarrèc era man des empestadi, mès… que i a d'auti actes que dificilaments se pòden justificar.

Eth prince Andrei, qu'evidentaments volie adocir es impertinéncies de Pierre, se lheuèc entà gésser e hec un senhau ara sua esposa.

Alavetz, eth prince Ipolit se botèc de pès, arturèc a toti, les demanèc damb un gèst que se seiguessen e didec:

- A*!, aujourd'hui on m'a raconté une charmante anecdote moscovite; il faut que je vous en regale. Vous m'excusez, vicomte, il faut que je la raconte en russe. Autrement on ne sentira pas le sel de l'histoire.*

E eth prince Ipolit se metec a parlar en rus, damb er accent des francesi qu'an demorat un an en Russia. E autanta ère era vivacitat e insisténcia que demanaue atencion que toti s'arturèren.

- En Moscòu i é ua senhora plan aganida, *une dame*. L'auien de seguir dus *valets de pied* darrèr era carròça, e andús de bona estatura; atau li shautaue. Tanben auie ua *femme de chambre* encara mès nauta. Didec…

Aciu eth prince Ipolit se parèc a pensar; se vedie que se trapaue damb trebucs.

- Didec… òc, didec: "Gojata *(a la femme de chambre*), cala-te *la livrée* e vè-te'n darrèr dera carròça *faire de visites*".

Eth prince Ipolit s'estarnèc en aguest moment en ua arridalhada abantes qu'es sòns auditors trapèssen motius entà arrir-se'n, çò que costèc ua impression desfavorabla entath narrador. A maugrat de tot, quauques persones, entre eres era senhora d'edat e Anna Pavlovna, arriren.

- Gessec era dauna. De pic se quilhèc ua ventada e era gojata perdec eth sòn chapèu. Es sòns peus longui s'esperluèren…

Non se podec tier mès e acabèc damb arridalhades convulsades:

- E toti s'en saberen…

Atau acabèc era anecdòta. E encara qu'arrés comprenie eth perqué l'auie de condar precisaments en rus, Anna Pavlovna e es auti aprecièren eth tacte mondan deth prince Ipolit, que botèc un finau agradiu as desagradiues e pòc amables opinions de Pierre. Es convèrses dempús era anecdòta, quedèren en brèus e desparièrs comentaris sus eth balh o espectacle passat e futur, e sus eth lòc e dia que tornarien a trapar-se.

V

Es convidadi comencèren a retirar-se, en tot arregraïr a Anna Pavlovna *la charmante soirée*.

Pierre ère maladreit, gròs, d'ua estatura superior ara normau, ample, damb enòrmes mans ròies; que non sabie entrar en un salon e mens encara gésser d'eth, non sabie díder ues paraules especiauments amables abantes de dider-se adiu. Ath delà, ère distrèt. En lheuar-se cuelhec, en tot confoner-lo damb eth sòn chapèu, er emplumat tricòrni d'un generau e lo tenguec, tirassant des plumes, enquia qu'eth sòn patron li demanèc que l'ac entornèsse. Mès aguestes distraccions e eth non saber se com entrar en un salon ne comportar-se en eth, qu'èren compensadi en Pierre pera sua expression de bontat, simplicitat e modèstia. Anna Pavlovna se virèc entada eth pr'amor d'exprimir-li damb cristiana doçor eth sòn perdon pes opinions exprimides e li didec adiu dident:

- Demori que mos tornaram a veir e tanben que modifiquètz es vòstes idies, estimat *monsieur Pierre*.

Pierre non badèc boca, s'inclinèc e amuishèc a toti eth sòn arridolet que non volie díder arren, o dilhèu exprimie que "es opinions son opinions, mès toti vedetz que sò un excellent e simpatic gojat". E toti, autanplan Anna Pavlovna, ac compreneren enquia e tot contra era sua volentat.

Eth prince Andrei gessec en vestibul. Tant qu'aufrie era esquia ath lacai que li botaue era capa, seguie d'aurelha damb indiferéncia es badinades dera sua hemna e eth prince Ipolit, que tanben gessien. Eth prince Ipolit ère ath cant dera polida princessa prenhs e la guardaue tu per tu a trauèrs des sues lunetes.

- Hètz-vos enlà, Annette, que vos podetz enraumassar, li didec era petita princessa en dider-se adiu d'Anna Pavlovna. *C'est arreté*, higec en votz baisha.

Anna Pavlovna auie artenhut a parlar damb Lisa deth sòn projècte de maridatge entre Anatòl e era cunhada dera petita princessa.

- Que compdi damb vos, estimada, didec Anna Pavlovna tanben en votz baisha. Escriuetz-li e ja me dideràtz *comment le père envisagera la chose. Au revoire*, e abandonèc eth vestibul.

Eth prince Ipolit s'apressèc ara petita princessa, e en tot inclinar eth ròstre près d'era, gasulhèc quauques paraules.

Dus lacais, eth sòn e eth dera princessa, demorauen damb un abric e un chal, a que venguessen de parlar e escotauen era convèrsa en francés, incomprensible entada eri, coma se la comprenessen, mès sense voler demostrà'c. Coma tostemp, era princessa parlaue sense deishar d'arrir e escotaue arrint.

- Sò content de non auer anat ena hèsta der Ambaishador, didie eth prince Ipolit. Son plan engüegiues… Polida cauhada, vertat?

- Diden qu'eth balh resultarà preciós, repliquèc era princessa en tot lheuar eth sòn pòt superior leugèraments ombrejat peth pelhasson. Que i seràn es daunes mès beròies dera societat.

- Que non totes, non totes, pr'amor que vos non i seratz, didec eth prince Ipolit, arrint alègraments; dempús, cuelhent eth chal des mans deth lacai, l'ac botèc eth madeish ara princessa.

Per distraccion o de bon voler (arrés ac podie saber) alonguèc pendent un temps aqueth gèst, sense retirar es sues mans, dempús de botar-li eth chal: que semblaue que l'abraçaue.

Era princessa se hec enlà graciosaments sense deishar d'arrir, se virèc e guardèc ath sòn marit. Eth prince Andrei qu'auie es sòns uelhs cargadi: semblaue cansat e somnolent.

- Ja ètz prèsta?, preguntèc ara sua hemna, en tot entornejar-la totafèt damb era sua guardada.

Eth prince Ipolit se botèc ara prèssa er abric, que sivans era mòda d'alavetz l'arribaue enquias talons, en tot endrabar-lo, e baishèc ath mès córrer era escala, darrèr dera princessa, qu'un lacai ajudaue a pujar en coche.

- *Princesse, au revoir*, cridèc, en tot estramuncar damb es paraules madeish que damb es pès.

Era princessa, recuelhent eth sòn vestit, se perdec ena escurina dera carròça; eth sòn marit s'ajustèc eth sabre. Eth prince Ipolit, damb era desencusa d'ajudar, shordaue a toti.

- Me permetetz, senhor?, didec damb ton desagradiu eth prince Andrei, en tot dirigir-se en rus ath prince Ipolit, que l'empachaue eth pas.

- Te demori, Pierre, higec dempús, era madeisha votz mès afabla e corau.

Eth menaire tirassèc es regnes e eth car se metec en movement. Eth prince Ipolit arrie convusiuaments en portau tant que demoraue ath vescomte, que l'auie prometut amiar-lo en çò de sòn.

- *E bien, mon cher, votre petite princesse est tres bien, tres bien*, didec eth vescomte en tot acomodar-se en coche. *Mais tres bien*, e se punèc era punta des dits. *Et tout a fet française*.

Ipolit alendèc e se metec a arrir.

- *Et savez-vous que vous est terrible avec voste petit air inconscient*, seguic eth vescomte. *Je plain le prauve marit, ce petit oficier, qui se donne des airs de prince regnant*.

Ipolit tornèc a alendar e didec sense deishar d'arrir:

- *Eth vous disiez que les dames russes ne valaint pas les dames françaises. Il faut savoir s'y prendre*.

Pierre, qu'auie arribat eth prumèr, entrèc en burèu deth prince Andrei coma persona de confiança e de seguit, coma n'auie eth costum, s'estirèc en divan, cuelhec dera estatgèra eth prumèr libre que li venguec ena man (èren es *Comentaris* de Cesar), lo dauric pera mitat e, apuant-se enes codes, se calèc a liéger.

- Qué as hèt damb mademoiselle Scherer? Solide que vierà malauta de vertat!, didec eth prince Andrei, en tot entrar en burèu ath còp que heregaue es sues mans blanques e delicades.

Pierre se virèc de manèra tan brusca que hec carrinclar eth divan; campèc alègraments ath prince Andrei, arric e botgèc era man.

- Non; er abat ère plan interessant, mès que non compren es causes coma cau… Me pensi qu'era patz perpetua ei possibla, mès sabi pas se com ac díder… en tot cas, non damb er equilibri politic…

Qu'ère evident qu'ath prince Andrei non l'interessaue guaire aquera convèrsa abstracta.

- *Mon cher*, que non se pòt díder tostemp e pertot çò qu'un pense. Plan, as decidit quauquarren? Entraràs ena cavalaria o seràs diplomatic?, preguntèc eth prince après un moment de silenci.

Pierre se seiguec en divan, sus es sues cames doblegades.

- Podetz creir qu'encara non me'n sai: deguna des dues causes me shaute.

- Mès te calerà decidir per quauquarren. Ta pair ac demore.

Pierre auie estat enviat ar estrangèr tàs dètz ans, acompanhat d'un abat coma preceptor, aquiu s'estèc enquias vint; e ara sua tornada en Moscòu, sa pair licencièc ar abat e li didec ath joen: "Ara vete'n entà Sant Petersburg, guarda ben e alista: qu'ac acceptarè tot; aciu qu'as ua carta entath prince Vasili e sòs; escriu-me peth menut e t'ajudarè en çò que sigue". Pierre amiaue tres mesi alistant carrèra, mès que non se decidie per deguna. D'aguesta causida li parlaue ara eth prince Andrei. Pierre se passèc era man peth front.

- Mès solide deu èster masson, didec en tot referir-se ar abat dera cauhada.

- Tot aquerò que son quimères, lo talhèc de nauèth eth prince Andrei. Ara parlem des tòns ahèrs. As estat ena cavalaria?

- Non, que non i sò estat; mès guardatz çò qu'è pensat e que d'aquerò voi parlar-vos: ara qu'èm en guèrra contra Napoleon; se siguesse ua guèrra pera libertat, ac

compreneria e seria eth prumèr a enrotlar-me; mès ajudar a Anglatèrra e a Austria contra er òme mès gran deth mon… que non està ben.

Eth prince Andrei se limitèc a arroncilhar es espatles dauant es mainadenques paraules de Pierre; li volie hèr a compréner qu'a ua tau pegaria non se podie respòner. En realitat qu'ère de mau hèr respòner de ua auta manèra a tant ingenua opinion.

- Se toti hessen es guèrres solet per conviccion, que non i aurie guèrres.

- E aquerò serie formidable!, higec Pierre.

Eth prince Andrei arric.

- Òc, qu'ei possible que siguesse formidable, mès non se passarà jamès…

- Didetz-me, preguntèc Pierre, per qué vatz ara guèrra?

- Per qué? Sabi pas. Qu'ei de besonh. Ath delà i vau… se posèc un instant e contunhèc: i vau pr'amor qu'era vida qu'amii aciu non me shaute!

VI

Ena estança pròcha s'entenec ua heregada de ròba femenina. Eth prince Andrei s'espauric coma se venguesse de desvelhar-se e eth sòn ròstre cuelhec era expression qu'auie ena casa d'Anna Pavlovna. Pierre treiguec es cames deth divan. Era princessa entrèc en burèu. Ara amiaue un vestit de casa, fresc, mès autant elegant coma er aute. Eth prince Andrei se lheuèc e l'apressèc cortesaments un fautulh.

Era princessa parlèc, coma tostemp, en francés, tant que s'acomodaue diligenta e ara prèssa en fautulh.

- Me demani soent se per qué non s'aurà maridat Annette. Be ne son de pècs toti es òmes, *messieurs*, per non auer-se maridat damb era! Desencusatz-me, mès que non auetz ne idia des hemnes… Quina afogadura auetz vos damb es discussions, *monsieur Pierre*!

- Òc, e autanplan damb eth vòste marit non hèsqui que discutir. Que non compreni eth sòn vam d'anar entara guèrra, didec Pierre en tot dirigir-se ara princessa sense cap trebuc (tau que se passe de contunh damb es òmes joeni quan parlen damb ua hemna madeish joena).

Era princessa s'aluguèc. Es paraules de Pierre, evidentaments, la tocauen en çò de mès viu.

- Jo me demani çò de madeish, didec. Non posqui compréner se per qué es òmes son incapables de víuer sense guèrra. E per qué nosates, es hemnes, non volem arren ne auem besonh d'arren? Plan, donc, jutjatz vos madeish; jo tostemp l'ac digui… Aciu Andrei ei ajudant de camp der oncle; qu'a ua brilhanta posicion, coma cap auta; toti lo coneishen e l'estimen. Precisaments aguesti dies, en çò des Apraksin, entení díder a ua senhora: "Ei aguest eth famós prince Andrei?" *Ma parole d'honneur*, e s'estarnèc d'arrir. Lo receben ben pertot. Que pòt arribar, aisidaments, a èster ajudant de camp der Emperaire! Sa Majestat li parle damb fòrça deferéncia. Annette comentèc damb jo que serie plan de bon hèr d'artenhè'c. Se qué vos semble?

Pierre guardèc ath prince Andrei e, en veir qu'era convèrsa non li shautaue, se tenguec de respòner.

- Quan partitz?, preguntèc.
- *Ah!, ne parletz pas de ce depart, ne me'n parlez pas. Je ne veux pas en entendre parler*, didec era princessa en un ton capriciós e bofon que damb eth parlaue damb eth prince Ipolit en salon e que non hège entad aqueth cercle familhar, que Pierre semblaue èster un membre mès.
- Aué, en tot pensar que me cau interrómper totes aguestes relacions tant agradiues… e ath delà, sabes Andrei?, era princessa hec un senhau significatiu entath sòn marit, *j'ai peur, j'ai peur* gasulhèc, en tot estrementir-se.

Eth marit la guardèc coma se siguesse estonat en avertir que, ath delà de Pierre, i auesse ua auta persona ena estança, e damb hereda deferéncia preguntèc ara sua hemna:

- De qué as pòur, Lisa? Non compreni…
- Be n'ètz d'egoïstes toti es òmes! Toti, toti ètz egoïstes. M'abandone per un caprici, Diu se'n sap deth perqué, e me vò confinhar soleta en camp.
- Damb eth mèn pair e era mia fraia, non te'n desbrembes, didec en votz baisha eth prince Andrei.
- Qu'ei madeish, soleta, sense es mèns amics… E vò que non cuelha pòur.

Eth ton dera sua votz s'auie hèt foreno e eth cuert pòt, en lheuar-se, non comunicaue ja ath ròstre era sua acostumada expression arridolenta; qu'ère mèsalèu era expression d'ua bestionha, d'un esquiròu. Era princessa sauvèc silenci, coma se siguesse un inconvenent parlar dera sua prenhessa dauant de Pierre, quan precisaments tot viraue ath torn d'aquerò…

Que contunhi sense compréner *de quoi vous avez peur*, didec doçaments eth prince, sense deishar de uelh ara sua esposa.

Era princessa se rogic, estornejant desesperadaments es braci.

- Non, Andrei, *je dis que vous avez tellement, tellement changé…*
- Eth tòn mètge t'a manat que t'ajaces lèu, talhèc eth prince Andrei; que haries ben en anar-te'n a dormir.

Era princessa non responec arren; s'estrementic de pic eth sòn pòt ombrejat de pelhasson; eth prince Andrei se lheuèc e, arroncilhant es espatles, se passegèc peth burèu.

Pierre, estonat (guardaue damb ingenuitat peth dessús des sòns mericles, ja ath prince, ja ara sua hemna), siguec a man de lheuar-se, mès reflexionèc e se demorèc seigut.

- Que m'ei parièr que sigue aciu *monsieur Pierre*, didec de ressabuda era petita princessa, e eth sòn polit ròstre se contreiguec, còp sec, en ua potèla lermosa. Que ja hè fòrça temps que t'ac volia demanar, Andrei: per qué as cambiat tant damb jo? Qué te sò hèt? Te'n vas entara guèrra e non te planhes de jo. Per qué?
- Lisa!, se limitèc a díder eth prince Andrei. En aguesta paraula i auie ath còp suplica, menaça e mès que mès era certitud de qué era madeisha se'n penaïrie de çò qu'auie dit.

Mès era princessa contunhèc precipitadaments:

- Me tractes coma un malaut o coma un mainatge. Qu'ac veigui tot. Ères atau hè sies mesi?
- Lisa, te demani que non seguisques, didec eth prince en ton encara mès expressiu.

Pierre, cada viatge mès nerviós ath long d'aguesta convèrsa, se lheuèc e s'apressèc ara princessa. Semblaue que non podie tier veir es lèrmes e trapar-se a mand de plorar eth tanben.

- Solatjatz-vos, princessa. Vos asseguri qu'aguestes causes non son que cranhences vòstes, mès… jo sai… perque… perque… Mès, desencusatz-me: es estranhs que son sobrèrs… Padegatz-vos… Adishatz…

Eth prince Andrei l'arturèc, en tot agarrar-lo deth braç.

- Non, demora, Pierre. Era princessa ei tant amabla que non me privarà deth plaser d'ua cauhada damb tu.
- Que non pense senon en eth madeish, didec era princessa sense contier ues lèrmes de ràbia.
- Lisa!, sorrisclèc eth prince secaments; eth ton dera sua votz hec compréner qu'era sua paciéncia s'auie acabat.

De pic era ràbia, aguesta retirada damb er esquiròu en polit ròstre dera princessa, se transvirèc en ua expression de temor que costaue sentiments de pietat e compassion; damb es sòns polidi uelhs campèc d'arrèuelh ath sòn marit e eth sòn ròstre miralhèc era umiliada e timida actitud d'un gosset que volude damb rapiditat, mès fèblaments, era coa entre es sues pautes.

- *Mon Dieu!, mon Dieu!,* didec, e tenguent damb ua man eth plec deth sòn vestit s'apressèc ath marit e lo punèc en front.
- *Bonsoir, Lise,* didec eth prince Andrei en tot lheuar-se e punar cortesaments era sua man, coma a ua desconeishuda.

Andús amics demorèren silenciosi. Ne era un ne er aute començauen era convèrsa. Pierre guardaue ath prince Andrei, que se heregaue eth front damb era sua petita man.

- Vam a sopar, didec damb ua alendada, en tot lheuar-se e dirigir-se entara pòrta.

Entrèren en minjador, apraiat damb mòbles naui, suntuosi e elegants. Tot, dès es tovalhes enquia es cobèrts d'argent, es porcelanes e era cristalaria, auie aguest aspècte de nau, tan soent enes larèrs des nauèth maridadi. Tara mitat deth sopar, eth prince Andrei s'emparèc damb es codes ena taula; amuishaue ua nerviosa irritacion que Pierre non auie observat jamès en eth e, coma òme que, de temps a, amie quauquarren clauat en còr e se decidís a tot darrèr a aleujar-se, didec:

- Non te marides jamès, jamès, amic mèn; t'ac conselhi. Non te marides abantes de qué pogues dider-te a tu madeish qu'as hèt tot çò de possible pr'amor de deishar d'estimar ara hemna alistada, se non l'as vist tau qu'ei; autaments t'enganharàs crudèuments, sense remèdi… marida-te solet quan sigues un vielh inutil… Se non, tot çò que i a en tu de bon e de nòble morirà; tot que s'espargerà en menudalhes sense importància. Òc, òc, òc! Non me guardes tant estonat. S'as talents de hèr bèra causa en avier, a cada pas te n'encuedaràs de qué tot s'a

acabat entà tu, qu'ei barrat, exceptat eth salon a on te veiràs ara nautada d'un lacai de cort e d'un pèc… Mès, per qué parlar!... e voludèc era man damb energia.

Pierre se treiguec es lunetes, çò que hec cambiar eth sòn ròstre, que miralhaue encara mès bontat, e campèc estonat ath sòn amic.

- Era mia esposa, contunhèc eth prince Andrei, ei ua hemna excellenta: ua des pòques hemnes que damb eres non perilhe er aunor d'un; mès, mon Diu, guaire balharia jo per èster celibatari! Qu'ès era prumera persona e era soleta que li digui aquerò, e ac hèsqui pr'amor que t'estimi.

En parlar atau, eth prince Andrei se retiraue encara mens ath Bolkonsky d'abantes, estirat enes fautulhs d'Anna Pavlovna, dident, entre dents e damb es uelhs miei clucadi, frases en francés. Ara cada muscle deth sòn ròstre prim vibraue de nerviosa agitacion e es uelhs, abantes apatics e indiferenti miralhauen ua lutz plan viua. Qu'ère evident que coma mès inchalhenta semblaue ena sua vida vidanta, màger energia amuishaue enes moments d'irritacion.

- Tu que non pòs compréner se per qué parli atau, seguic, e ça que la, ei era istòria sancèra dera vida. Parlaues de Bonaparte e dera sua carrèra, higec, encara que Pierre non s'auie referit a Bonaparte. Parlaues de Bonaparte, mès quan Bonaparte trabalhaue, quan auançaue pas a pas entara sua meta, ère liure e non auie ath sòn dauant ua auta causa qu'eth sòn objectiu, e l'artenhèc. Mès tanlèu t'estaques a ua hemna, pèrdes tota era libertat, coma un presoèr estacat as sues cadies. Tot çò qu'ei en tu d'esperança e d'energia t'oprimís, e eth penaïment te tormente. Recepcions, parlòtes, balhs, vanitats, nullitat; vaquí eth cercle viciós que jo non posqui gésser. Ara me'n vau entara guèrra, entara màger guèrra qu'a existit jamès, e non sai arren, non servisqui entad arren. *Je suis tres aimable e tres caustique*, contunhèc eth prince Andrei, e ena casa d'Anna Pavlovna m'escoten. E aguesta pèga societat, que sense era non pòt víuer era mia esposa, aguestes hemnes… Se podesses saber se com son *toutes les femmes distinguées* e, en generau, totes es hemnes! Qu'a rason eth mèn pair: er egoïsme, era vanitat, era estupiditat, era nullitat en tot, aciu qu'as as hemnes quan se mòstren coma son en realitat. Quan se les ve en societat semble que valen quauquarren, mès, en realitat, non valen arren, arren, arren. Non te marides, amic mèn, non te marides, acabèc eth prince.
- Que me semble absurd, didec Pierre, que consideretz a vos madeish un incapable e creiguetz fracassada era vòsta vida. Que tot ac auetz peth dauant. E vos…

Non acabèc era frasa, mès era sua votz indicaue en quina consideracion auie ath sòn amic e guaire demoraue d'eth en avier.

"Com pòt parlar atau?", pensaue Pierre. Eth prince Andrei qu'ère entada eth un modèu de totes es perfeccions, precisaments pr'amor qu'ena sua persona s'amassauen, ath mès naut grad, totes es qualitats que li mancauen ada eth e que se podien resumir en aguest

concèpte: fòrça de volentat. Pierre auie admirat tostemp es aptituds deth prince Andrei, era sua manèra tranquilla de tractar as òmes de quinsevolh condicion, era sua extraordinària memòria e çò de molt qu'auie liejut (ac liegie tot, ac sabie tot e auie ua idia de totes es causes) e, mès que mès, eth sòn assopliment entà autrejar-se ath trabalh e apréner. E s'en escadences cridaue era sua atencion era incapacitat deth prince entara filosofia idealista (que per era sentie Pierre especiau aclinament), aquerò non li semblaue un defècte, senon ua fòrça. Enes mielhores relacions, autanplan es mès amistoses e simples, era vantaria e era laudança son tan de besonh coma eth seu enes eishi des arròdes entà que viren.

- *Je suis un homme fini*, didec eth prince Andrei. Per qué parlar de jo? Parlem mèsalèu de tu, higec; e se demorèc en silenci, arrint as sues pròpies consoladores idies.

En un virament de uelhs, eth ròstre de Pierre miralhèc un arridolet.

- Entà qué parlar de jo?, didec Pierre, estirant es pòts per un arridolet despreocupat e alègre. Qui sò jo? *Je suis un batard*!, se rogic en didè'c. Qu'auie hèt, plan, un gran esfòrç entà prononciar aguesta paraula. *Sans nom… sans fortune*… En realitat… mès non acabèc era frasa. Ara sò liure e me senti perfèctaments, mès que non sai per a on començar. Volia, de vertat, demanar-vos conselh.

Eth prince Andrei lo guardèc coraumens. Mès autanplan en aguesta guardada d'amistat e afeccion prevalie era consciéncia dera pròpia superioritat.

- T'estimi, mès que mès, pr'amor qu'ès eth solet èsser viu en tot eth nòste mon. Entà tu que tot ei aisit, pòs alistar çò que volgues, qu'ei parièr. Pertot seràs brave, t'estongues a on t'estongues… mès que voi dider-te ua causa… deisha d'anar damb Kuraguin e d'amiar aguesta vida. Es orgies e sarabats que non hèn damb tu e…
- *Que voulez vous, mon cher*?, didec Pierre arroncilhant era espatla. *Les femmes, mon cher, les femmes*.
- Non compreni, repliquèc Andrei. *Les femmes comme il faut* qu'ei ua auta causa, mès *les femmes de Kuraguin, les femmes et le vin*, non ac compreni.

Pierre s'estaue ena casa deth prince Vasili Kuraguin e participaue dera vida dissolvuda deth sòn hilh, Anatol, era vida d'aqueth que, entà amiar-lo en soquèr, volien maridar damb era fraia deth prince Andrei.

- Sabetz?, didec Pierre, coma se de pic li venguesse un pensament erós. Seriosaments, que hè temps qu'ac pensi; damb aguesta vida non posqui decidir arren, non posqui reflexionar, è mau de cap, me manque sòs… Que m'a convidat aué, mès non i anarè.
- Balha-me era tua paraula d'aunor de qué non i anaràs mès.
- Paraula d'aunor!

Qu'ère mès dera ua quan Pierre gessie dera casa deth sòn amic. Ère ua clara net de junh, tipica de Sant Petersburg. Pierre cuelhec un coche damb er in de vier entà çò de sòn, mès coma mès s'apressaue ara casa mès sentie era impossibilitat de dromir en ua net qu'abantes semblaue crepuscul o trincada deth dia. Era vista l'arribaue entà luenh enes desèrti carrèrs. Ja en camin, Pierre se'n brembèc de qué ena casa d'Anatol Kuraguin les calie amassar-se aquera net es sòns companhs de jòc de costum, que darrèr d'aquerò vierie er acostumat sarabat, qu'acabaue tostemp damb un des divertiments preferidi de Pierre.

"Qu'estarie ben vier ena casa de Kuraguin", pensèc. Mès de seguit se'n brembèc dera paraula d'aunor, balhada ath price Andrei, de non frequentar-lo mès.

Mès, de ressabuda, coma les sòl passar as òmes sense volentat, sentec tan viui desitges de gaudir un còp mès d'aquera vida depravada, tan ben coneishuda, que decidic acodir. E de seguit pensèc qu'era paraula balhada non auie validitat, pr'amor qu'abantes de hèr era promesa ath prince Andrei l'auie balhat ath prince Anatol era sua paraula de vier damb eth. "A tot darrèr, pensèc, totes aguestes paraules d'aunor son quauquarren convencionau, sense cap de sens precís, sustot se se considère que deman madeish un se pòt morir, o li pòt arribar quauquarren tant extraordinari que ja non existique arren, ne aunor ne desaunor". Semblables rasonaments, qu'esbauçauen en eth totes es decisions e totes es suposicions, qu'èren frequentes en Pierre. Se filèc, donc, de cap ara casa de Kuraguin.

Pierre deishèc eth coche quan arribèc ena neira dera grana casa, damb eth portau illuminat, a on viuie Kuraguin ath cant dera casèrna dera Garda Montada; era pòrta ère dubèrta e seguic entà dauant. En vestibul non i auie arrés; tot qu'ère ua confusion de botelhes uedes, capes e pantofles; flairaue a vin e, de luenh, s'entenie rumor de convèrses e sorriscles.

Que ja auien acabat eth jòc e eth sopar, mès es convidadi encara non auien partit. Pierre se treiguec era capa e entrèc ena prumèra sala, a on se trapaue es rèstes deth sopar e un lacai, en creir qu'arrés lo vedie, escuraue furtivaments es veires. Dera tresau sala arribaue un gran bronit; arridolets, crits de votzes coneishudes e eth gronhament d'un os. Ueit joeni uishinauen preocupadi ath cant dera hièstra dubèrta, e d'auti tres jogauen damb un osardet, qu'un d'eri arrossegaue damb ua cadia, en tot espaurir as auti.

- Me jògui cent robles per Stievens, cridaue un.
- Compde, non s'a de tier!, sorrisclèc un aute.
- Jo jògui per Dolojov, didec un tresau. Barra eth tracte Kuraguin!
- Deishatz ja ar os. Atencion ara jòga.
- Tot d'ua glopada; se non, pèrdes, cridèc eth quatau.
- Yakov, hè-te a vier ua botelha, Yakov!, cridec ath sòn torn eth patron dera casa, un joen naut e polit, que, damb era camisa fina descordada, s'estaue ath miei deth grop. Senhors: aciu que i é eth nòste estimat amic Petrusha, didec dempús, en tot virar-se entà Pierre.

Ua auta votz, era d'un òme de mejana estatura e clars uelhs blus, qu'era sua fermetat e serenitat èren estonantes entre es votzes trantalhantes peth vin, cridaue dera hièstra estant:

- Vene aciu, sigues er arbitre dera jòga.

Dolojov ère un oficiau deth regiment de Semionovski, plan coneishut jogaire e espadassin que s'estaue damb Anatol. Pierre arrie, guardant alègraments ar entorn.

- Non compreni arren. De qué se tracte?
- Demoratz. Que non ei embriac. Ua botelha!, didec Anatol; e cuelhent un veire deth dessús dera taula s'apressèc a Pierre.
- Prumèr de tot, beu.

Pierre uedec en redon un veire darrèr de un aute; guardaue as embriacs que s'arremassauen ath cant dera hièstra en tot seguir d'aurelha era sua convèrsa. Anatol seguie mestrant-li vin e li condaue que Dolojov auie jogat damb un anglés, Stievens, oficiau de marina, aquiu present, qu'ère capable de uedar ua botelha de ròm seigut en ua hièstra deth tresau estatge, damb es cames entà dehòra.

- Tè!, acaba era botelha!, didec Kuraguin, en tot mestrar-li eth darrèr veire. Se non, non te deisharè en patz.
- Non, que non ne voi mès, didec Pierre hènt enlà a Anatol, e s'apressèc ena hièstra.

Dolojov tenguie ar anglés deth braç e expausaue claraments es condicions dera jòga, en tot dirigir-se, mès que mès, a Anatol e a Pierre.

Dolojov ère un joen de mejana estura, peus cargolhadi e clars uelhs bluencs. Qu'aurie uns vint-e-cin ans, non tenguie mostacha, coma toti es oficiaus d'infantaria, per çò qu'era sua boca (eth trait mès caracteristic dera sua cara) campaue desnishada deth tot. Era corbadura sinuosa des pòts ère plan manifèsta; en centre, eth pòt superior baishaue decididaments en còn agudent sus er inferior, mès gròs, e enes comissures se formaue de contunh quauquarren semblable a dus arridolets, un en cada costat; tot er ensemble, sustot era sua guardada fèrma, gausada e intelligenta, costaue tau impression que de mau hèr podie passar inavertit eth sòn ròstre. Dolojov ère mancat de fortuna, de tota relacion sociau damb es nautes esfères, mès, encara qu'Anatol degalhaue milèrs de robles, sabec, a maugrat de víuer damb eth, hèr-se a respectar de tau sòrta que toti es amics estimauen mès a Dolojov qu'a Anatol. Dolojov jogaue a tot e guanhaue lèu tostemp. E encara que beuie abondosaments, jamès perdie era luciditat dera sua ment. Kuraguin e Dolojov èren alavetz dues celebritats en mon des rambalhaires dissolvudi de Sant Petersburg.

Se hec a vier ua botelha de ròm; dus lacais, estavanidi e espauridi, ensordidi pes sorriscles e conselhs des senhors que les entornejauen, desmontauen er encastre dera hièstra, qu'empachaue sèir-se ena parabanda exteriora.

Anatol, damb mina imperiosa, s'apressèc ena hièstra. Que volie trincar quauquarren. Hec enlà as lacais e tirassèc deth marc, que se resistic; alavetz trinquèc es veires.

- A veir, tu, forçut, li didec a Pierre.

Pierre agarrèc es trauèrses de casse, tirèc d'eres e les desencaishèc damb gran tapatge.

- Trei-les deth tot; se non, se pensaràn que me tengui, didec Dolojov.
- Er anglés se'n fòt, è?, està ben aquerò?, didie Anatol.
- Plan, didec Pierre, en tot guardar a Dolojov, que, damb una botelha de ròm ena man, s'apropaue ena hièstra, que dès d'era se vedie eth cèu clar honut damb es lutzes deth vrespe e dera auba.

Dolojov damb era botelha de ròm ena man, sautèc ena hièstra e cridèc as que s'estauen ena sala:

- Atencion!

Toti carèren.

- Jògui (parlaue en francés entà qu'er anglés l'entenesse, e eth non dominaue guaire aguesta lengua), jògui cinquanta imperiaus, e cent se voletz, higec en tot virar-se entar anglés.
- Non, cinquanta, didec aguest.
- Plan: cinquanta imperiaus que me beuerè tota era botelha sense desseparar-la dera boca seigut ena hièstra de cap a dehòra, aciu (s'inclinèc e senhalèc un gessent en declive deth mur, dehòra dera hièstra), e sense tier-me ad arren… ei atau?
- Atau ei, didec er anglés.

Anatol se virèc entar anglés, lo cuelhec per un boton deth frac e, en tot guardar-lo de naut (ère de baisha estatura), li repetic en sòn idiòma es condicions dera jòga.

- Demora, cridèc Dolojov, en tot picar damb era botelha ena hièstra per çò de cridar era atencion. Demora Kuraguin. Escotatz: se bèth un hè çò de madeish, li balhi cent imperiaus. D'acòrd?

Er anglés assentic damb eth cap, sense que se podesse compréner s'auie o non era intencion d'acceptar era naua jòga. Anatol non deishaue ar anglés e, encara qu'aguest, hènt senhaus d'afirmacion, volesse hèr veir qu'ac auie comprenut tot, l'anèc revirant es paraules de Dolojov. Un joen prim, damb unifòrme d'ussar dera Garda, qu'auie perdut toti es sòns sòs aquera net, se filèc ena hièstra, s'inclinèc e guardèc de cap a baish.

- Ò…ò…ó…!, sorrisclèc, guardant es labades deth trepader.
- Quiets toti!, cridèc Dolojov; e treiguec dera hièstra ar oficiau, que, estramuncant damb es sòns esperons, sautèc bastrussaments en solèr.

Dolojov metec era botelha ena dubertura dera hièstra, pr'amor de poder agarrar-la aisidaments, e pòc a pòc, damb prudéncia, pugèc ena hièstra. Baishèc es cames e, en tot apuar-se damb es mans enes extrèms dera hièstra, observèc eth lòc, deishèc anar es mans, se seiguec, se botgèc a dreta e quèrra e cuelhec era botelha. Anatol se hec a vier dus candelabres e les botèc ena parabanda, encara qu'era net ère fòrça clara. Era esquia de Dolojov, damb era sua camisa blanca e eth peu cargolhat, apareishie illuminada pes dus costats. Toti s'arremassèren ath cant dera hièstra. Er anglés ère ath dauant; Pierre arrie en silenci. Un des assistents, eth de mès edat, s'auancèc encolerit e espaurit e volec tier a Dolojov dera camisa.

- Senhors, qu'ei ua lhocaria, se va a aucir, didec er òme, sense cap de dobte eth mès senat des amassadi. Anatol l'arturèc.
- Non lo tòques; lo pòs espaurir e queirie… E alavetz, qué?...

Dolojov se virèc e s'acomodèc de nauèth, en tot apuar-se enes mans.

- Se quauqu'un torne a intervier, didec, en tot prononciar claraments es paraules a trauèrs des pòts fini e sarradi, lo lançarè aquiu baish. Comprenut?

E dit aquerò se virèc de nauèth, deishèc anar es mans, cuelhec era botelha, se la hec a vier enes pòts, metec eth cap entà darrèr e quilhèc eth braç liure pr'amor de hèr contrapés. Un des lacais, que començaue a recuélher es veires, se posèc, tau qu'ère inclinat, sense deishar de uelh era hièstra e era esquia de Dolojov. Anatol, dret, auie es uelhs plan dubèrts. Er anglés alongadi es pòts, guardaue de costat. Eth qu'auie sajat de detier a Dolojov s'estimèc mès refugiar-se en un cornèr dera sala e estirar-se en un divan, damb era cara virada entara paret. Pierre se curbic era cara damb es mans e enes sòns pòts quedèc fix un arridolet fèble, encara que lo senhoregèsse era pòur e er orror. Toti carauen. Pierre desseparèc es sues mans des uelhs. Dolojov seguie seigut ena madeisha posicion encara qu'auie eth cap botat tant entà darrèr qu'es cargolhadi peus deth cogòt heregauen eth cochèr dera camisa; era man que tenguie era botelha se quilhaue mès e mès, estrementida per esfòrç. Era botelha se uedaue sensiblaments, ath còp qu'eth cap s'inclinaue cada viatge mès entà darrèr. "Per qué se tarde aquerò tant"?, pensèc Pierre. Li semblaue que s'auie passat mès de mieja ora. De pic, Dolojov hec entà darrèr era sua esquia e era sua man tremolèc nerviosaments. Aquera tremoladera qu'aurie podut èster pro entà desequilibrar tot eth còs, que repausaue sus eth gessent inclinat dera hièstra; se desplacèc tot eth còs, era man e eth cap tremolèren mès encara per çò der esfòrç. Lheuèc ua man entà agarrar-se ena parabanda, mès la tornèc a baishar. Pierre cluquèc es uelhs e cuelhec era intencion de non guardar mès. Alavetz sentec que tot se viraue ath sòn entorn. Guardèc: Dolojov ère seigut ena dubertura dera hièstra, damb eth ròstre esblancossit e alègre.

- Ueda!

E lancèc era botelha entar anglés, que l'agarrèc damb adretia.

Dolojov sautèc dera hièstra. Alendaue un fòrt aulor a ròm.

- Òsca! Magnific! Quina jòga! Que vos hèsque a vier eth diable!, cridauen de diuèrsi lòcs.

Er anglés treiguec era borsa e compdèc es sòs. Dolojov, damb es celhes arroncilhades, s'estaue en silenci. Pierre pugèc ena hièstra.

- Senhors! Qui vò jogar-se quauquarren damb jo? Harè madeish qu'eth, cridèc. E sense jòga tanben. Que me hèsquen a vier ua botelha. Jo ac harè, que me la hèsquen a vier.
- Deishatz-lo, deishatz-lo, arric Dolojov.
- T'as tornat hòl? Te penses que te vam a deishar? Te mareges enquia ena escala, cridèren de diuèrsi lòcs.
- Que me la beuerè! Hètz-me a vier ua botelha de ròm!, cridèc Pierre; e damb eth gèst decidit der embriac, pataquegèc ua cagira e sagèc de pujar ena hièstra.

Lo tengueren des braci, mès ère tan fòrt que lançaue a grana distància a toti es que sajauen apressar-se.

- Non, atau que non poiram damb eth, didec Anatol. Demoratz, sajarè d'enganhar-lo. Escota: accèpti era jòga, mès tà deman, e ara anem-mo'n toti a…
- Anem!, cridèc Pierre. Anem e hè-mos a vier a *Mishka*… e dident aquerò, abracèc a *Mishka*, er os, lo lheuèc e se metec a barar damb eth pera sala.

VII

Eth prince Vasili auie complit era paraula que balhèc ara princessa Drubetskaia ena cauhada d'Anna Pavlovna: intercedir a favor deth sòn solet hilh, Boris. S'informèc ar Emperaire e coma gràcia especiau lo heren subtenent dera Garda en regiment de Semionovsky. Mès, maugrat toti es passi e sollicituds d'Anna Mijailovna, Boris non siguec nomentat ajudant de camp ne ingressèc en Estat Major de Kutuzov. Pòc dempús d'aquera cauhada, Anna Mijailovna tornèc entà Moscòu e se filèc dirèctaments de cap a casa d'uns parents rics, es Rostov, a on solie demorar-se quan venguie en Moscòu, e entre es quaus, dès era mainadesa, auie viscut e creishut eth sòn adorable hilh, que nauèth promoigut a subtenent d'infantaria passaue alavetz ena Garda. Eth dètz d'agost era Garda auie gessut de Sant Petersburg, e Boris, que se demorèc en Moscòu pr'amor de premanir er equipatge, li calie incorporar-se ara sua unitat peth camin entà Radzivilov.

En larèr des Rostov se celebraue eth sant de dues Natalies: era mair e era hilha mendre. Dès eth maitin, e sense pòsa, arribauen e partiuen nombroses carròces, damb visitaires, ena grana casa (coneishuda per tot Moscòu) dera comdessa Rostova, en carrèr Povarskaia. Era comdessa, damb era sua beròia hilha màger, recebie en salon as visitaires qu'anauen passant de contunh.

Qu'ère era comdessa ua hemna d'uns quaranta cinc ans, de mina orientau, damb eth ròstre prim, visiblaments estropiada pes sòns nombroses jasilhes; qu'auie auut dotze hilhs. Era lentor des sòns movements, atau qu'eth sòn pausat biaish de parlar, per çò dera feblesa des sues fòrces, l'autrejauen un aire grèu que costaue respècte. Era princessa Anna Mijailovna Drubetskaia, coma persona dera casa, se trapaue tanben en salon e ajudaue a recéber as visitaires e a tier era convèrsa damb eri.

Es joeni èren enes crambes posteriores e non credien de besonh participar ena recepcion. Eth comde gessie ar encontre des visites e les didie adiu, en tot convidar a toti a dinar.

- Que li sò plan arregraït, *ma chere*, o *mon cher* (didie *ma chere* o *mon cher* sense distincion ne nuança deguna, ja siguessen persones superiores o inferiores ada eth), li sò plan arregraït en mèn nòm e en nòm des estimades omenatjades. Non manquetz ath dinar, me harie dò, *mon cher*. Vos ac demani en nòm de tota era familha, *ma chere*. Damb era madeisha expression en ròstre, plen, alègre, suenhosaments arrasat, damb era madeisha fòrta sarrada de mans e era madeisha salutacion plan brèu e tostemp parièra, repetie aguestes paraules a toti sense excepcion e sense cambiar arren. Dempús d'auer acompanhat a un visitaire, eth comde tornaue entàs qu'èren encara en salon, apressaue era sua cagira damb era mina d'un òme d'esperit joen que li shaute víuer e que se'n sap de hè'c; desseparades es cames e emparades es mans enes jolhs, se balançaue en tot senter-se important, parlaue deth temps, escambiaue conselhs d'igièna, a viatges

en rus e a viatges en un francés plan dolent, mès presumptuós. E de nauèth, damb gèst cansat, mès, fèrm en compliment des sòns déuers, acompanhaue a un aute visitaire, en tot estirar-se ena tèsta es pòqui peus grisi, e de nauèth lo convidaue a dinar. A viatges, en tornar deth vestibul, passaue pera galaria de flors e deth *office* entà ua sala grana de parets de marme, a on se premanie ua taula entà ueitanta persones, e, en tot observar as crambèrs qu'amiauen es cubèrts d'argent e era porcelana, dispausauen es taules e desplegauen es damassades tovalhes, cridaue a Dmitri Vasilievic, un nòble que se tenguie de toti es ahèrs deth comde.

- Saja, Mitenka, li didie, que tot vage ben. Plan, plan… repetie, guardant damb plaser era enòrma e alongada taula. Çò de mès important qu'ei eth servici. Atau ei… e damb un alend de satisfaccion tornaue entara sala.
- Maria Lvovna Karaguina e era sua hilha!, anoncièc eth lacai dera comdessa, tant que daurie era pòrta deth salon.

Era comdessa reflecionèc tant que cuelhie un shinhau de rapé d'ua capsa de tabac d'aur ornada damb un retrait deth sòn marit.

- Es visites que m'an deishat renduda, didec. La receberè, mès que serà era darrèra. Qu'ei plan capinauta. Hètz-les a passar, didec ath vailet damb ua votz trista, coma se didesse: "Aucís-me".

Damb bronit de pèlhes entrèren en salon ua senhora nauta, gròssa, de portadura capinauta, e ua gojata de cara redona e arridolenta… *Chère comtesse il y a si longtemps… Elle a eté alitée, le prauve enfant… Au bal des Razoumovsky…E la comtesse Apraksine… J'ai eté si heureuse…*

Comencèc er animat mormolh de votzes femenines que s'interrompien mutuauments, confonudes damb eth rumor de vestits e eth bronit de cagires. Qu'ère ua d'aguestes convèrses que solet se tien en demora d'ua pausa entà lheuar-se, damb *fru-fru* de vestits e díder: *je suis charmée… la santé de maman… et la comtesse Aparaksine…* e de nauèth, damb es madeishi rumors, passar entath vestibul, cuélher er abric de pèth o era capa e anar-se'n. Era convèrsa viraue sus era grana nauetat deth dia, era malautia deth plan ric e vielh comde Bezujov, un des òmes mès atrasents ena epòca de Catalina, e sus eth sòn hilh naturau, Pierre, que tant indecentaments s'auie comportat ena cauhada d'Anna Pavlovna Scherer.

- Que planhi fòrça ath praube comde, didec era visitaira, era sua santat ei ja tan precària… e ara l'acabarà aucint eth desengust que li còste eth sòn hilh.
- De qué se tracte?, preguntèc era comdessa, coma se non se'n sabesse, encara que ja l'auien condat uns quinze còps es motius de tau desengust.
- Qu'ei aguesta era educacion modèrna! Eth joen s'estèc abandonat ada eth madeish en estrangèr e ara a cometut taus errors en Sant Petersburg, sivans diden, qu'a estat expulsat pera policia.
- De vertat?, preguntèc era comdessa.

- Que s'amassaue damb males companhies, intervenguec era princessa Anna Mijailovna. Eth hilh deth comde Vasili, eth e un tau Dolojov, an hèt, çampar, sabi pas se quines causes. As dus les an castigat. A Dolojov damb era degradacion e eth hilh de Bezujov siguec deportat entà Moscòu. Per çò d'Anatol Kugarin… sa pair que podec méter tèrra ar ahèr, mès, totun aquerò, tanben ei expulsat de Sant Petersburg.
- Mès se qué an hèt?, preguntèc era comdessa.
- Que son uns perfècti brigands, mès que mès aguest Dolojov, assegurèc era visitaira. Ei hilh de Maria Ivanovna Dolojova, ua dauna plan respectabla, e aciu que l'auetz! Imaginatz-vos qu'es tres artenhèren a hèr-se damb un os, l'amièren en coche e vengueren ena casa d'ues actritzes. Que li calèc intervier ara policia pr'amor de padegar-les. Alavetz agarrèren a un comissari de barri, l'estaquèren ar os, esquia contra esquia, e lancèren ar os entath Moika; er os comencèc a nadar damb eth comissari ath dessús.
- *Ma chère*! Que s'aurie de veir era cara d'aqueth òme!, exclamèc eth comde, en tot estarnar-se d'arrir.
- Quin orror!, que non ei entà arrir, comde!

Mès que tanben es hemnes arriren maugrat tot.

- Damb grani trabalhs artenhèren sauvar ath malerós, contunhèc era visitaira. E ei eth hilh deth comde Kiril Vladimirovic Bezujov que se divertís d'aguesta sòrta!, higec. Didien qu'ère tan ben educat e qu'ère tant intelligent… ja vedetz a on amie era educacion en estrangèr. Demori qu'aciu non lo recebe arrés, a maugrat dera sua fortuna. M'ac voleren preguntar mès me remí en redon… Qu'è hilhes!
- Mès, per qué diden qu'aguest joen ei tan ric?, preguntèc era comdessa en tot hèr-se enlà des joenes, que heren veir de seguit que non escotauen. Eth comde sonque a hilhs naturaus… e semble que tanben Pierre ei hilh naturau.

Era visitaira hec un gest menspredós.

- Me pensi qu'a vint hilhs naturaus.

Era princessa Anna Mijailovna intervenguec ena convèrsa, desirant, visiblaments, hèr notar es sues relacions e era sua coneishença des ahèrs mondans.

- Que ja vos ac explicarè, didec damb aire d'importància, tanben a mieja votz. Ja coneishetz era reputacion deth comde Kiril Vladimirivic… Ne tan solet eth se'n sap des hilhs qu'a, mès aguest Pierre qu'ei eth sòn preferit.
- Be n'ère de beròi encara est an passat!, assegurèc era comdessa; jamès auia vist a un òme de tan bon pòrt.
- Ara qu'a cambiat fòrça, didec Anna Mijailovna. Donques vos volia díder, contunhèc, que, dera part dera sua hemna, eth prince Vasili ei eretèr dirècte de toti es sòns bens, mès eth pair estime fòrça a Pierre, s'a tengut dera sua educacion, a escrit ar Emperaire… de sòrta qu'ara sua mòrt (ei tan malaut que se demore que se passe d'un moment en aute, e Lorrain ei arribat de Sant

Petersburg) arrés se'n sap a on anirà a parar aguesta enòrma fortuna, a Pierre o ath prince Vasili. Quaranta mil sirvents e diuèrsi milions. Plan que me'n sai, pr'amor que m'ac a dit eth prince Vasili. Ath delà, Kiril Vladimirovic ei oncle segon mèn per part de sa mair; qu'ei eth pairin de Boris, higec, coma se non li balhèsse cap importància ath hèt.

- Eth prince Vasili arribèc ager en Moscòu. M'an dit que vie en viatge d'inspeccion, didec era visitaira.
- Òc, mès, *entre nous*, higec era princessa, qu'ei ua desencusa; en realitat, qu'a vengut pr'amor d'estar-se ath costat deth prince Kiril Vladimirovic, qu'ei fòrça grèu.
- Totun aquerò, *ma chère*, ei ua badinada divertida, intervenguec eth comde; e en veir qu'era visitaira non l'escotaue se virèc de cap as senhoretes: m'imagini era cara deth policièr.

Simulèc es movements deth policièr, estornejant es braci, e s'estarnèc un aute còp en ua arridalha sonora e prigonda que secodic eth sòn gròs còs; atau sòlen arrir es persones que tostemps an minjat ben e begut encara mielhor.

- Non desbrembetz, se vos platz, que vos demoram entà dinar, acabèc.

VIII

Toti demorèren en silenci. Era comdessa guardaue ara visitaira damb un arridolet amable, sense amagar, ça que la, que non se'n harie guaire se se n'anèsse. Era hilha s'ajustaue ja eth vestit, en tot guardar interrogatiuaments ara mair, quan ena cramba pròcha s'entenec córrer entara pòrta deth salon a diuèrses persones e eth sarabat d'ua cagira artenhuda e hèta quèir en solèr. Se calèc en salon ua mainada de tretze ans, apuprètz, qu'amiaue quauquarren estropat ena sua cuerta pelha de mossolina, e s'arturèc ath miei dera estança. Qu'ère evident qu'auie arribat aquiu per pur edart, per non auer calculat era possada dera carrèra. Lèu ath madish temps campèren ena pòrta un estudiant damb eth sòn unifòrme de cochèr color jordon, un oficiau dera Garda, ua joeneta de quinze ans e un gojatet grasset, roienc que vestie giqueta de mainatge.

Eth comde se botèc de pè e, balançant-se, dauric es braci pr'amor d'acuélher ara mainada qu'entrèc ath mès córrer.

- Aciu que l'auetz!, sorrisclèc arrint. Aué qu'ei era sua hèsta, *ma chère*, era sua hèsta!
- *Ma chère, il y a un temps pour tout*, didec era comdessa, hènt veir qu'ère emmaliciada. Tu que la mimes massa, Eli, higec, en tot virar-se entath sòn marit.
- *Bonjour, ma chère, je vous felicite*, didec era visitaira. *Quelle delicieuse enfant*!, higec dirigint-se ara sua mair.

Era mainada, mèsalèu lèja, mès fòrça esdegada, auie es uelhs neri, era boca grana e amiaue nudes es espatles de mainada, gessudes deth corsatge per tòrt dera rapida carrèra, qu'auie esperluat es sòns cargolhs neri en tot hèr-les a vier entà darrèr; es braci, nudi, tanben èren prims e es sues cames emboishades en pantalons de dentela deishauen ath descubèrt uns pès cauçadi damb escarpins; qu'ère en aquera edat encantadora qu'era joeneta ja non ère ua mainada e era mainada non ère encara ua joena. Evitant a sa pair, se dirigic de cap ara sua mair e, sense hèr-ne cabau des sues sevères observacions, amaguèc eth ròstre rogit enes assemblatges dera sua mantilha e se metec a arrir. Arrie per bèra causa, parlant entre arridalhes dera pipa que venguie de trèir de dejós era pelha.

- Vedetz?... era pipa… Mimí… guardatz, e non podent díder arren (tan comica li semblaue era situacion), Natasha queiguec sus era sua mair, e s'estarnèc en ua arridalhada tan fòrta e sonora que toti, enquia e tot era ceremoniosa visitaira, arriren.
- Tè, ve-te'n damb eth tòn monstre, didec era mair, en tot hèr-la enlà, e simulant anug; e higec, virant-se entara visitaira: qu'ei era mia hilha mendre.

Natasha, lheuèc pendent un moment eth ròstre dera mantilha de sa mair, la guardèc de naut, damb es uelhs plei de lèrmes pes arridalhades, e lo tornèc a amagar.

Era visitaira, obligada a presenciar aquera scèna familhara, credec oportun participar en era.

- Ditz-me, estimada, preguntèc a Natasha, qué n'ès tu d'aguesta Mimí? Sa mair, vertat?

Que non agradèren a Natasha eth ton indulgent e era pregunta puerila, e sense respòner guardèc seriosaments ara dauna.

Mentretant, toti aqueri joeni auien entrat en salon, en tot esdegar-se visiblaments per contier enes limits dera bona educacion era animacion e era alegria que miralhauen es sòns ròstres: Boris, oficiau, hilh dera princessa Anna Mijailovna; Nikolai, estudiant, hilh màger dera comdessa; Sonia, neboda deth comde, de quinze ans, e eth petit Petrusha, eth hilh mendre. Podie endonviar-se qu'aquiu, enes crambes qu'auien gessut damb tant de rambalh, era convèrsa ère mès alègra qu'era que s'auie tengut aciu sus es petòfies dera ciutat, eth temps e *la comtesse Apraksine*. De quan en quan se guardauen es uns as auti e damb grana dificultat se tenguien er arrir.

Es dus joeni, er estudiant e er oficiau, èren dera madeisha edat, amics dera mainadesa, andús beròis, mès de beresa desparièra. Boris, naut e ròi, de traits fini, regulars e sereni. Nikolai non ère naut, auie eth peu cargolhat e sus eth pòt superior pistaue un leugèr pelhasson. En sòn ròstre, de guardada franca, se liegie era impetuositat e era passion.

Nikolai se rogic en entrar en salon. Qu'ère evident que cercaue quauquarren entà díder, sense trapà'c. Boris, peth contrari, se padeguèc de seguit e condèc tranquillaments, en ton de badinada, que coneishec ara pipa Mimí quan encara ère joena e non auie eth nas trincat, mès qu'en cinc ans auie envielhit enquia demorar damb eth cap plen de henudes. Dempús de condà'c, guardèc a Natasha; era lo deishèc de uelh, guardèc ath sòn frair petit, que damb es uelhs lèu clucadi tremolaue d'arrir, silenciós, e incapable de tier-se mès, hec un bot e hugec dera estança damb era rapiditat pròpia des sues leugères cames. Boris non arric.

- Me semble que tanben vos, mama, voletz partir. Auetz besonh deth coche?, preguntèc damb ua arridolet a sa mair.
- Òc, ve-te'n e ordena que lo premanisquen, responec era arrint.

Boris gessec sense bronit darrèr de Natasha. Eth gojatet grasset correc emmaliciat ath sòn darrèr, coma desengustat per auer estat shordat enes sues ocupacions.

IX

Sense compdar ara hilha màger dera comdessa (qu'auie quate ans mès qu'era sua fraia e se consideraue ja tota ua hemna) e era hilha dera visitaira, solet demorèren en salon dus joeni: Nikolai e Sonia. Era neboda deth comde ère ua joena, bruna, petita, de ròstre doç e guardada ombrejada per longues pestanhes; ath entorn deth cap li hège dues virades ua trena nera, e era pèth dera cara, deth còth e des braci nuds e prims, encara que musculosi e graciosi, ère d'un ton d'oliva. Pera armonia des sòns movements, era agilitat e gràcia des sòn membres e manères un shinhau astutes e reservades, se retiraue a ua polida gateta, encara non formada, que prometie èster preciosa. Credie avient mostrar damb eth sòn arridolet que cuelhie partida ena convèrsa comuna; mès, totun aquerò, es uelhs, jos es pestanhes longues e espesses guardauen ath *cousin*, que partie entara armada, damb ua adoracion tan juvenila e apassionada qu'eth sòn arridolet non podie enganhar ad arrés; qu'ère evident qu'era gateta sonque s'auie arraulit entà poder sautar e jogar encara mès damb eth sòn *cousin*, tan lèu auessen gessut deth salon Boris e Natasha.

Òc, *ma chère*, didec eth vielh comde en tot virar-se entara visitaira e senhalar ath sòn hilh Nikolai. Eth sòn amic Boris qu'a estat promoigut a oficiau e, per amistat, non vò èster mens qu'eth. Abandone era Universitat, dèishe solet ad aguest vielh e se'n va entara armada, *ma chère*. E aquerò quan eth sòn nomentament entara Direccion des archius ja ère acabat. Non ei aquerò amistat?, preguntèc eth comde.

- Se ditz que ja a estat declarada era guèrra, didec era dauna.
- Òc, qu ja hè temps que se ditz aquerò, repliquèc eth comde, se ditz, se ditz, e dempús es causes demoren tostemp parièr. *Ma chère*, aquerò òc qu'ei amistat, repetic. Que va a èster ussar.

Era visitaira, en non saber se qué díder, assentic damb eth cap.

- Que non ac hèsqui per amistat, sorrisclèc Nikolai en tot rogir-se tot e deféner-se coma se siguesse objècte d'ua vergonhosa calomnia. Que non ei per amistat. Ac hèsqui pr'amor que senti vocacion peth servici des armes.

Se virèc entara sua cosia e era hilha dera visitaira; ambdues lo guardauen damb un arridolet d'aprobacion.

- Aué dine damb nosati Schubert, eth coronel deth regiment d'ussars de Pavlograd. Qu'ère aciu de permís e se lo hè a vier damb eth. Qué posqui hèr?, didec eth comde arroncilhant es espatles e cuelhent a trufaria quauquarren que li costaue un prigond dolor.
- Ja li sò dit a papa, repliquéc eth hilh, que se non me balhe eth permís me demorarè. Mès me'n sai que non valgui entà ua auta causa qu'eth servici militar. Non sò diplomatic ne foncionari. Sò incapable d'amagar es mèns sentiments, higec en tot guardar a Sonia e ara auta senhoreta damb era fatuitat deth que se sap joen e de bon pòrt.

Era gateta, tachadi es uelhs en eth, semblaue prèsta e méter en jòc, en quinsevolh moment, tota era sua natura felina.

- Au, que ja està ben, didec eth vielh comde. De seguit s'afògue… Aguest Bonaparte amie capviradi a toti; toti pensen en com arribèc de soslòctenent a Emperaire. Plan, que Diu volgue… higec, sense avertir er arridolet burlesc dera visitaira.

Era gent grana se metec a parlar de Bonaparte. Julie, era hilha de madame Karaguina, se virèc entath joen Rostov.

- Malastre que non siguéssetz dijaus ena casa des Arjaroz; m'engüegé sense vos!, higec arrint damb trendesa.

Eth joen, vantat, s'apressèc a Julie, damb un arridolet juvenil seductor e comencèc un dialòg damb era, tanben arridolenta, sense encuedar-se'n que plagaue damb eth guinhauet dera gelosia eth còr de Sonia, que s'auie rogit sense abandonar era sua pròpia arridalha simulada. Mès, ara mitat dera convèrsa, virèc es uelhs entada era. Sonia li lancèc ua guardada rabiosa e passionada e, tient-se damb dificultat es lèrmes, tostemp damb aguesta forçada arridalha, se lheuèc e abandonèc eth salon. Tota era animositat de Nikolai despareishec. Demorèc era prumèra pausa ena convèrsa e, transvestit eth ròstre, gessec ara cèrca de Sonia.

- Be n'ei de vertat qu'es secrets de tota aguesta joenesa son cosudi en hiu blanc!, didec Anna Mijailovna senhalant a Nikolai, que gessie en aguest instant. *Cousinage, dangereux voisinage*, higec.
- Òc, assentic era comdessa, quan er arrai de solei qu'auie penetrat ena sala damb era joena generacion despareishec. Mès guairi patiments, guaires inquietuds mos cau suportat entà sénter ara era alegria de guardar-les! E totun, ara que son mès es temors qu'es alegries; que tostemp, ua, a pòur… Ei ua edat tan perilhosa entàs gojates e entàs joeni… higec, coma responent a ua pregunta qu'arrés li hège, mès que la preocupaue de contunh.
- Que tot depen dera educacion, didec era visitaira.
- Òc, qu'auetz rason. Enquia aué, gràcies a Diu, sò era amiga des mèns hilhs e gaudisqui dera sua mès completa confiança, responec era comdessa, en tot repetir era errança de tanti pairs que se pensen qu'es sòns hilhs non an secrets entada eri. Sai que tostemp serè era prumèra confidenta des mies hilhes e que s'eth mèn hilh Nikolai, per çò deth sòn impetuós temperament, cometesse quauqua asenada (causa que se passe soent enes joeni), non serie coma era d'aguesti senhors de Sant Petersburg.
- A, plan, que son bravi gojats, bravi gojats!, repetic eth comde, que resolvie tostemp es qüestions complicades en tot trapà'c tot coma cau. Ja vedetz: vò èster ussar. Qué podem hèr, *ma chère*?
- Be n'ei de deliciosa era vòsta petita creatura!, didec era visitaira. Qu'ei coma era povora!

- Òc, coma era povora, repetic eth comde. Se retire a jo. E quina votz qu'a! Encara que sigue era mia hilha, diderè era vertat, que serà ua cantaira, ua naua Salomoni. Auem un professor italian que li balhe classe.
- Mès, non ei massa lèu? Diden qu'ei dolent entara votz estudiar ja ad aguesta edat.
- Ò, non, que non n'ei!, responec eth comde. Es nòstes mairs se maridauen as dotze o tretze ans.
- Ara qu'ei encamardada de Boris. Qué vos semble?, didec era comdessa, arrint doçaments e guardant ara mair de Boris. Dempús, coma responent ath pensament que la preocupaue tostemps, seguic: ja vedetz, se l'auessa tenguda, se la frenèssa… Diu se'n sap se qué harie d'amagat (era comdessa hège a veir que se punarien). Atau que sò ath pas de cada paraula sua. Era madeisha vie ena mia cramba pes nets e m'ac conde. Dilhèu la mima, mès me pensi qu'atau ei mielhor. Ara màger que l'è tractada damb mès severitat.
- Plan que òc; a jo m'an educat de manèra desparièra, gessec arridolenta era hilha màger, era polida comdessa Vera.

Mès, ath contrari de çò que se sòl passar, er arridolet non apolidie eth ròstre de Vera, semblaue pòc naturau e plan per açò desagradiu.

Vera, era màger, ère beròia, esdegada, siguec ua bona escolana e ère ben educada; era sua votz resultaue agradiua, tot çò que didie ère senat e avient. Mès, causa estranha, ambdues, era visitaira e era comdessa, la guardèren coma estonades per auer parlat d'aguesta sòrta e se senteren violentes.

- Tostemp se passe atau damb es hilhs màger; volem hèr d'eri quauquarren extraordinari, didec madame Karaguina.
- Per qué amagà'c, *ma chère*? Era comdessa se depassaue damb Vera, didec eth comde. Mès, plan, a maugrat de tot, ei ua gojata excellenta, higec en tot guinhar un uelh a Vera en senhau d'aprobacion.

Es visitaires se lheuèren e se dideren adiu, en tot prométer tornar entath dinar.

- Vai, quines formes! Me pensaua que non se n'anauen jamès!, comentèc era comdessa, après auer-les acompanhat.

X

Quan Natasha gessec, ath córrer, deth salon, arribèc solet enquiara sèrva. Se posèc aquiu en tot escotar es convèrses e demorar a Boris. Començaue ja a despacientar-se, pataquegèc eth solèr damb eth pè a mand d'estarnar-se de plorar pr'amor que non venguie lèu, quan entenec es passi deth joen, ne lents ne rapids, senon regulars. Natasha s'amaguèc ath mès córrer darrèr des tèsti.

Boris s'arturèc ath miei dera sèrva, hec ua guardada ar entorn, secodic ua posca dera manja deth sòn unifòrme, s'apressèc en miralh e s'estèc guardant era sua imatge. Natasha lo contemplaue sense botjar-se deth sòn amagader, espiant çò qu'anaue a hèr. Boris s'estèc ua estona dauant deth miralh, arric e se filèc de cap ara pòrta de gessuda. Natasha lo volec cridar, mès s'empenaïc. "Que me cèrque", se didec.

Tan lèu gessec Boris, campèc Sonia pera auta pòrta, plan esmoiguda e gasulhant entre somics paraules airoses. Natasha reprimic eth sòn prumèr impuls de dirigir-se ada era e s'estèc en sòn guardadèr, campant, coma se quauquarren magic la hesse invisibla, çò que se passaue. Experimentaue un plaser nau e especiau. Sonia gasulhaue quauquarren, damb era guardada virada de cap ara pòrta deth salon.

En portau apareishec Nikolai.

- Qué te cau, Sonia? Ei possible aquerò?, didec en tot córrer entada era.
- Arren, arren, dèisha-me. Sonia petèc en somics.
- Non: que ja sai de qué se tracte.
- Donques s'ac sabetz, perfècte, anatz-vo'n damb era.
- Sonia, ua soleta paraula! Ei possible qu'es dus patim per ua pegaria?, didec Nikolai en tot balhar-li era man. Sonia non la retirèc e deishèc de plorar.

Natasha, sense botjar-se, e lèu sense alendar, guardaue deth sòn amagader damb uelhs ludents. "Qué se passarà ara?", pensaue.

- Sonia, arren deth mon m'impòrte: tu qu'ac ès tot entà jo, didie Nikolai. T'ac demostrarè.
- Non me shaute que parles atau.
- Plan, donc, non ac harè bric mès. Perdona-me, Sonia.

La tirassèc entada eth e la punèc.

"Vai, qué polit!", pensèc Natasha. E quan Sonia e Nikolai gesseren dera sèrva, les seguic e cridèc a Boris.

- Boris!, vietz aciu, didec damb aire d'importància e malícia. Me cau dider-vos ua causa. Aciu, aciu.

L’amièc entara sèrva, en madeish lòc des tèsti qu’auie estat amagada. Boris la seguie arridolent.

- De quina *causa* se tracte, preguntèc.

Era se trebolèc; guardèc ar entorn, e en tot veir era sua pipa, lançada en un tèst, la cuelhec damb es mans.

- Punatz-la, didec.

Boris, damb uelhs atentius e coraus, guardèc eth ròstre animat dera gojata e non responec.

- Non voletz? Alavetz vietz aciu, e calant-se entre es flors, lancèc era pipa. Mès apròp, mès apròp, gasulhaue. Agarrèc ar oficiau peth revés des manges; en sòn ròstre rogit se liegie era solemnitat e eth temor. E a jo, me voletz punar?, mormolhèc damb votz plan baisha, guardant-lo d’arréuelh, arrint e a mand de plorar pera emocion.

Boris se rogic.

- Quina pensada!, didec en tot inclinar-se entada era e rogir-se encara mès, sense botjar-se, demorant.

Era sautèc sus un tèst, de tau sòrta que se trapèc mès nauta qu’eth joen, e, en tot entornejar-lo damb es braci prims e nuds, damb un movement deth cap botèc entà darrèr era cabeladura e lo punèc enes pòts.

S’esguitlèc dempús entres es tèsti, entara auta part des plantes, e, damb eth cap clin, s’arturèc.

- Natasha, didec Boris, vos sabetz que vos estimi, mès…
- Ètz encamardat de jo?, didec era.
- Òc, sò encamardat… mès vos demani… que non tornem a hèr çò qu’auem hèt… Demorem quate ans…
  Alavetz demanarè era vòsta man.

Natasha reflexionèc.

- Tretze, catorze, quinze, setze… didec compdant damb es sòns escanaulidi ditets. Plan!, decidit?

E un arridolet de tranquillitat e felicitat illuminèc eth sòn animat ròstre.

- Decidit, didec Boris.
- Entà tostemp?, higec. Enquiara mòrt?

E agarrant-lo deth braç, damb eth ròstre enludernat de felicitat, gessec lentaments entara sala des divans.

XI

Era comdessa ère tan cansada des visites que balhèc era orde de non recéber ad arrés mès, e eth portièr siguec er encargat de convidar a dinar a guairi venguessen a felicitar-la.

Que desiraue era comdessa parlar soleta damb era sua amiga dera mainadesa, era princessa Anna Mijailovna, que non auie tornat a veir dès qu'aguesta tornèsse de Sant Petersburg. Anna Mijailovna, damb eth sòn ròstre atrasent, macat pes lèrmes, s'apressèc mès ath fautulh dera comdessa.

- Que serè totafèt sincèra damb tu, didec Anna Mijailovna; que ja non mos rèsten guairi vielhs amics… per aquerò estimi tant era tua amistat.

Anna Mijailovna guardèc a Vera e s'arturèc. Era comdessa sarrèc era man dera sua amiga.

- Vera, didec, en tot virar-se entara sua hilha màger, que non ère evidentaments era preferida, qu'ei que non te n'encuedes d'arren; non ves qu'aciu ès sobrèra? Ve-te'n damb es tues fraies o…

Era polida Vera arric menspredosaments, mès que non semblèc ofensada.

- Se m'ac auesses dit abantes, *maman*, me n'auria anat, e s'endralhèc entath sòn quarto.

Mès quan trauessèc eth salon des divans vedec ath cant de cada hièstra dues parelhes simetricaments seigudes. Se posèc e arric damb mensprètz. Sonia ère plan près de Nikolai, que copiaue entada era uns vèrsi, es prumèrs que compausaue. Boris e Natasha seigudi près dera auta hièstra carèren en entrar Vera: Sonia e Natasha la guardèren damb cares colpables e eroses.

Qu'ère esmovent e divertit contemplar aguestes gojatetes enamorades, mès era sua vista non agradèc a Vera.

- Guairi còps vos sò demant que non toquètz çò qu'ei mèn?, didec. Que ja auetz es vòstes crambes.

E cuelhec eth tintèr que se servie Nikolai.

- Un moment, un moment, didec eth, banhant era pluma.
- Que non sabetz hèr arren coma cau, contunhèc Vera. Hè un moment entrèretz en salon de tau manèra que toti s'avergonhèren.

Encara que çò que didie ère just (o dilhèu pr'amor que n'ère) arrés repliquèc, e es quate se guardèren. Vera s'arturèn ena cramba damb eth tintèr ena man.

- Quini secrets i pòt auer ena vòsta edat entre Natasha e Boris e entre vosati? Tot aquerò que son pegaries.
- Mès, a tu qué t'impòrte, Vera?, didec Natasha damb votz doça coma intercedint.

Aqueth dia se sentie mès bontadosa e corau damb toti que jamès.

- Qu'ei ua grana pegaria, repetic Vera, m'avergonhi de vosati. Quini secrets ne qué…!
- Cadun que tie es sòns secrets, nosati non mos metem damb tu, ne damb Berg, responec alugada Natasha.
- Me pensi que me deishatz tranquilla pr'amor qu'enes mèns actes non i pòt auer jamès arren de dolent. Li diderè a mama se com te compòrtes damb Boris.
- Natalia Ilinishna, se compòrte plan ben damb jo, intervenguec Boris, que non me posqui plànher.
- Deishatz-ac, Boris, ètz tan diplomatic… (era paraula diplomatic ère plan de mòda entre es gojats, que li dauen un sens especiau). Enquia e tot resulte engüegiu, didec Natasha, damb votz tremolosa e ressentida, per qué non me deisharà tranquilla? Tu que non ac compreneràs jamès, seguic virant-se entà Vera, perque jamès as estimat ad arrés. Que non as còr, non ès qu'ua *Madame de Genlis* (aguest fausnòm, que considerauen plan ofensiu, l'ac auie botat Nikolai) e eth tòn màger plaser ei shordar as auti. Hè era cocarèla damb Berg tant que volgues, acabèc rapidaments.
- Solide que jo non corri darrèr d'un joen quan i a visites…
- Vai!, ja as artenhut çò que volies!, intervenguec Nikolai. As dit fòrça causes desagradiues e mos os as shordat a toti. Anem entath quarto des mainatges.

Es quate coma ua volada d'audèths espauridi, se lheuèren e gesseren dera estança.

- Qu'ei a jo que m'an dit causes desagradiues; mès jo non è dit arren a degun, acabèc Vera.
- *Madame de Genlis!, Madame de Genlis*!, cridèren es quate arrint darrèr dera pòrta.

Era beròia Vera, qu'a toti costaue era madeisha hastigosa impression, arric sense semblar ofensada per arren de tot çò que l'auien dit. S'acostèc ath miralh, s'apraièc eth chal e es peus. Era vista deth sòn beròi ròstre la tornèc encara mès hereda e mès tranquilla.

Era convèrsa contunhaue en salon.

- A!, *chère*, didie era comdessa, que tanpòc ena mia vida ei tot de color de ròsa… Dilhèu non veigui que *du train que nous allons era nòsta fortuna non se tardarà guaire?* Eth tòrt de tot que lo tien eth club e era sua tolerància. Dilhèu viuem e repausam quan gessem en camp? Teatres, cacilhes, e Diu se'n sap de quines causes mès. Mès non parlem de jo. Ditz-me, com ac as artenhut? Soent m'estoni,

Annette, de qué ara tua edat vengues soleta en un coche de Moscòu entà Sant Petersburg e de qué visites a toti es ministres, a toti es personatges; que te sabes hèr damb toti. Ditz-me, com ac as artenhut? Jo que non ac poiria hèr.

- Ai, amiga mia!, responec era princessa Anna Mijailovna. Que Diu non volgue que te'n sàpies se com n'ei de dur demorar-se veuda, sense empara, damb un hilh qu'estimes damb vertadèra passion. Que s'apren tot, contunhèc damb cèrt orgulh. Eth plaid m'ensenhèc. Se me cau veir a bèth personatge escriui ua nòta: *Princesse une telle*, desire veir a *fulano*, e jo madeisha en coche de loguèr vau tres, quate viatges, enquia qu'artenhi çò qu'è de besonh. Que non m'impòrte çò que posquen pensar de jo.
- Mès com ac as hèt? A qui as parlat de Boris?, preguntèc era comdessa. Ja ves, eth tòn hilh ei oficiau dera Garda, tant que Nikolai non passe de cadet. Que non i a qui s'encargue de gestionà'c. A qui l'ac as demanat?
- Ath prince Vasili. Siguec fòrça amable. Accedic sense hèr-me a pregar e lo recomanèc ar Emperaire, didec damb afogadura era princessa Anna Mijailovna, sense hèr veir deguna des umiliacions que li calèc passar entà arténher eth sòn prepaus.
- A envielhit eth prince Vasili?, preguntèc era comdessa. Que non lo sò vist dès es foncions de teatre que dèrem ena casa des Rumiantsev. Supausi que non se'n brembe de jo. Il me faisait *la court*, rebrembèc era princessa arrint.
- Que contunhe a èster eth madeish, repliquèc Anna Mijailovna. Amable, obsequiós. *Les grandeurs ne lui ont pas tourné la tete du tout*. "Que me hè dò non poder hèr arren mès per vos, estimada princessa; manatz-me vos", didec. Òc, qu'ei un òme excellent, un bon parent. Tu, Nathalie, te'n sabes der amor que li hè ath mèn hilh. Sabi pas se qué haria pera sua felicitat. Mès es mèns ahèrs van tan mau, contunhèc Anna Mijailovna damb tristor, baishant era votz, tan mau, que me trapi en ua situacion vertadèraments terribla. Eth mèn malerós plaid consumís tot çò qu'è, e non auance. Me pòs creir, mès a *la lettre*, non è ne dètz *kòpeks* e ne tansevolhe sai se com vau a pagar er equipament de Boris (treiguec eth mocador e s'estarnèc a plorar). Qu'è besonh de cinc cents robles e sonque è un bilhet de vint-e-cinc: en aguesta situacion me trapi… Ara era mia soleta esperança ei eth comde Kiril Vladimirovic Bezujov. Se non vò ajudar ath sòn hilhòu (ei pairin de Boris) e autrejar-li bèra soma, toti es mèns afans auràn estat en bades. Que non poirè hèr-li er equipament.

Era comdessa vessèc ues lèrmes e reflexionèc en silenci.

- Soent pensi, e dilhèu ei un pecat, contunhèc Anna Mijailovna, mès pensi tostemp qu'eth comde Kiril Vladimirovic Bezujov, s'està solet… damb tant immensa fortuna… Entà qué viu? Entada eth era vida qu'ei penibla, e ça que la, entà Boris, era vida que comence.
- Ei fòrça probable que dèishe quauquarren entà Boris, didec era comdessa.
- Diu t'ac age, *chère amie*. Aguesti grani senhors son tant egoïstes! Mès, maugrat tot, vau a vier en çò de sòn damb Boris e li diderè francaments se com van es

causes. Que pensen de jo çò que volguen, m'ei parièr quan ei en jòc er avier deth mèn hilh (era princessa se botèc de pès). Que son ja es dues e vosati dinatz tàs quate, aurè temps entà anar-i.

E damb es formes d'ua dauna practica de Sant Petersburg que sap profitar eth temps, Anna Mijailovna manèc cercar ath sòn hilh e gessec damb eth ena anticramba.

- Adishatz, estimada, didec ara comdessa, que l'acompanhaue enquiara pòrta. Desira-me capitada, higec a mieja votz pr'amor de qué non l'entenesse eth sòn hilh.
- Vatz ena casa deth comde Kiril Vladimirovic Bezujov, *ma chère*?, preguntèc eth comde que gessie deth minjador. Se se trape mielhor, didetz-li a Pierre que lo convidi a dinar. Qu'a viatges me tenguie ua visita e baraue damb es mainades. Non vo'n desbrembetz de convidar-lo, *ma chère*. Ben, anem a veir se com se lutz Taràs aué. Ditz qu'ena casa deth comde Orlov non i auec jamès un minjar semblable ath qu'auram nosati.

XII

Mon cher Boris, didec era princessa Anna Mijailovna quan eth coche dera comdessa Rostova que les amiaue crotzèc eth carrèr caperat de palha e entraue en ample pati deth comde Kiril Vladimirovic Bezujov, *mon cher* Boris, repetic era mair, en tot trèir era man deth sòn rosigat abric e botar-la damb timid e corau gèst en braç deth sòn hilh, sigues afectuós e atentiu; eth comde Kiril Vladimirovic ei eth tòn pairin e d'eth depen eth tòn futur. Non te'n desbrembes, *mon cher*, sigues tot çò d'amable que pogues, coma tu ne sabes èster…

- Se sabessa qu'anaue a resultar quauquarren mès qu'ua umiliacion…, responec eth hilh heredaments. Mès qu'è prometut hè'c e ac harè per vos.

Encara que i auie ua carroça arturada dauant dera escala de gradons, eth portièr examinèc de cap a pès ara mair e ath hilh (que sense hèr-se anonciar entrauen directaments en vestibul des veirines, entre dues ringlères d'estatues plaçades enes sues cavitats des parets) e en veir eth vielh abric d'Anna Mijailovna les preguntèc a qui desirauen veir: s'as comdesses o ath comde. En responer-les eri qu'ath comde, informèc que Sa Excelléncia estaue pejor e non recebie ad arrés.

- Podem partir, didec Boris en francés.
- *Mon cher*, repliquèc era mair damb votz suplicanta, tocant de nauèth era man deth sòn hilh, coma se solet damb eth contacte lo podesse padegar o encoratjar.

Boris carèc e, sense treir-se er abric, guardèc a sa mair damb gèst interrogatiu.

- Amic, contunhèc Anna damb votz plan trenda, en tot virar-se entath portièr, me'n sai qu'eth comde Kiril Vladimirovic ei fòrça malaut… qu'ei per aquerò que sò venguda. Sò parenta sua e non lo shordarè, amic… mès è besonh de veir ath prince Vasili Sergueievic; ei alotjat aciu. Anoncia-me, se te platz.

Eth portièr, de mala encolia, tirèc dera campaneta e se hec enlà.

- Era princessa Drubetskaia entath prince Vasili Sergueievic, cridèc ath sirvent vestit de frac, miches e sabates de fibèla, qu'acodic en soleret superior e guardaue de naut estant dera escalera.

Era mair apraièc çò de mielhor que podec es plecs deth sòn vestit de seda tintada, se guardèc en gran miralh de Venecia penjat ena paret e, damb coratge, damb es sòns rosigades sabates, auancèc peth tapís dera escala.

- *Mon cher, vous m'avez promis…* didec de nauèth ath sòn hilh, tocant-li eth braç.

Boris la seguie tot doç, damb es uelhs entà baish.

Entrèren ena sala, qu'ua des sues pòrtes amiaue entàs crambes destinades ath prince Vasili.

Quan mair e hilh, arribadi en centre dera estança, anauen a preguntar eth camin ath vielh sirvent que s'auie botat de pès en veder-les entrar, virèc era maneta de bronze d'ua des pòrtes e eth prince Vasili, jargat de manèra casolana damb ua giqueta de velot e ua soleta decoracion, gessec acompanhant a un senhor de bon pòrt, de peus neri. Qu'ère Lorrain, eth celèbre mètge de Sant Petersburg.

- *C'est, donc, positif*?, preguntèc eth prince.
- *Mon prince*, "errare humanum est", *mais*… repliquèc eth mètge prononciant damb accent francés es paraules latines.
- *C'est bien, c'est bien*…

E en veir a Anna Mijailovna e ath sòn hilh, eth prince Vasili, damb ua salutacion, se didec adiu deth mètge e, en silenci, mès damb un gèst d'interrogacion, s'apressèc ada eri. Boris notèc qu'es uelhs de sa mair exprimiren de ressabuda un prigond dolor e arric leugèraments.

- En quines tristes circonstàncies mos trapam, prince… Didetz-me, com li va ath nòste estimat malaut?, preguntèc Anna Mijailovna coma se non se n'encuedèsse dera guardada hereda e ofensiua tachada en era.

Eth prince Vasili la guardèc interrogatiu, coma perplèx, e se virèc dempús entà Boris, que lo saludèc educadaments.

Sense respóner ara salutacion, eth prince Vasili se virèc de nauèth entà Anna Mijailovna e responec ara sua pregunta damb un movement de cap e pòts que volie díder. "Non i a cap esperança de garison".

- Ei possible?, sorrisclèc Anna Mijailovna. Ò, qu'ei terrible. Me hè pòur pensar… e higec, en tot senhalar a Boris: qu'ei eth mèn hilh. Li volie arregrair personauments…

Un viatge mès Boris saludèc correctaments.

- Credetz, prince, qu'eth còr d'ua mair non desbrembarà jamès çò que héretz per nosati.
- M'alègri d'auer-vos podut complàder, estimada Anna Mijailovna, didec eth prince Vasili ajustant eth plastron dera camisa e balhant-se plan mès importància dauant era sua protegida aciu en Moscòu qu'ena cauhada d'Annette Scherer en Sant Petersburg. Sajatz de servir fidèuments e èster digne dera carrèra des armes, higec sevèraments, en tot virar-se entà Boris.
  M'alègri… ètz aciu de permís?, preguntèc damb eth sòn ton indiferent.
- Excelléncia, demori ordes entà dirigir-me tath mèn nau destin, responec Boris sense mostrar desengust peth ton rude deth prince ne desirs de començar cap convèrsa, mès damb tau tranquillitat e respècte qu'eth prince lo guardèc fixaments.
- Viuetz damb era vòsta mair?
- Viui ena casa dera comdessa Rostova, repliquèc Boris. E higec: Excelléncia.

- Ei aqueth Ilia Rostov que se maridèc damb Natalia Shinshina, expliquèc Anna Mijailovna.
- Ja ac sai, ja ac sai, didec eth price Vasili damb monotòna votz. *Je n'ai jamais pu concevoir comment Nathalie s'est decidé a epouser cet ours mal leché! Un personnage completament stupid et ridicul. Eth joueur, a ce qu'on dit*.
- *Mès tres brave homme, mon prince*, observèc Anna Mijailovna, arrint trendaments, coma hènt veir qu'eth comde Rostov meritaue aguesta opinion, mès qu'era demanaue indulgéncia entath praube vielh. Qué diden es mètges?, preguntèc era princessa dempús un brèu silenci, tant qu'eth sòn ròstre lermós exprimic de nauèth un prigond dolor.
- Pòques esperances, didec eth prince.
- E jo qu'auria volut arregrair, un còp mès, ath mèn oncle tot eth ben que mos a hèt a Boris e a jo! *C'est son filleul*, higec, coma se credesse qu'aguesta notícia alegrarie extraordinariaments ath prince.

Eth prince Vasili reflexionèc pendent uns instants e arroncilhèc es celhes. Anna Mijailovna comprenec que cranhie trapar-se damb un rivau entath testament deth comde Bezujov e s'esdeguèc a tranquillizar-lo.

- Se non siguesse peth mèn sincer afècte e devocion per oncle… didec en tot accentuar aguestes darrères paraules damb fermetat e descuedadaments; me'n sai deth sòn nòble caractèr, tan dret, mès es comdesses que demoren solet damb eth… son encara tan joenes… baishèc eth cap e didec a mieja votz: a complit es sòns darrèrs dèuers, prince? Be ne son de polidi aguesti darrèrs moments! Aquerò que non li harà mau; qu'ei de besonh premanir-lo s'ei qu'està tan mau. Nosates es hemnes, prince (e arric damb trendesa) sabem tostemp se com parlar d'aguestes causes. Ei de besonh que lo veiga, encara que sigue trist entà jo, mès que ja sò avedada a patir.

Eth prince comprenec, coma ac auie comprenut ena cauhada d'Annette Scherer, que serie dificil desliurar-se d'Anna Mijailovna.

- Non serà penibla entath malaut, estimada Anna Mijailovna, aguesta entrevista? Demorem enquiath ser, eth mètge anóncie ua crisi.
- Mès, prince, que non se pòt demorar quan s'arribe a taus extrèms. *Pensez, il y va la salut de son ame…A!, c'est terrible, les devoirs d'un chretien…*

Se dauric era pòrta d'ua des crambes interiores e apareishec ua des princesses nebodes deth comde. Qu'auie un aspècte ombriu e hered e eth sòn còs, deth còth enquiara cintura, estonaue pera sua longada comparada damb es cames.

Eth prince Vasili se virèc entada era.

- Com li va?
- Madeish. E com voletz, damb aguest bronit… didec era princessa, guardant a Anna Mijailovna coma a ua desconeishuda.

- *A!, chère, je ne vous reconnaisais pas*!, gessec damb un erós arridolet Anna Mijailovna, en tot apressar-se damb leugèri passi entara neboda deth comde. *Je viens d'arriver e je suis a vous pour vous aidé a soigner "mon oncle"...J'imagine combien vous avez souffert*, higec, en tot lheuar es uelhs entath cèu plei de pietat.

Era princessa non responec, ne tansevolhe arric, en tot retirar-se de seguit. Anna Mijailovna se treiguec es gants e damb gèst de venceira cuelhec sèti en un fautulh e convidèc ath prince Vasili a sèir-se ath sòn costat.

- Boris, didec damb un arridolet ath sòn hilh, jo passarè a veir ath comde, eth mèn oncle, e tu, *mon ami*, ve-te'n, mentretant, damb Pierre e non t'en desbrembes dera invitacion des Rostov. Lo conviden a dinar. Supausi que non i anarà, li didec ath prince.
- Ath contrari, repliquèc eth prince, qu'ère visiblaments emmaliciat. *Je serais tres content si vous me debarrassez de ce jeune homme*… que non hè arren aciu. Eth comde non a preguntat per eth ne un solet viatge.

Arroncilhèc es espatles, un vailet acompanhèc a Boris entath vestibul e per ua auta escala l'amièc entara cramba de Pierre Kilirovic.

XIII

Pierre non auie auut temps de trapar un lòc ath sòn gust en Sant Petersburg e siguec expulsat d'aquiu per anament turbulent. Era istòria racondada en salon dera comdessa de Rostov qu'ère vertadèra. Pierre auie ajudat a tier ath comisari ena esquia der os. Venguie d'arribar en Moscòu hège uns dies e, coma de costum, se lotjaue ena casa de sa pair. A maugrat que ja supausaue qu'er escandal ère coneishut en Moscòu e qu'es daunes qu'entornejauan a sa pair, tostemps de mala encolia contra eth, profitarien era ocasión entà punchar ath comde, eth dia dera sua arribada se filèc de cap as crambes pairaus. En entrar ena sala a on normauments s'amassauen es princesses saludèc as joenes, seigudes damb es sues labors, tant qu'ua d'eres liegie un libre en votz nauta. Qu'èren tres: era màger, plan apolidida, de nauta cintura e mina sevèra, era madeisha que gessec ar encontre d'Anna Mijailovna, ère era encargada de liéger. Es mendre, ambdues de rosades caròles e polides, que se distinguien entre eres solet per un luèr qu'ua d'eres amiaue sus eth pòt, en tot balhar-li mès atrait, brodauen en encastre. Pierre siguec recebut coma un mòrt o un empestat. Era màger des princesses interrompec era lectura e se demorèc guardant-lo sense badar boca damb es uelhs espauridi. Era dusau (era que non amiaue luèr) cuelhec era madeisha expression. Era mès joena, era deth luèr, de caractèr mès alégre e trufaire, s'inclinèc sus era sua labor pr'amor de dissimular er arrir, solide costat per aquera scèna qu'eth sòn cant comic endonviaue. Tirassèc, peth dejós deth bastidor, es hius e s'inclinèc coma s'anèsse a campar eth diboish, en tot reprimir a penes eth sòn arridolet.

- *Bonjour, ma cousine*, saludèc Pierre. *Vous ne me reconnaissez pas*?
- Vos reconeishi plan ben, massa ben.
- Com està eth comde? Lo poiria veir?, preguntèc Pierre damb era maganha de tostemp, mès sense trebolar-se.
- Eth comde patís morau e fisicaments, e poiríem díder que vos preocupatz vos de costar-li encara mès maus moraus.
- Posqui veir ath comde?, repetic Pierre.
- Vai…! Se voletz acabar d'aucir-lo, aucir-lo deth tot, que lo podetz veir. Olga, ve-te'n a veir s'eth brolhon der oncle ei prèst; que ja comence a èster era ora deth sòn repais, higec hènt veir atau a Pierre qu'eres èren plan ocupades en atier a sa pair, tant qu'eth non hège que mortificar-lo.

Olga gessec. Pierre s'estèc pendent uns moments de pè, guardèc as fraies e didec, en tot dider-se adiu:

- Alavetz tornarè entara mia cramba. Quan lo posca veir m'avisatz.

Gessec e entenec ena sua esquia ua arridalhada sonora, mès non fòrta, dera fraia deth luèr.

A londeman arribèc eth prince Vasili, que se lotgèc ena casa deth comde. Hec a vier a Pierre e li didec:

- *Mon cher, se vous vous conduisez ici comme a Petersburg, vous finirez tres mal; c'est tout ce que je vous dis*. Eth comde ei fòrça, fòrça mau, e non te cau veder-lo entad arren.

D'alavetz ençà arrés se n'auie ocupat de Pierre; e s'estaue es dies sancers solet ena sua cramba en estatge de naut.

Quan Boris entrèc, Pierre recorrie a longues calhamardades era cramba, en tot posar-se de quan en quan en un cornèr, hège un gèst menaçaire guardant era paret, coma se volesse trauessar damb era espada a quauque enemic invisible, guardaue sevèraments peth dessús es sues lunetes e tornaue a caminar, prononciant vagues paraules, arroncilhant es espatles e desseparant es braci.

- *L'Anglaterre a vecu*, didie arroncilhant es celhes e coma se senhalèsse a quauquarrés damb eth dit. *M. Pitt, comme traitre a la nation e au droit des gens, es condamné a…*

Que non auec temps de prononciar era sua senténcia contra Pitt (en aqueth moment li semblaue èster, eth madeish, Napoleon, s'imaginaue qu'en companhia deth sòn eròi auie hèt era perilhosa trauèssa deth pas de Calais e conquistat Londres) pr'amor que vedec ena sua cramba a un joen oficiau, estirat e beròi. S'arturèc. Pierre auie deishat a Boris quan encara ère un mainatge de catorze ans e non lo rebrembaue. Mès damb era sua espontaneïtat caracteristica li sarrèc era man e arric amistosaments.

- Vo'n brembatz de jo?, didec Boris damb tranquillitat e un arridolet corau. Qu'è vengut damb ma mair entà tier-li ua visita ath comde. Semble que non està ben de salut.
- Òc, semble que se trape mau. Non lo dèishen tranquil ne un solet moment, repliquèc Pierre, en tot sajar d'endonviar se qui ère.

Boris se n'encuedaue de qué Pierre non l'arreconeishie mès que non credec de besonh presentar-se, e sense cap de trebuc lo guardèc fixaments enes uelhs.

- Eth comde Rostov vos demane que vengatz a dinar en çò de sòn, didec dempús un silenci long e incomòde entà Pierre.
- A!, eth comde Rostov!, didec Pierre alègraments. Alavetz, ètz vos eth sòn hilh Ilia? Guardatz qu'ara prumeria non vos auia arreconeishut. Vo'n brembatz quan anàuem de passèg en Vorobiovy Gori damb madame Jacquot…? Hè ja tant de temps…
- Vos enganhatz, responec tot doç Boris damb un arridolet gausat e burlesc. Que sò Boris, eth hilh dera princessa Anna Mijailovna Drubetskaia. Qu'ei eth pair de Rostov que se cride Ilia; eth sòn hilh ei Nikolai, e jo non coneishi a cap *madame* Jacquot.

Pierre botgèc e eth cap coma acaçat per ua broma de mosquits o d'abelhes.

- A, com vau! Qu'ac confoni tot. È autants de parents en Moscòu! Vos ètz Boris… a tot darrèr mos auem podut enténer. Qué ne pensatz dera expedicion de Boulogne? Es anglesi ac passaràn mau se Napoleon trauèsse eth canau. Me pensi qu'ei plan possible. Pro que Villeneuve non hèsque meuca!

Boris non sabie arren dera expedicion de Boulogne, non liegie es jornaus e entenie per prumèr viatge eth nòm de Villeneuve.

- Aciu, en Moscòu, mos tiem mès as petòfies e as minjars qu'ara pòlitica, didec damb votz fleumosa e burlesca. Que non sai arren ne pensi arren sus aguest ahèr. Moscòu s'ocupe de rumors, repetic, e ara precisaments non se parle que de vos e deth comde.

Pierre arric damb era sua bravassa arridalha, coma se cranhèsse qu'eth sòn interlocutor siguesse a mand de díder quauquarren de qué dempús se n'auesse d'empanaïr. Mès Boris parlaue precisa e claraments, secaments, sense deishar-lo de uelh.

- En Moscòu non se hè que parlotejar, contunhèc. Toti se demanen a qui deisharà eth comde era sua fortuna, encara que dilhèu eth mos acògue a toti, causa que li desiri de tot còr.
- Òc, tot aquerò ei penible, plan penible… mormolhèc Pierre. Seguie cranhent qu'er oficiau se metesse, sense encuedar-se'n, en ua convèrsa incomòda entada eth.
- E vos auetz de pensar, afirmèc Boris rogint-se leugèraments, mès sense variar era sua votz e portadura, que toti s'esdeguen entà recéber quauquarren d'un òme tan ric.

"Que ja i èm", pensèc Pierre.

- E jo, entà evitar confusions, volia dider-vos que vos enganharíetz se mos compdèssetz ara mia mair e a jo entre aguestes persones.
  Èm plan praubi, mès, aumens jo, precisaments pr'amor qu'eth vòste pair ei ric, non me considèri parent sòn, e ne era mia mair ne jo demanaram jamès arren ne acceptaram arren d'eth.

Pierre se tardèc ua estona a comprèner, mès quan vedec clar eth sens des sues paraules sautèc deth divan, cuelhec era man de Boris e damb maganha, en tot rogir-se plan mès qu'eth, comencèc a parlar damb un sentiment mixte de vergonha e hàstic:

- Be n'ei d'estranh!... Dilhèu jo… Mès qui s'ac podie imaginar… Que jo sai plan ben…

Boris l'interrompec de nauèth:

- Que m'alègri d'auè'c dit tot; dilhèu a estat desagradiu entà vos, mès desencusatz-me (didec, padegant a Pierre, en sòrta d'èster padegat per eth).

Demori non auer-vos ofensat. Qu'è per principi díder damb sinceritat es causes… Ara, qué me cau díder dera vòsta part? Vieratz a dinar damb es Rostov?

Boris tanlèu complic eth sòn penible déuer, sauvada era dificila situacion e auent plaçat en era ath sòn interlocutor, se hec de nauèth tant agradiu coma abantes.

- Mès, escotatz, didec Pierre, en tot revier era tranquillitat. Qu'ètz estonant. Tot çò que vietz de díder està ben… plan ben. Plan que òc, non me coneishetz. Hè tant de temps que non mos vedem…! Qu'èrem dus mainatges… Podetz creder-me que jo… Ac compreni, ac compreni plan ben. Jo que non haria ua causa atau; me mancarie vam, mès qu'està plan ben. M'alègri fòrça d'auer-vos coneishut. Ei estranh çò que supausàuetz de jo!, higec arrint dempús un brèu silenci. E plan, mos coneishem mielhor, e sarrèc era man de Boris. Dempús didec: encara non è pogut veir ath comde ne un solet viatge. Que non m'a cridat… me hè dò coma uman… mès se qué i posqui hèr?
- Alavetz, vos pensatz que Napoleon artenherà hèr passar era sua armada?, preguntèc Boris arrint.

Pierre comprenec que Boris volie cambiar de convèrsa e, coma qu'eth tanben ac volie, comencèc a explicar es auantatges e dificultats dera empresa de Boulogne.

Un lacai venguec entà cridar a Boris de part dera princessa. Sa mair se n'anaue. Pierre prometec vier en dinar pr'amor d'assolidar era sua amistat damb Boris, li sarrèc damb fòrça era man, en tot guardar-lo enes uelhs corauments a trauèrs des sues lunetes…

Quan Boris gessec, Pierre contunhèc pendent ua longa estona passejant pera cramba, mès ja sense herir damb era espada ar enemic invisible senon arrint dauant eth rebrembe d'aqueth joen simpatic, intelligent e decidit.

Tau que sòl passar ena prumèra joenesa, mès que mès quan un ei solet, sentie ua trendesa instintiua per Boris e se prometie tier damb eth ua bona amistat.

Mentretant, eth prince Vasili didie adiu ara princessa Anna Mijailovna, que non separaue eth sòn mocador des uelhs; eth sòn ròstre qu'ère negat de lèrmes.

- Ei terrible, terrible!, didie. Mès, per tant que me còste, complirè eth mèn déuer. Vierè a passar era net; que non se pòt deishar-lo atau; cada menuta ei preciosa. Non comprenni a qué demoren es princeses. Diu m'ajudarà a trapar era manèra de premanir-lo…! *Adieu, mon prince, que le bon Dieu vous soutienne*!...
- *Adieu, ma bonne*, responec eth prince Vasili en tot hèr-se enlà d'era.
- A!, qu'ei en un estat terrible, didec era mair ath hilh, quan se vederen en coche. Lèu non coneish ad arrés.
- *Maman*, non compreni, quines son es tues relacions damb Pierre, preguntèc eth hilh.
- Eth testament qu'ac diderà tot, amic; tanben era nòsta sòrt depen d'eth…
- Mès, per qué pensatz que mos deisharà quauquarren?

- Ai, amic! Eth ei tan ric e nosati tan praubi…
- Mès, *maman*, aquerò que non ei pro…
- Ò!, Mon Diu! Mon Diu! Be n'està de mau eth praubet!, repetie era mair.

XIV

Quan Anna Mijailovna gessec damb eth sòn hilh entara casa deth comde Kiril Vladimirovic Bezujov, era comdessa Rostova s'estèc seiguda, soleta, en tot hèr-se a vier eth mocador enes uelhs. A tot darrèr, hec sonar era campaneta.

- Tè, estimada!, li didec emmaliciada ara sirventa, que l'auie hèt a demorar diuèrses menutes. Se non voletz atier-me que vos traparè un aute lòc.

Era comdessa ère entristesida peth dolor e era umilianta praubetat dera sua amiga. Qu'ère per aquerò era mala encolia que se mostraue tostemp cridant "estimada" ara crambèra e tractant-la de vos.

- Perdon, didec era sirventa.
- Didetz-li ath comde que lo demori.

Eth comde, balançant-se, s'apressèc ara sua hemna damb mina un shinau colpabla, coma tostemp.

- Plan, comdesseta: quin *sauté au madere* de grandoles vam a tier aué, *ma chère*! Ac è tastat. Non en bades pagué mil robles per Taràs, que les vau.

Se seiguec ath cant dera sua esposa, e damb es codes galhardaments emparadi enes jolhs comencèc a bolegar-se eth peu gris.

- Qué mane era comdesseta?
- Donques, veiràs, amic mèn… Mès quina plapa ei aguesta?, didec en tot senhalar eth justet deth sòn marit. Solide qu'ei deth *sauté*… higec arridolenta. Çò que se passe, comde, ei qu'è besonh de quauqui sòs.

Eth sòn ròstre s'entristic.

- Ò, comdesseta!, e eth comde s'esdeguèc a trèir eth sòn portamoneda.
- Qu'è besonh de molt, comde; è besonh de cinc cents robles, e agarrant un mocador de batista hereguéc eth justet deth sòn marit.
- Ara… ara… Ep! Qui i é aquiu?, cridèc damb era votz que solet tie era gent segura de qué era persona que criden vierà ara prèssa ara crida. Que vengue Mitenka!

Mitenka, aqueth hilh de nòble familha elevat ena casa deth comde, qu'es sòns ahèrs amiaue ara, entrèc damb pas brac ena cramba.

- Guarda, estimat… didec eth comde ath joen, qu'auançaue respetuosaments. Hè-me a vier… s'arturèc cogitós, sèt cents robles. Ei aquerò. Mès tie compde, non

me les hèsques a vier tan lordi e trincadi coma er aute dia, hè-me a vier bilhets naui, son entara comdessa.

- Òc, Mitenka, saja que siguen nets, didec era comdessa, en tot alendar tristaments.
- Excelléncia, quan manatz que vo'les hèsca a vier, preguntèc Mitenka. Ja sabetz que… Mès non vos preocupètz, rectifiquèc, en veir qu'eth comde començaue a alendar rapidaments e damb dificultat, senhau segur d'un principi de colèra. Me'n desbrembaua que… voletz que vo'les hèsca a vier ara madeish?
- Òc, òc, atau ei, hè-les-me a vier. E les ac balhes ara comdessa. Qu'ei ua jòia aguest Mitenka!, comentèc arrint eth comde. Non i a arren impossible entada eth. Qu'è en òdi ad aguesta paraula. Tot qu'a d'èster possible.
- Ai, comde!, es sòs, es sòs, guaire dolor i a en mon peth sòn tòrt!, alendèc era comdessa. E aguesti sòs me hèn fòrça manca…
- Vos, comdesseta qu'ètz ua famosa degalhaira, didec eth comde; e punant era man dera sua hemna tornèc entath sòn burèu.

Quan Anna Mijailovna tornèc dera sua visita a Bezujov, ja auie era comdessa es sòs sus era taula, dejós d'un mocador, tot en bilhets naui. Anna Mijailovna avertic en era un cèrt trebolament.

- Com te va, amiga mia?, preguntèc era comdessa.
- A!, en quin terrible estat se trape! Que non l'arreconeisheries. Està plan mau, plan mau… Solet l'è vist un moment e non è pugut díder ne dues paraules…
- Annette, t'ac demani per Diu, non refuses aquerò, didec de pic era comdessa, rogint-se, çò que li balhaue un aspècte estranh ath sòn ròstre ja non joen, prim e grèu, en tot trèir es sòs de dejós eth mocador.

Anna Mijailovna comprenec de seguit de qué se tractaue e s'inclinèc pr'amor de poder abraçar comòdaments ara comdessa en moment precís.

- Qu'ei entà Boris, entath sòn equipament, dera mia part…

Anna Mijailovna ja l'abraçaue plorant e tanben plorèc era comdessa. Ambdues plorèren pr'amor qu'èren amigues, pr'amor qu'èren braves; perque eres, amigues dera mainadesa es dues, les calie tier-se a ua causa tant ignòbla coma es sòs. Plorauen era sua joenesa passada… Mès qu'èren lèrmes agradiues entà ua e entara auta.

XV

Era comdessa Rostova, es sues hilhes e un bon grop des sòns convidadi èren ja en salon. Eth comde auie amiat as òmes en sòn burèu pr'amor d'amuishar-les era sua colleccion de pipes turques. De man en man gessie entà preguntar: "Non ei venguda?" que demorauen a Maria Dmitrievna Ajrosimova, qu'en societat la cridauen *le terrible dragon*, dauna famosa pera rectitud deth sòn esperit, pera sua simplicitat e franquesa, encara que non pes sòns titols e pera sua fortuna. Era familha imperiau coneishie a Maria Dmitrievna; la coneishie tot Moscòu e tot Sant Petersburg, e en ambdues ciutats se l'admiraue, encara que, d'amagat, se burlauen dera sua rudesa e abondauen es anecdòtes a compde sòn. Ça que la, toti, sens excepcion, l'estimauen e cranhien.

En burèu, plen de hum, se parlaue dera guèrra, declarada en un manifèst, e sus eth recrutament. Arrés auie liejut encara eth manifèst, mès toti se'n sabien dera sua publicacion. Eth comde ère seigut en ua *otomana*, entre dus humaires que discutien entre se. Eth comde ne humaue ne discutie, mès inclinaue eth cap, ja entà un costat, ja entar aute, guardaue as humaires damb evident plaser e seguie d'aurelha era convèrsa entre dus vesins sòns qu'eth auie embrancat entre se.

Un d'eri qu'ère un civil, damb eth ròstre regat d'arrupes, arrasat, biliós e secalh, ja près ara vielhesa, encara que vestit coma un joen, ara darrèra mòda. Seigut ena *otomana* sus es sues cames, damb era portadura d'un familhar dera casa, amiaue era pipa d'ambre metuda prigondaments en un angle dera boca e aspiraue convulsiauments eth hum, clucant es uelhs. Qu'ère eth vielh celibatari Shinshin, cosin dera comdessa, de lengua de serpiu coma didien d'eth en toti es salons de Moscòu. Quan parlaue semblaue baishar ath nivèu deth sòn interlocutor. Er aute qu'ère un oficiau dera Garda, joen, de pèth rosada, impecablaments net, cordat e pientat. Mantenguie era sua pipa d'ambre precisamens ath miei des sòns pòts rosadi e a penes aspiraue eth hum, en tot deishar-lo anar, dempús era sua polida boca en forma de cercles miniscuts. Qu'ère eth lòctenet Berg, oficiau deth regiment de Semionovski, que damb eth auie de partir Boris pr'amor d'incorporar-se ara sua destinacion e que damb eth Natasha embromaue a Vera, era sua fraia màger, cridant a Berg eth sòn nòvi. Eth comde, seigut entre es dus, escotaue damb atencion. Era diversion preferida deth comde, dempús deth *boston*, que li shautaue fòrça, ère era d'estar d'audidor quan artenhie acarar a dus blagaires.

- De sòrta, pairet, *mon tres honorable Alphonse Karlic*, didec Shinshin burlesc, en tot júnher (qu'ère era peculiaritat dera sua manèra de parlar) es expressions russes mès populares damb es mès escuelhudes frases franceses, que *vous comptez vous faire des rentes sus l'Estat*, obtier ua renda a cargue dera vòsta companhia?
- Non, Piotr Nikolaievic, que voi hèr veir solet qu'ena cavalaria s'an fòrça mens auantatges qu'ena infantaria. Consideratz, Piotr Nikolaievic, era mia situacion…

Berg parlaue tostemp damb grana precision, de forma repausada e corrècta. Era sua convèrsa viraue de contunh sus eth madeish; quan se parlaue de quauquarren que non siguesse restacat ara sua persona, caraue tranquillament. E caraue, encara qu'aguesta situacion se tardèsse ores sanceres, sense experimentar ne hèr veir as auti eth mès lèu trebuc. Mès s'era convèrsa lo tocaue personauments, que parlaue fòrça e damb evident plaser.

- Consideratz era mia situacion, Piotr Nikolaievic: en cavalaria non receberíetz que dus cents robles per trimèstre, autanplan damb eth grad de lòctenent: ara ne crubi dus cent trenta, didec, campant a Shinshin e ath comde damb un arridolet alègre e corau, pr'amor que li semblaue evident qu'era sua capitada siguesse tostemp er objectiu principau de toti. Ath delà, en tot passar ara infantaria tostemp ei un mès ara vista e es vacants son plan mès frequentes. E damb es dus cents trenta robles me les apraii entà economizar e manar quauquarren ath mèn pair, acabèc, lançant ua voluta de hum.
- *La balance y est… comme dit le proverbe*: er aleman harie eth bàter enquia damb er revés dera destrau, comentèc Shinshin en tot passar era pipa d'ambre en aute costat dera boca e guinhant un uelh ath comde, que s'estarnèc en ua arridalhada.

Es auti convidadi, en veir que Shinshin ère en tot conversar, s'apressèren entà escotar. Berg, sense hèr-ne cabau ne dera indiferéncia ne dera ironia, seguic explicant qu'eth pas ara Garda li balhaue ja un grad d'auantatge sus es sòns companhs de còs, donques qu'ena guèrra ère possible qu'aucissen ath capitan, e alavetz eth, qu'ère eth mès antic dera companhia, lo poirie remplaçar aisidaments, pr'amor que toti l'estimauen en regiment e sa pair ère plan content d'eth. Berg sentie un extraordinari plaser en explicar aguestes causes e ne tansevolhe podie sospechar qu'es auti podessen auer tanben es sòns pròpis interèssi. Mès tot çò que condaue ère tan simpatic e innocent, era ingenuitat deth sòn egoïsme jovenil resultaue tant evidenta, que desarmaue as sòn auditors.

- Plan, estimat, autant ei era cavalaria coma era infantaria, en toti es lòcs vos dauriratz camin, vos ac prometi, resumic Shinshin, en tot hèr-li un copet de man ena espatla e retirar es cames deth divan.

Berg arric erós. Eth comde, seguit des sòns convidadi, se filèc de cap ara sala.

Qu'èren en aguesti moments que precedissen a un dinar de gala, quan toti es convidadi amassadi ara demora d'èster cridadi entàs entremesi non comencen granes convèrses mès considèren de besonh botjar-se e parlar pr'amor de non hèr veir impaciéncia per sèir-se ena taula; moments qu'es patrons dera casa guarden de quan en quan era pòrta e dempús se guarden entre se e es convidadi sagen d'endonviar en aguestes guardades a qui o qué demoren encara: dilhèu un parent important que s'a arreculat o bèth plat qu'encara non ei prèst.

Pierre arribèc un shinhau abantes de passar en minjador e s'auie seigut en prumèr fautulh que trapèc, just ath miei deth salon, en tot barrar eth pas a toti. Era comdessa s'esdegaue a hèr-lo parlar, mès eth se limitaue a guardar candidaments ar entorn, coma s'a trauèrs des sues lunetes cerquèsse a quauquarrés, e responie damb monosilabs a totes es preguntes dera dauna. Destorbaue e ère eth solet que non se n'encuedaue d'aquerò. Era majoritat des convidadi, que coneishien era istòria der os, guardauen ad aqueth joen gran, corpurent e tranquil e s'estonauen, en veder-lo tan maladret e modèst, de qué siguesse er autor dera badinada damb eth comissari.

- Hè molt qu'auetz arribat?, li preguntèc era comdessa
- *Oui, madame,* contestèc Pierre sense deishar de guardar ath sòn entorn.
- Encara non auetz vist ath mèn marit?
- *Non, madame,* e arric sense vie a compde.
- Me pensi que vos siguéretz recentaments en París. Que deu èster plan interessant.
- Plan interessant.

Era comdessa guardèc a Anna Mijailovna, que, en tot compréner que li demanaue qu'entrenguesse a Pierre, se seiguec ath sòn costat e li parlèc de sa pair. Mès aguest, madeish qu'ara comdessa, non responie que damb monosilabs. Es convidadi conversauen entre eri.

"*Les Razoumovki… ça a eté charmant…Vous etes bien bonne… La comtesse Apraksine…",* s'entenie pertot. Era comdessa se lheuèc e auancèc entara sala…

- Maria Dmitrievna!, se l'entenec díder en votz nauta.
- Era madeisha!, responec ua grèu votz femenina, e Maria Dmitrievna entrèc ena sala.

Totes es senhoretes, e, enquia e tot es senhores, exceptat es de màger edat se lheuèren. Se posèc Maria Dmitrievna ena pòrta e, de naut dera sua macissa figura, quilhat eth cap damb es sòn retortilhs grisi deth peu, passèc revista as convidadi e, coma rebussant-se, ajustèc doçaments es amples manges deth sòn vestit. Maria Dmitrievna, que ja auie complit es cinquanta ans, parlaue tostemp en rus.

- Es mies felicitacions entà tu, estimada, e entàs tòns hilhs, didec damb votz fòrta que dominaue quinsevolh aute son. E tu, vielh pecador, didec en tot referir-se ath comde, que li punaue era man, supausi que t'engüeges en Moscòu: aciu que non pòs hèr córrer as gossets… Qué vòs pairet! Aguesti audereths que van creishent, e senhalèc as gojates, e de boni o maus talents les cau cercar nòvis… Qué tau està eth mèn cosac?

Maria Dmitrievna cridaue atau a Natasha, que s'auie apressat ada era alègraments e sense temor pr'amor de punar-li era man.

- Me'n sai de qué ès un demoniet, mès t'estimi, higec tant que l'amorassaue damb ua man.

Treiguec dera sua bossa de man ues plendengues de robís de forma ovalada e les ac autregèc ara rosada e radianta Natasha; ath còp, se desseparèc d'era e se dirigic entà Pierre:

- Apressa-te, estimat!, vene aciu, sajaue de qué era sua votz siguesse doça e agradiua, vene, estimat…

E damb gèst menaçaire se rebussèc de nauèth.

Pierre s'apressèc, guardant-la innocentaments a trauèrs des sues lunetes.

- Apressa-te, apressa-te, estimat! A ta pair qu'èra jo era soleta que li didie era vertat quan s'ac meritaue; per çò de tu, qu'ei Diu qu'ac demane.

Carèc. Toti sauvauen silenci, demorant çò qu'auie de vier, pr'amor que presentien qu'aquerò non ère qu'era introduccion.

- Bona pèça, qu'es comentaris son sobrèrs, bon gojat… Sa pair ei enes pòrtes dera mòrt e eth se divertís estacant a un comissari ena esquia d'un os. Qu'ei ua vergonha, ua vergonha, estimat! Que serie mielhor que partisses entara guèrra.

Se hec enlà de Pierre e autregèc eth sòn braç ath comde, que lèu non se podie estar d'arrir.

- E donc, me pensi que ja ei era ora d'anar entara taula, è?, didec Maria Dmitrievna.

Eth comde e era nauèth venguda entamenèren era marcha, seguidi dera comdessa, deth braç d'un coronel des ussars, un òme plan de besonh, pr'amor que Nikolai auie d'arténher eth sòn regiment amiat per eth. Seguien dempús, Anna Mijailovna e Shinshin. Berg balhaue eth braç a Vera. Nikolai acompanhaue ara arridolenta Julie Karaguina. Seguien d'autes parelhes ath long dera sala e, fin finau, darrèr de toti, es mainatges, es sòns preceptors e intitutritzes. Es crambèrs se meteren en marcha, se produsic un esclafit de cagires e es convidadi, as acòrds dera musica que començaue a sonar ena galaria nauta, se seigueren ena taula. Ara musica dera orquestra deth comde li seguic eth rumor de forquilhes e guinhauets, era convèrsa des comensaus e eth caminar discret des crambèrs.

En un des caps dera taula s'auie seigut era comdessa; auie ena sua dreta a Maria Dmitrievna e ara quèrra a Anna Mijailovna e a d'auti convidadi. En aute extrèm, eth comde auie ara sua quèrra ath coronel e ara sua dreta a Shinshin, seguidi de d'auti senhors. En un costat dera longa taula s'estauen es joeni de mès edat: Vera damb Berg, Pierre e Boris, amassa; en aute costat, es mainatges, es preceptors e es institutritzes. Eth comde guardaue, per dessús es copes de cristau de ròca, botelhes e frutièrs, ara sua hemna, tocada damb ua nauta còfa de cintes blues; s'esdegaue a servir eth vin as sòns convidadi, sense desbrembar-se'n d'eth madeish. Era comdessa, peth darrèr des carrolhes, sense desbrembar es sòns dèuers d'anfitriona, dirigie guardades significatiues

ath sòn marit, qu'era sua tèsta cauva e eth sòn ròstre, li semblauen, per çò deth sòn viu color, diferenciar-se mès que jamès des sòns peus grisi. Ena part femenina era convèrsa ère tranquilla e regulara; ena des òmes, s'entenien votzes cada còp mès fòrtes, mès que mès era deth coronel d'ussars, que minjaue e beuie sense mida, cada viatge mès roienc, autant, qu'eth comde lo botaue d'exemple as auti. Berg, damb trende arridolet, asseguraue a Vera qu'er amor non ère un sentiment terrenau, senon divin. Boris li didie ath sòn nauèth amic Pierre es nòms des convidadi, e escambiaue guardades damb Natasha, que s'auie seigut ath dauant. Pierre parlaue pòc, campaue es ròstres desconeishudi e minjaue fòrça. Dès es dues sopes, que d'eres alistèc *la tortue*, e dès eth pastís enquia es *ortegas*, que non deishèc passar un solet plat, ne ua classa de vins que damb era botelha estropada damb eth tovalhon hège surgentar misteriosaments eth majordòm, per dessús dera espatla deth vesin, dident:

"Madera seco", "Tokai" o" vin deth Rhin". Apressaue era prumera copa que li venguie ena man des quate qu'auie ath dauant deth cubèrt, damb er anagrama deth comde, beuie damb vertadèr plaser e se demoraue contemplant as convidadi damb mès satisfaccion encara. Natasha, qu'ère ath dauant, guardaue a Boris coma sòlen guardar es gojatetes de tretze ans ath gojat qu'an punat per prumèr viatge e que son encamardades. De quan en quan, era madeisha guardada se posaue en Pierre, qu'en veir es uehs d'aquera gojateta divertida e alègra sentie, eth tanben, talents d'arrir sense saber per qué.

Nikolai ère seigut luenh de Sonia, ath cant de Julie Karaguina, que, damb era madeisha arridalha involuntaria, condaue quauquarren. Sonia s'esdegaue en arrir, mès era gelosia la tormentaue visiblaments: tanlèu s'esblancossie coma se rogie e botaue tota era sua atencion en seguir d'aurelha era convèrsa entre Nikolai e Julie. Era intitutritz dirigie ar entorn guardades intranquilles, coma se se premanisse a refusar un atac, se per edart, bèth un volesse shordar as petits. Eth preceptor aleman hège esfòrci pr'amor de gravar ena memòria es nòms des plats, es dessèrts e es vins per çò de poder-les descríuer peth menut quan escriuesse as sòns, que s'estauen en Alemania, e se sentie plan ofensat quan eth majordòm, damb era botelha estropada en un tovalhon, passaue sense arturar-se. Er aleman arroncilhaue es celhes e sajaue hèr veir as auti qu'eth non desiraue aqueth vin; que s'ère emmaliciat ère pr'amor qu'arrés semblaue compréner que s'auie besonh d'aqueth vin non ère entà satisfèr era sua set, ne per golardia, senon peth desir d'ampliar es sues coneishences.

XVI

Entre es òmes era convèrsa s'animaue cada viatge mès. Eth coronel condaue qu'eth manifèst damb era declaracion de guèrra auie estat publicat ja en Sant Petersburg e qu'un corrèu auie manat un exemplar ath generau en cap, qu'eth madeish auie vist.

- E per qué caralh mos cau declarar era guèrra a Bonaparte?, didec Shinshin. *Il a dejà rabattu le caquet a l'Autriche. Je crains que cette fois ce ne soit notre tour.*

Eth coronel, un aleman robust, naut, de temperament sanguin, veteran militar e patrióta, se sentec ofensat per aguestes paraules.

- Pr'amor qu'er Emperaire, plan senhor mèn, didec damb un fòrt accent aleman en un rus defectuós, sap se qué li cau hèr. E a dit en manifèst que non pòt guardar damb indiferéncia eth perilh que menaçe a Russia, era seguretat der emperi, era sua dignitat e era santetat des *aliances*, en tot accentuar, mès que mès, era paraula *aliances* coma s'en era s'estèsse tot eth sens dera question.

E damb era infatigabla memòria oficiau que lo distinguie, repetic es prumères linhes deth manifèst:

- "…e coma eth desir e solet objècte deth Sobeiran, ei instaurar sus ues bases solides era patz en Euròpa, a enviat entar estrangèr ua part des sues tropes e harà naui esfòrci entà arténher aguest prepaus". Aciu qu'auetz es rasons, plan senhor mèn, acabèc sentenciant, uedant en redon eth veire de vin e sollicitant deth comde ua guardada d'aprobacion.
- *Conessez vous le proverbe*? Eroma, Eroma, demora-te en casa e suenha es tòns fusi, didec Shinshin arroncilhant es celhes e arrint. *Cela nous convien a merveille*. A Suvorov, maugrat èster Suvorov, lo derrotèren *a piate couture*, e a on son es Suvorov ara?. *Je vous demande un peu*, acabèc, en tot passar de contunh deth rus ath francés.
- Que mos cau pelejar enquiara darrèra gota de sang, repetic eth coronel, pataquejant era taula, e morir per Emperaire: sonque alavetz es causes anaràn ben. E ra-so-nar çò de mens possible, non ei vertat senhor comde? Atau ac pensam es vielhs ussars. E vos, joen e ussar, qué pensatz, ara se dirigie a Nikolai, qu'en enténer a parlar dera guèrra auie abandonat ara sua interlocutritz e ère tot uelhs e aurelhes, atentiu as paraues deth coronel.
- Que sò totafèt cossent damb vos, responet Nikolai enventit, hènt a virar eth plat e cambiant de lòc es veires damb aire resolvut e decidit, coma s'en aqueth moment corresse un grèu perilh. Que sò convençut de qué es russi mos cau véncer o morir, higec, en tot encuendar-se'n de seguit, madeish qu'es auti, de qué es sues paraules èren massa afogades e exaltades entad aqueth moment e, per tant, inoportunes.
- *C'est bien beau ce que vous venez de dire*, alendèc Julie ath sòn costat.

Sonia tremolaue, en tot rogir-se enquias celhes, eth còth e es espatles, tant que Nikolai parlaue.

Pierre parèc era aurelha as paraules deth coronèl e botgèc eth cap en senhau d'aprobacion.

- Aquerò òc qu'està ben.
  Eth joen qu'ei un vertadèr ussar!, sorrisclèc eth coronèl, pataquejant de nauèth era taula.
- Per qué hèn tant de rambalh?, preguntèc de pic, der aute costat estant, era votz grèu de Maria Dmitrievna.
  Per qué pataquèges era taula?, li didec ar ussar. Contra qui ès enventit? Plan que òc que deu èster contra es francesi, non?
- Que digui era vertat, responec arrint eth coronel.
- Era guèrra, tostemp era guèrra, cridèc eth comde d'un extrèm en aute dera taula. Eth mèn hilh se'n va entara guèrra, Maria Dmitrievna; que mos dèishe.
- Donques jo qu'è quate hilhs ena armada e non me planhi. Tot qu'ei enes mans de Diu. Que n'a qui se morís arraulit ath cant dera codinèra e n'a qui Diu les entorne sans e en bona santat dera batalha, se deishèc enténer, sense cap d'esfòrç, era grèu votz de Maria Dmitrievna der aute extrèm dera taula.
- Atau ei.

Es convèrses se concentrèren de nauèth: es daunes per un costat e es cavalièrs per aute.

- Que non ac demanes, que non gauses a demanà'c, li didie a Natasha eth sòn frair petit.
- Òc, que l'ac demanarè!, responec Natasha.

Eth sòn ròstre s'auie rogit en cuélher ua decision tan fèrma e divertida. Se lheuèc; guardèc a Pierre dauant d'era, coma demanant-li que l'escotèsse, e se virèc entara sua mair:

- Mama!, era sua votz mainadenca e prigonda ressonèc sus era taula.
- Qué vòs?, preguntèc era comdessa, espaurida. Mès, en tot endonviar en ròstre dera sua hilha que se tractaue d'ua coquinaria, botgèc negatiuaments era man damb un sevèr gèst de menaça e reprobacion.

Es convèrses se padeguèren.

- Mama, quin dessèrt auem aué?, preguntèc Natasha, damb votz encara mès decidida.

Era comdessa volec emmaliciar-se, mès que non podie. Maria Dmitrievna lheuèc un dit gròs e menaçaire.

- Cosac!, didec sevèraments.

Era majoritat des convidadi guardauen as de mès edat per çò de non saber se com cuelher-se aquera ocurréncia.

- Que ja veiràs tu... gessec era comdessa.
- Mama!, i aurà dessèrt?, repetic Natasha damb votz valenta, alègra e capriciosa, segura ja de qué era sua audàcia serie ben recebuda.

Sonia e eth gròs Petia dissimulauen er arrir.

- Coma vedetz, ac è preguntat, didec Natasha en votz baisha ath sòn frair e a Pierre, que guardèc de nauèth.
- Que i aurà gelat, mès non entà tu, didec Maria Dmitrievna

Natasha comprenec que non li calie crànher arren, per çò que non s'espauric ne tansevolhe dauant de Maria Dmitrievna.

- Maria Dmitrievna, de qué ei eth gelat? De crèma non me chaute.
- De carròta.
- Que non ei vertat… Maria Dmitrievna, de qué ei eth gelat? Qu'ac voi saber!, lèu sorrisclèc.

Maria Dmitrievna e era comdessa s'estarnèren d'arrir, non pera responsa de Maria Dmitrievna, senon pera extraordinària audàcia e assopliment d'aquera mainada que podie e gausaue comportar-se atau damb Maria Dmitrievna.

Natasha non se posèc enquia que li dideren qu'eth gelat ère d'ananàs. Abantes deth gelat se mestrèc champanha; era musica sonèc un aute còp, eth comde punèc ara comdessa e es convidadi, en tot lheuar-se, la felicitèren er un darrèr er aute e brindèren dempús damb eth comde, damb es mainatges e es uns damb es auti. De nauèth se meteren en marcha es crambèrs, se produsic un aute còp eth tapatge de cagires e, en madeish orde, mès damb es ròstres mès alugadi, es convidadi tornèren en salon e entath burèu deth comde.

XVII

Se premaniren es taules de jòc; s'organizèren jòcs de *boston* e es convidadi deth comde s'espargeren pes dus salons, peth burèu deth comde e pera bibliotèca.

Eth comde, damb es cartes botades ena man coma un ventalh, pelejaue fòrt contra eth costum de dormir era meddiada e se n'arrie de tot. Es joeni, encoratjadi pera comdessa, se placèren ar entorn deth clavicòrdi e dera arpa. Julie, era prumèra, dauant es demanes de toti, joguèc ues variacions ena arpa, e, amassa damb d'autes senhoretes demanèc a Natasha e a Nikolai, qu'es sues abiletats musicaus èren coneishudes de toti, que cantèssen bèra causa. Natasha, qu'ada era se dirigien coma a ua persona màger, se mostraue plan capinauta per aquerò, encara qu'ath còp se sentie intimidada.

- Qué cantaram?, preguntèc.
- *Era hont*, responec Nikolai.
- Plan, va. Boris, ven, didec Natasha. A on ei Sonia?

Se virèc e, en non veir ara sua amiga, l'anèc a cercar.

Non la trapèc ena sua cramba e passèc ena cramba des mainatges. Que tanpòc i ère aquiu; alavetz, Natasha comprenec que Sonia deuie estar en correder, seiguda ena mala. Aquera mala ère eth lòc a on era joena generacion dera casa Rostov vessaue es sues tristors. Plan que òc, Sonia, sense suenhar massa eth sòn vaporós vestit de mossolina ròsa, s'auie estirat sus eth plumon raspat e lord dera noirissa, plaçat sus era mala; e damb eth ròstre amagat enes sues mans menudes, somicaue voludant convulsiuaments es brusques espatles nudes. Eth ròstre de Natasha, animat e alègre tot eth dia, cambièc de ressabuda: es sòns uelhs se tachèren fixi, tremolèc eth sòn còth e s'abaishèren es comissures des pòts.

- Que te cau, Sonia… qué te cau? Ò!...

E Natasha, en tot daurir deth tot era sua boca grana e hèr-la francaments lèja, s'estarnèc a plorar coma un mainatge, sense cap de rason, solet perque vedie plorar ara sua amiga. Sonia volie lheuar eth cap, respóner, mès que non ac artenhie e acabèc amagant eth sòn ròstre cada còp mès. Natasha, plorant, seiguda en plumon blu abracèc ara sua amiga. A tot darrèr, hènt un esfòrç, Sonia se lheuèc, se sequèc es lèrmes e comencèc a condar:

- Nikolai se'n va d'aciu ua setmana. Que ja ei… balhada… era orde. M'ac a dit eth madeish… Mès, totun açò, jo non ploraria, e li mostrèc un papèr qu'amiaue ena man: èren uns vèrsi escrits per Nikolai. Non ploraria… Mès tu non pòs… arrés pòt compréner… quina amna a…

E, en rebrembar qu'aquera amna ère tan beròia, plorèc de nauèth.

- Tu ès erosa… non t'envegi…T'estimi e estimi a Boris, didec en tot esforçar-se un aute còp, qu'ei simpatic… entà vosati que non i a cap de trebuc. Mès Nikolai

ei eth mèn *cousin*… mos hè manca dera autorizacion deth madeish metropolitan… e, ça que la, ei impossible. E ath delà, se mama… (Sonia consideraue ara comdessa coma sa mair, e atau la cridaue). Diderà qu'arroïni era carrèra de Nikolai, que sò ua desarregraïda… que non è còr, e jo… ac juri (e hec eth senhau dera crotz) l'estimi tant ada era coma a toti vosati…; solet a Vera… Per qué, se qué li sò hèt jo? Estongui tant arregraïda de toti, que me senteria erosa de sacrificà'c tot… mès que non è arren…

Sonia non podec contunhar parlant e de nauèth amaguèc eth ròstre entre es mans e er plumon. Natasha comencèc a padegar-se, mès ena expression deth sòn ròstre s'endonviaue que comprenie tot eth dolor dera sua amiga.

- Sonia!, didec còp sec, coma intuint era vertadèra causa d'aqueth dolor. Parlères damb Vera dempús deth dinar, vertat?
- Òc, Nikolai auie escrit aguesti versi e jo ne copié uns auti; Vera les trapèc sus era tauleta dera mia cramba e m'a dit que les ac mostrarie a mama… e que sò ua ingrata e que mama non permeterà jamès que Nikolai se maride damb jo, e que se maridarà damb Julie. Ja ves se com s'està damb era tot eth dia… Per qué, Natasha?

Ara ploraue mès qu'abantes. Natasha la lheuèc; l'abracèc e, arrint entre lèrmes, hec tot çò de possible entà solatjar-la.

- Sonia, non la creigues, estimada, non la creigues. Te'n brembes de çò que parlèrem damb Nikolenka ena sala des divans, te'n brembes, dempús de dinar? Alavetz decidírem tot çò que s'auie de passar. Jo que ja non me'n brembi, mès tu te'n brembaràs com tot resultaue ben e com tot ère possible. Ja ves: eth frair der oncle Shinshin s'a maridat damb ua cosia carnau, e nosati èm cosins segons. Boris ditz qu'ei perfèctaments possible. L'ac è condat tot. Ei tant intelligent e tan brave!, seguic Natasha. Non plores mès, estimada Sonia, preciosa mia, e la punèc arrint. Vera ei dolenta, non li hèsques cabau. Que tot gesserà ben, ja veiràs se com non ditz arren a mama. Eth madeish Nikolai l'ac diderà abantes… pr'amor que ne tansevolhe pense en Julie.

E Natasha contunhaue punant-la en cap. Sonia se lheuèc e era gateta cuelhec vida, luderen es sòns uelhets e, çampar, ja ère prèsta a blandir era sua coa, a sautar sus es sues pautes-ressòrt e a jogar de nauèth damb era madeisha, coma l'ère avient.

- Tu cres? De vertat? Ac jures?, didec, en tot apraiar-se rapidaments eth vestit e eth peu.
- Òc, òc, ac juri, repetie Natasha, ajudant a recuélher ua guinsa de peu escapada dera trena dera sua amiga.

E es dues se botèren a arrir.

- Plan, ara anem a cantar *Era hont.*
- Anem.

- Sabes?, aguest gròs Pierre, qu'ère seigut ath mèn dauant, me hè arrir, didec de pic Natasha, posant-se. O!, que me divertisqui fòrça! E se metec a córrer peth correder.

Sonia se secodic era pilosèla, amaguèc es vèrsi en corset, plan près des gessentes clavicules, e correc darrèr de Natasha entara sala des divans damb pas leugèr, alègre e festiu e eth ròstre alugat. A demana des convidadi, es joeni cantèren a quate votzes *Era hont*, que choquèc fòrça a toti; dempús, Nikolai cantèc ua romança que venguie d'apréner:

Quan en pur cèu era lua lutz,

Er aimant erós sónie:

"Encara i a quauqu'un en mon

Que pense en tu!

E, amorassant damb man beròia

Es còrdes daurades dera arpa,

Te cride, alangorit d'amor,

Te cride, clame per tu.

Encara ua brèu demora

E eth paradís vierà…"

Mès, ai, eth tòn praube amic

Ja mòrt estarà.

A penes auec acabat es darrères paraules deth cant, quan ja es joeni se premanien entath balh, e, es musicians estornejauen es pès e s'escurauen era gòrja.

Pierre s'estaue seigut en salon, a on Shinshin auie començat ua convèrsa damb eth, coma recent arribat der estrangèr; tractaue de politica e Pierre s'engüejaue, encara qu'acodiren d'auti convidadi.

Quan comencèc era musica, Natasha entrèc en salon, s'apressèc dirèctaments a Pierre e arrint tota rogida li didec:

- Mama m'a manat qu vos convida a barar.
- Cranhi confóner es figures, didec Pierre, mès se voletz èster era mia mèstra… e aufric era sua gròssa man ara escanaulida gojateta, en tot hèr-la a baishar fòrça.

Tant qu'es parelhes se premanien entath balh e es musicians afinauen es sòns esturments, Pierre se seiguec ath cant dera sua petita dauna. Natasha se sentie totafèt

erosa. Baraue damb ua persona grana que venguie d'arribar der estrangèr, dauant de toti, e parlaue damb eth coma se ja siguesse grana. Amiaue ena man un ventalh que l'auie deishat cèrta senhoreta pr'amor que lo tenguesse, e en tot hèr veir era postura mès mondana (Diu s'en sap se quan e a on l'auie aprenut) se ventaue e arrie darrèr deth ventalh, parlant damb era sua parelha…

- Tè, qué vos semble? Guardatz-la, guardatz-la!, sorrisclèc era comdessa, en tot trauessar era sala e senhalar ara sua hilha.

Natasha se rogic tota.

- Ò!, mama, se per qué ac didetz?... qué a d'estranh?

Tara mitat dera tresau "escocesa", en burèu deth comde i auec bronit de cagires. Maria Dmitrievna e era majoritat des convidadi (es mès importants e vielhi) se meteren de pès, estirèren es cames dempús tanta estona seigudi, entornèren es monedèrs e portamonedes enes sues pòches e entrèren en salon. Maria Dmitrievna e eth comde, ambdús damb alègre continent, daurien era marcha. Eth comde, damb cortesia jogaira, coma hènt veir un pas de *ballet*, dobleguèc eth braç pr'amor d'aufrir-là'c a Maria Dmitrievna. Se lheuèc de nauèth; illuminaue eth sòn ròstre un arridolet singular, astut e galhard, e quan acabèc era darrèra figura deth balh, aplaudic as musicians e cridèc, en tot virar-se entath prumèr violon:

- Semion! Ara, *Daniel Kupor*. Te'n brembes?

Qu'ère eth balh preferit deth comde, que ja lo baraue ena sua joenesa. *Daniel Kupor* ère en realitat ua figura dera "anglesa".

- Guardatz a papa, cridèc Natasha, que semblaue que se n'auie desbrembat que baraue damb ua persona grana, en tot inclinar entàs sòns jolhs eth cargolhat capet e estarnar ua arridalha sonora qu'aumplic tot eth salon.

Plan que òc, toti es presents guardauen damb alègre arridolet ath brave vielh que se botjaue ath cant dera sua impausanta parelha, mès nauta qu'eth; doblegaue es braci, sivans eth ritme, apitaue es espatles, viraue, hège virolets damb es pès, balhant leugèrs còps de talon damb un arridolet cada viatge mès dubèrt, coma se premanisse as espectadors d'açò qu'encara auie d'arribar. Tant lèu s'enteneren es nòtes alègres e mogudes de *Daniel Kupor*, tan semblables as de cèrtes dances russes, totes es pòrtes deth salon s'aumpliren d'alègres ròstres de servents: en un costat es òmes e en aute es hemnes que s'apressauen arridolentes pr'amor de veir com se divertie eth sòn senhor. Qu'ei ua agla eth nòste pairet!, didec en votz nauta era vielha neuriça ena nèira dera pòrta. Ua agla!

Eth comde baraue ben, e se'n sabie; mès era sua dauna non sabie ne volie barar. Eth sòn voluminós còs se tenguie dret e es braci robusti li penjauen (l'auie balhat era sua bossa

de man ara comdessa); que se pòt díder que solet baraue eth sòn ròstre, sevèr e beròi. Tot çò qu'exprimie era figura deth comde se reflectie en ròstre de Maria Dmitrievna, ena alada deth sòn nas e un arridolet cada còp mès ample. Mès, s'eth comde, enventit peth balh, cautivaue as espectadors damb es sòns virolets agils e inesperadi e es guimbets leugèrs des sòns rapids pès, non ère mendre era expectacion que desvelhaue Maria Dmitrievna, que damb eth minim esfòrç botjaue es espatles, arredondie es braci enes virades e talonaue. Toti arreconeishien eth sòn merit, en tot tier en compde era sua complexion e era sua severitat de costum. Eth balh ère cada viatge mès animat. Es parelhes qu'auien ath dauant non artenhien cridar era atencion e ne tansevolhe ac sajauen. Toti èren pendents deth comde e de Maria Dmitrievna. Natasha tirassaue dera manja e deth vestit a toti, que non auien besonh d'aguest senhau entà tier es uelhs tachadi enes dançaires, e les demanaue que guardèssen a sa pair.

Eth comde, enes intervaus dera dança, alendaue prigondaments, estornejaue era man e cridaue as musicians que toquèssen damb mès vam. E damb mès e mès vam e assopliment viraue eth comde, ja sus es puntes des pès, ja sus es talons ar entorn de Maria Dmitrievna; e, a tot darrèr, l'amièc ena sua cagira e, en tot hèr eth darrèr pas, quilhèc damb adretia ua cama entà darrèr e damb un arridolet inclinèc eth ròstre sudorós e virèc en redon eth braç dret ath miei d'ua explosion d'aplaudiments e arridalhes, mès que mès, per part de Natasha. Ambdus dançaires se posèren, alendant fatigosaments, e se sequèren damb es sòn mocadors de *batista*.

- Atau se baraue enes nòsti tempsi, *ma chère*, didec eth comde.
- Vai!, damb *Daniel Kupor*, responec Maria Dmitrievna damb un alongat e prigond sospir, en tot recuelher-se es manges.

XVIII

Tant qu'ena sala des Rostov se contunhaue barant era siesau "anglesa", ath son d'ua orquèstra que començaue a desafinar per çò deth cansament des musicians, e es crambèrs e codinèrs premanien eth sopar, eth comde Bezujov patic eth sòn siesau atac. Es mètges dideren que non i auie cap esperança de garison. Se liegeren ath malaut es oracions dera confession, se l'administrèren es sacraments, se heren es preparacions entara extremoncion e era confusion e inquetud pròpies de semblables moments se senhoregèren dera casa. Dehòra, en aute costat deth portau, s'amagauen, entre carruatges qu'arribauen, es emplegats de pompas funèbres, damb era esperança d'un luxuós acogament. Eth generau governador de Moscòu, qu'a trauèrs des sòns ajudants non deishèc d'informar-se der estat deth comde, aquera tarde se dirigic personauments a díder eth sòn adiu ath comde Bezujov, eth celèbre dignatari de Catarina II.

Era somptuosa sala de recepcion qu'ère plia. Toti se lheuèren damb respècte quan eth generau governador, après auer-se estat mieja ora solet damb eth malaut, gessec dera cramba; responec a penes as salutacions e sagèc de passar çò de mès lèu possible dauant es mètges, prèires e parents qu'auien es uelhs tachadi en eth. Eth prince Vasili, qu'en aqueri dies s'auie amagrit, mès palle que de costum, l'acompanhaue dident-li quauquarren en votz baisha.

Dempús d'auer acompanhat ath generau governador, eth prince Vasili se seiguec ena sala damb es cames crotzades, desseparat de toti, eth code emparat en jolh e es uelhs amagadi darrèr era man; atau s'estèc pendent un cèrt temps; dempús se lheuèc e, damb passi rapids non abituaus en eth, en tot dirigir ar entorn guardades inquietes, trauessèc un long correder e passèc ena part deth darrèr dera sala, a on demoraue era màger des princesses.

Es que s'estauen ena sala fèblaments iluminada gasulhauen nerviosaments entre se e carauen, guardant damb uelhs inquisidors e ansiosi era pòrta qu'amiaue entara cramba deth moribond, que se daurie damb bronit amendrit tostemp que gessie o entraue quauquarrés.

- Era vida qu'a arribat ath sòn finau e non se pòden trauessar es sòns limits, didie un prèire vielhet a ua senhora que, seiguda ath sòn cant, l'escotaue candidaments.
- Non serà massa tard entara extremoncion?, preguntèc era senhora, higent as sues paraules eth titol eclesiastic, coma se li manquèsse opinion pròpia entad açò.
- Qu'ei un gran sacrament, hilha mia, responec eth prèire en tot passar-se era man sus eth cap, qu'en eth solet restauen quauques guinses de peu grises.
- Qui ère aguest? Eth generau governador dera plaça?, preguntauen en aute costat dera estança. Be ne semble de joen!...
- Donques ja passe des seishanta. E diden qu'eth comde ja non coneish ad arrés… que li van a administrar era extremoncion.

- M’en sai d’un senhor que l’ac administrèren sèt còps.

Era dusau des princesses gessec dera cramba deth malaut damb es uelhs plei de lèrmes e cuelhec sèti ath cant deth doctor Lorrain, que, en gentil postura, damb eth code emparat en ua taula, ère seigut jos eth retrait de Caterina II.

- *Tres beau*, didec eth mètge, responent a ua pregunta sus eth temps, *tres beau, princesse, eth puis a Moscòu on se croit a la campagne*.
- *N’est-ce pas*?, alendèc era princessa. Alavetz, pòt béuer?

Lorrain s’estèc cogitós.

- A cuelhut era medecina?
- Òc.

Eth mètge guardèc eth sòn relòtge.

- Cuelhetz un veire damb aigua borida e metetz *une pincée*, damb es ahiladi dits indiquèc çò que significaue *une pincéee* de cremor tartar…
- Non se coneish cap cas d’auer suberviscut a un tresau atac, comentaue un mètge aleman parlant damb un ajudant de camp.
- Be n’auie de bon pòrt hè pas guaire temps!, didec er ajudant de camp. E ara, a qui passarà tota aguesta fortuna?, higec en un mormor.
- Que ja camparàn es volentaris, repliquèc arrint er aleman.

Se virèren toti entara pòrta, que se dauric de nauèth entà balhar pas ara dusau princessa, que se hège a vier entath malaut era pocion ordenada per Lorrain.

Eth doctor aleman s’apressèc a Lorrain.

- Arribarà enquia deman peth maitin?, preguntèc parlant malament en francés.

Lorrain sarrèc es pòts e estornegèc nerviosa e negatiaments un dit dauant eth nas.

- Aguesta net çò de mès tardar, gasulhèc en votz baisha, damb un discret arridolet que hège veir era sua satisfaccion per compréner e exprimir claraments era situacion deth malaut. E s’aluenhèc.

Mentretant, eth prince Vasili daurie era pòrta dera cramba dera princessa.

Era estança estaue en penombra, solet dues lampes ahlamauen dauant es icònes; flairaue agradiuaments a encens e misharnons. Tota era cramba ère plia de mòbles petits, tauletes e armaris; darrèr d’un paravent se vedie era blanca vana d’un lhet plan naut e mòfle. Ganholèc un gosset.

- A!, ètz vos, *mon cousin*?

Era princessa se lheuèc, s’apraièc es peus, que tostemp, enquia e tot ara, amiaue alisadi, coma se siguessen apegadi ena tèsta e caperadi de vernís.

- S’a passat quauquarren?, preguntèc. Sò tant espaurida…
- Non, arren; seguís madeish. Sò vengut a parlar damb tu d’un ahèr seriós, Catiche, didec eth prince damb mina cansada en tot sèir-se en fautulh deishat per era. Quina calor! Tè, sè-te aciu, *causons*.
- Me pensè que s’auie passat quauquarren, didec era princessa. E, damb era sua invariable expression de peirenca severitat, cuelhec sèti ath cant deth prince, prèsta a escotar. Me shautarie dormir, *cousin*, mès que non posqui.
- Qué se passe, estimada?, preguntèc eth prince Vasili, cuelhent era man dera princessa e doblegant-la entà baish, coma d’abitud.

Evidentaments, aqueth “qué se passe?” ère restacat a fòrça causes qu’ambdús comprenien ben, sense besonh de paraules.

Era princessa, damb eth sòn pitrau sec e long en comparèr damb es cames, guardaue dirècta e heredaments ath prince damb es sòns uelhs gessents e grisi. Botgèc eth cap, alendèc, e se virèc entàs icònes. Eth sòn gèst podie exprimir tristor e devocion o espisament e esperança d’un pròplèu repaus. Eth prince Vasili vedec en eth un senhau d’espisament.

- E te penses que tot aquerò ei mès aisit entà jo? *Je suis ereinte comme un cheval de post*; e, ça que la, me cau parlar-te, Catiche, e plan seriosaments.

Eth prince Vasili carèc. Es sues caròles tremolèren nerviosaments, ja entà un costat ja entar aute çò que li balhèc ua impression desagradiua que non se le coneishie en mon des salons. Tanpòc es sòns uelhs èren coma de costum: ja guardaue damb ironica insoléncia, ja damb temor.

Era princessa, qu’amorassaue damb es sues mans seques e primes eth gosset arraulit enes sòns jolhs, guardaue dirèctaments ath prince Vasili; mès qu’ère evident que non trincarie eth silenci damb ua pregunta encara que li calesse demorar enquiath maitin.

- Que ja vedetz, estimada princessa e cosina Catarina Semionovna, seguic eth prince Vasili, non sense esfòrç, repilhant eth hiu des sues paraules: en moments coma aguest, que mos cau pensar en tot. En avier, en vosates… Que vos estimi a totes coma as mèns hilhs, tu que ja te’n sabes.

Era princessa contunhaue guardant-lo damb era madeisha guardada opaca e immobila.

- Plan, que me cau pensar tanben ena mia familha, seguic eth prince Vasili emmaliciat, sense guardar-la, e hènt enlà nerviosaments era tauleta. Tu, Catiche, sabes que vosates, es tres fraies Mamontov, e era mia hemna ètz es eretères dirèctes deth comde. Ja sai, ja sai que te resulte penible pensar e parlar d’aguestes causes; tanpòc entà jo ei aisit; mès, estimada amiga, ja passi des cinquanta e me cau estàr prest entà tot. Sabes qu’è manat a cridar a Pierre pr’amor qu’eth comde senhalant eth sòn retrait, exigic que venguesse?

Eth prince guardèc ara princessa coma preguntant-li, mès non podec compréner s'ac auie entenut o se simplaments l'estaue guardant…

- Solet ua causa li demani a Diu, *mon cousin*, que sigue pietós damb eth e permete ara sua polida amna abandonar tranquillaments aguesta…
- Òc, aquerò està ben, està ben, contunhèc despacientat eth prince Vasili, heregant-se era calvícia e hènt-se a vier era tauleta qu'abantes auie hèt enlà. Mès, plan… de çò que se tracte, tu ja ac sabes, ei qu'eth passat iuèrn eth comde hec un testament que dèishe toti es sòns bens a Pierre, en prejudici des sòns eretèrs dirèctes e de nosati…
- Donques, que non n'a escrit ja pòqui de testaments!, repliquec tranquillaments era princessa. Mès non pòt legar arren entà Pierre. Qu'ei un hilh illegitim.
- *Ma chère*, didec de ressabuda eth prince Vasili, apressant entada eth era tauleta, encoratjant-se e començant a parlar mès rapid; mès, e s'a escrit ar Emperaire en tot demanar-li era autorizacion tà reconéisher a Pierre? Compren-ac: sivans es merits deth comde, era sua demana que serà atenguda…

Era princessa arric coma ac hèn es que se pensen que saben mès qu'aqueth que parlen.

- Te diderè mès, higec eth prince Vasili, en tot cuelher-li era man. Era carta qu'ei escrita, e maugrat que non a estat enviada encara, er Emperaire se'n sap d'era. Çò d'important ei saber s'a estat destruïda. Se non, quan *tot s'age acabat*, eth prince alendèc, hent a veir se qué pretenie díder damb aguestes paraules de *tot s'age acabat*, se dauriràn es papèrs deth comde, eth testament e era carta seràn autrejadi ar Emperaire e solide se respectarà eth sòn desir. Pierre, coma hilh legitim, ac receberà tot.
- E era nòsta part?, preguntèc era princessa arrint ironicaments, coma se se pensèsse que tot ère possible mens aquerò.
- *Mais, ma pauvre Catiche, c'est clair comme le jour*. Pierre serà eth solet eretèr legau de tot e vosates non receberatz absoludaments arren. Te cau saber, estimada, s'eth testament e era carta an estat escrits o s'an estat destruïts. E se per quinsevolh motiu auessen estat desbrembadi, tu te cau saber a on son e trapar-les, pr'amor que…
- Sonque me mancaue aquerò!, l'interrompec era princessa damb sarcastica arridalha e sense variar era expression des sòns uelhs. Que sò hemna e, sivans vosati, totes es hemnes èm estupides, mès que sai pro ben qu'un hilh illegitim non pòt eretar… *Un batard*, higec, en creir qu'arrevirant aguesta paraula convencerie ath prince dera sua asenada.
- Com non ac comprenes, Catiche? Tant intelligenta qu'ès! Com non comprenes que s'eth comde a escrit ar Emperaire ua carta sollicitant era legitimacion deth sòn hilh Pierre, aguest ja non serà Pierre, senon eth comde Bezujov, e alavetz, cossent damb eth testament, tot serà entada eth? E s'eth testament e era carta non despareishen, arren restarà entà tu, senon era consolacion d'auer estat vertuosa et *tout ce que s'en suit*. Qu'atau ei.

- Sai qu'eth testament ei escrit, mès sai tanben que non ei valid, e me semble que me cuelhetz per ua vertadèra estupida, *mon cousin*, didec era princessa damb eth ton dera hemna qu'ei segura d'auer dit quauquarren engenhós e ofensiu.
- Estimada princessa Caterina Semionovna, repliquèc damb impaciéncia eth prince Vasili, que non sò vengut aciu entà escambiar paraules desagradiues damb tu, senon entà parlar-te coma a ua dera familha, ua brava e vertadèra parenta; entà parlar des tòns pròpis interèssi. Te torni a díder, per dètzau viatge, que s'era carta ar Emperaire e eth testament a favor de Pierre se trapen entre es papèrs deth comde, tu, palometa mia, e es tues fraies non receberatz arren; e se non me cres a jo, cre, aumens, as persones que se'n saben d'aguesti ahèrs; vengui de parlar damb Dmitri Onufrich (ère er avocat dera familha) e m'a dit çò de madeish.

Bèra causa semblèc cambiar ena ment dera princessa. Es sòns primi pòts s'esblancossiren (es uelhs seguien estant es madeishi d'abantes) e era sua votz se hec tant entrecopada qu'èra madeisha s'estonèc.

- Sonque mos mancarie aquerò!, didec era princessa. Non volí abantes, ne voi arren ara.

Lancèc des sòns jolhs at gosset e s'apraièc era pèlha.

- Atau s'arregraís as persones qu'ac an dat tot per eth, contunhèc. Fantastic! Plan ben! Que jo non è besonh d'arren, prince.
- Òc, mès que tu non ès soleta; qu'as fraies, repliquèc eth prince Vasili.

Mès era princessa non l'escotuae.

- Òc, me'n sabia de beth temps a; mès me'n desbrembaua de qué arren se pòt demorar d'aguesta casa senon baishesa, enveja, intriga e ingratitud, era mès nera ingratitud…

- Vo'n sabetz d'a on ei eth testament? Òc o non?, preguntèc eth prince Vasili tremolant-li es caròles mès qu'abantes.

- Òc, èra ua estupida, encara credia enes èssers umans; les estimaua e me sacrificaua per eri. Mès sonque es dolents e vils, gessen entà dauant. Ja sai d'a on vie aguesta intriga.

Era princessa se volec lheuar, mès eth prince Vasili la cuelhec dera man. Catarina auie er aspècte d'ua persona que ven de pèrder en ua menuta era sua confiança ena umanitat sancera; campaue encolerida ath sòn interlocutor.

- Encara èm a temps. Tu, Catiche, tie en compde que tot aquerò s'a hèt per edart, en un moment de colèra, de malèster, mès dempús s'a desbrembat. Eth nòste déuer, estimada mia, ei reparar era sua errança, solatjar es sòns darrèri instants

sense perméter que se comete semblabla injustícia, que non se morisque damb eth pensament de qué a hèt malerosi as persones que…

- As persones qu'ac an sacrificat tot per eth, acabèc era princessa, en tot sajar de nauèth de lheuar-se; mès eth prince non l'ac permetec, encara qu'eth jamès se n'encuedèc. Non, non *mon cousin*, higec damb ua alendada, tostemps rebrembarè qu'en aguest mon non mos cau demorar cap de recompensa, qu'en aguest mon non i a ne aunor ne justícia… qu'en aguest mon mos cau èster dolents e intrigants.
- Plan, *voyons*. Solatja-te. Coneishi eth tòn brave còr.
- Non, eth mèn còr que ja non ei brave.
- Coneishi eth tòn còr, repetic eth prince, e me'n sai dera tua amistat e me shautarie qu'auesses de jo era madeisha opinion que jo de tu. Padega-te e *parlons raison*, encara èm a temps; dilhèu vint-e-quate ores, dilhèu ua… conda-me tot çò que sapies deth testament, e sustot a on se trape, tu qu'ac deues saber. Lo treiram ara madeish e l'ac mostraram ath comde. Qu'ei evident que desbrembec era sua existéncia e lo volerà destruir. Tu ja comprenes qu'eth mèn solet desir ei complir fidèuments era sua volentat: solet per aquerò sò aciu. Que non sò vengut senon entà ajudar-lo ada eth e a vosates.
- Ara ac compreni tot, didec era princessa. Sai se qui a premanit aguesta intriga, ac sai.
- Que non se tracte d'aquerò, amiga mia.
- Ei era sua *protegée*, era sua estimada princessa Anna Mijailovna, que non la volie tier ne coma sirventa; qu'ei aguesta ignobla e infama hemna.
- *Ne perdons point de temps*.
- Non, non me digatz! Eth passat iuèrn aguesta hemna s'introdusic en aguesta casa e condèc ath comde taus orrors sus totes nosates e mès que mès sus Sophie (non posqui ne repetir-les) qu'eth comde emmalautic e s'estèc dues setmanes sense voler veder-mos. Siguec alavetz, ac sai pro ben, quan escriuec aguest infame papèr… Mès jo me pensaua que non aurie cap de validitat.
- *Nous y voilà*. Per qué non m'ac as dit abantes?
- Qu'ei ena bossa de pèth repossada que sauve jos era sua coishinèra. Ara ac sai, didec era princessa sense respóner. Òc, s'è bèth pecat, un gran pecat, ei er òdi entad aguesta miserabla, seguic era princessa lèu cridant, totafèt cambiada. Qué cèrque aciu? Mès que l'ac diderè tot, tot. Ja vierà era ora!

XIX

Tant qu'ena sala de recepcion e ena cramba dera princessa auien lòc taus convèrses, eth coche qu'amiaue a Pierre (que manèren a cercar) e a Anna Mijailovna, que credec de besonh acompanhar-lo, entraue en pati deth comde Bezujov. Quan es arròdes deth coche virèren silencioses sus era palha escampilhada jos es hièstres, Anna Mijailovna dirigic ath sòn companh paraules de coratge mès, en encuedar-se'n de qué pendent eth trajècte s'auie adormit en un cornèr dera carròça, lo desvelhèc. Desvelhat, Pierre gessec deth carruatge darrèr d'Anna Mijailovna e solet alavetz pensèc en encontre que lo demoraue damb sa pair moribond. Notèc qu'era carròça non s'arturèc ena entrada principau, senon dauant dera destinada ath servici. En baishar vedec a dus òmes vestidi coma artesans que se heren enlà ara prèssa, en tot profitar era escurina des parets. Pierre se posèc, e ath miei dera neror qu'entornejaue era casa per andús costats aubirèc a diuèrsi òmes semblables as qu'auie vist abantes, mès ne Anna Mijailovna, ne eth lacai, ne eth menaire que les auien d'auer vist, heren cabau d'eri. Per tant, pensèc Pierre, que li calie èster atau. Seguic a Anna Mijailovna que, damb pas seguit pujaue pera estreta e fèblaments iluminada escala de pèira e presssaue a Pierre, qu'anaue ath darrèr sense compréner encara se per qué li calie veir ath comde e mens encara eth besonh d'entrar pera escala de servici. Pensèc, per çò dera resolucion e era prèssa d'Anna Mijailovna, qu'atau auie d'èster. Ena mitat dera escala lèu les heren quèir uns òmes que baishauen caushigant fòrt damb uns ferrats. Se sarrèren contra era paret pr'amor de deishar passar a Pierre e a Anna Mijailovna e non s'estonèren de veder-les.

- Son aciu es crambes des princesses?, preguntèc a un d'eri, Anna Mijailovna.
- Òc, era pòrta dera quèrra, senhora, responec eth lacai, damb votz fòrta e audaç, coma s'ara tot siguesse permetut.
- Dilhèu eth comde non m'a cridat, didec Pierre quan arribèren en soleret. Que serà mielhor que vaja entara mia cramba.

Anna Mijailovna s'arturèc pr'amor de demorar a Pierre.

- *A, mon ami*!, didec damb era madeisha votz e gèst que peth maitin auie parlat ath sòn hilh. *Croyez que je souffre autant que vous, mais soyez homme*, higec, heregant era man de Pierre.
- E se me n'anèssa?, preguntèc Pierre guardant corauments a Anna Mijailovna a trauèrs des sues lunetes.
- *A, mon ami, oubliez les torts qu'on a pu avoir envers vous, pensez que c'est votre père…peut-etre a l'agonie, alendèc. Je vous ai tout de suit aimé comme mon fils. Fiez-vous a moi, Pierre. Je ne oublierai pas vos interets,* responec ara sua guardada; e auancèc mès ara prèssa peth correder.

Pierre, que non comprenie arren, se convencèc encara mès de qué tot auie d'èster atau e seguic docilaments a Anna Mijailovna que ja daurie era pòrta.

Era pòrta daue entath correder que corresponie ara entrada deth servici. En un cornèr i auie un vielh vailet des princesses, en tot hèr cauceta. Pierre non auie estat jamès en aquera part dera casa e ne tansevolhe sospechaue dera existéncia de taus estances. Anna Mijailovna preguntèc a ua mossa que l'auancèc, damb ua botelha sus ua plateta (cridant-la "estimada" e "paloma mia"), se com estauen es princesses e amièc a Pierre mès enlà, per un correder de briques. Era prumèra pòrta ara quèrra deth correder amiaue entàs crambes des princesses. Era sirventa dera botelha, damb era prèssa, (en aqueri moments tot se hège ara prèssa ena casa), non auie barrat era pòrta e, en passar, Pierre e Anna Mijailovna guardèren sense voler en interior dera estança, a on conversauen, seigudi plan près er un dera auta, era màger des princesses e eth prince Vasili, que, arreconeishent as que passauen, hec un gèst d'impaciéncia e se calec entà darrèr; era princessa, damb un desesperat gèst, barrèc era pòrta damb tota era sua fòrça.

Aqueth gèst ère en tant desacòrd damb era tranquilla forma d'èster dera princessa, e era pòur reflectida en ròstre deth prince Vasili corresponie tan pòc ara sua digna actitud de tostemp, que Pierre se posèc e guardèc interrogant, a trauèrs des lunetes, ath sòn guida. Anna Mijailovna non semblèc estranhar-se: se limitèc a arrir leugèraments e alendèc, coma dident qu'era demoraue tot çò que se passaue.

- *Soyez homme, mon ami, c'est moi qui veillerai a vos interets*, contestèc ara sua guardada; e auancèc mès rapidaments peth correder.

Pierre sense compréner se qué se passaue e mens encara se qué significaue aquerò de *veiller a vos interets*, contunhaue pensant que tot auie d'èster atau. Eth correder les amièc entà ua sala miei escura que daue tath salon de recepcion deth comde. Qu'ère ua d'aqueres sales heredes e luxuoses que ja coneishie Pierre, maugrat que tostemp i auie arribat pera entrada principau. Ath miei d'ua d'eres i auie ua banhèra ueda e eth tapís ère espocat d'aigua. Quan entrèren, un vailet e un sacristan, qu'amiaue un encensièr, gessien de puntetes, sense encuedar-se'n des nauèth arribadi. Entrèren en salon de recepcion, ja coneishut de Pierre, damb dus hiestraus d'estil italian que comunicauen damb eth jardin d'iuèrn e fistonat damb un gran bust e un retrait de mida naturau dera emperairitz Caterina.

En salon i auie es madeishes persones d'abantes, enes madeishes postures, e seguien mormolhant. Totes carèren entà guardar a Anna Mijailovna, damb eth sòn ròstre palle e plorós, e ath corporent Pierre, que la seguie docilaments damb eth cap clin.

Eth ròstre d'Anna Mijailovna exprimie era conviccion de qué er instant definitiu auie arribat. Entrèc damb er aspècte d'ua hemna petersburguesa ocupada, sense deishar a Pierre, e encara mès decidida que peth maitin. Auie era presentida que amiant damb era ara persona qu'eth moribond volie veir serie ben recebuda. Recorrèc damb ua rapida lucada as presents e en veir ath confessor deth comde s'apressèc ada eth damb pas brac seguit, coma arropida o coma s'auesse amendrit era sua mida e recebec respectuosaments era sua benediccion e dempús era de un aute prèire.

- Diu mo'n age! Arribam a temps!, li didec ath prèire. Toti es parents auíem tanta pòur… Aguest joen qu'ei eth hilh deth comde, higec baishant eth ton. Quin moment mès terrible!

Prononciades aguestes paraules s'apressèc ath doctor.

- *Chèr docteur*, li didec, *ce heune homme est le fils du comte…y a-t-il d'espoir*?

Eth doctor, en silenci, quilhèc es uelhs e es espatles damb gèst rapid. Anna Mijailovna hec eth madeish movement. Dempús, lèu clucant es uelhs, alendèc, se hec enlà deth doctor e s'apressèc a Pierre. Se dirigic ada eth damb singular respècte e melancolica trendesa.

- *Ayez confiance en sa misericorde*, gasulhèc, e senhalant-li un petit divan pr'amor de qué se seiguesse aquiu e la demorèsse, se filèc, sense hèr bronit, de cap ara pòrta que toti guardauen e despareishec tanben, lèu sense bronit, darrèr d'era.

Pierre, decidit a aubedir en tot ara sua guida, se dirigic entath divan senhalat. Tant lèu auie despareishut Anna Mijailovna, Pierre avertic que totes es guardades èren tachades en eth, damb quauquarren mès que curiosèr e pietat. Notèc que toti gasulhauen quauquarren, en tot senhalar-lo damb es uelhs, damb un cèrt temor e enquia obsequiosaments. L'aufrien un respècte que, enquia alavetz, arrés l'auie mostrat. Ua dauna, que non coneishie e que parlaue damb eth prèire, se lheuèc deth sòn sèti pr'amor d'aufrir-l'ac. Er ajudant de camp recuelhec deth solèr un gant que Pierre auie deishat quèir sense voler e l'ac autregèc. Es mètges carèren damb respècte e se heren enlà entà deishar-li lòc. Pierre volec, ara prumeria, sèir-se en un aute lòc pr'amor de non shordar ara senhora, volec recuélher eth gant per eth madeish e evitar as mètges, que, plan, non li barrauen eth pas; mès se n'encuedèc de qué non aurie estat corrècte e que, a compdar d'aquera net, ère ua persona restacada a un rituau terrible, previst per toti, e que plan per açò li calie resignar-se a recéber e a acceptar favors de toti. Cuelhèc sense badar boca eth gant que l'aufrie er ajudant de camp, se seiguec en lòc dera senhora, botèc es sues granes mans sus es jolhs, plaçadi simètricaments ena ingenua postura d'ua estatua egipciana, e se didec que tot aquerò li calie èster atau precisaments, e que, entà mantier-se en sòn lòc e non cométer estupiditats, non auie d'actuar aquera net damb iniciatiua pròpia senon abandonar-se totafèt ara volentat des que lo guidauen.

Non s'auien passat mès de dues menutes quan eth prince Vasili, d'unifòrme, damb tres decoracions en pièch, eth cap dret e era portadura majestuosa, entrèc en salon. Semblaue que s'auie amagrit dempús eth maitin; es sòns uelhs, mès agranidi que de costum, passèren revista ath public. En encuedar-se'n dera preséncia de Pierre s'apressèc ada eth, li cuelhec era man (çò qu'enquia alavetz non auie hèt jamès) e la secodic vigorosaments entà baish, coma entà verificar era sua resisténcia.

- *Courage, courage, mon ami. Il a demendé a vous voir. C'est bien…* e amuishèc era intencion d'aluenhar-se.

Mès Pierre credec de besonh preguntar-li:

- Com està?... e se posèc trantalhant, en non saber se li calie díder, parlant d'eth moribond, "comde"; que díder "ma pair" li hège vergonha.
- *Il a eu encore un coup, il y a une demi-heure. Courage, mon ami…*

Pierre ère tan confonut que, en enténer era paraula *coup*, se pensèc qu'auie estat pataquejat e guardèc damb estupor ath prince Vasili; sonque dempús comprenec qu'eth *coup* se referie ara malautia. Eth prince Vasili se dirigic ath doctor Lorrain entà dider-li quauquarren, e dempús anèc de puntetes entara pòrta. Coma que non sabie caminar atau eth resultat sigueren uns guimbets que heren tremolar tot eth sòn còs. Dempús passèc era màger des princesses e, darrèr d'era, es prèires, sacristans e sirvents. Der aute costat dera pòrta s'entenie un gran movement; fin finau, damb eth madeish ròstre esblancossit, mès, fèrma en compliment deth sòn dèuer, gessec Anna Mijailovna, que li didec a Pierre, heregant-li era man:

- *La bonté divine est inepuisable. C'est la ceremonie de l'extreme-onction qui va commencer. Venez.*

Pierre crotzèc eth portau, caushigant eth mòfle tapís, e notèc qu'er ajudant de camp, era dauna desconeishuda e quauquarrés dera servidumbre entrauen dempús, coma s'ara non auessen besonh de permís entà penetrar en aquera estança.

XX

Pierre coneishie pro ben aquera grana cramba, dividida per ua vòuta, colomnes e revestida de tapisi perses. En ua part dera cramba, darrèr es colomnes, i auie un naut lhet d'acajó caperat per ridèus de seda; e ena auta part un enòrme retaule damb icònes. Tota aguesta part ère illuminada intensaments, coma es glèises pendent es oficis nueitius. Jos era resplendanta cornissa deth retaule i auie un long fautulh qu'en sòn dorsièr campauen uns coishins de blancor de nhèu, sense arrupes, qu'evidentaments venguien de mudar. En aqueth fautulh, caperada enquiara cintura per ua hlaçada d'un verd intens, jadie era majestuosa figura que tan ben coneishie Pierre: sa pair, eth comde Bezujov. Qu'ère eth, damb era madeisha cabeladura leonina de color gris sus er ample front, es madeishes prigondes arrupes, tan caracteristiques e nòbles en sòn polit ròstre de color coeire. Que l'auien plaçat exactaments dejós es icònes. Es sues mans, gròsses e granes, repausauen sus era hlaçada. Ena dreta, damb eth paumet entàs baish, entre eth dit guinhaire e pòdo auie un ciri que l'ajudaue a sostier-lo un vielh vailet inclinat darrèr eth dorsièr. Ar entorn i auie es prèires, damb es sues vestimentes resplendentes e es sòns longui peus; tenguien es sòns ciris alugadi e oficiauen repausada e solemnaments. Un shinhau mès endarrèr i èren es dues princesses menores, damb mocadors enes mans, e, ath sòn dauant, era màger, Catiche, damb mina maligna e decidida, que non deishaue de uelh es icònes coma se les didesse a toti que non se hège responsable d'era madeisha, se guardaue de cap a un aute costat. Anna Mijailovna, damb gèst tranquil de tristor e benvolença entà toti, e era dauna desconeishuda se posèren ath cant dera pòrta. Eth prince Vasili s'auie plaçat en un aute costat, près deth fautulh, darrèr d'ua cagira hargada e damb forradura de velot qu'eth sòn dorsièr auie virat de cap ada eth e emparaue era man quèrra, que damb era tenguie eth ciri, tant que damb era dreta se senhaue, lheuant es uelhs tostemps que se hège vier es dits en front. Eth sòn ròstre exprimie ua tranquilla pietat e absoluda somission ara volentat divina. "Se non comprenetz aguesti sentiments, pejor entà vosati", semblaue díder eth sòn ròstre.

Darrèr deth prince i auie er ajudant de camp, eth doctor e eth servici masculin; madeish qu'ena glèisa, es hemnes formauen un grop desseparat des òmes. Reinaue eth silenci, toti se senhauen; s'entenie solet era lectura des psalms e eth cant contengut pastós e grèu; e quan es votzes se posauen, un movement de pès e alends. Anna Mijailovna, damb er aspècte important de qui se'n sap de çò que li cau hèr, trauessèc tota era cramba pr'amor d'amassar-se damb Pierre e balhar-li un ciri. Eth joen l'aluguèc, mès, distrèt pes sues observacions sus es presents, se senhèc damb era man que l'auie agarrat.

Sofia, era princessa mès joena, aquera deth luèr, tan prèsta ara arridalha, lo guardaue. Arric, amaguèc eth ròstre en mocador e lo tenguec atau pendent ua estona. Dempús, campant de nauèth a Pierre, siguec a mand de meter-se a arrir. Çampar, non podie guardar-lo sense arrir, e coma que non podie deishar de guardar-lo, entà evitar era temptacion s'amaguèc discrètaments darrèr d'ua colomna. De ressabuda, es votzes carèren ara mitat der ofici. Es prèires escambièren ues paraules entre se. Eth vielh vailet

que sostenguie era man deth comde se lheuèc e guardèc entàs daunes. Anna Mijailovna s'auancèc e, en tot inclinar-se sus eth malaut, hec un senhau a Lorrain. Eth doctor francés emparat en ua colomna, non amiaue eth ciri e tenguie era actitud respectuosa der estrangèr qu'amuishe se com, maugrat era sua religion desparièra, compren tota era importància der acte que se realize e l'apròve. Damb es silenciosi passi der òme ena plenitud dera edat, s'apressèc ath malaut, tenguec damb es sòns dits blanqui e fini era man liura que repausaue sus era hlaçada verda e, en tot virar-se, cerquèc eth pos deth moribond. Se demorèc cogitós. Mestrèren ath comde ua beuenda, i auec ua cèrta agitacion ath sòn entorn e dempús cadun tornèc entath sòn sèti e contunhèc er ofici. Pendent era interrupcion, Pierre observèc qu'eth prince Vasili abandonaue eth dorsièr dera cagira e, damb gèst de saber çò que hège (e plan pejor entàs auti se non ac comprenien), passèc dauant deth malaut sense posar-se e s'apressèc ara màger des princesses, que damb era se dirigic dempús entath hons dera estança, entà eth naut lhet caperat per ridèus de seda. D'aquiu, eth prince e era princessa despareisheren pera pòrta deth hons. Abantes d'acabar er ofici èren de nauèth enes sòns sètis. Pierre non li balhèc mès importància ad aguest detalh qu'as autes causes, donques que seguie convençut de qué tot çò que se passaue aqueth dia ère absoludaments de besonh.

Cessèren es cants religiosi e s'entenec era votz d'un prèire que felicitaue respectuosaments ath malaut per auer recebut es sacraments. Eth comde seguie immovil, coma privat de vida. Toti s'estornegèren ath sòn entorn, s'entenien passi e mormolhs, que sus eri senhorejaue eth d'Anna Mijailovna. Pierre entenec que didie:

- Qu'ei de besonh amiar-lo entath lhet, aciu que non serie possible…

Es mètges, es princesses e es vailets entornegèren ath malaut, de tau manèra que Pierre ja non aubiraue eth ròstre de color coeire e era cabeladura grisa que non auie deishat de uelh pendent tot eth rituau, encara que tanben vedie d'autes cares. Pierre, endonvièc per çò des movements cautelosi des persones qu'enrodauen eth fautulh, que quilhauen e cambiauen de plaça ath moribond.

- Cuelh-te ath mèn braç… atau lo deisharàs quèir, arribaue enquia Pierre eth gasulhar espaurit d'un vailet, per baish… encara un aute… contunhauen es votzes. Era respiracion forçada, es còps de talon se hègen cada viatge mès precipitadi, coma s'eth còs pesèsse massa entàs que l'amiauen.

Tanben Anna Mijailovna ère entre es portaires; pendent ua segonda, entre es caps e es espatles des òmes, campèren dauant de Pierre er ample e robust pitrau nud, es gròsses espatles deth malaut, quilhat per gent que lo tenguien per dejós es braci, e dempús eth cap leonin de peu gris retortilhat. Aqueth cap, de front extraordinàriaments ample, pometes mercades, boca beròia e sensuau, guardada majestuosa e hereda, non se mostraue alterada pera proximitat dera mòrt. Qu'ère madeish qu'eth qu'auie vist tres mesi abantes, quan eth comde lo manèc entà Sant Petersburg; mès aguest cap se balançaue deishat d'anar ath pas desparièr des portaires, e era guardada inexpresiua, indiferenta, non sabie en qué fixar-se.

Que i auec us moments de revolum ath torn deth naut lhet; es òmes que l'auien amiat s'aluenhèren. Anna Mijailovna toquèc eth braç de Pierre e li didec: *Venez*. Pierre s'apressèc damb era entath gran lhet a on, d'evident acòrd damb es sacraments que venguien d'administrar-li, auien botat ath malau en solemna postura. Uns quants coishins tenguien quilhat eth sòn cap e auie es mans simètricaments plaçades sus era vana de seda verda. Quan Pierre s'apresèc, eth comde lo guardaue dirèctaments, damb ua d'aguestes guardades qu'eth sòn sens e importància non pòt compréner er òme. Que podie non significar arren senon eth solet besonh de tachar es uelhs en quauquarren, o dilhèu significaue massa. Pierre se posèc sense saber se qué hèr e damb gèst interrogant se virèc entà Anna Mijailovna, que l'auie amiat enquia aquiu. Era li hec un rapid senhau damb es uelhs, en tot indicar-li era man deth malaut e hèr eth gèst de punar-la. Pierre estenec prudentaments eth cap pr'amor de non aganchar era vana, seguic eth conselh e botèc es sòns pòts sus era man ampla e carnosa. Mès, ne era man ne tansevolhe un solet muscle deth comde se botgèren. Pierre guardèc de nauèth ara sua mentora, preguntant damb es uelhs se qué mès li calie hèr. Damb un nau gèst, Anna Mijailovna li senhalèc eth fautulh que i auie ath cant deth lhet. Pierre se seiguec dòcilaments e seguic preguntant damb era guardada s'auie hèt çò que li calie. Anna Mijailovna hec un gèst d'aprobacion damb et cap. Pierre entornèc ena sua postura ingenua e simetrica d'estatua egipciana, deplorant, dilhèu, qu'eth sòn còs voluminós e bastrús ocupèsse tant de lòc, e hège toti es esfòrci possibles entà non semblar tan corporent. Guardèc ath comde; eth comde guardaue entath lòc a on s'estaue Pierre quan se trapaue de pès. Anna Mijailovna exprimie ena sua portadura que comprenie era esmoventa importància d'aguest darrèr encontre entre pair e hilh. Tot aquerò se tardèc dues menutes qu'a Pierre li semblèren ua ora. De pic, ua estrementida contreiguec es muscles e arrupes en ròstre deth malaut, estrementida que se hec mès intensa, e torcèc era boca beròia que d'era brotoauen sons confusi e rangolhosi (tan solet alavetz comprenec Pierre çò de près qu'ère sa pair dera mòrt). Anna Mijailovna guardaue fixaments es uelhs deth malaut, sajant d'endonviar es sòns desirs. Tant lèu senhalaue a Pierre coma ara beuenda, prononcièc en un mormolh eth nòm deth prince Vasili e senhalèc era vana. Mès es uelhs e eth ròstre deth malaut exprimien impaciéncia. Hège esfòrci contunhadi entà guardar ath vailet que, immobil, non se desseparaue deth cabeç.

- Que se vò virar d'esponèra, gasulhèc eth vailet; e s'apressèc pr'amor de virar eth pesant còs deth malaut de cara ara paret.

Pierre se lheuèc entà ajudar-lo.

Tant que virauen ath comde, un des sòns braci queiguec entà darrèr e eth hec un esfòrç van entà botjar-lo. Sigue pr'amor que se n'encuedèsse dera guardada de temor que Pierre tachèc sus aqueth braç sense vida, sigue per quauque aute pensament que l'auesse acodit ena sua ment, eth comde guardèc era sua man rebèl, era expression temorosa deth ròstre de Pierre, de nauèth eth braç, e en sòn ròstre campèc un fèble arridolet dolorit, que non hège damb es sòns traits e semblaue burlar-se'n dera sua pròpia impoténcia. Dauant aqueth inesperat arridolet, Pierre sentec qu'eth sòn còr se sarraue, ua picor en nas e es lèrmes li velèren es uelhs.

Un viatge virat entara paret eth malaut, alendèc.

- *Il est assoupi*, didec Anna Mijailovna a Pierre en veir qu'ua princessa s'apressaue a substituir-la. *Allons*. Pierre gessec.

XXI

Que ja non auie arrés ena sala de recepcion, exceptat eth prince Vasili e era màger des princesses; seigudi jos eth retrait de Caterina II, parlauen animadaments. En veir a Pierre e Anna Mijailovna carèren de seguit. Pierre credec avertir qu'era princessa sauvaue quauquarren gasulhant:

- Que non posqui veir ad aguesta hemna.
- *Catiche a fair donner du the dans le petit salon*, didec eth prince Vasili a Anna Mijailovna. *Allez, ma pauvre Anna Mijailovna, prenez quelque chose, autrement vous ne suffirez pas.*

A Pierre non li didec arren, mès li sarrèc eth braç peth dejós era espatla damb sentiment. Pierre e Anna Mijailovna passèren en petit salon.

- *Il n'y a rien qui restaure, comme un tasse de cet excellent the russe apres une nuit blanche*, didie Lorrain damb animositat contenguda, de pès en petit salon circular, dauant era taula damb eth servici de tè e un sopar hered. Eth mètge beuie en ua plan fina tassa de porcelana chinesa sens ansa. Ath torn dera taula s'auien amassat entà restaurar es sues fòrces toti es que sigueren aquera net ena casa deth comde Bezujov. Pierre rebrembaue pro ben aqueth petit salon circular damb es sòns miralhs e tauletes. Quan i auie bèra hèsta ena casa deth comde, Pierre, que non sabie barar, s'estimaue mès sèir-se en aquera saleta pr'amor de veir se com es daunes, en vestit de net, damb diamants e pèrles enes escòts nuds, quan trauessauen era estança esplendidaments illuminada se guardauen enes miralhs, que reflectien diuèrsi còps es sues figures. Ara, en aguesta madeisha sala, a penes illuminada per dues candèles, auien botat en desorde, sus ua taula, eth servici de tè e diuèrsi plats ordinaris. Es persones amassades aquiu, diferentes e damb aspècte pòc festiu, parlauen en votz baisha e tenguien compde d'exprimir en cada movement, en cada paraula, qu'arrés desbrembaue çò que se passaue e çò que s'anaue a passar ena cramba deth malaut. Pierre non volec minjar, encara qu'auie hame. Se virèc entara sua mentora pr'amor de cercar conselh e vedec que se filaue, de puntetes, de cap ara sala pròcha a on s'auien demorat eth prince Vasili e era princessa Catiche. Pierre, en tot pensar qu'aquerò tanben ère de besonh, après uns moments, seguic es sòns passi. Anna Mijailovna ère ath cant de Catiche e ambdues parlauen ath còp e en votz baisha, mès damb ton alterat.
- Permetetz-me, princessa; que sai çò que cau e çò que non cau hèr, didie era màger des princesses, tan pòc dauna d'era madeisha coma quan, pòc abantes, auie barrat era pòrta dera sua cramba.
- Mès, estimada princessa (damb tanta doçor coma obstinacion Anna Mijailovna, en tot empachar ara princessa eth pas entara cramba deth comde), non serà massa penible entath nòste praube oncle, en aguesti moments, quan tant de

besonh ei eth sòn repaus, parlar-li d'ua causa terrenau quan era sua amna ei ja prèsta…

Eth prince Vasili ère seigut ena sua actitud familhar, damb ua cama sus era auta; es sues caròles tremolauen violentaments e quan baishauen semblauen agranir-se; ça que la, semblaue qu'ère pòc interessat ena convèrsa entre ambdues daunes.

- *Voyons, ma bonne Anna Mijailovna, laissez fair Catiche. Sabetz perfèctaments se guairte l'estime eth comde.*
- Sabi pas se qué ditz aguest papèr, didec era princessa en tot virar-se entath prince Vasili e mostrant era bossa de pèth repossada qu'amiaue ena man. Sonque sai qu'eth sòn vertadèr testament ei en sòn burèu; aquerò que non ei qu'un papèr hòraviat…

Catiche sagèc d'evitar-la, mès Anna Mijailovna li barrèc de nauèth eth pas.

- Que ja ac sai, estimada e brava princessa, didec Anna Mijailovna, en tot cuélher era bossa damb tanta fòrça que non se vedie era possibilitat de qué la deishèsse aisidaments. Estimada princessa, vos ac demani… ajatz pietat d'eth… *je vous en conjure…*

Era princessa carèc. Non s'entenie qu'eth rumor der esfòrç pr'amor de senhorejar-se dera bossa. Ère evident que, s'auesse dit quauquarren, es sues paraules non aurien estat flatoses entà Anna Mijailovna. Aguesta tenguie fòrtaments era bossa, mès a maugrat de tot, era sua votz sauvaue era melosa cauma e suavitat de costum.

- Pierre, apressatz-vos, amic mèn. Me pensi qu'eth non ei un estranh en conselh de familha, non ei vertat, prince?
- Per qué caratz, *mon cousin*, sorrisclèc inesperadaments Catiche, damb votz tan fòrta que s'entenec ena sala pròcha, espaurint a toti. Per qué caratz quan Diu se'n sap de qui se permet barrejar-se enes nòsti ahèrs e non s'està en provocar scènes en lumedar dera cramba d'un moribond? Intriganta!, exclamèc en votz baisha, tirassant rabiosaments dera bosa damb totes es sues fòrces. Anna Mijailovna hèc uns passi entà non abandonar era bossa e artenhec retier-la.
- Ò!, sorrisclèc eth prince Vasili damb ua votz plia d'indignacion e estonament. Se lheuèc. *C'est ridicul. Voyons*, deishatz aguesta bossa. Que vos ac digui as dues.

Era princessa Catiche abandonèc era presa.

- E vos tanben!

Mès Anna Mijailovna non ne hec cabau.

- Deishatz-la, li didec. Jo assumisqui era responsabilitat de tot. Vierè jo madeish e l'ac demanarè. Jo… e damb aquerò n'auratz pro.

- *Mais, mon prince*, repliquèc Anna Mijailovna, dempús de tan solemne sacrament, autrejatz-li ua menuta de repaus. Pierre, didetz era vòsta opinion, se dirigic ath joen, que s'apressèc, en tot guardar damb estonament eth ròstre dera princessa, desbrembada de quinsevolh decéncia, e es caròles deth prince, senhorejades pera tremoladera.
- Tietz en compde que seratz responsable de totes es conseqüéncies, li didec sevèraments ath prince Vasili. Que non sabetz se qué hètz.
- Infama!, cridèc era princessa Catiche, en tot lançar-se còp sec sus Anna Mijailovna e agarrar-li era bossa.

Eth prince baishèc eth cap e dauric es braci.

En aqueth moment era pòrta, era terribla pòrta qu'autant guardaue Pierre e que normauments se daurie doçaments, se dauric damb un gran esclafit e tustèc contra era paret. Era dusau des princesses campèc en lumedar estornejant es braci.

- Se qué hètz?, cridèc desesperada. *Il s'en va eth vous me laissez seule*.

Catiche deishèc anar era bossa. Anna Mijailovna s'inclinèc rapidaments e en tot apoderar-se der objècte disputat correc entara cramba deth comde. Era màger des princesses e eth prince Vasili se remeteren e la seguiren. Ath cap d'ua estona, Catiche, damb eth ròstre palle e sec, gessec mossegant-se eth pòt inferior. En veir a Pierre aqueth ròstre exprimic ua incontenguda colèra:

- Que ja podetz èster content, didec. Ei çò que demoràuetz.

E, somicant, amaguèc eth ròstre en mocador e gessec dera estança.

Darrèr dera princessa apareishec eth prince Vasili. Anèc trantalhant enquiath divan a on s'auie seigut Pierre e se deishèc quèir ath sòn costat, amagant eth ròstre entre es mans. Pierre vedec qu'ère palle e qu'era maishèra inferiora li tremolaue coma s'auesse fèbre.

- Ò, amic mèn!, gasulhèc, en cuélher eth braç de Pierre; ena sua votz i auie ua franquesa e ua feblesa que Pierre jamès auie observat en eth. Be n'èm de pecadors e mentidors! E, a tot darrèr, entà qué? Que ja vau de cap as seishanta, amic mèn, e ja… Que tot s'acabe damb era mòrt, tot. Era mòrt ei terribla, e petèc en somics.

Anna Mijailovna gessec era darrèra. Tot doç, damb passi silenciosi, s'apressèc a Pierre.

- Pierre!, didec.

Eth la guardèc, interrogador. Era princessa punèc ath joen en front, banhant-lo damb es sues lèrmes.

Acompanhèc ath joen entath salon, enfonsat ena penombra. Pierre ère content de qué arrés li podesse veir era cara. Anna Mijailovna se hec enlà d'eth e, quan tornèc, Pierre dormie prigondaments damb eth cap emparat en braç.

Londeman peth maitin, Anna Mijailovna li didec a Pierre:

- *Oui, mon cher*, qu'ei ua grana pèrta entà toti. Que non parli de vos. Mès Diu vos balharà fòrces: ètz joen e, sivans demori, vos trapatz damb ua immensa fortuna. Encara non s'a daurit eth testament: vos coneishi pro entà saber-me'n qu'aquerò non vos harà a perder eth cap. Mès vos impause dèuers, *et il faut etre homme*.

Pierre caraue.

- Dilheu mès tard vos diga que se jo non i auessa estat, Diu se'n sap se qué s'aurie passat. Sapiatz qu'eth mèn oncle, eth comde, delàger, me prometie non desbrembar a Boris. Mès que non a auut temps. Demori, amic mèn, qu'escotaratz eth desir deth vòste pair.

Pierre non comprenie arren; timid, rogit, guardaue ara princessa Anna Mijailovna.

Dempús dera sua convèrsa damb Pierre, Anna Mijailovna anèc a hèr jadilha en çò des Rostov. Peth maitin, condèc ad aguesti e a toti es sòns coneishudi es detalhs dera mòrt deth comde Bezujov. Didie qu'eth comde auie morit coma era madeisha volerie morir, qu'eth sòn finau auie estat non solet esmovent senon exemplar, e qu'era darrèra entrevista deth pair e deth hilh auie estat tant esmoventa que non podie rebrembar-la sense plorar, e que non sabie se qui des dus s'auie comportat mielhor en aqueri moments terribles: s'eth pair, qu'enes darrèrs instants se'n brembaue de toti e li didie ath hilh paraules esmoventes, o Pierre, que hège dò veder-lo tant afectat, encara que sagèsse d'amagar era sua pena entà non desengustar ath moribond.

- *C'est penible, mais cela fait du bien; ça eleve l'am de voir des hommes comme le vieux comte eth son digne fils*, comentaue.

Per çò que tanh as accions dera princessa e deth prince Vasili, tanben les condaue, sense aprovar-les, mès sigillosaments e en secret.

XXII

En Lisie-Gori, era propietat deth prince Nikolai Andreievic Bolkonski, se demoraue d'una dia ar aute era arribada deth joen prince Andrei e dera sua esposa. Mès era demora non auie perturbat eth sevèr orde que governaue era vida dera mansion deth vielh prince. Eth generau en cap, prince Nikolai Andreievic, qu'era societat cridaue damb eth subernòm de rei de Prusia, non se botjaue de Lisie-Gori, a on s'estaue damb era sua hilha, era princessa Maria, e era sua senhoreta de companhia *mademoiselle* Bourienne, dès que, jos Pau I, siguesse deportat ena sua propietat deth camp. E maugrat qu'ara prumeria deth sòn reinatge se li permetie tornar ena capitau, eth prince Nikolai non volec deishar era sua propietat, en tot díder que se quauquarrés l'auie de besonh podie recórrer es cent cinquanta quilomètres que desseparaue Moscòu de Lisie-Gori, pr'amor qu'eth non auie besonh d'arrés ne d'arren. Didie que solet i auie dues causes des vicis umans: eth lèser e era supersticion, e solet dues vertuts, era activitat e era intelligéncia. Eth madeish s'ocupaue dera educacion dera sua hilha e, entà desvolopar ena joena ambdues vertuts capitaus, li balhaue leçons d'algèbra e geometria e auie organizat era sua vida en ua sòrta de prètzhèts ininterrompudi. Eth prince, dera sua part, tostemp ère ocupat: ja en escríuer es sues memòries, ja en resòlver problèmes de matematiques superiors, en hèr tabaquères ath torn, trabalhar en jardin, o susvelhar, enes sues possessions, es sempitèrnaus òbres. E coma era condicion fondamentau dera activitat ei er orde, aguest auie estat quilhat enquiath darrèr grad d'exactitud. Damb era gent que l'entornejaue, dès era sua hilha enquias vailets, eth prince ère brusc e tostemp exigent, e plan per açò, sense èster crudèu, suscitaue un temor e un respècte que dificilaments poirie arténher er òme mès crudèu. Maugrat víuer retirat e sense cap influéncia enes ahèrs d'Estat, quinsevolh governador dera província que tanhie ara propietat deth prince consideraue un dèuer sòn presentar-se ada eth, e madeish qu'er arquitècte, eth jardinèr o era princessa Maria, demoraue docilaments era ora fixada qu'eth prince recebie ena sala. Guairi demorauen en aguesta sala experimentauen eth madeish sentiment de respècte e autanplan de temor quan se daurie era pòrta ampla e nauta deth burèu e campaue damb era sua polsosa cabeladura era menuda figura der ancian, damb es sues mans petites e seques, es celhes grises e queigudes que velauen, quan les arroncilahue, era ludentor d'uns uelhs plei d'intelligéncia e joenesa.

Eth maitin qu'auien d'arribar es joeni princes entrèc era princessa Maria, ara ora exacta de tostemp, ena sala de demora entara salutacion maitiau acostumada; hec damb temor eth signe dera crotz e preguèc interioraments. Cada dia, en entrar aquiu, pregaue pr'amor qu'era entrevista se passèsse erosaments.

Eth vielh vailet, polsós, qu'ère ena sala, se lheuèc sense bronit e didec ara princessa en votz baisha:

- Que podetz passar.

En aute costat s’entenie eth son ritmic d’un torn. Era princessa possèc damb timiditat era pòrta, que se dauric aisidaments e silenciosaments, e s’arturèc en lumedar. Eth prince trabalhaue en torn; virèc eth cap entà veder-la e seguic damb eth sòn prètzhèt.

Er enòrme burèu qu’ère plei d’objèctes que, evidentaments, èren tengudi de contunh. Era longa taula, que sus era i auie libres e plans, es granes estatgères enveirades, damb es sues claus botades, eth naut pupitre avient entà escríuer de pè, que sus eth i auie un quadèrn dubèrt, eth torn damb es utisi premanidi e es lacets esparjudi pertot, tot que hège veir ua activitat incansabla, diuèrsa e ordenada. Pes movements d’un pè, mèsalèu petit, cauçat damb ua bòta tartara brodada damb argent, e era fèrma pression dera man prima e rameluda s’endonviaue encara, en prince, era energia tenaça d’ua saludabla vielhesa. Après auer hèt uns quants torns, er ancian retirèc eth pè deth pedau, netegèc era aisina e la botèc en ua bossa de coèr ath cant deth torn; dempús, en tot apressar-se ena taula, cridèc ara sua hilha. Jamès benedie as sòns hilhs; se tenguec, donc, a presentar ara joena es sues caròles, aspres, encara sense arrasar, e didec, guardant-la damb severitat, trendesa e atencion ath còp:

- Com te va?...Tè, sè-te.

Cuelhec eth quadèrn de geometria, escrit deth sòn punh e letra, e apressèc eth sòn fautulh damb eth pè.

- Entà deman, didec cercant ara prèssa era plana e senhalant damb era sua dura ungla eth paragraf.

Era princessa s’inclinèc sus eth quadèrn.

- Demora, que i a ua carta entà tu, higec, e treiguec dera bossa junhuda ara taula ua envolòpa escrita damb letra de hemna.

En veir era envolòpa eth ròstre dera princessa, se rogic tot. Lo cuelhec de seguit.

- Ei dera tua Eloïsa?, preguntèc eth prince, desnishant damb un hered arridolet es sòns dents auriolencs, mès encara fòrts.
- Òc, qu’ei de Julie, contestèc era princessa guardant-lo e arrint timidaments.
- Te balharè ues autes dues cartes, e era tresau la liegerè, didec sevèraments eth prince. Cranhi qu’escriuetz fòrça pegaries. Liegerè era tresau.
- Liegetz aguesta, *mon pere*, didec era princessa rogint-se encara mès e balhant-li era carta.
- Era tresau, qu’è dit era tresau, repliquèc eth prince, refusant era carta. E, apuant-se ena taula, apressèc eth quadèrn plen de figures geometriques. Plan, senhoreta, comencèc er ancian, en tot inclinar-se, ath cant dera princessa, de cap ath quadèrn, e botant un braç sus eth dorsièr deth sèti, de sòrta que se sentie entornejada de pertot damb era flaira deth tabac e er alend agre dera vielhesa, qu’era coneishie de fòrça temps a. Plan, senhoreta, aguesti triangles son semblables: guarda er angle a-b-c.

Era princessa guardaue damb pòur es uelhs ludents deth pair tan pròchi ada era; eth sòn ròstre ère caperat de mascares ròies e ère evident que non comprenie arren e qu'era pòur l'empachaue compréner es explicacions deth pair, per clares que siguessen. De qui ère eth tòrt, deth mèstre o dera escolana? Cada dia se repetie era scèna: se l'embromaue era vista, deishaue de veir e d'enténer; solet sentie, pròche, eth ròstre secalh deth sòn sevèr professor, eth sòn alend e era sua flaira, e non pensaue qu'en gésser çò de mès lèu possible deth burèu e tornar entara sua cramba pr'amor de compréner eth problèma. Er ancian perdie era paciéncia, retiraue damb sarabat era sua cagira qu'ère seigut, deishaue anar insults, e a viatges lançaue en solèr eth quadèrn.

Era princessa s'enganhèc en balhar era responsa:

- Non ès qu'ua estupida!, cridèc eth prince, hènt enlà eth quadèrn e virant-se rapidaments; mès se lheuèc, hec uns passi pera estança, botèc ua man sus es peus dera sua hilha e se tornèc a sèir.

S'apressèc ada era e contunhèc era sua explicacion.

- Que non pòt èster aquerò, princessa, non pòt èster, didec tanlèu era princessa auec barrat eth quadèrn e ère ja prèsta a partir. Es matematiques que son ua grana causa, estimada mia. Que non voi que te retires as nòstes pègues domaisèles. T'i avedaràs e acabaràn agradant-te, l'amorassèc es caròles. Se te n'anaràn es pegaries deth cap.

Era princessa volie retirar-se, mès eth pair l'arturèc damb un gèst e cuelhec deth dessús dera taula nauta un libre nau, non dubèrt encara.

- Aciu que i é: era tua Eloïsa te mane tanben *Era clau deth Mistèri*; qu'ei un libre religiós. Jo non me meti damb deguna religion… Que li sò hèt un còp de uelh: cuelh-lo. E ara ve-te'n, ve-te'n.

Li hec un copet de man ena espatla e, eth madeish, barrèc ath sòn darrèr era pòrta.

Era princessa Maria tornèc ena sua cramba damb era expression trista e espaurida que raraments l'abandonaue e qu'enlaidie encara mès eth sòn pòc graciós ròstre malautís. Cuelhec sèti dauant eth sòn escritòri plen de fòtos, miniatures, quadèrns e libres. Era princessa ère tan desordenada, coma n'ère sa pair d'ordenat. Deishèc eth quadèrn de geometria e dauric ara prèssa era carta. Qu'ère dera sua amiga mès intima dera mainadesa, d'aquera Julie Karaguina qu'assistec ena hèsta des Rostov. Julie escriuie en francés:

"*Chère e excellent amie*, be n'ei de terribla e espaventosa era abséncia! Per mès que me digui qu'era mitat dera mia existéncia e felicitat ès tu, e que, maugrat era distància que mos dessepare, es nòsti còrs son amassadi damb ligams indissolubles, eth mèn se rebèle contra eth destin e, a maugrat deth plaser e des distraccions que m'enròden, que non posqui véncer ua cèrta tristor que senti amagada ath hons deth mèn còr dès que mos desseparèrem. Per qué non èm amassa coma aguest ostiu, en tòn gran salon, sus eth

divan blu, eth divan des nòstes confidéncies? Per qué non posqui, coma hè tres mesi, trapar naues fòrces ena tua guardada, tan doça e tan penetranta, guardada que tant estimi e me pensi encara auer-la dauant tant que t'escriui?"

En arribar en aguesta part dera carta, era princessa Maria alendèc e se guardèc en miralh que i auie ena sua dreta. Eth miralh reflectie eth sòn còs lèg e fèble e un ròstre prim. "Que me vante", pensèc era princessa. E hènt enlà es sòns uelhs deth miralh, contunhèc era lectura. Es uelhs, tostemp tristi, guardauen eth miralh damb particular desespèr, sustot ara. Ça que la, Julie non la vantaue. En realitat es uelhs dera princessa, grani, prigonds e luminosi (coma se lancèssen arrais de lum cauda), èren tan beròis que, soent, maugrat era lejor deth sòn ròstre, resultauen mès atrasents que quinsevolh beresa. Mès era princessa non se n'auie encuedat jamès dera expression des sòns uelhs; era expression qu'auie quan non pensaue en era madeisha.

Coma se passe damb toti, eth sòn ròstre, a penes se guardaue en miralh, aquerie ua disposicion artificiau, forçada. Seguic era lectura:

"*Tout Moscou ne parle que guèrre*. Un des mèns frairs ei ja en estrangèr e er aute damb era Garda, que s'endralhe ja de cap ara frontèra. Eth nòste estimat Emperaire a gessut de Sant Petersburg, çò que s'interprète coma eth desir d'expausar era sua pròpia existéncia as risques dera guèrra. Que Diu volgue qu'eth monstre còrs qu'esbauce era patz en Euròpa sigue abatut per àngel qu'er Omnipotent ena Sua misericòrdia mos a balhat coma sobeiran. Sense parlar des mèns frairs, aguesta guèrra me prive d'ua persona plan estimada entà jo, que parli deth joen Nikolai Rostov, que, damb era sua afogadura, non a podut tier era inaccion e a abandonat era Universitat pr'amor de vier ena armada. Te cohessarè, estimada Maria, que maugrat era sua joenesa, era partida de Nikolai entara armada a estat entà jo un gran dolor. Eth joen, que d'eth te parlaua aguest ostiu, a tanta noblesa e tan vertadèra joenesa coma raraments se trape ja entre es nòsti vielhs de vint ans; que tie, mès que mès, tau sinceritat e còr e ei de tau sòrta blos e poetic, qu'es mies relacions damb eth, encara que passatgères, an estat ua des mès doces alegries deth mèn praube còr, que ja a patit fòrça. Bèth dia te condarè eth nòste adiu e tot çò que parlèrem eth dia dera sua partida. Que son causes encara massa recentes… A, estimada mia! Erosa tu que desconeishes aguestes alegries e aguestes penes tant nafrantes! Erosa tu, pr'amor qu'es darrères son, ordinàriamants, mès fòrtes qu'es prumères! Pro que sai qu'eth comde Nikolai ei encara massa joen entà que pogue èster entà jo, bèth còp, quauquarren mès qu'un amic, mès aguesta doça amistat, aguesta afeccion tan poetica e blosa, que son ja un besonh entath mèn còr. Mès non parlem d'aquerò. Era grana notícia deth dia, qu'ocupe tot Moscòu, ei era mòrt deth vielh comde Bezujov e eth sòn eretatge. Guarda qu'as tres princesses a penes les a corresponut arren, ath prince Vasili arren en absolut, e qui ac a recebut tot ei Pierre, qu'ath delà, a estat reconeishut coma hilh legitim e, per tant, comde Bezujov e possessor dera mès esplendida fortuna de Russia. Se ditz qu'eth prince Vasili a auut ua trista part en aguesta istòria e qu'a tornat pro avergonhat entà Sant Petersburg.

Te cohèssi que enteni pòca causa en aquerò de legats e testaments; era soleta causa que sai ei que, dès qu'aguest joen que coneishíem per Pierre s'a convertit en comde Bezujov e possessor d'ua des mès granes fortunes de Rússia, me divertís fòrça campar eth cambi de ton e d'actitud des mairs cargades de hilhes maridadoires e enquia e tot des madeishes senhoretes, respècte ad aguest senhor, que, entre parentèsi, tostemp me semblèc un praube diable. E, coma de dètz ans ençà, era gent se divertís en tot atribuir-me prometudi, que fòrça viatges ne tansevolhe coneishi, era cronica matrimoniau de Moscòu ja me hè comdessa Bezujov. Ja comprenerès que non ac desiri en absolut. E a prepaus de maridatges, te cau saber que hè uns dies era "tia universau", Anna Mijailovna, m'a fidat damb eth màger secret un projècte matrimoniau entà tu. Se tracte, ne mens ne mès, que d'eth hilh deth prince Vasili, Anatol, que vòlen plaçar en tot maridar-lo damb ua persona rica e distinguida; e sus tu qu'a requeigut era alistada des parents. Sabi pas se com ves era causa, mès m'a semblat un dèuer avertir-te. Diden qu'ei fòrça beròi e plan mala persona: qu'ei tot çò qu'è podut trèir sus eth, mès que ja n'auem pro de parlòta. Acabi era dusau huelha e mama me cride pr'amor de vier a dinar en çò des Apraksin. Lieg eth libre mistic que te mani e que còste furor aciu. Encara qu'age causes incompresibles entara fèbla ment umana, ei un libre admirable, qu'era sua lectura padegue e enautís era amna.

Adishatz. *Mes respects a monsieur votre père e mes compliments a mademoiselle Bourienne. Je vous embrasse comme je vous aime.*

Julie

P.S. *donnez-moi de nouvelles de votre frère et de sa charmante petit femme*."

Era princessa reflexionèc un moment, arric cogitosa (eth sòn rostre, illuminat pes uelhs radianti, se transformèc complètaments). Dempús se lheuèc e damb pas maladret s'apressèc en escritòri. Cuelhec ua huelha de papèr e era sua man comencèc a córrer. Era responsa que siguec aguesta:

"*Chère et excellent amie*, era tua carta deth dia 13 m'a costat ua grana alegria. Seguisses estimant-me, era mia poetica Julie. Era abséncia de qué autant te planhes que non a costat en tu es sòns avedadi efèctes. Te planhes dera abséncia, e qué poirè díder jo, se gausèssa planher-me, privada de toti aqueri que me son estimadi? Ò!, se non auéssem era consolacion dera religion, era vida que serie plan trista! Per qué supauses en jo ua sevèra guardada quan parli dera tua afeccion entad aguest joen? En aguest aspècte sonque sò rigida entà jo madeisha. Que compreni taus sentiments enes auti e, se non les posqui aprovar, que tanpòc les condemni, donques que jamès les sò experimentat. Solet me semble qu'er amor crestian, er amor ath pròche e as enemics ei mès meritòri, mès doç, mès beròi que toti es sentiments que pòden inspirar es beròis uelhs d'un joen a ua gojata poetica e apassionada coma tu.

Era notícia dera mòrt deth comde Bezujov arribèc abantes qu'era tua carta e eth mèn pair quedèc plan afectat. Ditz qu'ère er abans-darrèr representant deth gran sècle e qu'ara li tòque ada eth, mès que harà çò de possible entà arrecular eth sòn torn. Que Diu mo'n desliure de tan terrible malastre! Non sò cossent damb era tua opinion sus Pierre, que coneishí de mainatge. Tostemp m'a semblat un còr excellent, e aguesta ei era qualitat que mès aprècii des persones. Per çò deth sòn eretatge e dera part qu'en aquerò a auut eth prince Vasili, qu'ei ua causa plan trista entàs dus. A!, estimada amiga, es paraules deth nòste divin Sauvador, qu'ei mès aisit qu'un camelh passe peth uelh d'ua agulha qu'un ric entre en reiaume de Diu, son terriblaments vertadères; planhi ath prince Vasili e planhi encara mès a Pierre. Tan joen e ja aclapat damb tantes riqueses, guaires temptacions li calerà patir! Se me demanèssen se qué ei çò que mès desiri deth mon, dideria qu'èster mès prauba qu'eth mès praube deth mon. Mil gràcies, estimada amiga, peth libre que me manes e que còste tanta sensacion entre nosati. E donques que dides qu'entre fòrça causes bones n'i a d'autes que non i pòt arribar era nòsta fèbla ment umana, me semble que serà inutil tier-se a ua lectura incomprensibla e que plan per açò non mos pòt autrejar cap de fruit. Jamès è comprenut era passion que cèrtes persones an per confóner es sues idies balhant-se a certans libres mistics que non hèn que suscitar dobtes en esperit, trebòlen era imaginacion e dan un caractèr d'exaltacion absoludaments contrari ara simplicitat crestiana. Liejam es Apostòls e es Evangèlis. Non sagem de penetrar en çò qu'en eri i é de misteriós, pr'amor que, com gausaram nosati, miserables pecadors, iniciar-mos enes terribles e sagradi secrets dera Providéncia, tant qu'amiem aguesta cobèrta carnau que met entre nosati e er Etèrn un impenetrable vel? Tiem-mos, donc, a estudiar es sublimi principis qu'eth nòste sublim Sauvador mos a deishat coma guida aciu baish; sagem de conformar-mos damb eri e seguir-les, convencem-mos de qué, coma mens concessions l'autregem ath nòste fèble esperit uman, mès estimats seram de Diu, que refuse quinsevolh sciéncia que non vengue d'Eth; que coma mens sagem d'apregondir en çò qu'Eth a sostrèt des nòsti coneishements, abantes mos autrejarà desnishà'c a trauèrs deth sòn esperit divin.

Arren m'a dit eth mèn pair de pretendents, solet m'a dit qu'auie recebut ua carta e demoraue era visita deth prince Vasili. Per çò deth projècte matrimoniau qu'a jo tanh, te diderè, estimada e brava amiga, qu'eth matrimòni, ena mia pensada, ei ua institucion divina que mos cau conformar. Per mès penible que sigue entà jo aguest pas, s'eth Totpoderós m'impausèsse eth dèuer d'esposa e mair, sajaria de complir-lo çò de mès fidèuments que podessa, sense preocupar-me d'examinar es mèns sentiments entad aqueth que Diu volgue autrejar-me coma marit.

Qu'è recebut ua carta deth mèn frair, que m'anóncie era sua arribada en Lisie-Gori, en companhia dera sua hemna. Que serà ua alegria de cuerta durada, donques que mos abandone pr'amor de formar partida en aguesta malerosa guèrra que mos vedem arrossegadi. Diu se'n sap com e entà qué. Non solet se parle de guèrra entre vosati, en centre madeish des negòcis e deth mon, senon tanben aciu, ath miei des trabalhs deth camp e dera cauma qu'es abitants dera ciutat acostumen imaginar en aguesti entorns, eth rumor dera guèrra comence a deishar-se sénter peniblaments. Eth mèn pair non parle

que de marches e contramarches, que de çò non compreni arren; e delàger, tant que hèja eth mèn passèg de costum peth carrèr deth pòble, siguí testimòni d'ua scèna ponhenta… Un convòi de recrutes gessudi d'aciu entara armada… Que mos calie veir er estat d'animositat que se demorauen es mairs, es hemnes e es hilhs d'aguesti òmes que partien, e escotar es somics des uns e des auti. Semble qu'era Umanitat a desbrembat es leis deth sòn divin Sauvador, que predicaue er amor e eth perdon des ofenses, e qu'ara eth màger merit des òmes solet s'està en aucir-se es uns as auti.

Adieu chère e bonne amie, que Notre Divin Sauveur e Sa tres Sainte Mere vous aide en leur sainte et puissante garde.

Marie.

A!, vous expediez le courièr, princesse; moi j'ai dejà expedié le mien. J'ai ecrit a ma praube mere, didec ath mès córrer, damb votz agradiua e sonora, era arridolenta *mademoiselle Bourienne*, escampilhant damb era sua preséncia, en ambient trist e carat dera princessa Maria, un aire desparièr: frivòl, alègre e autocompladent. *Princesse, il faut que je vous previenne*, higec baishant era votz. *Le prince a eu une altercation*…(didec en tot complader-se d'escotar-se), *une altercation avec Michel Ivanov, il est de tres mauvais humeur, tres morose. Soyez prevenue, vous sabez…*

A!, *chère amie*, l'interrompec era princessa Maria, *je vous est priée de ne jamais me prevenir de l'humeur damb laquel se trouve mon pere. Je ne me permet pas de le jutger e je ne voudrais pas que les autres le fassent*.

Era princessa guardèc eth sòn relòtge e, en veir que ja s'auien passat quinze menutes dera ora que solie començar era classa de clavicordi, se filèc damb mina tremolosa entath salon. De dotze a dues, sivans eth costum, eth prince repausaue e era princessa Maria li calie tocar eth clavicordi.

XXIII

Eth peublanc ajuda de cramba, seigut ena sua cagira, cabecejaue atent ara roncadèra deth prince en sòn enòrme burèu. Der aute costat dera casa, a trauèrs des pòrtes barrades, arribauen, repetidi per vintau viatge, es dificils passatges dera sonata de Dussek.

En aqueth moment s'arturèc dauant era pòrta principau ua carròça e ua carreta; dera carròça baishèc eth prince Andrei, qu'ajudèc a gésser ara sua hemna e la deishèc passar dauant. Eth vielh Tijon campèc, damb era sua perruca, ena pòrta dera sala, anoncièc en votz baisha qu'eth prince dormie e barrèc rapidaments era pòrta. Tijon sabie que ne era arribada deth hilh ne cap aute eveniment, autanplan eth mès extraordinari, deuien alterar er orde establit.

E eth prince Andrei, plan que òc, ac sabie tan ben coma Tijon, pr'amor que guardèc eth relòtge, coma entà verificar qu'es abits de sa pair non auien cambiat dès eth darrèr viatge que se vederen, e, convençut d'aquerò, se virèc entara sua hemna.

- Se lheuarà en vint menutes, didec. Anem a veir ara princessa Maria.

Era petita princessa s'auie engrassit darrèraments, mès es sòns uelhs e eth brac pòt arridolent, escurit d'un leugèr pelhasson, se quilhaue tostemp dera madeisha manèra alègra e graciosa.

- *Mais, c'est un palais*, didec ath sòn marit, guardant damb era madeisha expression qu'un felicite ar anfitrion en un balh. *Allons, vite, vite…*

Guardaue, sense deishar d'arrir, a Tijon, ath sòn marit e ath crambèr que les acompanhaue:

- *C'est Marie qui s'exerce? Allons doucement, il faut la surprendre*.

Eth prince Andrei la seguic cortesaments, mès trist.

- Qu'as envielhit, Tijon, didec, en passar, ath vielh, que li punèc era man.

Abantes d'arribar ena sala que gessien es nòtes deth clavicordi, apareishec per ua pòrta laterau era beròia e ròia francesa. Mademoiselle Bourienne semblaue capvirada d'afogadura.

- *A!, quelle bonheur pour la princesse*!, sorrisclèc. *En fin… Il faut que je la previenne.*
- *Non, non, de grace…Vous etes mademoiselle Bourienne, je vous connais ja per l'amitié que vous porte ma belle-seur*, repliquèc era princessa en tot punar-la. *Elle ne nous attend pas?*

S’apressèren ena pòrta deth salon des divans qu’ath sòn darrèr s’entenie eth passatge repetit un e un aute còp. Eth prince Andrei se posèc e arroncilhèc es celhes coma se demorèsse quauquarren desagradiu.

Era princessa entrèc. Eth passatge musicau quedèc interromput e s’entenec un sorriscle e es passi pesants dera princessa Maria seguidi de sonors punets. Quan eth prince Andrei entrèc, ambdues princeses, que non s’auien vist senon brèuments en moment dera nòça, èren abraçades estretaments, en tot punar-se enes madeishi lòcs qu’artenheren cuélher en prumèr moment. Ath cant d’eres s’estaue mademoiselle Bourienne, damb es mans botades sus eth còr; arrie devòtaments, prèsta autant entà arrir qu’entà plorar. Eth prince Andrei arropic es espatles e arroncilhèc es celhes, coma hèn es entenudi en musica quan perceben ua nòta faussa. Ambdues hemnes se desseparèren e, coma se cranhèssen arribar tard, tornèren a cuelher-se es mans e a punar-se; un aute còp se desseparèren, s’amassèren e repetiren es punets e, causa que non se demoraue eth prince Andrei, comencèren a plorar sense deishar de punar-se. Tanben mademoiselle Bourienne ploraue. Eth prince Andrei qu’ère manifèstaments violent, mès as dues hemnes les semblaue tan naturau plorar que jamès s’aurien podut imaginar de ua auta manèra aqueth encontre.

- *A, chère!, a, Marie*!… didien arrint ath còp. *J’ai revé cette nuit!...Vous ne nous attendiez done pas…A, Marie, vous avez maigri…Et vous avez repris…*
- *J’ai tout de suit reconnu Madame la princesse*, intervenguec mademoiselle Bourienne.
- *E moi qui ne me dobtais pas*!, exclamèc era princessa. *A, André!, je ne vous voyais pas.*

Eth prince Andrei punèc ara sua fraia en tot sarrar-li es mans e li didec que contunhaue estant era *pleurnicheuse* de tostemp. Se virèc era princessa Maria entà sa frair e, a trauèrs des lèrmes, era guardada corau, trenda e cauda des sòns plan polidi uelhs, grani e luminosi en aqueri instants, se posèc en eth.

Era princessa Lisa parlaue sense pòsa, eth cuert pòt superior, ennerit de leugèr pelhasson, baishaue rapid a cada moment, tocant eth rosat pòt inferior, e se daurie en un arridolet que ludie enes sòns dents e uelhs. Era princessa Lisa condèc un accident que se passèc en camp, ath cant deth monte Spasskoie e que, enes circonstàncies deth sòn estat, poirie auer auut tristes conseqüéncies. De seguit didec qu’auie deishat toti es sòn vestits en Sant Petersburg e qu’aciu sonque Diu se’n sabie de qué se meterie; qu’Andrei auie cambiat fòrça; que Kitty Oddinzova s’auie maridat damb un vielh; qu’auie un pretendent *pour tout de bon* entara princessa Maria, mès que d’aquerò ne parlarien dempús. Era princessa Maria guardaue en silenci ath sòn frair damb es sòns beròis uelhs plei encara d’amor e de tristor. Qu’ère evident qu’es sues idies anauen independentes des dera sua cunhada. Ath miei deth raconde des hèstes de Sant Petersburg, se virèc entà sa frair:

- Te’n vas decididaments entara guèrra, Andrei?, preguntèc alendant.

Lisa alendèc tanben.

- Deman madeish, repliquèc Andrei.
- *Il m'abandonne ici, et Dieu sait pourquoi, quand il aurait pu avoir de l'avancement…*

Era princessa Maria, sense vier d'entener-la, seguie es sòns pròpis pensaments; se virèc entara sua cunhada, senhalant eth sòn vrente damb trendesa:

- Ei segur?, preguntèc.

Eth ròstre dera princessa Lisa cambièc.

- Òc, segur, responec damb ua alendada. A, ei tan terrible…

Descenec eth sòn petit pòt, apressèc eth sòn ròstre ath dera cunhada e, còp sec, tornèc a plorar.

- Qu'a besonh de repaus, didec eth prince Andrei arroncilhant es celhes. Vertat, Lisa? Hè-la-te a vier en tòn quarto, jo anarè a veir a papa. Seguís madeish?
- Madeish. Sabi pas se com lo traparàs tu, contestèc alègraments era princessa.
- Es madeishes ores, es madeishi passègi pes avengudes deth park? E eth tòrn?, seguic preguntant eth prince Andrei damb un imperceptible arridolet qu'indicaue que, a maugrat deth sòn amor e respècte peth pair, comprenie es sues debilitats.
- Es madeishes ores, eth madeish tòrn e tanben es matematiques e es mies leçons de geometria, responec arrint era princessa Maria, coma s'es leçons de geometria siguessen ua des causes mès divertides dera sua vida.

Ja passades es vint menutes que mancauen entà que se lheuèsse eth vielh prince, se presentèc Tijon entà cridar ath prince joen. Per çò dera arribada deth sòn hilh, er ancian hège ua excepcion enes sòns costums.

Manèc que lo hessen a vier ena sua cramba, tant que se vestie entath dinar. Vestie eth prince ara moda anciana, damb caftan e esposcat eth cap. Quan eth prince Andrei entrèc ena cramba de sa pair (eth sòn ròstre, eth sòn anament non hègen veir er engüeg e eth mensprètz qu'adopatue enes salons, senon era animositat que mostraue parlant damb Pierre), eth vielh qu'ère seigut dauant deth cabinet d'atrencadura en un fautulh de cuer, caperat per un penchenador, e aufrie eth sòn cap as suenhs de Tijon.

- Òla, guerrèr! Vòs conquistar a Bonaparte?, didec er ancian, en tot secodir er espocat cap tanlèu l'ac permeteren es mans de Tijon, que li trenaue eth peu. A veir s'aumens tu l'estòves era codena: pr'amor que, se non, acabaram en tot convertir-mos en subjèctes sòns. Bon dia!, e l'aufric era sua caròla.

Eth vielh se trapaue de bon umor, après auer dormit abantes de dinar. (Solie díder qu'eth sòn, dempús de dinar, ei argent, e abantes, aur). Jos es sues espesses e queigudes celhes guardaue ath sòn hilh. Eth prince Andrei s'apressèc e lo punèc en lòc indicat.

Non responec ath tèma dera convèrsa preferida der ancian: li shautaue burlar-se'n des militars deth moment, e, mès que mès, de Bonaparte.

- Òc, pair, qu'è vengut damb era mia hemna, qu'ei prenhs, didec eth prince Andrei, seguint damb era guardada animada e respectuosa eth movement de cada trait deth ròstre de sa pair. E vos, se com vatz?
- Amic, toti es pècs e depravadi degalhen era sua salut; e tu ja me coneishes: deth maitin enquiara net sò ocupat en quauquarren, que sò moderat en tot, atau que sò ben.
- Laudat sigue Diu!, responec eth hilh arrint.
- Diu que non a arren a veir en aquerò. E plan, ditz-me, higec en tot tornar entath sòn tèma preferit. Conda-me se com vos an mostrat es alemans a lutar contra Bonaparte, sivans aguesta sciéncia naua vòsta, cridada estratégia.

Eth prince Andrei arric.

- Permetetz-me, pair, que me remeta, eth sòn arridolet mostraue qu'es debilitats der ancian non l'empachauen estimar-lo e respectar-lo. Encara non mos auem installat.
- Que non ei vertat, non ei vertat, exclamèc eth vielh, secodint era sua trena entà verificar s'ère ben hèta, agarrant ath sòn hilh deth braç. Es crambes dera tua hemna sòn ja prèstes; era princessa Maria s'encargarà d'amiar-la; qu'an parlòta entà estona, que per aquerò son hemnes. Sò content de veder-la aciu. Ara, sè-te e conda. Compreni çò dera Armada de Mijelson e tanben çò que hè Tolstoi… eth desbarcament simultanèu… Mès, se qué harà era Armada deth Sud? Ja sai que Prusia mantie era neutralitat; e Austria qué?, didec eth vielh prince en tot lheuar-se deth sòn fautulh e passejar pera cramba seguit de Tijon, que l'anaue balhant es diuèrses pèces dera sua ròba. E Suecia? Com trauessaràn era Pomerania?

En tot veir eth tu per tu de sa pair, eth prince Andrei comencèc a contestar sense talents ara prumeria, mès s'anèc enventint cada viatge mès e passant, sense voler, ara mitat dera convèrsa, a barrejar, sivans eth sòn costum, eth rus damb eth francés, l'expausèc eth plan de campanha projectat. Condèc qu'ua armada de 90.000 mil òmes auie de menaçar a Prusia, pr'amor de hèr-li abandonar era sua neutralitat e arrossegar-la entara guèrra; qu'ua partida d'aguesta armada s'amassarie en Stralsund damb era armada suèca; que 220.000 austrians, amassa damb 100.000 russi, operarien en Italia e en Rhin; que 50.000 russi e autrestanti anglesi desbarcarien en Napols, e que, en totau, ua armada de 500.000 òmes atacarie as francesi de diuèrsi lòcs. Eth vielh prince non mostraue cap interès peth raconde deth sòn hilh; se poirie díder que ne l'entenie e seguie en tot vestir-se sense deishar es sòns va-e-veni; l'interrompec tres còps ara imprevista. Eth prumèr viatge l'arturèc e didec:

- Eth blanc, eth blanc!

Aquerò volie díder que Tijon non l'auie dat eth justet qu'eth volie; un aute còp s'arturèc a preguntar:

- Amainadarà lèu?, e botjant eth cap higec damb repotec: que non està ben! Contunha, contunha.

Eth tresau còp, quan eth prince Andrei acabaue eth sòn raconde, eth vielh cantussegèc damb votz senila e desentonada:

Malbrough s'en va-ten guerre.

Dieu sait quand reviendra…

Eth hilh se limitèc a arrir.

- Non ei que jo apròva aguest plan: vos condi çò que i a. Napoleon que ja a hèt eth sòn e non serà pejor qu'aguest.
- Plan, non m'as condat arren de nau, e eth vielh, cogitós, gasulhèc rapidaments: "*Dieu sait quand reviendra*". Ve-te'n tath minjador.

XXIV

Ara ora en punt, eth prince, espocat e pientat, entrèc en minjador, a on lo demorauen era ireua, era princessa Maria, mademoiselle Bourienne e er arquitète deth prince, que, per un estranh caprici sòn, ère admetut ena taula, encara que pera sua posicion sociau aqueth òme insignificant non podie preténer semblable aunor. Eth prince, que tostemp caminaue de punta per çò de distinguir es condicions sociaus e raraments admetie ena sua taula ne tansevolhe a distinguidi foncionaries dera província, damb er arquitècte Mijail Ivanovic, que se sonaue timidaments damb eth sòn mocador a quadres en un cornèr, volie demostrar que toti es òmes son parions, e soent li didie ara sua hilha que Mijail Ivanovic non ère en absolut inferior ada eri madeishi. E ena taula eth prince se viraue damb màger freqüéncia entath silencios Mijail Ivanovic qu'entàs auti.

En minjador, de tets plan nauts, coma totes es autes estances dera casa, es lacais e crambèrs, drets darrèr de cada cagira, demorauen era entrada deth prince; eth majordòm, damb eth tovalhon en braç, campaue es preparatius, hège senhaus as lacais sense deishar de botar inquietes guardades ath relòtge de paret e ara pòrta qu'auie d'aparéisher eth prince. Eth prince Andrei examinaue un gran quadre damb marc daurat, nau entada eth, que representaue er arbe genealogic des Bolkonsky, plaçat dauant un aute quadre, tanben damb marc enòrme, que deuie èster eth retrait plan mau hèt (òbra evidentaments d'un pintor domestic) d'un prince coronat, solide un descendent de Rurik, iniciador deth linatge des Bolkonsky. Eth prince Andrei, botjant eth cap e arrint, guardaue er arbe genealogic damb eth madeish gèst que se guarde un retrait ridicul, mès semblable.

- Be l'arreconishi en tot açò!, didec ara princessa Maria, en tot apressar-se ada era.

Era princessa guardèc estonada a sa frair. Non podie compréner de qué se n'arrie. Tot çò que hège sa pair ère motiu entada era de veneracion e deishaue de cornèr quinsevolh critica.

- Que toti an eth sòn talon d'Aquiles, seguic eth prince Andrei. *Donner dans ce ridicul*, damb era sua enòrma intelligéncia.

Era princessa Maria, incapable de compréner eth gosat rasonament de sa frair, ère a mand de contestar-li quan ressonèren en burèu es passi demoradi. Eth prince entraue tostemp damb rapiditat e alegria (atau ac hège en cada escadença), coma se volesse contrapausar es sòns pressadi movements ath sevèr orde que reinaue ena casa. Ath còp, eth gran relòtge de pendul dèc dues campanades e eth dera sala vesia responec damb era sua delicada veueta. Eth prince se posèc; jos es abondoses celhes, es uelhs animadi, sevèri e ludents, guardèren as convidadi e se tachèren ena plan joena princessa Lisa. Era, en aqueth instant, experimentèc era sensacion d'un cortesan quan èntre era familha reiau: aguest madeish sentiment de temor e respècte impausaue eth vielh prince a guairi se l'apressauen. Amorassèc eth cap dera joena princessa e damb era man maubiaishuda li balhèc uns copets en cogòt.

- Que sò content, sò content, didec, en tot guardar-la fixaments un aute còp enes uelhs; dempús seguic entà dauant e se seiguec en sòn sèti. Seiguetz, seiguetz. Mijail Ivanovic: seiguetz.

Senhalèc ara sua ireua un lòc ath sòn costat. Eth crambèr botèc ua cagira entada era.

- Ò!, ò! Que t'as esdegat massa, non està ben, didec, en tot guardar eth gròs còs dera princessa.

Se metec a arrir: ua arridalha hereda, seca, desagradiua (atau arrie tostemp), tan solet damb era boca e non damb es uelhs.

- Que cau passejar fòrça, fòrça, coma mès mielhor, comentèc.

Era princessa Lisa non escotaue o non volie escotar es sues paraules. Sauvaue silenci e semblaue confonuda. Eth prince li preguntèc per sa pair e era princessa gessec de parlar, arridolenta. Li hec preguntes sus es amistats comunes, e era princessa, encoratjant-se encara mès, li condèc ath prince es eveniments e mormoracions dera ciutat e li transmetec es salutacions des coneishudi.

- *La comtesse Apraksine, la pauvre, a perdu son mari, e elle a pleuré totes es larmes des ces jeux,* didie era joena mès enventida.

Mès, a mida que s'alugaue mès e mès, eth prince la guardaue damb mès severitat e, de ressabuda, coma se ja l'auesse estudiat pro entà tier ua idia clara dera sua personalitat, se virèc entà Mijail Ivanovic.

- Donques òc, Mijail Ivanovic: eth nòste Bonaparte ac passarà mau. Eth prince Andrei (parlaue tostemp deth sòn hilh en tresau persona) m'a condat es fòrces que s'amassen contra eth. E nosati que tostemp lo consideràuem coma ua nullitat!

Mijail Ivanovic, qu'ignoraue en absolut que *nosati* auien parlat de Bonaparte en semblable sens, comprenec qu'eth ère de besonh entà començar era convèrsa preferida; guardèc estonat ath joen prince sense saber se qué vierie dempús d'açò.

- Ò!, qu'ei un gran tactic, didec eth prince ath sòn hilh, en tot senhalar ar arquitècte.

E era convèrsa tornèc a virar ath torn de Napoleon, e des generaus e òmes d'Estat deth moment.

Eth vielh prince semblaue convençut non solet de qué es actuaus governants èren uns gojatets desconeishedors des rudiments der art militar e estatau, e de qué Bonaparte non passaue d'èster un franceset menspredable que trionfaue pera soleta rason de non auer-se acarat jamès damb un Potemkin o un Suvorov: ère convençut de qué non auie en Euròpa cap dificultat ne cap guèrra, e que toti aqueri eveniments non deishauen d'èster ua comèdia qu'es actuaus governants representasuen entà passar eth temps. Eth prince

Andrei tenguie alègre es burles de sa pair sus era gent d'ara e experimentaue un vertadèr plaser d'excitar-lo e seguir-lo d'aurelha.

- Que tostemp semblen bones es causes d'abantes, didec. Mès, non queiguec Suvorov en param que lo metec Moreau, e non sabec gésser d'eth?
- Qui t'a dit aquerò?, qui?, sorrisclèc eth prince. Suvorov! E hec enlà damb violéncia eth sòn plat, que Tijon cuelhec ath córrer. Suvorov?... Pensa, prince Andrei, non n'auec que dus: Federic e Suvorov… Moreau!. Moreau aurie queigut presoèr se Suvorov auesse auut es mans liures; mès qu'auie ath dessús d'eth Hof-Kriegs-Wurst-Schnaps-Rat, es deth naut comandament dera saucissa e er aiguardent. Ja veiràs se qué son aguesti Hof-Kriegs-Wurst-Schnaps-Rat. Suvorov non podec damb eri, com poirà, donc, damb eri Mijail Kutuzov? Que non, amic mèn: contra Bonaparte que non ei pro es vòsti generaus. Mos cau acodir as francesi que non arreconeishen as sòns e quèn sus es sòns. Qu'auem enviat a un aleman, Pahlen, en Nova York, en America, ara cèrca deth francés Moreau, didec, hent mencion ar aufriment hèt aqueth an a Moreau pr'amor de qué entrèsse ath servici des russi. Sonque mos mancaue aquerò! Dilhèu èren alemans es Petemkin, es Suvorov, e es Orlov? Non amic; o vosati auetz pertut eth cap toti, o lo sò perdut jo. Que Diu vos age, mès ja ac veiram. Bonaparte s'a convertit entà vosati en un gran capitan! Ummm!
- Jo non digui que totes es mesures cuelhudes son bones, didec eth prince Andrei. Era soleta causa que non compreni ei com se pòt jutjar atau a Bonaparte. Arritz tot çò que volgatz, mès Bonaparte, qu'ei un gran capitan.
- Mijail Ivanovic!, cridèc eth vielh prince ar arquitècte, que, entretengut en repaish, fidaue que l'auessen desbrembat. Qu'ei que non vos sò dit que Bonaparte ei un gran tactic? Tanben eth ac ditz.
- Plan que òc, Excelléncia, repliquèc er arquitècte.

Eth prince arric un còp mès damb era sua arridalha hereda.

- Bonaparte que neishec damb era camisa botada. Es sòns soldats son excellents e ara prumeria non hec era guèrra qu'as alemans. Qui ei que non a derrotat as alemans? Dès qu'eth mon existís, toti an derrotat as alemans, e eri ad arrés, senon ada eri madeishi. Per tòrt d'eri ei coma Bonaparte a guanhat era sua fama.

E eth prince comencèc a díder, peth menut, es errors que, ena sua pensada, auie cometut Bonaparte enes diuèrses campanhes e enquia enes ahèrs d'Estat. Eth sòn hilh non lo contradidie, mès qu'ère evident que, a maugrat de totes es rasons en contra, ère tant incapable coma eth vielh prince de cambiar de pensada.

Eth prince Andrei escotaue sense interrómper, e non gessie deth sòn estonament de qué aqueth ancian, relegat pendent tanti ans en camp, se'n sabesse e critiquèsse tant peth menut es eveniments militars e politics d'Euròpa enes darrèri ans.

- Te penses qu'un vielh coma jo non compren bric era situacion actuau?, acabèc. Donques que tot ac tengui aciu! Pes nets non dormisqui. Plan, a on ei eth tòn gran capitan? A on a hèt veir que n'ei?
- Que serie long d'explicar, responec eth hilh.
- Donques ve-te'n damb eth tòn Bonaparte. *Mademoiselle Bourienne, voilà encore un admirateur deth votre goujat d'empereur*, cridèc en un excellent francés.
- *Vous sabez que je ne suis pas bonapartiste, mon prince.*
- *Dieu sait quand reviendra*…cantèc desafinadaments eth prince e, damb un arridolet encara mès desafinat, se lheuèc dera taula.

Era petita princessa Lisa s'estèc en silenci pendent tota era discussion e era rèsta deth dinar, guardant espaurida ja ara princessa Maria, ja ath suèr. Quan s'aueren lheuat toti dera taula, cuelhec ara sua cunhada deth braç e l'amièc entara sua cramba.

- *Comme c'est un homme d'esprit, votre pere*, didec. *C'est a cause de celà peut-etre qu'il me fait peur.*
- Ò!, ei tan brave!, responec era princessa Maria.

XXV

Eth prince Andrei partie era tarde deth dia a vier. Sa pair sense cambiar entad arren eth sòn costum, se retirèc dempús eth dinar. Era princessa Lisa ère damb era sua cunhada. Eth prince Andrei, vestit damb era sua ròba de viatge, sense insignes, premanie damb er ajudant de cramba es maletes en apartament sauvat entada eth. Dempús d'inspecctar, eth madeish, eth coche e eth plaçament der equipatge, balhèc era orde de premanir es shivaus. Ena cramba non restèren qu'es objèctes qu'eth prince se harie a vier damb damb eth: ua arqueta, un estug d'acondiciament, d'argent, dues pistòles turques e ua espada, present de sa pair, procedent d'Ochakov. Eth prince Andrei suenhaue cuedosaments aguesti objèctes: tot qu'ère nau, net, sauvat enes sòns emboishi de tela e estacat damb cintes.

En moment dera partida o d'un cambi de vida, es òmes capables de reflexionar sus es sòns actes se senten mèsalèu senhorejadi per pensaments grèus. En semblables circonstàncies s'examine normauments eth passat e se hèn plans entar avier. Eth ròstre deth prince Andrei en aquera escadença ère trende e cogitós. Damb es mans ena esquia, caminaue rapidaments pera sua cramba, d'un costat en aute, guardant ath sòn dauant e botjant abstrèt eth cap. L'ère penible anar entara guèrra? L'ère penible abandonar ara sua hemna? Dilhèu ua e ua auta causa, mès que non desiraue, plan que òc, que l'agarrèssen en tau estat. Quan entenec passi en vestibul separèc ara prèssa es mans, se posèc ath cant dera taula, coma se siguesse en tot barrar er emboish dera arqueta, e sauvèc era sua expression, fleumosa e impenetrabla. Qu'ère era princessa Maria damb eth sòn pesant anament.

- Que m'an dit qu'as manat atalar, didec sense alend (per çò que semble auie corrut enquia aquiu), e jo que volia parlar fòrça damb tu solets. Diu se'n sap se guaire temps seram desseparadi. T'emmalície qu'aja vengut? Qu'as cambiat fòrça, Andriusha!, higec, coma entà justificar era sua pregunta.

En díder era paraula "Andriusha", arric. Evidentaments li resultaue estranh pensar qu'aqueth òme de bon pòrt, de mina sevèra, ère aqueth "Andriusha", eth gojat prim e coquin qu'auie estat eth sòn companh ena mainadesa.

- A on ei Lisa?, preguntèc Andrei, en tot contestar solet damb un arridolet as sues paraules.
- Ei tan cansada que s'a adormit en sofà deth men quarto. *A!, André, quel tresor de femme vous avez*!, didec, tant que se seiguie sus eth divan, dauant deth sòn frair. Qu'ei ua vertadèra mainada, ua mainada graciosa e alègra. Que li sò cuelhut fòrça afècte!

Eth prince Andrei sauvèc silenci, mès que non passèc desapercebuda entara sua fraia era expression ironica e menspredosa que se diboishèc en sòn ròstre.

- Que mos cau èster indulgents damb es petites debilitats, Andrei. Qui non les tie? Non desbrembes qu'a estat educada e a viscut en un ambient mondan e qu'era sua situacion ara non ei de color de ròsa. Mos cau botar en lòc des auti; *tout comprendre, c'est tout pardonner*. Pensa se guaire trist a d'èster entara praubeta, dempús aguesta vida qu'ère avedada, desseparar-se deth marit e estar-se soleta en camp e enes sues condicions. Qu'ei fòrça dur.

En campar ara sua fraia, eth prince Andrei arrie coma arrim quan entenem parlar a ua persona que coneishem ath hons.

- Tu que t'estàs en camp e non te semble bric terribla aguesta vida, didec.
- Jo que sò ua auta causa. Entà qué parlar de jo! Que non desiri ua auta vida, ne la posqui desirar, pr'amor que solet coneishi aguesta. Mès, guarda, Andrei, çò que pòt èster entà ua persona joena, mondana, embarrar-se en camp pendent es ans mès beròis dera sua vida, e soleta, pr'amor que papa se tie solet de jo… tu me coneishes… que sò prauba en *ressources* pr'amor d'entretier a ua hemna acostumada ara mielhor societat. Solet *mademoiselle Bourienne*…
- Que non me shaute bric aguesta Bourienne vòsta… interrompec eth prince Andrei.
- Ò!, non, qu'ei plan brava, plan corau… e sustot, ei tan malerosa! Que non a ad arrés, çò que se ditz ad arrés. En realitat que non n'è besonh, mèsalèu me shorde. Tu que ja ac sabes, tostemp sò estat un shinhau seuvatica e ara mès. Me shaute era soletat… *Mon père* l'estime fòrça… Era e Mijail Ivanovic que son dues persones que damb eres tostemp ei brave e corau, pr'amor qu'ambdús an causes entà arregraïr-li. Sivans Sterm, estimam as òmes mès peth ben que les hèm que peth que ne demoram d'eri. *Mon père* la recuelhec orfanèla, *sur le pavé*; qu'ei plan brava. A papa li shaute era sua manèra de liéger. Pes nets li lieg damb votz nauta; que lieg fòrça ben.
- De vertat, *Marie*, me pensi a viatges se te hè a patir eth caractèr de papa, didec ara imprevista eth prince Andrei. Era princessa Maria ara prumeria s'estonèc, dempús auec pòur d'aqueres paraules.
- A jo…? A jo…? Patir jo?, didec.
- Tostemp siguec dur, mès qu'ara me semble que n'ei mès, contunhèc eth prince Andrei damb eth prepaus deliberat de desconcertar o méter a pròva ara sua fraia parlant tan leugèraments deth pair.
- Tu qu'ès brave en toti es sens, *André*; mès qu'as ua ment capinauta e aquerò ei un pecat grèu, didec era princessa, seguint mès eth cors des sòns pròpis pensaments qu'eth dera convèrsa. Dilhèu se pòt jutjar a un pair? E s'aquerò siguesse pòssible, pòt existir un sentiment que non sigue de veneracion entà un òme coma *mon père*? Jo me senti tan contenta, tant erosa damb eth! Solet voleria que toti siguessen autant erosi coma jo.

Eth frair hec un gèst d'incredulitat.

- Ua soleta causa me hè dò, *André*; vau a dider-te era vertat: son es idies religioses de papa. Non compreni se com un òme deth sòn talent non veigue çò qu'ei clar coma era lum deth dia e s'enganhe d'aguesta manèra. Qu'ei eth mèn solet dolor. E totun aquerò, enes darrèri tempsi aubiri ua leugèra mielhora. Es sues ironies ara que son mens mordentes, e enquia a recebut a un monge e a parlat longaments damb eth.
- Cranhi estimada mia, qu'eth monge e tu despenetz povora en salves, didec eth prince Andrei, trende e burlesc ath còp.
- *A!, mon ami*, que non hè que demanar a Diu e demori que m'escote, didec timidaments; e dempús higec après un brèu silenci: me cau demanar-te ua causa.
- Qué ei estimada mia?
- Promete-me que non te remiràs, non te costarà cap esfòrç ne ei arren indigne de tu, e entà jo que serà ua consolacion. Promete-lo-me, Andriusha, didec, en tot calar era man ena bossa de man e cuélher quauquarren, mès sense monstrà'c encara, maugrat qu'ère er objècte dera sua demana, coma s'abantes d'obtier era promesa non podesse trèir aquerò dera bossa.

Dirigic entath frair ua guardada timida e suplicanta.

- Encara que me costèsse un gran esfòrç… responec eth prince Andrei, coma endonviant se de qué se tractaue.
- Pensa çò que volgues. Me'n sai qu'ès coma eth mèn pair. Pensa çò que volgues, mès hè'c per jo, t'ac supliqui. Eth pair deth nòste pair, eth pairin, se lo hec a vier en totes es campanhes… e seguie sense trèir dera bossa çò qu'auie en era. Alavetz m'ac prometes?
- Plan que òc. De qué se tracte?
- *André,* damb aguesta imatge te benedisqui; promete-me que non te la treiràs jamès… M'ac prometes?
- Se non pese massa, ne me tirasse deth còth… entà balhar-te gust… didec eth prince Andrei, mès se n'empenaïc de seguit, en avertir eth dolor que miralhaue eth ròstre dera sua fraia per tòrt dera badinada. Que me senti erós, plan erós, estimada, higec.
- Encara que non ac volgues, te sauvarà e t'ajudarà a trapar-te a tu madeish, pr'amor que solet en Eth s'està era vertat e era patz, didec damb votz tremolosa pera emocion, en tot mostrar a sa frair, damb un gèst solemne, ua vielha imatge ovau deth Sauvador, damb eth ròstre ennerit, marc d'argent e cadia finament hargada tanben en argent.

Maria hec eth senhau dera crotz, punèc era imatge e se l'autregèc a sa frair.

- Hètz-ac per jo, *André,* t'ac demani…

Es sòns grani uelhs miralhauen arrais de bontat e doçor. Aguesti uelhs illuminauen eth ròstre prim e malautís e lo hègen plan beròi. Eth volec cuélher era imatge, mès era l'arturèc. Andrei comprenec: se senhèc e punèc era midalha. Eth sòn ròstre exprimie ath còp trendesa e burla, mès en realitat ère esmoigut.

- *Merci, mon ami*.

Maria lo punèc en front e se seiguec de nauèth en divan. Sauvèren silenci.

- Abantes te didia, Andrei, que siguesses brave e generós, coma n'as estat tostemp; non sigues sevèr damb Lisa. Ei tan brava a agradiua, e era sua situacion ei tan penibla ara…
- Me semble, Masha, que non te sò dit arren dera mia hemna; ne de qué li repoteguessa quauquarren, ne de qué siguessa emmaliciat damb era. Se per qué me dides, donc, aquerò?

Eth ròstre dera princessa se caperec de taques ròies e carèc coma se se sentesse colpabla.

- Jo que non te didí arren… E ça que la, ja t'an parlat e aquerò m'entristís.

En front, enes caròles e en còth dera princessa se heren mès intenses es taques ròies. Volie díder quauquarren, mès que l'ère impossible parlar. Eth frair ac auie endonviat: era princessa Lisa, dempús de dinar, auie plorat en tot expausar es sòns sentiments restacadi a ua jasilha malerosa, cranhie era jasilha e se planhie dera sua sòrt, deth suèr e deth marit. Dempús de plorar se demorèc dormida. Eth prince Andrei sentec pietat dera sua fraia.

- Te cau saber, Masha, que jamès è repotegat, ne repotègui ne repotegarè arren *ara mia esposa*; mès tanben te posqui díder que tanpòc è arren entà repotegar-me a jo respècte d'era; atau serà tostemp, quinsevolhe que siguen es circonstàncies. Mès se vòs saber era vertat… se vòs saber se sò erós… Non! Que non ne sò. Ei erosa era? Tanpòc. Per qué? Jo non ac sai…

E dit aquerò, s'apressèc ara sua fraia e inclinant-se la punèc en front. Es sòns beròis uelhs luderen damb ua lum intelligenta e bontadosa, causa pòc abituau en eth, mès non guardaue ara sua fraia, aqueri uelhs se perdien ena escurina dera pòrta dubèrta, peth dejós deth cap de Maria.

- Anem a veder-la. Me cau dider-li adiu. O, mielhor, vè-i tu abantes. Desvelha-la. Jo vierè de seguit. Petrushka!, cridèc ath sòn ajudant de cramba. Vene aciu. Hè-te a seguir aguestes causes; aquerò ac metes en sièti, e aquerò aute, ena dreta.

Era princessa Maria se filèc de cap ara pòrta. Aquiu se posèc.

- *André, se vous avez la foi, vou vous seriez adressé a Dieu pour qu'il vous donne l'amour que vous ne sentez pas, eth votre prière aurait eté exaucée*.
- Òc, dilhèu, responec Andrei. Vè-te'n, Masha, jo vierè de seguit.

Quan se dirigic entàs crambes dera sua fraia, eth prince Andrei se trapèc damb mademoiselle Bourienne ena galaria qu'unie es dues parts der edifici. Mademoiselle Bourienne li hec un arridolet admiratiu e ingenú. Qu'ère eth tresau viatge que estramuncaue damb aqueth arridolet en diuèrsi lòcs dera casa.

- *A, je vous croyais chez vous*, didec era en tot rogir-se sense cap de motiu avient e baishant es uelhs.

Eth prince Andrei la guardèc damb severitat; eth sòn ròstre reflectic un sentiment de colèra. Non li didec arren, mès tachèc es uelhs en front e enes peus dera hemna, sense guardar-li es uelhs, damb tau mensprètz, qu'era francesa, alugades es caròles, s'aluenhèc sense badar boca. Quan eth prince Andrei arribèc enes crambes dera sua fraia, Lisa s'auie ja desvelhat e deishaue enténer era sua alègra veueta que parlaue sense pòsa, coma entà recuperar eth temps perdut dempús de tan long silenci.

- *Non, mais figurez-vous, la vieille comtesse Zouboff avec de fausses boucles et la bouche pleine de fausses dents, comme si elle voulais defier es années…a,a,a Marie!*

Cinc còps auie entenut ja ara sua hemna parlar dera comdessa Zubova e tostemps damb es madeishes arridalhes. Entrèc ena estança sense hèr bronit. Era princessa, petita, rogida e gròssa, damb era sua labor ena man, ère seiguda en un fautulh e parlotaue de contunh, en tot evocar es rebrembes de Sant Petersburg e enquia quauques des frasses entenudes aquiu. Eth prince Andrei s'apresèc ada era, l'amorassèc eth cap e li preguntèc s'auie repausat deth viatge. Era responec e seguic damb era sua convèrsa.

Era veitura, damb ua tirada de sies shivaus, ère premanida ath cant dera grana escala. Ère ua escura serada de tardor; ath menaire l'ère de mau hèr veir ne tansevolhe era lança deth veïcul. Ena grana escala deth palai anauen e venguien gents damb fanaus. Es hiestraus dera enòrma casa deishauen passar era lum interiora. Ena antecramba s'arremassauen es vailets que desirauen dider-li adiu ath prince e es familhars s'auien amassat ena sala: que i ère aquiu Mijail Ivanovic, mademoiselle Bourienne, era princessa Maria e era princessa Lisa.

Eth prince Andrei auie estat cridat per sa pair, que desiraue parlar damb eth solets. Toti les demorauen.

Quan eth prince Andrei entrèc en burèu de sa pair, er ancian prince ère seigut dauant der escritòri jargat damb era sua bata blanca, que damb era non recebie ad arrés exceptat deth sòn hilh, e amiaue botades es lunetes. Escriuie ena sua taula. Virèc eth cap:

- Te'n vas?, e seguic escriuent.
- Que vengui entà dider-me adiu.
- Puna-me aciu, didec er ancian, en tot indicar-li ua caròla. Gràcies, gràcies!
- Per qué me balhes es gràcies?
- Pr'amor que non pèrdes eth temps, pr'amor que non t'apegues ara hauda dera tua hemna; pr'amor que botes eth servici dauant de tot. Gràcies, gràcies (e seguic escriuent damb movements tan nerviosi, que dera pluma sautauen esposcs de tinta). S'as bèra causa entà dider-me, parla: que posqui atier-te e escríuer ath còp, higec.
- Qu'ei sus era mia esposa… Me hè dò deishar-vos aguesta carga…

- Dèisha-te de pegaries. Tè, ditz çò qu'as de besonh.
- Quan arribe eth moment dera jasilha, hètz-vos a vier de Moscòu a un mètge, pr'amor que l'atengue…

Eth vielh prince s'arturèc e guardèc sevèraments ath sòn hilh coma se non comprenesse.

- Sai qu'arrés poirà ajudar-la s'era natura non ac hè, didec eth prince Andrei, confonut çampar. Que sò d'acòrd que d'un milion de casi non n'arribe qu'un de malerós, mès aguest qu'ei eth sòn desir e tanben eth mèn. L'an condat tantes causes… a auut sòmis e li hè pòur.
- Umm, umm, gasulhèc eth pair, sense deishar d'escríuer. Ac harè atau.

Signèc era carta; dempús se virèc ara prèssa entath sòn hilh e se botèc a arrir:

- Que van mau es causes, è?
- A qué vos referitz, pair?
- Ara tua hemna!, sentencièc brèu e energicaments eth vielh prince.
- Non ac compreni, didec Andrei.
- Que non as remèdi, hilh, totes son madeish, un que non pòt desmaridar-se. Mès non te cau pòur. Ad arrés diderè arren. E tu… tu ja ac sabes.

Cuelhec ena sua petita e uassuda man era deth hilh, la secodic, en tot guardar fixaments es uelhs damb ua guardada que semblaue trauessar-lo, e de nauèth se metec a arrir damb eth sòn arridolet hered.

Eth hilh alendèc, admetent atau qu'eth pair ac auie comprenut. Eth vielh, sense deishar d'escríuer e doblegar es cartes, tant lèu cuelhie era cera damb era sua rapiditat de costum coma la deishaue, madeish qu'eth sagèth e eth papèr.

- Qué li vam a hèr! Ei plan beròia! Qu'ac harè tot, non te'n hèsques, didie damb votz entrebracada sense interròmper çò que hège.

Andrei sauvèc silenci. L'agradaue e li desagradaue ath còp senter-se comprenut per sa pair. Eth vielh se lheuèc e autregèc ua carta ath sòn hilh.

- Escota, li didec: non te preocupes pera tua hemna: haram çò que sigue per era. Ara, guarda: aguesta carta ei entà Mijail Ilarionovic. Li demani que te balhe un bon lòc e non te retengue pendent guaire temps coma ajudant de camp: qu'ei un mau destin. Ditz-li que me'n brembi d'eth e l'estimi. Escriu-me entà veir se com t'acuelh: se t'acuelh ben seguís ath sòn servici. Eth hilh de Nikolai Andreievic Bolkonsky que non pòt servir ad arrés per caritat. Ara vene aciu.

Parlaue tant de prèssa que non acabaue era mitat des paraules; mès eth hilh ja i ère acostumat e ac comprenie. L'amièc enquiar escritòri, dauric era tapa e treiguec un quadèrn escrit damb era sua letra sarrada e ponchenta.

- Çò de normau ei que jo me morisca abantes que tu; donques, ben, aciu que i son es mis memòries, quan me morisca les cau enviar entar Emperaire. Aciu que i é

un bilhet deth Monte de Pietat e ua carta: qu'ei un prèmi entad aqueth qu'escriue era istòria des guèrres de Suvorov; ac manes entara Academia. E aguesti son es mies nòtes; lieg-les quan jo m'aja morit; que i traparàs causes utiles.

Andrei non li didec a sa pair que seguraments viuerie encara molti ans. Sabie que non ère de besonh.

- Ac harè tot, pair, li didec.
- Ben. Alavetz, adishatz, li dèc era man entà punar e l'abracèc. Bremba-te'n prince Andrei, que se t'aucissen serà fòrça dolorós entà jo, que sò ja un vielh… hec ua pausa e seguic damb votz agudenta; mès se me'n sabessa que non t'auies comportat coma correspon ath hilh de Nikolai Bolkonsky, senterè… vergonha, acabèc lèu cridant.
- Que non vos calie díder aquerò, pair, arric Andrei.

Er ancian carèc.

- Voleria demanar-vos ua causa, pair; se m'aucissen e auessa un hilh, que se demore damb vos, coma vos didí ager; que s'eduque ath vòste costat… se vos platz.
- Que non l'ac autrège ara tua hemna?, arric er ancian.

Qu'èren er un dauant er aute, silenciosi. Es uelhs viui deth pair s'estauen tachadi enes deth hilh. Era part inferiora deth ròstre der ancian s'estrementic.

- Que ja mos auem dit adiu… Vè-te'n!, didec de ressabuda.
  Vè-te'n!, cridèc emmaliciat, en tot daurir era pòrta.
- Qué se passe?, preguntèren es princeses en veir ath prince Andrei e a sa pair, que campèc un moment, cridant, coma emmaliciat, damb era sua bata blanca, sense perruca e es lunetes botades.

Eth prince Andrei alendèc sense respòner.

- E ben, didec en tot virar-se entara sua hemna; e aguest "e ben" sonaue ironic, hered, coma se didesse: "Ara, hè en tòn numeret".
- *André, dejà*?, didec era petita princessa, perdent era sang dera cara e guardant damb temor ath sòn marit.

Eth l'abracèc. Lisa deishèc anar un sorriscle e queiguec estavanida sus era sua espatla.

Andrei la hec enlà doçament, guardant-la ena cara, e la placèc damb suenh en un fautulh.

- *Adieu, Marie*, didec a mieja votz ara sua fraia. Se punèren en tot sarrar-se es mans e damb passi bracs seguidi gessec dera cramba.

Era princessa Lisa se demorèc en fautulh, damb mademoiselle Bourienne, que li heregaue es possi. Era princessa Maria sostenguie ara sua cunhada, sense deishar de

uelh era pòrta que venguie de barrar-se darrèr eth prince Andrei, hènt eth senhau dera crotz. Deth burèu s'entenie, coma se siguessen trets, damb quina frequéncia e fòrça se sonaue eth vielh prince. Quan eth prince Andrei ja auie gessut, se dauric bruscaments era pòrta deth burèu e campec en lumedar era sevèra figura deth vielh, damb era sua bata blanca.

- Se n'a anat? Plan, donc… didec, guardant sevèraments ara estavanida princessa. Botgèc eth cap damb repotec e balhèc un còp de pòrta.

DUSAU PART

I

En octobre de 1805 era armada russa ocupaue es ciutats e bordalats der archiducat d'Austria: e es naui regiments vengudi de Russia, que s'establien ath cant dera fortalesa de Braunau, constitusien ua grèu carga entàs estatjants d'aqueres regions. Braunau qu'ère era Casèrna Generau deth comandant en cap Kutuzov.

Er onze d'octobre de 1805 un des regiments d'infantaria, recentaments arribat en Braunau, s'estaue format a miei quilomètre dera ciutat, ara demora d'ua visita d'inspeccion deth comandant en cap. Maugrat qu'eth país e eth paisatge arren auien a veir damb Russia (uarts d'arbes frutièrs, barralhes de pèira, losats de teules, montanhes e gents non russes que guardauen as soldats damb curiosèr), eth regiment qu'auie tot er aspècte d'un de tants regiments russi que demoren ua revista en quinsevolh lòc dera Russia Centrau.

En quèir era tarde deth dia anterior, quan èren en tot curbir era darrèra marcha, arribèc era orde de qué eth comandant en cap anaue a passar revista as tropes en campanha. Que non semblèc massa clara era orde ath comandant deth regiment: qu'auie dobtes sus er unifòrme que les calie vestir as sòns òmes, s'eth de campanha o non. Mès eth conselh des caps de batalhon decidic que tot eth regiment se presentèsse en unifòrme de parada, donques que tostemp ei mielhor pecar per excès que per defècte. E es soldats, dempús d'ua jornada sense clucar un uelh, se passèren era net netejant e apraiant es sues causes.

Es ajudants e caps de companhia ac calculauen e dispausauen tot, de sòrta qu'ath londeman, en sòrta d'ua tropa desordenada coma era qu'auie arribat aquiu après era darrèra marcha, eth regiment ère ua corrècta formacion de dus mil òmes; toti coneishien eth sòn lòc, es sues atribucions, e cada boton, cada correja, èren en sòn lòc e ludien de netetat. E non solet ère çò d'exterior, pr'amor que s'eth comandant en cap auesse examinat as sòns òmes, jos er unifòrme aurie trapat camises netes e en toti es morralets es efèctes reglamentaris complets: "era lesena e eth savon", coma solien díder es soldats. Sonque i auie un motiu d'intranquillitat entà toti: eth caucèr. Mès dera mitat des òmes auien es bòtes estarnades. Mès aquerò que non ère eth tòrt deth cap deth regiment, pr'amor que, a maugrat des sues repetides demanes, era intendéncia austriana non les aprovedie çò de besonh e eth regiment auie recorrut ja mès de mil quilomètres.

Eth cap deth regiment ère un òme ja auançat en ans, de temperament sanguin, celhes e pursères grises, corporent, mès ample deth pièch entara espatla que d'ua espatla ara auta. Vestie un unifòrme nau, encara damb es plecs mercadi, li grossien es muscles ja per se vigorosi. Eth sòn aspècte ère eth d'un òme que complís erosaments un des actes mès solemnes dera sua vida. Recorrie era formacion, oscillant a cada pas e acorbaishant un shinhau era esquia. Qu'ère evidenta era sua admiracion peth regiment que manaue,

que li dedicaue toti es sòns pensaments; maugrat aquerò, era sua oscillanta manèra de caminar semblaue díder que non solet es preocupacions militares ocupauen era sua amna, senon qu'era vida de societat e, mès que mès, eth sèxe femenin ocupauen pro espaci ena sua vida.

- E ben, estimat Mijail Mitrich, didec a un des caps de batalhon, que se l'apressèc arridolent (ambdús se mostrauen erosi) era net siguec dura, mès semble qu'eth regiment non ei des dolents, è?.

Comprenec eth cap de batalhon era ironia alègra e se metec a arrir.

- Que non mos harien enlà ne dera plaça d'armes de Tsaritsin.
- Qué didetz?, preguntèc eth comandant.

En aguest instant, peth camin que venguie dera ciutat, a on èren plaçadi es portabandères, apareisheren dus cavalièrs. Qu'ère un ajudant de camp seguit d'un cosac.

Er ajudant de camp auie estat enviat per Estat Major Centrau pr'amor de precisar çò que non demoraue clar ena orde deth dia anterior: ei a díder, qu'eth comandant en cap desiraue veir ath regiment tau coma anaue hènt es marches: damb capòt, es armes emboishades e sense cap preparatiu especiau.

Eth dia anterior auie arribat de Viena, pr'amor d'entrevistar-se damb Kutuzov, un membre deth Conselh Superior de Guèrra austrian, damb era prepausa e exigéncia de qué s'aliguèssen çò de mès lèu possible ara armada der archiduc Fernando e de Mack: mès Kutuzov non credie auantatjosa semblabla union. Entre d'auti arguments qu'emparauen era sua pensada auie era intencion de mostrar ath generau austrian eth trist estat qu'arribauen es tròpes de Russia. Precisaments damb aguesta fin desiraue gésser ar encontre deth regiment, de sòrta que coma pejor siguesse er aspècte des tropes, mès satisfèt auie de mostrar-se Kutuzov. E encara qu'er ajudant de camp ignorèsse aguesti detalhs, transmetec ath cap deth regiment es ordes taxatiues deth comandant en cap: es soldats les calie estar en unifòrme de campanha; en cas contrari eth comandant en cap demorarie maucontent.

En enténer taus paraules, eth cap deth regiment inclinèc eth cap, arroncilhèc es espatles en silenci e estenec es braci damb un gèst nerviós.

- Que l'èm hèta bona!, comentèc. Que ja m'ac semblaue, Mijail Mitrich: unifòrme de campanha pr'amor qu'èm en campanha, didec damb ton de repotec en tot virar-se entath comandant de batalhon. Ai, mon Diu!, gasulhèc. E auancèc decididaments: senhors caps de companhia!, cridèc damb votz acostumada a manar: sergents!... Vierà lèu?, preguntèc ar ajudant de camp. E enes sues paraules i auie eth ton cortés e respectuós degut ara persona que mentaue.
- Me semble que laguens ua ora.
- Auram eth temps entà qu'es òmes se càmbien d'unifòrme?
- Sabi pas, generau…

Eth comandant se dirigic en persona entàs files e ordenèc eth cambi d'unifòrme. Es caps de companhia s'espargèren ara prèssa pes companhies: es sergents s'agitèren freneticaments (es capòts èren en plan mau estat) e, en un virament de uelhs, es quadres de formacion, abantes silenciosi, comencèren a descompausar-se e a agitar-se damb eth sord rumor des convèrses e es crits. Pertot anauen e venguien soldats, en tot trèir-se eth morralet peth dessús eth cap e treiguent d'eth eth capòt lheuauen es braci empossant damb es espatles pr'amor de meter-les enes manges.

Mieja ora dempús tot qu'ère madeish qu'abantes; solet qu'es grani quadres dera formacion en sòrta de neri èren grisi. Eth cap deth regiment, damb pas trantalhant, se placèc de nauèth dauant eth regiment e lo campèc de luenh.

- E aquerò se qué ei?, cridèc arturant-se. Que se presente eth cap dera tresau companhia!
  "Eth cap dera tresau companhia que se presente ath generau! Eth cap dera tresau companhia que se presente ath generau!"… s'entenie entre es files; e un ajudant correc ara cèrca der oficiau, que se tardaue.

Quan es esdegades votzes que cridauen ath cap dera tresau companhia arribèren en sòn destin, convertides en "eth generau dera tresau companhia", campèc er oficiau cercat, e encara que ja ère òme d'edat e non guaire avedat a córrer, se dirigic ara prèssa, estramuncant soent, enquia a on se trapaue eth generau. Eth ròstre deth capitan exprimie era inquietud der escolan que se l'exigís qu'explique ua leçon mau aprenuda. Ath torn deth nas roienc (mòstra evidenta de manca de sobrietat) apareisheren taques deth madeish color; es sòns pòts tremolauen. Eth comandant deth regiment guardaue ath capitan, de cap a pès, tant qu'er oficiau auançaue, tot sufocat, alentint era marcha cossent anaue arribant.

- Lèu lèu vestiratz as vòsti soldats damb *sarafanes*, capitan! Qué vò díder aquerò?, cridèc eth comandant deth regiment, alongant era sua maishèra inferiora e senhalant a un soldat dera tresau companhia, qu'eth sòn capòt ère, pera sua qualitat e color, desparièr deth des auti soldats. A on vos auíetz botat? Qu'èm demorant ath comandant en cap e abandonatz eth vòste lòc! È?... Que ja vos mostrarè se com s'an de vestir es soldats entà ua revista!...

Eth capitan, sense deishar de uelh ath sòn superior, sarraue cada còp mès es dits contra era visèra dera sua casqueta, coma s'en aguest contacte trapèsse en aqueri moments era sua pròpia sauvacion.

- Per qué caratz? Qui ei aqueth que va desguisat coma un ongrés?, badinèc emmaliciat eth comandant deth regiment.
- Excelléncia…
- Deishatz-vos d'Excelléncia!, Excelléncia!, Excelléncia! Mès qu'arrés sap çò qu'Excelléncia vò.
- Excelléncia, se tracte deth degradat Dolojov…, didec en votz baisha eth capitan.

- Ben, mès se l'a degradat o se l'a ascenut a mariscau de camp? S'ei soldat li cau vestir-se coma es auti soldats, sivans eth reglament.
- Excelléncia, vos madeish l'autorizèretz a vestir atau pendent es marches.
- Autorizat! Autorizat! Tostemp se passe madeish damb es joeni, didec eth comandant deth regiment, en tot solatjar-se un shinhau. Autorizat! Se les ditz quinsevolh causa… e carèc un moment. Se les ditz quauquarren e… qué?, s'emmalicièc de nauèth. Vestitz as vòsti soldats d'ua manèra decenta!...

E eth cap deth regiment, guardant de reuelh ar ajudant de camp, se filèc damb pas seguit entath regiment. Qu'ère evident qu'era sua colèra li shautaue e que cercaue quinsevolh auta desencusa entà prolongar-la. Dempús de repréner a cèrt oficiau pr'amor qu'amiaue un emblèma pòc net e a un aute peth mau alinhament des sòns soldats, s'apressèc ara tresau companhia.

- Quina postura! A on ei eth pè? A on?, cridèc eth comandant de regiment damb votz adolorida a Dolojov, que vestie capòt blu, quan encara lo desseparauen d'eth cinc òmes.

Dolojov endrecèc tot doç era cama doblegada e damb uelhs clars e insolents guardèc era cara deth generau.

- Per qué amies capòt blu? Dehòra!... Sergent! que se torne a vestir aguest… mèn… non auec temps d'acabar.
- Generau, que sò obligat a complir es ordes, mès non a suportar… l'interrompec rapidaments Dolojov.
- Enes files non se parle!... Non se parle!... Non se parle!
- Que non sò obligat a suportar ofenses, acabèc Dolojov, damb nauta e sonora votz.

Es uelhs deth generau e deth soldat se trapèren, eth generau suavèc silenci e tirassèc emmaliciat dera sua ajustada faisha:

- Hètz eth favor de trèir-vos aguest capòt… se vos platz, didec en tot aluenhar-se.

II

Que ja vie!, cridèc un portabandèra.

Eth comandant deth regiment, alugat, correc entath sòn shivau: agarrèc er estriu damb ua man tremolosa, montèc ena sera, se quilhèc, desgainèc era espada e damb eth ròstre erós e decidit, dubèrta era boca d'un costat, se premanic a balhar era votz de comandament. Eth regiment se botgèc coma un audèth que secodisse es plumes e se demorèc quiet.

- Aten…cion!, cridec damb votz vibranta, alègre entada eth madeish, sevèra entath regiment e deferenta entath cap que s'apressaue.

Per ample camin, entornejat d'arbes, auançaue rapidaments, damb un leugèr carrinclar de ressòrts, ua veitura vienesa de color blu clar atalada per shivaus. La seguie ath galaup era acompanhada e ua escoltada de croates. Ath cant de Kutuzov i anaue un generau austrian, d'unifòrme blanc, que resaltaue mès entre es unifòrmes neri des russi. S'arturèc era veitura de shivaus près deth regiment; Kutuzov e eth generau austrian parlauen en votz baisha e eth prumèr, en tot emparar-se pesadaments en estriu dera veitura, arric coma se siguessen presents es dus mil òmes que, damb era respiracion bracada, auien es uelhs tachadi en eth e en cap deth regiment.

Sonèc de nauèth era votz de comandament. Tota era tropa s'estrementic un aute còp en presentar armes. Ath miei d'un prigond silenci s'entenec era votz fèbla deth generau en cap saludant as tropes. Tot eth regiment sorrisclèc: "Visca Sa Excelléncia!", e de nauèth se demorèc tot en silenci. Kutuzov non se botgèc deth lòc tant qu'era tropa desfilaue; dempús, a pè e acompanhat deth generau uniformat de blanc e de tota era acompanhada, comencèc a recórrer es files.

Pera manèra qu'eth comandant deth regiment saludaue ath generau en cap, sense deishar-lo de uelh, pera sua manèra de caminar, lançat entà dauant entre es files, en tot contier a penes es sòns movements sautejants, atentiu as mès petiti gèsti de Kutuzov, sajant de captar cada paraula e cada movement deth generau en cap, ère evident que complie damb mès plaser encara es dèuers d'inferior que de superior. Gràcies ara severitat e ara afogadura deth sòn cap, eth regiment se tenguie en un perfècte estat, en comparèr damb es qu'auien arribat ath còp en Braunau. Que non auie que dus cents dètz-e-sèt entre malauts e longanhes, e tot s'estaue ara ora, exceptat eth caucèr.

Kutuzov recorrec es files; de quan en quan s'arturaue pr'amor de dider-les ues paraules amables as oficiaus que coneishie dera guèrra de Turquia e tanben a bèth soldat. En veir eth caucèr des òmes botgèc eth cap diuèrsi còps damb tristor e l'ac mostraue ath generau austrian, coma eth que non repotègue ad arrés mès que non pòt passar-se sense avertí'c. E cada viatge, se l'apressaue eth comandant deth regiment ara prèssa, pr'amor de non perder-se ua paraula deth generau en cap restacada damb es sòns òmes.

Darrèr de Kutuzov, a ua distància que permetie enténer cadua des sues paraules, autanplan es prononciades a mieja votz, caminauen es vint oficiaus dera acompanhada. Parlauen entre eri e arrien a còps. Eth mès pròche ath generau en cap ère un ajudant de camp de bon pòrt, eth prince Bolkonski, qu'ath sòn costat caminaue eth sòn collèga Nesvitski, oficiau d'Estat Major, naut e extrèmaments gròs, de ròstre arridolent e agradós e uelhs tostemp umidi. Lèu non se podie tier er arrir Nesvitski, en veir ath brun oficiau d'ussars qu'auie ath costat. Er oficiau d'ussars, plan seriós, sense cambiar era expression dera sua cara, contemplaue damb uelhs grèus era esquia deth comandant deth regiment e imitaue cadun des sòns movements. Cada viatge qu'eth comandant deth regiment s'estrementie e s'inclinaue entà dauant, er oficiau d'ussars hège madeish. Nesvitski arrie e tiraue era atencion des auti pr'amor de qué guardèssen ath trufaire oficiau.

Kutuzov auançaue damb pas doç e lent dauant es milèrs de uelhs que gessien des orbites entà guardar-lo. En arribar ena nautada dera tresau companhia se posèc de ressabuda. Era acompanhada, que non se demoraue tau arturada, siguec a mand de meter-se ath dessús d'eth.

- Òla Timojin!, exclamèc eth generau, en tot dirigir-se ath capitan deth nas roienc, eth madeish que repoteguèsse eth comandant deth regiment peth capòt blu.

Quan eth comandant deth regiment repoteguèc a Timojin, aguest s'auie quilhat de tau manèra que semblaue impossible lheuar-se mès; ça que la, quan eth generau en cap se dirigic ada eth, eth capitan Timojin s'estirèc de tau forma que, evidentaments, non aurie podut tier-se en semblable postura pendent guaire temps.

Semblèc que n'ère cossent Kutuzov e, coma que volie çò de mielhor entath capitan, s'esdeguèc a guardar entà un aute costat. En sòn gautut ròstre, defigurat per ua creta, se diboishèc un arridolet a penes perceptible.

- Qu'ei un companh d'armes d'Esmail, comentèc, un valent oficiau!, ès content damb eth?, preguntèc ath comandant deth regiment.

Aguest, miralhat tostemp coma en un miralh per oficiau des ussars, auancèc entà Kutuzov e didec:

- Òc, plan content, Excelléncia.
- Que toti auem es nòstes debilitats, arric Kutuzov, en tot aluenhar-se, e era sua qu'ère era aficion a Baco.

Eth comandant deth regiment s'espauric, coma s'eth n'auesse eth tòrt, e no responec arren. En aqueth moment er oficiau d'ussars observèc eth ròstre deth capitan, damb eth nas roienc e eth vrente en.honsat, e imitèc tan ben era sua expression e postura que Nesvirtski non se podec tier d'arrir. Kutuzov se virèc. Mès er oficiau d'ussars, per çò que semble, senhorejaue ben es muscles dera sua cara e quan se virèc Kutuzov auec temps de hèr un esfòrç e eth sòn ròstre exprimic era mès absoluda seriositat, respècte e innocéncia.

Era tresau companhia ère era darrèra e Kutuzov se demorèc cogitós, coma se sagèsse de rebrembar quauquarren. Eth prince Andrei se destaquèc dera acompanhada e damb votz baisha, li didec:

- Que m'auíetz manat que vos rebrembèssa ath degradat Dolojov, qu'ei en aguest regiment.
- A on ei Dolojov?, preguntèc Kutuzov.

Dolojov, vestit ja damb eth sòn capòt gris de soldat, non demorèc que lo cridèssen. Un soldat de bon pòrt, de uelhs clars bluencs, gessèc dera fila. S'apressèc ath generau en cap e presentèc armes.

- As bèth planh?, preguntèc Kutuzov en tot arroncilhar es celhes leugèraments.
- Qu'ei Dolojov, didec eth prince Andrei.
- A!, didec Kutuzov. Demori qu'aguesta leçon te corregirà. Servís com cau: er Emperaire ei magnanim e non te desbrembarà se t'ac merites.

Es clars uelhs bluencs de Dolojov guardèren ath generau en cap damb era madeisha audàcia que s'auien tachat en comandant deth regiment, en tot semblar esbauçar, damb aquera expression, es distànices que tant aluenhauen ath generau deth sòn soldat.

- Solet demani ua causa, Excelléncia, didec damb votz sonora, pausada e fèrma, que se me balhe ua escadença de reparar era mia fauta e provar era mia devocion a Sa Majestat er Emperaire e a Russia.

Kutuzov se hec enlà. En sòn ròstre campèc un leugèr arridolet semblable ath qu'auie reflectit en tot dessepar-se deth capitan Timojin. Arroncilhèc es celhes, coma se volesse díder que, de bèth temps a, se'n sabie de çò que didie o podesse díder Dolojov, que tot aquerò ja ac tenguie aborrit e non ère, ne plan mens, çò de precís. Se hec enlà, donc, e se filèc entath sòn coche.

Eth regiment s'acorropèc per companhies e auencèc entàs casèrnes designades, non luenh de Braunau, a on demoraue recéber caucèr e ròba e repausar des fatigues dera marcha.

- Que non s'aurà cap emmaliciat damb jo, vertat, Projor Ignatic?, preguntèc eth comandant deth regiment, en tot apressar-se ath capitan Timojin, qu'auançaue ath cap dera tresau companhia. Eth ròstre deth comandant deth regiment exprimie ua irrepressibla alegria après eth bon resultat dera revista. Ath servici deth Tsar… un que non pòt… Enes files, a viatges, un que dèishe anar… Que sò prèst a presentar es mies desencuses eth prumèr, ja vo'n sabetz… Eth comandant en cap me felicitèc.

E balhèc era man ath capitan.

- Mès, generau, se com podia jo gausar… repliquèc eth capitan; eth sòn nas se rogic encara mès e arric en tot mostrar eth uet de dus dents que li sautèren d'un còp de culassa en Ismail.
- Didetz-li ath senhor Dolojov que non lo desbrembarè, que s'estongue tranquil. E didetz-me, se vos platz…Tostemp volia preguntar-vos se com ei eth sòn anament.
- Que hè veir ua grana afogadura en servici, Excelléncia; mès… eth sòn caractèr…
- Qué voletz díder damb aquerò deth caractèr?, preguntèc eth comandant.
- Qu'a dies, Excelléncia, responec eth capitan; aué se mòstre rasonable, intelligent e cortés e deman ei ua fèra; en Polonia, entath vòste coneishement, siguec a mand d'aucir a un judiu…
- Plan, plan, interrompèc eth comandant; mès, maugrat tot, eth malastre d'aguest joen que mò a pietat. Coneish a gent importanta… atau que vos…
- As vòstes ordes, Excelléncia, interrompec Timojin, en tot deishar veir damb un arridolet que comprenie pro ben eth desir deth sòn superior.
- Plan, plan, qu'ei aquerò.

Eth comandant deth regiment cerquèc entre es files a Dolojov e arturèc eth sòn shivau.

- Ena prumèra accion, es espatletes, didec.

Dolojov lo guardèc sense respóner arren e sense cambiar era sua expression arridolenta e ironica.

- Plan, plan, didec eth comandant deth regiment. E higec pr'amor d'èster entenut per toti es soldats: Vodka entà toti, dera mia part. Gràcies a toti. Laudat sigue Diu!

E, en tot deishar aquera companhia s'apressèc entà ua auta.

- Qu'ei, plan que òc, ua brava persona, comentèc Timojin en tot virar-se entar oficiau subaltèrn que caminaue ath sòn cant.
- Damb eth que se pòt servir!
- En ua soleta paraula, qu'a "còr", arric er oficiau subaltèrn (eth comandant auie eth subernòm de "rei de còrs")

Era bona disposicion des caps, après era revista, se comuniquèc as soldats. Toti auançauen alègres, e pertot s'entenien es votzes dera tropa.

- Qui didie que Kutuzov ère guèrch?
- Donques plan que n'ei.
- Non… amic, que ve mielhor que tu. Ac a campat tot, es bòtes, es caucetes, ac a campat tot.
- Quan me guardèc es pès me pensè que…

E er aute, er austrian qu'anaue damb eth, semblaue caperat de ges, blanc coma era haria.

- Que les deuen netejar, me pensi jo, coma se siguessen materiau de guèrra!
- Ep, Fedoshka!... an dit quauquarren sus quan començaràn es batalhes? Tu qu'ères apròp. Diden qu'eth madeish Bonaparte ei en Braunau.
- Bonaparte! Aquerò que son mentides! Non sabes se qué dides. Ara que son es prusians que luten, es austrians semble que vòlen someter-les, e quan ac artenhen començarà era guèrra contra Bonaparte. E tu gesses damb que Bonaparte ei en Braunau! Be n'ès de pèc! Que te valerie mès escotar çò que se ditz.
- Maudits caporals! Es dera cincau qu'èntren ja ena ciutat; haràn es lentilhes abantes que nosati arribem.
- Tè, frair, balha-me ua galeta!
- E tu, me balhères tabac ager quan t'ac demanè? Ja ves, mès tè, e que Diu t'ac age.
- S'aumens hessen ua pausa…; pr'amor qu'encara mos rèsten cinc quilomètres damb er estomac uet.
- Be n'èrem de ben quan es alemans mos amiauen en veitures de shivaus! En coche pro que se va ben!
- Aciu, amic, era gent qu'ei esquiçada; abantes èren polacs, subjèctes dera corona russa; e ara non i a qu'alemans.
- Tà dauant es cantaires!, sorrisclèc eth capitan.

E des diuèrses files gesseren uns vint òmes que se botèren ath cap de toti es autes. Eth tambor, que dirigie er cor, se virèc entada eri, hec un senhau damb era man e entonèc ua lenta cançon qu'es soldats cantauen pendent es marches:

Non ei eth solei que hè dia?

Començaue era cançon e acabaue atau:

Fòrça glòria artenheram

Damb eth pairet Kamenski

Aguesta cançon, compausada ena campanha turca, sonaue ara en Austria, sonque qu'en sòrta de "pairet Kamenski" se didie "pairet Kutuzov". Quan eth tambor, un soldat prim e de bon pòrt d'uns quaranta ans, venguec de cantar es darrères paraules damb fòrça vam, guardèc sevèraments as auti cantaires damb es celhes arroncilhades. Un còp convençut de qué toti es uelhs èren tachadi en eth, lheuèc damb es dues mans e fòrça suenh en objècte preciós mès invisible peth dejós deth cap, lo tenguec pendent diuèrsi segons e de pic lo lancèc violentaments, e gessec de cantar:

A!, era mia casa, eth mèn larèr!

“Era mia casa naua…” cantèren mil votzes… E eth que picaue damb es culhères, a maugrat dera sua carga, se virèc d’esquia e auancèc dançant dauant dera companhia, secodint es espatles e menaçant damb tumar ara a un, ara a un aute damb es sues culhères. Es soldats auançauen a longues calhamardades, en tot botjar es braci ath compàs dera cançon.

Darrèr dera companhia s’entenec sorrolh d’arròdes, de ressòrts, de cascos de shivau. Kutuzov e era sua acompanhada entornauen entara ciutat. Eth generau en cap manèc que toti es soldats contunhèssen era sua marcha a discrecion, e eth sòn ròstre, madeish qu’eth des oficiaus, exprimic era satisfaccion que li costaue escotar es cançons, veir ath soldat dançaire e eth pas alègre des soldats. Ena dusau linha, ara dreta, subergessie, autanplan sense voler, un soldat de uelhs blus, Dolojov, caminaue damb ua gràcia particulara en tot seguir eth ritme dera cançon e guardaue de cara as que passauen coma planhent-les de non marchar damb era companhia. Un alferez d’ussars, dera acompanhada de Kutuzov (eth qu’abantes imitaue ath comandant deth regiment), se demorèc entà darrèr e s’apressèc a Dolojov.

Aguest oficiau, Zherkov, qu’auie pertanhut pendent bèth temps ath turbulent cercle presidit per Dolojov en Sant Petersburg. En estrangèr, Sherkov, s’auie trapat damb Dolojov, ja degradat, mès que non credec de besonh arreconeisher-lo. Ara, dempús era convèrsa de Kutuzov damb eth degradat, s’apressèc entà Dolojov damb eth plaser que s’experimente trapar-se de nauèth damb un vielh amic.

- Estimat amic!, com te va?, preguntèc en tot apressar-se, e botar eth shivau ath pas dera companhia.
- Ja ves, responec Dolojov damb heredor.

Era alègra cançon des soldats higie un ton especiau ara desenferonada alegria de Sherkov e ara volentària heredor des responses de Dolojov.

- Com te va damb es tòns superiors?, preguntèc de nauèth Sherkov.
- Fòrça ben; que son bona gent. E tu, se com t’ac as hèt entà meter-te en Estat Major?
- En comission de servici, d’oficiau de garda.

Carèren es dus.

Deishèren anat ath falcon, lançat damb era dextra…

didie era cançon costant, sense voler, sentiments alègres e coratjosi.

Era convèrsa dilhèu aurie estat desparièra se non auesse estat acompanhada deth cant.

- Ei vertat qu’an estovat era codena as autrians?, preguntèc Dolojov.
- Eth diable s’en sap! Que diden aquerò…
- Donques m’alègri, comentèc Dolojov, categoric e clar, coma exigie era cançon.
- Vene a tier-mos ua visita bèra serada, que haram ua partida, didec Sherkov.

- Vos sobre es sòs?
- Tu vene.
- Non. Que m'è balhat a jo madeish era paraula de non béuer ne jogar enquia qu'aja recuperat es insignes.
- Aquerò, qu'ei era prumèra accion…
- Ja veiram.

Carèren de nauèth.

- Vene s'as besonh de quauquarren, en Estat Major d'ajudaram.
- Non te'n hèsques.

Dolojov arric ironicaments.

- S'è besonh de quauquarren, que non ac demanarè, ac cuelherè jo madeish.
- Jo t'ac didia… per…
- E jo tanben… per…
- Adishatz.
- Diu te n'age…

…ena …luenhor, e naut de tot,

de cap ath país natau

Sherkov esperonèc ath shivau, que, afogat, caushiguèc era tèrra damb es sues pautes tres còps sense saber damb quina li calie meter-se a caminar e, en decidí'c, galaupèc tanben ath ritme dera cançon, s'auancèc ara companhia e s'amassèc ara acompanhada dera veitura de shivaus.

III

En tornar dera revista, Kutuzov, acompanhat peth generau austrian, entrèc en sòn burèu; cridèc ar ajudant de camp e li demanèc quauqui documents restacadi ar estat des tropes qu'anauen arribant e tanben es cartes recebudes der archiduc Fernando, que comandaue era armada de avantgarda. Eth prince Andrei Bolkonski entrèc en burèu deth comandant en cap damb es documents demanadi. Dauant un mapa estenut sus era taula èren seigudi Kutuzov e eth generau austrian, membre deth comandament suprèm dera armada austriana.

- A!..., didec Kutuzov en tot guardar a Bolkonski e coma convidant-lo a demorar-se; dempús seguic en francés era convèrsa començada.
- Solet ua causa vos posqui díder, generau, didec Kutuzov damb ua elegància en viro dera frasa e era tonalitat qu'obligaue a escotar damb atencion cadua des sues paraules pausades. Qu'ère evident que Kutuzov s'escotaue ada eth madeish damb plaser. Solet ua causa vos diderè, generau: s'es causes depenessen de jo personauments, s'aurie complit hè ja temps era volentat de Sa Majestat er emperaire Francés; que m'auria junhut hè ja temps ar archiduc; e, credetz-me, jos paraula d'aunor, que serie entà jo un gran aleujament poder transméter ath comandament suprèm dera armada a un generau mès expèrt e adreit que jo, d'aqueri qu'autant abonden en Austria, e demorar liure d'ua responsabilitat tan pesanta. Mès enquia aué, generau, es circonstàncies sòlen èster mès fòrtes que nosati.

E Kutuzov arric coma dident: "Qu'auetz eth pefècte dret a non creder-me, e m'ei parièr que me credatz o non; mès non auetz cap de motiu entà dider-m'ac, e aquerò ei çò de mès important".

Eth generau austrian se mostraue maucontent, mès qu'ère obligat a respóner en madeish ton.

- Ath contrari, rondinèc damb votz irritada, en evidenta contradiccion damb es vantaires paraules que didie, ath contrari; era participacion de Sa Excelléncia ena entrepresa comuna qu'ei fòrça apreciada per Sa Majestat; mès credem qu'era actuau lentor prive as glorioses armades russes e as sòns caps, des laurèrs qu'acostumen a recuélher enes camps de batalha, acabèc, damb paraules que, plan que òc, les amiaue premanides.

Kutuzov s'inclinèc sense cambiar eth sòn arridolet.

- E jo sò conveçut, en tot basar-me ena darrèra carta que m'a aunorat Sa Altesa er archiduc Fernando, qu'es tropes austrianes, damb eth comandament d'un cap tant adreit coma eth generau Mack, auràn artenhut ja ua victoria decisiua e non auràn besonh dera nòsta ajuda.

Eth generau arroncilhèc es celhes. Encara que non auien notícies cèrtes dera derrota des austrians, que i auie massa circonstàncies que verificauen es votzes pessimistes que corrien; atau, era alusion de Kuzutov ara victòria des austrians semblaue mèsalèu ua burla. Mès Kutuzov arrie tranquillaments, tostemp damb era madeisha expression, en tot amuishar eth sòn irrefutable dret a pressupaus'ac. En realitat, era darrèra carta recebuda dera armada de Mack anonciaue era victòria e mentaue era favorabla posicion estrategica dera armada.

- Balha-me aguesta carta, didec Kutuzov ath prince Andrei. Aciu que l'auetz; la podetz liéger, e Kutuzov, damb ua burlesca arridalha ena comissura des pòts, liegec en aleman ath generau austrian aguest fragment dera carta der archiduc Fernando:
  "Totes es nòstes fòrces, en nombre de lèu 70.000 òmes, an estat concentrades de sòrta que pogam atacar e destruir ar enemic s'un cas trauèsse eth Lech. Coma qu'ath delà auem ocupat Ulm, podem sauvar er auantatge de senhorejar es dues arribes deth Danubi e, se non crotze eth Lech, passar eth Danubi, lançar-mos sus es sues linhes de comunicación, tornar a passar eth Danubi mès entà baish e, s'er enemic sagèsse de tornar a lançar es sues fòrces contra es nòsti aligadi, empachar es sòns prepausi. Demoram, donc, coratjosaments qu'era armada imperiau russa vengue de premanir-se e dempús traparam amassa, aisidaments, era possibilitat de balhar ar enemic era sòrt que se merite."

Acabat aguest paragraf, Kutuzov alendèc prigondaments e guardèc damb atencion e afeccion ath membre deth Conselh Superior de Guèrra d'Austria.

- Mès ja vo'n sabetz, Excelléncia, era sabenta norma que prescriu supausar tostemp çò de pejor, didec eth generau austrian, que, plan que òc, desiraue méter eth punt e finau as badinades e amiar a tèrme tan grèu ahèr.

Maucontent, hec ua guardada ar ajudant de camp.

- Perdonatz, generau, l'interrompec Kutuzov, e tot virar-se tanben entath prince Andrei. Guarda, estimat, demana-li a Kozlovski toti es infòrmes des nòsti espions. Cuelh aguestes dues cartes deth comde Nostitz, era carta der archiduc Fernando e aquerò tanben, higec en tot hèr-li a vier diuèrsi papèrs, e damb tot aquerò hè, en francés, un *memorandum*, en tot arremassar guaires notícies ajam restacades as movements dera armada austriana. Dempús, l'ac balhes tot a Sa Excelléncia.

Eth prince Andrei inclinèc eth cap, hènt a veir que, dès eth prumèr moment, non solet auie comprenut çò que li didie Kutuzov, senon tanben tot çò que li volie díder damb es sues paraules. Cuelhec es documents, saludèc e, caminant sense hèr bronit sus eth tapís, gessec dera estança.

Encara qu'eth prince Andrei auie gessut hège pòc de Russia, qu'ère fòrça cambiat. Ena expression deth sòn ròstre, enes movements e ena manera de caminar, ja non se notaue

bric era dissimulacion d'abantes, era indoléncia e eth cansament de d'auti tempsi. Tot eth sòn aspècte ère eth d'un òme que non a guaire temps entà pensar en efècte que còste as auti, tengut coma n'ère en ua òbra agradiua e interessanta. Se lo vedie plan satisfèt d'eth madeish e de guairi l'entornauen; era su arridalha e guardada qu'èren mès alègres e aculhentes.

Kutuzov, qu'eth prince Andrei s'auie junhut en Polonia, l'auie recebut damb grana afeccion, en tot prometer-li que non lo desbrembarie; e dempús, en tot hèr damb eth ua excepcion respècte as auti ajudants de camp, se lo hec a vier damb eth entà Viena e li fidaue missions mès importantes. De Viena estant escriuec Kutuzov ath sòn vielh companh, eth pair deth prince Andrei:

"Eth vòste hilh promet èster un oficiau excepcionau pera sua capacitat de trabalh e fermetat e pera tenacitat que bote en compliment des sòns dèuers. Que sò erós d'auer-lo coma subordinat."

En Estat Major de Kutuzov, entre es sòns companhs e en generau ena armada, madeish que se passaue ena societat petersburguesa, eth prince Andrei auie dues reputacions totafèt desparières: es uns (era minoritat) lo considerauen un èsser diferent des auti, demorauen d'eth granes capitades, l'escotauen, l'admirauen e l'imitauen; damb eri, eth prince Andrei qu'ère simple e amable. D'auti (era majoritat), non l'estimauen, lo considerauen capinaut, hered e desagradiu. Mès eth prince Andrei auie sabut impausar-se enquiath punt qu'autanplan aguesti l'apreciauen e enquia lo cranhien.

En gésser deth burèu de Kutuzov, eth prince Andrei, damb es documents ena man, s'apressèc entà un companh, er ajudant de cap de servici, Kozlovski, que damb un libre entre es mans ère seigut ath cant d'ua hièstra.

- Qué se passe, prince?, preguntèc Kozlovski.
- An manat que premanim ua nòta explicant es rasons pes quaus non auançam.
- Entà qué?

Eth prince Andrei arroncilhèc es espatles.

- Non auem notícies de Mack?, preguntèc Kozlovski.
- Non.
- Se siguesse vertat que l'an derrotat, se saberie quauquarren.
- Dilhèu òc, didec eth prince Andrei en tot dirigir-se entara pòrta de gessuda.

Mès en aguest moment entrèc ara prèssa, après auer barrat era pòrta damb fòrça, un generau austrian naut, damb levita, çampar nauèth vengut, bendat eth cap damb un mocador nere e era crotz de Maria Teresa en còth. Eth prince Andrei se posèc.

- Eth generau en cap Kutuzov?, preguntèc de seguit eth generau, damb un mercat accent aleman, guardant entà quèrra e dreta e auançant sense arturar-se entara pòrta deth burèu.

- Eth generau en cap qu'ei ocupat, didec Kozlovski en tot apressar-se ath mès córrer ath desconeishut e barrar-li eth pas. A qui me cau anonciar?

Eth desconeishut generau guardèc damb mensprètz, de naut en baish, a Kozlovski, que non ère naut, estonat, çampar, de qué non l'arreconeishessen.

- Eth generau en cap qu'ei ocupat, repetic tranquillaments Kozlovski.

Eth ròstre deth generau s'embaranèc, s'arroncilhèren e tremolèren es sòns pòts; treiguec un quadèrn de nòtes e escriuec ara prèssa damb creion quauques paraules; arrinquèc era huelha, l'autregèc a Kozlovski, s'apressèc ena hièstra, se deishèc quèir en ua cagira e passèc revista as que s'estauen ena sala, coma preguntant-se se per qué lo guardauen. Dempús quilhèc eth cap, estirèc eth còth, coma prèst a díder quauquarren, mès deishèc anar uns sons estranhs que se braquèren còp sec.

Se dauric era pòrta deth burèu e apareishec Kutuzov. Eth generau deth cap bendat, acorbaishat e damb longui passi des sues primes cames, s'apressèc entà Kutuzov, coma se hugesse d'un perilh.

- *Vous voyez le malheureux Mack*, didec damb votz entrebracada.

Kutuzov, pauhicat en lumedar dera pòrta deth sòn burèu, s'estèc quauqui instants immovil. Ua ondada semblèc recórrer eth sòn ròstre en tot tranquillizar-lo, s'estirèc eth front, inclinèc respectuós eth cap, cluquèc es uelhs e en silenci hec a passar a Mack, barrant era pòrta ath sòn darrèr.

Que se confirmauen es rumors sus era derrota des austrians e era capitulacion de tota era armada d'Ulm. Ath cap de mieja ora sigueren manadi aquiu e delà ajudants de camp damb es ordes entà qu'es tropes russes, enquia ara inactiues, siguessen premanides entà acarar-se ar enemic.

Eth prince Andrei ère un des pòqui oficiaus der Estat Major que s'interessaue de vertat pera marcha generau dera guèrra. En veir a Mack e escotar es detalhs dera derrota, comprenec que s'auie perdut era mitat dera campanha, qu'era armada russa demoraue en ua situacion deficila e s'imaginèc viuaments çò que demoraue ara armada e eth papèr qu'ada eth li corresponie. Sense volè'c, experimentaue un sentiment d'esmoventa e gaujosa alegria per opròvi des capinauti austrians e dauant era idia de qué, dilhèu en ua setmana, aurie lòc eth prumèr encontre entre russi e francesi, dempús de Suvorov; encontre, qu'en eth, eth madeish i participarie. Mès cranhie eth gèni de Bonaparte, que podie èster superior a tot eth valor dera armada russa; e ath madeish temps, non podie admèter era vergonha d'ua derrota entath sòn eròi.

Esmoigut e nerviós per semblables idies, eth prince Andrei se filaue de cap ara sua cramba pr'amor d'escríuer a sa pair, tau que hège cada dia. En correder trapèc a Nesvitski, que s'estaue damb eth, e ath trufaire Zherkov; ambdús arrien coma tostemp.

- Per qué ès tan seriós?, preguntèc Nesvitski, en tot encuedar-se'n der esblancossit ròstre e es uelhs ludents deth prince Andrei.
- Que non i a motius entà alegrar-se, repliquèc Bolkonski.

Tant qu'eth prince Andrei se posaue damb Nesvitski e Sherkov, der aute costat deth correder venguie ath sòn encontre eth generau austrian Strauch, agregat ar Estat Major de Kutuzov pr'amor d'atier er avitalhament dera armada russa, e un membre deth Conselh Superior de Guèrra d'Austria, arribat eth dia abantes. Eth correder qu'ère pro ample entà que ambdús generaus podessen passar liuraments, encara que se trapèssen aquiu es tres oficiaus. Mès Sherkov, en tot hèr enlà damb era man a Nesvistki, sorrisclèc afogat:

- Que ja vien!, ja vien!... hètz-vos enlà, deishatz-les pas, se vos platz.

Es generaus semblauen desirosi d'evitar es aunors excessiui. En ròstre de Sherkov campéc de pic ua estupida arridalha d'irrepressibla alegria.

- Excelléncia, didec en aleman, en tot auançar un pas e botar-se dauant d'un des generaus austrians, qu'è er aunor de felicitar-vos.

E inclinèc eth cap tant que damb un gèst bastrús, coma un mainatge qu'apren a dançar, lo saludaue amassant es talons autant d'ua cama coma dera auta.

Eth generau membre deth Conselh Superior de Guèrra d'Austria lo contemplèc sevèraments; mès en veir era seriositat d'aquera arridalha estupida non podec deishar de prestar-li un moment d'atencion. Cluquèc es uelhs en un gèst d'escotar-lo.

- Qu'è er aunor de felicitar-vos. Eth generau Mack a arribat sense nauetat, solet damb ua leugèra herida, arric de nau en tot botar-se era man en cap.

Eth generau arroncilhèc es celhes, li dèc era esquia e seguic eth sòn camin.

- *Gott, wie naïve*![1], sorrisclèc emmaliciat dempús de hèr-se enlà uns passi.

Nesvitski abracèc arrint ath prince Andrei, mès Bolkonski, encara mès esblancossit, mès airós eth sòn aspècte, lo refusèc e se virèc entà Sherkov. Era irritacion nerviosa costada pera vista de Mack, era naua dera sua derrota e era idia de çò que demoraue ara armada russa desboquèren en ua explossion de colèra contra era inoportuna badinada de Sherkov.

- Se vos, senhor mèn, didec damb votz talhanta e damb un leugèr tremolum dera sua maishèra inferiora, voletz hèr de bofon, jo non vos ac posqui empedir; mès vos avertisque que se gausatz comportar-vos coma un palhassa ena mia preséncia vos mostrarè se com vos cau comportar.

Nesvitski e Sherkov se demorèren tant susprenudi que se limitauen a guardar-lo damb uelhs d'estonament.

[1] Mon Diu, be n'ei d'ingenú.

- Mès se non hi que felicitar-lo!, didec Sherkov.
- Caratz, se vos platz, que non sò badinant damb vos!, cridèc Bolkonski; e agarrant d'un braç a Nesvitski s'aluenhèc de Sherkov, que se demorèc sense sabèr se qué díder.
- Mès, qué te cau, frair?, preguntèc Nesvitski en tot sajar de padegar-lo.
- Qué me cau?, didec eth prince Andrei, qu'era agitacion l'empedic seguir entà dauant. Compren-ac: o èm oficiaus ath servici deth Tsar e dera pàtria, e mos cau alegrar damb era capitada comuna e entristir-mos damb eth fracàs comun, o èm lacais qu'arren les impòrten es ahèrs deth sòn senhor. *Quarante mille hommes massacrés et l'armée de nos alliés detruit, e vous trouvez là le mot pour rire,* higec en francés, coma se damb aquerò arrefortilhèsse çò que didie. *C'est bien pour un garçon de rien comme cet individu dont vous avez fait votre ami, mais pas pour nous, pas pour nous…*

  Solet uns mainatges se'n pòden trufar d'aguesta sòrta, seguic en rus eth prince Andrei, encara que prononcièc era paraula "mainatges" damb accent francés, pr'amor que se n'encuedaue que Sherkov encara podie seguir-les d'aurelha.

Demorèc qu'er alferes responesse quauquarren, mès Sherkov se virèc e gessec deth correder.

IV

Eth regiment d'ussars de Pavlograd ère encasernat a dues miles de Braunau. Er esquadron a on servie Nikolai Rostov coma cabdet ocupaue eth bordalat aleman de Saltzeneck. Eth mielhor lotjament ère sauvat entath capitan der esquadron, Denisov, qu'en tota era division de cavalaria se coneishie damb eth nòm de Vaska Denisov. Dès qu'eth cabdet s'amassèc ath regiment en Polonia, s'estaue damb eth comandant der esquadron.

Er onze d'octobre, eth madeish dia qu'era Casèrna Generau siguec enventida pera naua deth desastre de Mack, era vida de campanha se desvolopaue en esquadron tan tranquilla coma tostemp. Denisov, que s'auie passat tota era net hènt as cartes, non auie apareishut encara quan Rostov, plan d'ora, tornaue a shivau d'un servici d'aprovediment de ferratge. Rostov, damb unifòrme de cabdet, s'apressèc ath vestibul e damb un movement adreit e juvenil quilhèc es cames en tot emparar-se enes estrius, coma se non volesse desseparar-se dera sua encavalcadura, s'estèc atau uns instants, desmontèc ara fin en un saut, e cridèc ar assistent.

- Ep!, Bondarenko, eth mèn brave amic!, didec ar ussar que se precipitaue ja entath shivau. Balha-li un passèg.

Parlaue damb era afeccion frairau, trenda e amistosa pròpia de joeni de bon còr quan se senten erosi.

- As vòstes ordes, Excelléncia, repliquèc er ucranian, en tot secodir alègraments eth cap.
- Guarda, un bon passèg!

Un aute ussar s'auie precipitat tanben entath shivau, mès Bondarenko tenguie ja es brides. Qu'ère evident qu'eth cabdet autrejaue estrees plan abondoses entath vodka e qu'ère profitós estar-se ath sòn servici. Rostov amorassèc eth crin deth sòn shivau, dempús era gropa, e s'arturèc en pòrge.

"Excellent!, que serà un bon shivau!", se didec; e damb un arridolet de satisfaccion, tient eth sabre, pugèc en vestibul damb bronit d'esperons. Er aleman patron dera casa, damb justet de flanèlla e casqueta en cap, contemplaue era scèna der estable estant, en tot tier ena man era horca qu'auie recuelhut es hiems. Eth ròstre der aleman s'aluguèc en veir a Rostov. Arric alègraments e li guinhèc un uelh:

- *Schon gut, morgen, schon gut Morgen*![2], repetic, visiblaments satifèt de saludar ath joen.
- *Schon fleissig*!, didec Rostov damb eth corau arridolet que jamès abandonaue eth sòn ròstre alègre. *Hoch Ostreicher! Hoch Russen! Kaiser Alexander Hoch*![3],

[2] Plan bon dia, plan bon dia.
[3] Be n'ei de trabalhador! Visca Austria! Visca Russia! Visca er Emperaire!

didec ar aleman en tot repetir es paraules qu'aguest darrèr acostumaue a prononciar soent.

Er aleman se metec a arrir, gessec der estable e, en tot trèir-se era casqueta, l'agitèc sus era sua tèsta, cridant:

- *Und die ganze Veilt hoch!*[4]
- *Und vivat die ganze Welt*!, responec Rostov, tanben en trèir-se era casqueta e agitar-la sus eth cap.

Encara que non auesse cap de motiu especiau entara alegria, autant entar aleman que netejaue era sua bòrda, qu'entà Rostov, que venguie d'aprovedir eth ferratge entar esquadron, aqueri dus òmes, damb alègre in e amor frairau, se guardèren er un ar aute, botgèren eth cap en senhau de recipròca afeccion e se desseparèren arrint: er aleman entà tornar ena bòrda e Rostov entà entrar ena *isba* a on s'estaue damb Denisov.

- A on ei eth tòn patron, li preguntèc a Lavrushka, er assistent de Denisov, coneishut pes sues coquinaries en tot eth regiment.
- Que non a tornat aguesta net. Solide qu'a perdut, reponec Lavrushka. Lo coneishi pro ben: quan guanhe torne de seguit entà presumir, e quan non torne enquia londeman ei senhau de qué l'an pelat e vie de mala encolia. Voletz préner cafè?
- Òc, balha-lo-me.

Ath cap de dètz menutes Lavrushka se hège a seguir eth cafè.

- Que ja vie, didec. Que me'n demore ua de bona!

Rostov campèc pera hièstra e vedec a Denisov que s'apressaue ena casa. Denisov ère petit, de ròstre roienc, uelhs neri e ludents, es peus esperluadi e mostacha nera. Amiaue era guerrèra desbotoada, pantalons de gòlf e era casqueta d'ussar cachada e inclinada enquiath cogòt. S'apressaue damb eth ròstre seriós e eth cap clin.

- Lavrushka!, cridèc damb votz fòrta e ronca. Trè-me ja aquerò, pèc!
- Qu'ei çò que hèsqui!, responec Lavrushka.
- A, ja t'as lheuat?, didec Denisov, en tot entrar ena cramba.
- E ja hè temps, repliquèc Rostov. Anè ja entà hèr a vier eth ferratge e sò vist a Fraulein Mathilde.
- Vai, donques jo, frair, tota era net è estat perdent coma un hilh de puta, sorrisclèc Denisov. Un malastre! Ua vertadèra mala sòrt!... tant lèu partires, tot comencèc a anar mau. Ep!, hè-me a vier tè!

Denisov, damb un gèst que semblaue un arridolet, mostrant es sòns dents petiti e fòrts, en.honsèc es sòns cuerti dits des dues mans entre es peus neri e cargolhadi coma un bòsc.

---

[4] Visca tot eth mon!

- Qu'ei eth diable que m'a hèt a vier ena casa d'aqueth arrat!, higec, en tot referir-se a cèrt oficiau e passar-se es mans peth front e era cara. Guarda, que ne ua soleta carta, ne ua de soleta m'a vengut en tota era net!

Cuelhec era pipa alugada que li balhaue er assistent, la sarrèc damb eth punh, deishant quèir eth huec, pataquegèc damb era eth solèr e seguic cridant:

- Simples guanhes, dobles pèrdes! Te dèishe es simples, t'aucís as dobles!

Li queiguec era rèsta deth tabac, trinquèc era pipa e la lancèc.

Dempús cessèc enes sòns idòls e damb es sòns ludents uelhs neri guardèc alègraments a Rostov.

- S'aumens i auesse hemnes! Mès era soleta causa qu'un pòt hèr aciu ei béuer! S'aumens lutèssem lèu… Èp!, qui ei aquiu, cridèc en enténer ues peades fòrtes, bronit d'esperons e ua respectuosa tossiquèra.
- Eth sergent, anoncièc Lavrushka

Denisov arropic encara mès eth ròstre.

- Que vam mau!, didec, en tot lançar-li a Rostov ua bosseta damb quauques monedes d'aur. Hès eth favor de compdar çò que i é aciu laguens e bota-lo jos era coishinèra.

Gessec a veir ath sergent. Rostov cuelhec era bossa e, apilerant maquinauments es monedes d'aur naues e vielhes, se metec a compdar-les.

- Òla, Telianin! Bon dia! Que m'an pelat aguestta net!, entenec díder a Denisov dera era auta cramba estant.
- A on? Ena casa de Bikov? Ena casa der arrat?... Ja m'ac pensaua, responec en votz agudenta; ara seguida ena cramba qu s'estaue Rostov entrèc un oficiau deth sòn esquadron, eth lòctenent Telianin.

Rotov sauvèc era bosseta jos era coishinèra e sarrèc era man petita e umida que l'estenie eth recent vengut. Telianin, pòc abantes dera campanha, li dèren eth viatge dera Garda per motius que se desconeishien. Eth sòn comportament en regiment qu'ère excellent, mès non lo volien, mès que mès, Rostov non podie amagar era repulsion, sense motiu, qu'aqueth oficiau li costaue.

- Com te va joen cavalièr? Com te va damb eth mèn Grachik?, preguntèc (*Grachik* qu'ère un shivau de sera venut per Telianin a Rostov).

Eth lòctenent no guardaue jamès de cara ath sòn interlocutor, es sòns uelhs vagauen sense pòsa d'un objècte en aute.

- L'è vist quan passaue…

- Que non està mau, ei un bon shivau, responec Rostov, a maugrat qu'aqueth shivau, que per eth auie pagat sèt cents robles, non valie ne era mitat. Que comence a coishejar un shinhau dera quèrra deth dauant, higec.
- Se l'aurà crebassat eth casco, mès non i hé arren; vos amuisharè a méter eth rèble.
- Òc, òc, se vos platz, acceptèc Rostov.
- Ac harè, ac harè, que non ei cap secret. E demoraratz content deth shivau.
- Vau a díder que lo hèsquen a vier, didec Rostov, desirós de desliurar-se de Telianin. E gessèc entà balhar era orde.

En vestibul, Denisov, damb ua pipa ena boca, s'estaue seigut en lumedar, parant era aurelha ar infòrme deth sergent. En veir a Rostov, Denisov arropic es celhes e, en tot senhalar era cramba que s'auie demorat Telianin, hec ua potèla de desengust e repulsion.

- Que non posqui tier ad aguest tipe, didec sense hèr-ne cabau dera preséncia deth sergent.

Rostov arroncilhec es espatles coma dident: "Jo tanpòc, mès qué li vam a hèr?", e dempús de balhar es ordes tornèc a amassar-se damb Telianin.

Telianin tenguie era madeisha postura indolenta d'abantes, quan gessec Rostov, e se heregaue es sues petites e blanques mans.

"Que i a fesomies repulsiues", pensèc Rostov en entrar.

- Qué, auetz manat que hèsquen a vier eth shivau?, preguntèc Telianin en tot lheuar-se e guardar ath sòn entorn damb indiferéncia.
- Òc.
- Alavetz anem. Que m'auia apressat solet entà preguntar-li a Denisov sus era orde d'ager. L'a recebut, Denisov?
- Non, encara non. Tà on anatz?
- Que voi mostrar ad aguest joen se com se bote un rèble, repliquèc Telianin.

Gesseren en pati e passèren ena bòrda. Eth lòctenent mostrèc a Rostov era manèra de hè'c e se n'anèc.

Quan Rostov entornèc ena sua cramba, i auie sus era taula ua botelha de vodka e saucisses. Denisov ère seigut e escriuie hènt carrinclar era pluma sus eth papèr. Campèc a Rostov damb mina de preocupacion.

- Que l'escriui ada era, didec.

Apuèc es codes sus era taula, damb era pluma ena man, e, content de poder explicar de paraula tot çò que pensaue escríuer, expausèc peth menut a Rostov eth contengut dera sua carta.

- Ja ves, amic, comentèc, qu'èm coma adormits quan non estimam. Èm hilhs der arren… Mès quan mos encamardam qu'èm diu, blosi coma eth prumèr dia dera creacion… Qui ei ara?. Que se'n vage a pèisher! Non è temps?, cridèc a Lavrushka, que se l'apressaue sense cap de temor.
- Mès… Lo manèretz vier vos madeish! Ei eth sergent que vie entà çò des sòs.

Denisov arroncilhèc es celhes, volec sorrisclar quauquarren, mès que non artenhèc a hè'c.

- Mau ahèr, didec entath sòn laguens. Guairi sòs an demorat ena bossa?, preguntèc a Rostov.
- Sèt monedes naues e tres vielhes.
- Mala causa! Se qué hès aciu pèc? Ditz-li ath sergent que passe!, cridèc Denisov a Lavrushka.
- Denisov, hè-me eth favor d'acceptar sòs, jo que n'è, didec Rostov en tot rogir-se.
- Non, non me shaute demanar prèst des amics, mormolhèc Denisov.
- Se non accèptes aguesti sòs coma un bon amic, m'ofensarè. Jo que non n'è de besonh, t'ac asseguri, repetic Rostov.
- Te digui que non, e Denisov s'apressèc en lhet pr'amor de trèir era bosseta deth dejós dera coishinèra.
- A on l'as botat, Rostov?
- Jos era dusau coishinèra.
- Donques non i é.

Denisov lancèc es dus coishins en solèr. Era bossa que non campaue.

- Be n'ei d'estranh!
- Demora, non t'aurà queigut? Rostov cuelhec es coishinères ua darrèr era auta e les secodic.
  Madeish hec damb era vana, mès era bossa que non apareishie.
- M'aurè desbrembat a on la botè? Mès non, enquia e tot me pensè que les botaues jos eth tòn cap coma se siguesse un tresaur, didec Rostov. La metí aciu, sabes?

E preguntèc a Lavrushka:

- A on ei?
- Jo que ne tansevolhe entrè aciu…Que deuen èster a on les deishèretz.
- Donques non i é.
- Tostemps se passe madeish. Se dèishen es causes en quinsevolh lòc e dempús se'n desbremben. Guardatz-vos es pòches.
- Non, se non auessa pensat en çò deth tresaur, dilhèu; mès me'n brembi pro ben d'auer-la deishat aquiu, assegurèc Rostov.

Lavrushka des.heiguec tot eth lhet, guardèc dejós, cerquèc per tota era cramba e fin finau se posèc ath miei dera estança. Denisov seguie en silenci es movements de

Lavrushka, e quan aguest hec un gèst d'estonament, coma explicant qu'era bossa seguie sense aparéisher, guardèc fixaments a Rostov.

- Rostov, dèisha ja de jogar…

Rostov que sentie sus eth era guardada de Denisov, lheuèc es uelhs, mès les abaishèc de seguit. Tota era sang que li venguie ena gòrja l'invadic es uelhs e eth ròstre. A penes podie alendar.

- En aguesta cramba solet i an estat eth lòctenent e vos. Qu'a d'èster aciu, en bèth lòc, didec Lavrushka.
- E tu, mala bèstia, botja-te e cèrca!, cridèc de pic Denisov frenetic, en tot vier damb gèst menaçaire de cap ar assistent. Trapa era bossa o te harè foetejar enquia que morisques! Vos foetejarè a toti!

Rostov, sense guardar a Denisov, se cordèc era guerrèra, cuelhec eth sabre e se metec era casqueta.

- Te digui que trapes era bossa!, cridaue Denisov en tot secodir es espatles ath sòn assistent e empossar-lo contra era paret.
- Dèisha-lo, Denisov. Jo me'n sai se qui l'a cuelhut, didec Rostov, apressant-se entara pòrta sense lheuar es uelhs.

Denisov s'arturèc; reflexionèc un instant e, comprenent a qui se referie Rostov, l'agarrèc deth braç.

- Pegaries!, e es venes deth còth e deth front se li tibèren coma còrdes. Te digui que t'as tornat hòl. Non ac permeterè. Era bossa qu'ei aciu, arrincarè era pèth d'aguest brigand e apareisherà.
- Que me'n sai se qui l'a agarrat, repetic Rostov damb votz tremolosa, apressant-se ena pòrta.
- E jo te digui que non gauses, cridèc Denisov, lançant-se darrèr eth cabdet pr'amor d'empedir-li gésser.

Mès Rostov se des.heiguec d'eth damb eth madeish furor que refusarie ath sòn pejor enemic e lo guardèc fixaments enes uelhs.

- Comprenes çò que dides?, sorrisclèc damb era madeisha votz tremolosa. Arrés estèc aciu senon jo. Atau, donc, se sò enganhat…

Non podec acabar e gessec dera cramba.

- Que t'age eth diable a tu e a toti!, sigueren es darrères paraules qu'entenec Rostov.

D'aciu se filèc de cap ara casa de Telianin.

- Eth senhor que non ei en casa; qu'ei anat entar Estat Major, didec er assistent. E higec, en tot guardar damb estonaments er esblancossit ròstre deth joen oficiau: s'a passat quauquarren?
- Non, arren.
- Lèu l'auetz trapat aciu, comentèc er assistent.

Er Estat Major ère a uns tres quilomètres de Saltzeneck. Sense passar per casa, Rostov montèc a shivau e partic entà aquiu. En bordalat a on s'auie installat er Estat Major i auie ua auberja que solie èster frequentada pes oficiaus; Rostov s'endralhèc entà aquiu e ath cant deth pòrge vedec eth shivau de Telianin.

En ua sala reservada s'estaue er oficiau seigut ena taula dauant un plat de saucisses e ua gèrra de vin.

- Òla!, tanben vos per aciu, joen?, arric arcant fòrça es celhes.
- Òc, didec Rostov, prononciant damb gran esfòrç aguesta paraula. E se seiguec ena taula deth costat.

Ambdús sauvèren silenci. Ena madeisha sala i auie dus alemans e un oficiau rus. Toti carauen e non s'entenie qu'eth bronit des guinhauets sus es siètes e eth des maishères deth lòctenent en mastulhar.

Acabat eth sòn repaish, Telianin treiguec dera sua pòcha ua bossa dobla. Separèc es anèths damb es sòns petiti dits blanqui doblegadi enes puntes, treiguec ua moneda d'aur e, quilhant damb mina despreocupada es celhes, l'ac autregèc ath mosso.

- Hè lèu, se te platz, li didec.

Era moneda ère naua. Rostov se lheuèc e s'apressèc entà Telianin.

- Permetetz-me veir era vòsta bossa, didec damb votz a penes perceptibla.

Damb era sua hugidissa guardada, mès tostemp damb es celhes arcades, Telianin l'estenec era bossa.

- Òc, qu'ei ua bossa polida… òc, òc, didec en tot esblancossir-se de pic. Guardatz-la, joen, higec.

Rostov cuelhec era bossa; l'examinèc e guardèc es sòs que i auie ath laguens. Dempús lheuèc es uelhs entà Telianin. Eth lòctenent, coma de costum, guardaue ath sòn entorn e semblaue de ressabuda plan content.

- S'arribam en Viena, aquiu que se demorarà tot; mès aciu, en aguesti bordalats miserables, un que non sap se qué hèr damb es sòs. Plan, balhatz-la-me, joen, que me'n vau.

Rostov sauvèc silenci.

- Auetz vengut tanben a dinar? Que non se minge mau, contunhèc Telianin; tè, balhatz-la-me.

Estirèc era man e cuelhec era bossa. Rostov la deishèc anar; Telianin cuelhec era bossa e comencèc a sauvar-la-se ena pòcha des sòns pantalons; es sues celhes se quilhèren negligentes e badèc era boca coma s'anèsse a díder: "Òc, me sauvi era bossa, aquerò ei plan simple e non l'impòrte ad arrés."

- Ben, joen, didec alendant; e es sòns uelhs, jos eth marc des sues celhes quilhades, se tachèren en Rostov.

Ua lum, coma ua bua electrica, passèc des vistons de Telianin entàs de Rostov e des de Rostov entàs de Telianin; e atau, un còp e un aute, tot en un instant.

- Vietz aciu, didec Rostov, agarrant a Telianin d'un braç, en tot arrossegar-lo entara hièstra. Aguesti sòs son de Denisov: les auetz couelhudi vos?... li gasulhèc lèu ena aurelha.
- Qué?... Qué?.. Com gausatz?, exclamèc Telianin.

Mès es sues paraules sonèren coma ua desesperada suplica que demanaue perdon. A penes entenec Rostov era votz de Telianin, despareishec dera sua amna eth dobte que lo tenguie. Se sentec erós e planhèc ath còp ath malerós qu'auie ath dauant; mès qu'ère de besonh arribar enquiath finau.

- Qué pensarà era gent, mon Diu!, gasulhaue Telianin, agarrant era sua casqueta e dirigint-se entà un quartet uet. Mos cau tier ua explicacion…
- Me'n sai pro ben de çò que digui e ac posqui provar, didec Rostov.
- Jo…

Tremolaue tot eth ròstre palle e espaurit de Telianin; es sòns uelhs vagauen mès que jamès, mès guardauen entath solèr, sense lheuar-se entath ròstre de Rostov; eth cabdet l'entenec somicar.

- Comde!... Non arroïnetz era mia vida, sò joen… aciu qu'auetz aguesti maudits sòs… Cuelhetz-les, e les lancèc sus era taula. Eth mèn pair ei ja vielh… era mia mair…

Rostov agarrèc es sòs, en tot evitar era guardada de Telianin, e sense badar boca s'endralhèc de cap ara pòrta; mès ja a mand de gésser, se virèc entath lòctenent:

- Mon Diu!, didec damb es uelhs plei de lèrmes. Com auetz podut hèr ua causa atau?
- Comde!, didec Telianin, en tot apressar-se ada eth.
- Non me toquetz!, sorrisclèc Rostov, hènt repè. S'auetz besonh de sòs, aciu que l'auetz.

E lançant-li era bossa, gessec dera auberja.

V

Aquera madeisha net, ena cramba de Denisov, es oficiaus der esquadron discutien animadaments.

- Donques jo vos digui, Rostov, que deuetz presentar desencuses ath coronèl, didec un capitan segon de cavalaria a Rostov, qu'ère rogit coma era grana e nerviós.

Aguest capitan segon ère Kirsten, òme plan naut, de peublanqui, grana mostacha e faccions fòrça accentuades en ròstre, plen d'arrupes. Dus viatges degradat per questions d'aunor, es dus viatges auie recobrat es sues insignes.

- Que non permeterè qu'arrés me digue que mentisqui!, cridèc Rostov. Que m'a dit mentidèr e jo li didí qu'eth mentidèr ère eth. Atau demoraràn es causes. Que pòt botar-me servici cada dia, arrestar-me, mès arrés m'obligarà a demanar-li desencuses, pr'amor que s'eth, coma cap deth regiment, considère indigne balhar-me satisfaccion, alavetz…
- A veir, amic, demoratz… Escotatz, l'interrompec eth capitan, damb votz de baish, tant que s'amorassaue delicadaments era sua mostacha. Dauant de d'auti oficiaus li didetz ath coronèl qu'un oficiau a panat…
- Qu'ei que n'è jo eth tòrt de qué es auti siguessen ath dauant? Ei possible que non siguesse convenent parlar dauant de d'auti oficiaus, mès jo que non sò diplomatic. Entrè enes ussars pr'amor que me pensaua qu'aciu non importauen es subtilitats; e eth me ditz que mentisqui…Que me deu, donc, ua satisfaccion…
- Tot aquerò qu'està pro ben. Arrés pense que vos ètz un covard, mès que non se tracte d'aquerò. Preguntatz-li a Denisov s'ei convenent qu'un cabdet demane satisfaccion ath cap deth regiment.

Denisov, carat, se mossegaue era mostacha, atentiu ara convèrsa. Qu'ère evident que non desiraue intervier. Ara pregunta deth capitan segon, botgèc negatiuaments era tèsta.

- Vos que venguéretz a parlar d'aguesta fantonejada ath cap deth regiment dauant de d'auti oficiaus, seguic eth capitan segon, e Bogdanic, atau cridauen ath coronèl, vos amièc en soquèr.
- Non, que non m'amièc en soquèr. Me didec que mentia.
- Òc, e vos li didéretz fòrça pegaries e vos cau desencusar.
- Per arren deth mon!, sorrisclèc Rostov.
- Que non me demoraua aquerò de vos, repliquèc eth capitan seriosaments. Non voletz desencusar-vos, amic, e ètz colpable non solet dauant d'eth, senon dauant de tot eth regiment, dauant de toti nosati. S'ac auéssetz pensat o auéssetz demanat conselh abantes d'obrar… Mès que non, deishèretz anar tot çò que voléretz dauant d'un grop d'oficiaus. Qué li cau hèr ara ath coronèl? Manar a un oficiau dauant un conselh de guèrra e desaunorar atau a tot un regiment? Mos

cau en.hangar a un grop d'òmes per tòrt d'un miserable? Ei aquerò çò que voletz? Nosati non pensam atau. Bogdanic hec ben a dider-vos que mentíetz. Ei desagradiu, mès que li vam a hèr? Vos madeish que vos auetz metut en endrabader. E ara que toti ac vòlen deishar anar, vos, per orgulh, vos remitz a presentar desencuses e pretenetz condà'c tot. A vos vos aufense que, coma castig, vos impausen servicis complementaris, mès, se qué vos empedís desencusar-vos dauant d'un oficiau vielh e aunorat? Sigue çò que sigue, Bogdanic ei un vielh ussar e un valerós coronèl; vos vos agreujatz, mès non vos impòrte desaunorar ath regiment (era votz deth capitan segon començaue a tremolar). Vos, amic, vietz d'arribar en regiment; aué ètz aciu e deman seratz ajudant en quinsevolh aute lòc. Pòc vos importarà que se digue: "Entre es oficiaus deth regiment de Pavlograd i a lairons". Mès a nosati plan que mos impòrte. Vertat, Denisov? Que non mos ei parièr.

Denisov seguie carat e immobil; de quan en quan es sòns uelhs ludents e neri se tachauen en Rostov.

- Vos que non vedetz qu'eth vòste orgulh e non voletz presentar desencuses, contunhèc eth capitan; mès nosati, es ancians, es vielhs, es qu'auem creishut e solide moriram, se Diu vò, en regiment, entà nosati er aunor deth regiment ei sagrat e Bogdanic ac sap. Be n'ei de sagrat! Çò que vos hètz que non està ben, dilhèu non vos shaute entenè'c, mès jo tostemp digui era vertat. Non està ben.

Eth capitan segon se lheuèc e virèc era esquia a Rostov.

- Qu'a rason, diables!, cridèc Denisov en tot lheuar-se tanben. Va, Rostov, va…

Rostov tan lèu ròi coma palle, guardaue ja a un, ja a un aute oficiau.

- Non, senhors, non… Non credatz que… Ac compreni pro ben e non deuetz pensar de jo que… jo… entà jo… jo tostemp defenerè er aunor deth regiment. Qu'ac demostrarè damb hèts, e tanben er aunor dera bandèra… Tè, era vertat ei que sò colpable… (es uelhs se l'aumpliren de lèrmes). Òc, sò colpable, colpable en toti es sens!... Qué voletz mès?
- Aquerò qu'ei parlar, comde!, cridèc eth capitan segon, e en tot virar-se entà Rostov li hec uns copets damb era sua ampla man.
- Ja t'ac didia jo qu'aguest ei un gojat excellent!, cridèc Denisov.
- Òc, òc, aquerò que me semble mielhor, comde, repetic Kirsten, en tot balhar-li eth titol coma recompensa pera sua confession. Vietz e presentatz desencuses, Excelléncia.
- Senhor, harè çò que sigue de besonh; arrés entenerà ua paraula mia, supliquèc Rostov. Mès que non posqui demanar desencuses. Vos ac juri que non posqui! Que non posqui demanar perdon coma se siguesse un mainatge.

Denisov se metec a arrir.

- Pejor entà vos. Bogdanic a bona memòria e pagaratz era vòsta testudaria, didec Kirsten.
- Vos asseguri que non ei testudaria. Non posqui explicar-vos çò que senti, non posqui…
- Aquerò qu'ei causa vòsta, didec eth capitan. E a on s'a botat aguest brigand?, preguntè a Denisov.
- Ditz qu'ei malaut. Deman gesserà ena orde eth sòn arrèst de trabalh, responec Denisov.
- Se tracte, plan, d'ua malautia, que non i pòt auer ua auta explicacion, didec eth capitan.
- Malaut o non, que non se place ath mèn dauant, pr'amor que l'aucisqui, higec furibond Denisov.

Zherkov entrèc ena cramba.

- Qué te cau?, li preguntèren es oficiaus.
- En marcha, senhors. Mack s'a rendut damb tota era sua armada!
- Que non ei vertat!
- L'è vist damb es mèns pròpis uelhs.
- Qué dides? Qu'as vist a Mack en persona? Damb braci e cames?
- En marcha! En marcha! Era notícia merite ua botelha. E com ei qu'estàs aciu?
- Que m'an hèt a tornar en regiment. Eth tòrt ei d'aguest diable de Mack. Un generau austrian se planhèc de jo. Que l'auia felicitat pera arribada de Mack… E qué te cau a tu, Rostov? Sembles recent gessut deth banh.
- Amic, que non sabes eth rambalh qu'auem format dempús ager.

Er ajudant deth coronèl entrèc, confirmant era notícia que s'auie hèt a vier Zherkov. Venguie de receber-se era orde de meter-se en marcha londeman.

- En marcha, senhors!
- Gràcies a Diu! Que ja amiàuem massa temps aciu.

VI

Kutuzov s'auie retirat entà Viena, esbauçant ath sòn pas es pònts sus er Inn (en Braunau) e sus eth Traun (en Linz). Eth 23 d'octobre era armada russa crotzèc er arriu Enns en plen dia, desfilant en ua longa cordiòla es convòis, era artilheria e era tropa.

Qu'ère ua jornada plojosa e cauda de tardor. Dès es nautades a on s'installèren es bateries russes que curbien eth pònt se vedie un extens panorama, ja amagat per un vel de ploja inclinada, ja inesperadaments net, enquiath punt de poder-se distinguir, precisi ara lum deth solei, es objèctes luenhants coma se siguessen revestidi de laca. En un nivèu inferior se vedie era ciutat damb es sues cases blanques damb losats ròis, era catedrala e eth pònt, que pes sòns costats s'aubirauen es embarcacions, era ièrla e eth castèth damb un parc entornejat d'aigua; tanben ère visibla era rocalhosa arriba quèrra deth Danubi, caperada de pinarres que se perdien ena misteriosa luenhor de cimalhs verds e carisi bluencs. En un costat pistauen es tors d'un monastèri, darrèr d'ua pineda que semblaue seuvatica, e mès luenh encara, dauant, sus era montanha, en aute costat der arriu, se vedien es patrolhes enemigues.

Ath miei des canons, plaçadi ena nautada, ère eth generau que comandaue era reiregarda, que, acompanhat d'un oficiau dera sua seguida, campaue tot aquerò damb era ajuda d'un alongavistes; un shinhau darrèr, Nesvitski, enviat entara reiregarda peth generau en cap, s'estaue seigut ena curenha d'un canon. Eth cosac que l'acompanhaue l'auie autrejat un petit morralet e ua botelha; Nesvitski obsequiaue as auti oficiaus damb coquilhons e un autentic Kummel doble. Es oficiaus l'enrodauen alègraments, uns de jolhs e es auti seigudi *ara turca* sus era èrba umida.

- Plan que òc, que non deuie èster un estupid eth prince austrian que bastic aci eth sòn castèth. Be n'ei de polit eth lòc! Mès, per qué non minjatz, senhors?, didie Nesvitski.
- Gràcies, prince, responec un des oficiaus, encantat de poder blagar damb un personatge tant important der Estat Major. Un lòc excellent. Quan passèrem per dauant deth parc vedérem un parelh de cèrvis; e tanben era casa ei magnifica.
- Guardatz, prince, didec un aute, qu'auie er in de minjar un coquilhon mès e non gausaue, en tot hèr veir damb aquerò que campaue eth paisatge. Guardatz, es nòsti soldat que ja son aquiu baish; en prat de dempús eth pòble se'n ve tres qu'arrossèguen quauquarren. Que van a uedar eth palai, didec damb un gèst de visibla aprobacion.
- Donques òc… didec Nesvitki. Mès ara çò que me shautarie mès, contunhèc, tant que hège desparéisher un aute coquilhon entre es sòns pòts umidi e ben formadi, ei arribar aquiu.

Senhalaue eth monastèri qu'es sues tors pistauen naut de tot dera montanha. Arric, luderen es sòns uelhs miei clucadi.

- Que serie fantastic, vertat, senhors?

Es oficiaus arriren.

- Pro que siguesse aumens entà balhar un espant as monges! Diden qu'aquiu i a ues italianes joenetes. Balharia cinc ans dera mia vida.
- Ath delà, que son engüejades, arric er oficiau mès audaciós.

Mentretant, er oficiau dera acompanhada, qu'ère ath dauant des auti, senhalaue quauquarren ath generau. Aguest campèc damb er alongavistes.

- Òc, òc, qu'ei aquerò, didec emmaliciat, hènt enlà er alongavistes e arropint es espatles. Qu'ei aquerò, ataquèren eth pònt. Mès se per qué s'entretien tant aquiu?

En aute costat, e a vista de nas, se vedie ar enemic e er emplaçament d'ua bataria, que d'era gessec un plumalh de hum blanc leitós. Ath hum lo seguic un esclafit luenhant. Se podec veir se com es tropes russes s'esdegauen a crotzar eth pònt.

Nesvitski se lheuèc, alendèc e s'apressèc arrint ath generau.

- Non voletz préner quauquarren, Excelléncia?
- Es causes que se boten mau, comentèc eth generau sense responer. Es nòsti s'entretien massa.
- M'aprèssi, Excelléncia?, preguntèc Nesvitski.
- Òc, ètz eth favor d'apressar-vos, responec eth generau. E repetic peth menut era orde ja balhada: didetz as ussars que crotzen es darrèrs e usclen eth pònt, tau que les manè; e qu'inspeccionen un aute còp es materiaus inflamables.
- Perfèctaments, didec Nesvitski.

Cridèc ath cosac qu'auie eth sòn shivau, li hec a cuélher eth morralet e era carabassa e pugèc damb agilitat eth sòn pesant còs sus era sera.

- De verat, vos digui que tierè ua visita as monges!, cridèc as oficiaus, que lo guardauen arrint; e s'aluenhèc pala enjós pera sinuosa corsèra dera montanha.
- Plan, capitan; vam a veir enquia a on arribe, didec eth generau, en tot virar-se entath capitan d'artilheria. Esdegatz-vos un shinhau pr'amor de desbrembar er engüeg.
- Artilhèrs, entàs pèces!, ordenèc er oficiau.

En un virament de uelhs, es servidors deishèren es fogairons, correren entàs sòns lòcs e carguèren eth canon.

- Numèro un!, cridèc er oficiau.

Era pèça numèro un hec un rapid repè. Ensordidor, damb brunit metallic, retronic eth tret e, sus es caps des soldats russi escampilhadi jos era montanha, era granada passèc

fiulant enquia quèir plan luenh der enemic, en tot senhalar eth lòc dera explossion damb ua grana fumadissa.

Es ròstres des sodats e oficiaus semblèren alegrar-se en enténer aguest bronit; se meteren toti de pès pr'amor d'observar es movements des tropes russes, visibles coma se siguessen en paumet dera man, e es der enemic que s'apressaue. En aqueth madeish instant pistèc definitiuaments eth solei entre es bromes e eth polit tron d'aquera solitària canonada se honec damb eth resplendor radiant dera lum en ua sensacion de coratge e alegria.

VII

Dues granades enemigues auien passat sus eth pònt, a on i auie grana confusion. Eth prince Nesvitski, de pè, ena mitat deth pònt, auie estat possat contra era barramenta. De quan en quan se viraue arridolent entath cosac que s'estaue ath darrèr amiant es dus shivaus pes brides. Cada viatge qu'eth prince Nesvitski volie auançar, es soldats e es cars entornauen eth sòn gròs còs contra era barralha; mès er arridolet non l'abandonaue.

- Ep, amic!, didec eth cosat a un soldat qu'amiaue un forgon e metie arròdes e shivaus sus es aglomeracions dera infantaria. Be n'ès! Non te pòs demorar? Non ves qu'eth generau vò passar?

Mès eth menaire deth forgon, sense hèr-ne cabau deth titol de "generau", cridèc as soldats que l'empachauen eth pas:

- Tè, paisans! Hètz-vos enlà entara quèrra!

Mès es paisans, code damb code, seguien auançant coma ua massa compacta entre un revolum de baionetes aganchades entre eres. Eth prince Nesvistki guardèc dès era barralha deth pònt es aigües der Enns, que, petites, rapides e tumultuoses, entorauen es es pilars e tornauen, en tot auançar-se es ues as autes. Mès quan guardaue entath pònt vedie soldats, parièrs es uns as auti, casquetes, quepis, morralets, baionetes, longui fusilhs e, jos es quepis, ròstres, damb caròles en.honsades e amples pometes qu'exprimien cansament e indiferéncia, pès que se botjauen ena limacosa hanga apilerada enes hustes deth pònt. De quan en quan subergessie sus era massa de soldats quauque oficiau damb capa, de ròstre desparièr des auti, coma un esposc de blanca esgluma. A viatges, es ondades dera infantaria se hègen a vier peth pònt, madeish que vire un lacet enes aigües, a un ussar a pè, un ordenança o un vesin deth pòble; en d'autes escadences qu'ère era veitura de shivaus dera companhia o de bèth oficiau, plan ad arràs e caperat damb pèths, eth que trauessaue eth pònt entornejat d'aigua pertot, madeish qu'un soc enrodat per arriu.

- Qu'ei coma se s'auesse esbauçat ua restanca, didec eth cosac, en tot posar-se desesperat. Ne restatz encara molti?
- Un milion mens un, responec un soldat burlesc que passaue apròp damb era capòta trincada, en tot guinhar-li un uelh.

Darrèr venguie un soldat ja vielh.

- S'er enemic comence a tirar ara sus eth pònt, comentèc en tot virar-se damb mina seriosa entà un companh, non auràs talents de rascar-te.

Tanben aguest vielh soldat passèc. Darrèr, sus ua carreta, ne venguie un aute.

- A on caralh as botat es michons?, preguntaue un assistant que corrie darrèr dera carreta e cercaue enes bosses deth darrèr.

Tanben eri passèren.

Venguien ara seguida uns soldats alègri, evidentaments begudi.

- Guarda qu'un còp li fotèc er amic, damb era culassa, ena boca!, didie alègraments un sodat que, damb era capòta plan pujada, estornejaue ua man.
- Que semble que se'n sapie de com ei de bon eth camalhon, repliquèc er aute arrint.

E passèren tan rapidaments que Nesvitski non se'n podec saber a qui l'auien tumat ena boca ne se qué volie díder aquerò deth camalhon.

- Be n'ètz de pressadi! An tirat damb bales de salva e vos pensatz que vos van a aucir a toti, ara que parlaue un suboficiau, que repotegaue emmaliciat as sòns òmes.
- Quan era granada passèc tant apròp, pairin, que me demorè miei mòrt, comentaue un joen soldat, d'enòrma boca, en tot tier-se a penes er arrir. Te juri que m'espaurí de vertat, e semblaue que se'n fotie dera sua pròpia pòur.

Tanben aguest passèc. Darrèr venguie un car desparièr des auti. Qu'ère un car aleman tirassat per dus shivaus e semblaue qu'amiaue ath laguens ua casa sancera. Darrèr eth car, amiat per un aleman, i auie ua vaca de braguèr enòrme. Laguens eth car, seigudes sus un matalàs, ua anciana e ua robusta gojata alemana de ròstre roienc. Aguesti paisans auien artenhut evidentaments un permís especiau entà passar damb es tropes. Es uelhs de toti es soldats èren tachadi enes hemnes, e tant qu'eth car auançaue doçaments, pas a pas, toti es comentaris se referien ada eres.

En toti es ròstres vagaue eth madeish arridolet, ahiscat pes licenciosi pensaments que costaue era hemna.

- Guarda!, tanben partís eth "saucissa".
- Ven-me ara mair!, didec soslinhant era darrèra paraula, un soldat ar aleman, que, damb es uelhs en solèr, auançaue a granes calhamardades, plen de colèra e de pòur.
- Diables! Be ne va de benjargada!
- Qu'auries de lotjar-te ena sua casa, Fedotov.
- Que ja ne sò vistes moltes, amic.
- Entà on van?, preguntèc un oficiau d'infantaria que mossegaue arridolent ua poma sense deishar de uelh ara beròia gojata.

Er aleman cluquèc es uelhs en tot hèr veir que non comprenie.

- La vòs? Sauva-la-te!, didec er oficiau, en tot esténer era poma entara gojata. Era arric e la cuelhec.

Nesvitski, coma toti es que s'estauen en pònt, non deishèc de uelh as hemnes tant que passauen; dempús vengueren d'auti soldats, damb es madeishes convèrses, e ath cap

d’ua estona tot s’arturèc. Coma se sòl passar, ena gessuda deth pònt s’auien botat testudi es shivaus d’un car de companhia e toti les calec demorar.

- Per qué s’arturen ara?, que non i a cap orde!, cridauen es soldats. Per qué posses? Macareu! Non te pòs demorar? Que serà pejor que calen huec ath pònt. Qu’ètz en tot estronhar a un oficiau!, cridauen de diuèrsi lòcs, en tot guardar-se es uns as auti e possar toti entara gessuda deth pònt.

Nesvitski s’auie virat entà guardar es aigües der Enns quan entenec de pic un sorrolh nau entada eth, de quauquarren voluminós, que s’apressaue ath mès córrer… e queiguec esposcant ena aigua.

- Guarda entà on afusten!, didec plan seriós un soldat qu’ère près, en tot virar-se entath costat deth sorrolh.
- Que mos encoratgen pr’amor de qué passem mès lèu!, comentèc, inquiet, un aute.

Era catèrva de gent se botèc en marcha de nauèth. Nesvitski comprenec qu’ère un tret de canon.

- Ep, cosac, eth shivau!, cridèc. Vosati, hètz-vos enlà, hètz-vos enlà!

Arribèc damb gran esfòrç ath sòn shivau e, sense deishar de cridar, auancèc entre es soldats. Aguesti s’apressauen entà balhar-li pas, mès de nauèth lo tornauen a empossar; sentec dolor en ua cama; e non n’auien eth tòrt es pròches, qu’ath còp èren sarradi damb mès fòrça encara pes que venguien darrèr.

- Nesvitski! Nesvitski! Escota, cara lèja!, cridèc ath sòn darrèr ua votz ronca.

Se virèc Nesvitski e vedec a quinze canes d’eth, entre era massa d’infantaria en movement, a Vaska Denisov, ròi, nere, damb eth peu esperluat, era casqueta sus eth cogòt e era perissa botada de quinsevolh manèra sus ua espatla.

- Mana ad aguesti diables que dèishen passar!, cridaue encolerit Denisov; es sòns uelhs inquiets ludien, neri coma eth carbon; damb era sua petita man, ròia madeish qu’era cara, estornejaue eth sabre engainat.
- Ep, Vaska, qué te cau?, responec alègraments Nesvitski.
- Er esquadron que non pòt passar, sorrisclèc Vaska Denisov, amuishant rabiosaments es sòns blanqui dents e esperonant ath sòn polit polin nere, *Beduino*, que, entre possades e baionetes, botjaue es aurelhes e pataquejaue damb es cascos era husta deth pònt, bohan e esposcant d’esgluma a guairi l’entornejauen, prèst a sautar era barralha s’eth sòn patron l’ac auesse permetut.
- Qué ei aquerò?, semblen anhèths, vertadèrs anhèths! Dehòra!... Pas!... quiet aciu, car deth diable! Acabarè damb toti a còps de sabre!, cridaue Denisov. E sense demorar mès, desgainèc eth sabre e comencèc a brandir-lo peth dessús des soldats.

Aguesti, espauridi, se sarrèren encara mès e Denisov se podec amassar damb Nesvitski.

- Com ei qu'aué non ès embriac?, preguntèc Nesvitski, quan estèc près de Denisov.
- Que non te balhen temps ne entà béuer, responec Vaska Denisov. Tot eth dia qu'ei eth regiment d'un lòc en aute. Se mos cau lutar, comencem; pr'amor qu'atau ne eth diable se'n sap de çò que hèm.
- Be n'estàs d'elegant aué!, comentèc Nesvitski en tot guardar era perissa naua de Denisov e es embastaments deth sòn shivau.

Denisov arric; treiguec dera bossa un mocador perhumat e l'apressèc en nas de Nesvitski.

- Se qué vòs que hèsca? Vau entath combat; ja ves, que m'è arrasat, m'è netejat es dents e m'è perhumat.

Er aspècte imponent de Nesvitski, acompanhat deth sòn cosac, e era energia de Denisov, que seguie cridant e brandint eth sabre, heren tau efècte que poderen arribar ath finau deth pònt e detier ara infantaria. Ath cant dera gessuda, Nesvitski trapèc ath coronèl que li calie comunicar es sues ordes; e, un còp hèt aquerò, hec repé.

Ja desliurat eth camin, Denisov s'arturèc ena entrada deth pònt. Tenguec sense cap d'esfòrç eth polin qu'endilhaue impacient per apressar-se as sòns, e campèc ar esquadron que venguie ath sòn encontre. Eth bronit metallic des cascos ressonèc sus es hustes deth pònt, coma se quauqui shivaus auancèssen ath galaup, e er esquadron, damb es sòns oficiaus ath cap e es òmes en files de quate, s'estenec sus eth pònt e comencèc a gésser.

Es d'infantaria, obligadi a posar-se, sarradi sus eth revolum de hanga des hustes, guardauen a ussars, de bon pòrt, nets, elegants, que desfilauen galhardi, damb aqueth sentiment de dolenteria, luenhor e burla tan soent quan se trapen desparières armes dera armada:

- Guarda qué elegants vien aguesti gojats!, comentauen. Coma se siguessen passant revista.
- Aguesti que non servissen entad arren. Les hèn a vier solet entà exibir-les, didie un aute.
- Ep!, infantaria, non lheuetz povàs!, badinèc un ussar qu'eth sòn shivau esposquèc de hanga a un infant pròche.
- Que te calerie hèr dues marches damb eth morralet ena esquia! Ja veiries en qué se demoraue era tua presuncion!, responec eth soldat, en tot netejar-se damb era manja era hanga dera cara. Guardatz-lo, que non ei un òme, ei un audèth!
- Se tu montèsses, Zikin, estaries preciós!, badinèc un caporau en tot dirigir-se a un soldat prim qu'auançaue acorbaishat jos eth pes deth morralet.
- Se te botes un pau entre es cames, qu'auràs un shivau, higec er ussar.

VIII

Era rèsta dera infantaria trauessèc eth pònt ara prèssa en tot sarrar-se en cunh entara entrada. Fin finau passèren toti es cars, es sarrades s'acabèren e eth darrèr batalhon podec entrar en pònt. En aute costat, dauant er enemic, solet demorauen es ussars de Denisov. Es francesi qu'èren visibles dera montanha deth dauant, mès non deth pònt, donques que dès era paishèra per a on corrie er arriu, er orizon ère limitat a miei quilomètre de distància per un ticolet. S'estenie dauant un espaci desèrt, qu'en eth se botjauen patrolhes de cosacs. Còp sec, enes nautades der aute costat deth camin, apareisheren tropes vestides damb capòta blua, e artilheria. Qu'èren es francesi. Era patrolha descenec ath mès córrer. Toti es soldats e oficiaus der esquadron de Denisov, per mès que sagèssen de distreir-se parlant de dautes causes e guardant entà un aute costat, non deishauen de pensar en çò que i auie en ticolet e virauen un e un aute còp es uelhs entàs taques que campauen en orizon e qu'idenficauen coma tropes enemigues. Tàs dotze eth cèu s'auie esclarit de nauèth e eth solei ludie net sus eth Danubi e sus es montanhes escures que l'entornejauen. Tot qu'ère tranquil, e dera auta montanha arribauen de quan en aquan es sons des trompetes e es sorriscles der enemic. Entre es francesi e er esquadron non i auie arrés, exceptat quauques patrolhes isolades. Les separaue un uet d'uns sies cents mètres que demoraue desèrt. Er enemic auie cessat es trets e se podie campar mielhor aquera linha terribla, menaçaira, rigurosa e imperceptibla que dividie as dues armades enemigues.

"Un pas enlà d'aguesta linha, que rebrembe era partison entre es viui e es mòrts, se què en çò de desconeishut, en dolor e ena mòrt. E qué auem aquiu, qué auem darrèr d'aguest camp, darrèr aguest arbe, d'aqueth losat illuminat peth solei? Arrés ac sap, mès que volerien sabè'c. Qu'ei terrible crotzar aguesta linha, mès ac volerien hèr. Arrés ignòre que tard o d'ora li calerà crotzar-la e conéisher alavetz se qué i a aquiu delà, en aute costat dera partison; madeish que bèth dia aurà de saber fatauments se qué i a mès enlà, en aute costat dera mòrt. E totun aquerò un que se sent fòrt, san, alègre e excitat, entornejat per d'autes persones que se senten tanben fòrtes, alègres e excitades". Se non s'ac pense atau, aumens ac sent atau quinsevolh òme ara vista der enemic, e aguesta sensacion còste ua ludentor especiau e ua alègra rudesa a totes aqueres impressions que se succedissen en aguesti instants.

Ua brometa blanca surgentèc deth ticolet a on ère er enemic e un projectil passèc fiulant sus es caps der esquadron d'ussars. Es oficiaus que s'estauen amassa, se desseparèren entà ocupar es sòns lòcs; es ussars alinhèren ara prèssa es shivaus. En esquadron se hec un gran silenci. Toti guardauen dauant d'eri ar enemic e ath cap der esquadron, en tot demorar es sues ordes. Se succediren un dusau e un tresau tret. Plan que òc, disparauen sus es ussars; mès es projectils, damb eth sòn fiulet unifòrme, passauen per dessús er esquadron e queiguien enes sues esquies. Es ussars de ròstres semblables e plan desparièrs, non se virauen, mès a cada nau fiulet, coma aubedint ua orde, tenguien er alend tant que volaue eth projectil, se quilhauen sus es estrius e dempús se deishauen

quèir. Es soldats, sense virar eth cap, se guardauen de reuelh, encuriosidi per efècte qu'auie costat enes sòns companhs. En totes es cares, dès Denisov enquiath trompeta, qu'ère aisit campar, ath cant des pòts e era maishèra, un trait comun: esperit combatiu, tension nerviosa e emocion. Eth suboficiau de lotjament arropie es celhes guardant as soldats, coma menaçant-les damb bèth castig. Eth cabdet Mironov s'inclinaue ath pas de cada projectil. Rostov, en flanc quèrre, montat sus eth sòn *Grachik*, que, maugrat era fatiga, sauvaue era sua beròia estampa, amuishaue er aspècte radiant d'un escolan cridat a examen dauant d'un gran public e segur de subergésser ena pròva. Guardaue a toti damb clara e serena expression coma demanant que se fixèssen en çò de tranquil qu'ère dauant er esclatament des obusi. Mès ena sua boca apareishie, a maugrat sòn, un nau gèst de gravetat.

- Qui salude per aquiu? Aquerò que non està ben, Mironov. Guarda-me a jo!, cridèc Denisov, que non podie posar-se e anaue e venguie damb eth sòn shivau per dauant er esquadron.

Vaska Denisov, damb era sua cabeladura de peus neri, eth sòn petit nas camús e era sua proporcionada figura, agarrant damb era man regada de venes, de cuerts e borrassudi dits, eth sabre desgainat, estaue tant arrogant coma solie estar-ne tostemp, mès que mès en escurir, dempús d'auer begut un parelh de botelhes. Qu'estaue, plan, un shinhau mès rogit que de costum, e era sua tèsta de cabeladura abondosa se quilhaue coma era des audèths quan beuen. Tachèc sense pietat es esperons enes costats deth sòn nòble *Beduino* e, tau que se queiguesse entà darrèr, se filèc entar aute costat der esquadron pr'amor de cridar damb votz ronca as sòns òmes que revisèssen ben es pistolets. S'apressèc entà Kirsten. Eth capitan segon s'apropèc ath pas sus era sua grana e pesanta ègua. Damb era sua mostacha poderosa, Kirsten s'estaue seriós e grèu coma tostemp, encara qu'es sòns uelhs ludien mès de çò de costum.

- Qué se passe?, li didec a Denisov. Que non arribaram as mans. Ja veiràs com mos manen tornar.
- Eth diable se'n sap de çò que hèn!, idolèc Denisov. Òla, Rostov!, se virèc entath joen en veir com n'ère d'alègre. Fin finau vas a entrar en huec.

E arric damb gèst d'aprobacion, evidentaments erós pera alegria deth cabdet. Rostov se sentec pliaments erós. En aqueth moment pistèc en pònt un generau. Denisov galaupèc entada eth.

- Excelléncia, me permetetz que les escometa? Les harè arrecular.
- Que non èm entà escometudes!, didec eth generau damb votz indiferenta, en tot hèr potèles coma se sagèsse de trèir-se ua mosca inoportuna. Per qué ètz aciu? Non vedetz qu'es flanquejaires se retiren? Hètz repè damb er esquadron.

Er esquadron, plan, tornèc a crotzar eth pònt enquia plaçar-se dehòra deth radi d'accion des projectils, sense patir ua soleta baisha. Ara seguida, passèc un dusau esquadron, qu'ère en cadia, e gesseren es darrèrs cosacs.

Dus esquadrons deth regiment de Pavlograd, dempús de trauessar eth pònt, un darrèr er aute, se filèren de cap ara montanha. Eth coronèl Karl Bogdanic Schubert s'apressèc ar esquadron de Denisov e botec eth sòn shivau ath pas, non luenh de Rostov, que non li dirigic ua soleta guradada encara que se vedien per prumèr viatge dempús era discussion costada peth panatòri de Telianin. E ara Rostov, qu'aquiu enes files se sentie jos eth poder d'aqueth òme qu'ath sòn dauant se consideraue colpable, non deishaue de uelh era sua esquia atletica, eth sòn ròi cap e còth ròi. A viatges li semblaue qu'eth coronèl Bogdanic s'auie apropat pr'amor de mostrar-li eth sòn pròpi valor, que començarie un inesperat atac solet entà castigar-lo ada eth; o que, après er atac, que d'eth gesserie herit, eth coronèl se l'apressarie entà sarrar-li era man, damb un magnanim gèst de reconciliacion.

Era siloeta de Sherkov, d'espatles fòrça quilhades, ben coneishuda pes ussars (qu'auie estat baisha recentaments en regiment), s'apressèc entath coronèl. En veder-se dehòra der Estat Major hec tanben per anar-se'n deth regiment; que non ère tan pèc, sivans didie, coma entà passar fatigues en front quan enes Estats Majors se guanhauen mès decoracions sense tant de trabalh; e atau artenhèc hèr-se nomentar oficiau d'ordes deth prince Bragation. Ara arribaue enquiath sòn ancian superior damb ua orde deth cap de rèiregarda.

- Coronèl, didec damb grèu seriositat ar enemic de Rostov, tant que guardaue as sòns companhs. Qu'amii era orde de parar e usclar eth pònt.
- Qui *ordenar*?, preguntèc ombriuaments eth coronèl.
- Sabi pas, coronèl, *qui ordenar,* repliquèc Sherkov damb era madeisha seriositat, mès eth prince me didec: "vè e ditz-li ath coronèl que se retiren lèu es ussars e calen huec ath pònt".

Darrèr de Sherkov, un oficiau dera escota s'apressèc ath coronèl d'ussars damb era madeisha orde, e sus un shivau cosac qu'a penes podie damb eth, arribèc ath galaup eth corporent Nesvitski.

- Mès qué se passe coronèl?, sorrisclèc enquia e tot abantes de frenar. Vos didí qu'uscléssetz eth pònt. E ara quauquarrés a confonut es ordes. Aquiu naut toti estàn capviradi e arrés s'enten.

Eth coronèl arturèc sense prèssa eth regiment e se virèc entà Nesvitski:

- Me parléretz de materiau inflamable, didec, mès que non m'auetz dit arren d'usclar eth pònt.
- Com, pairet, didec Nesvitski, en tot trèir-se era casqueta e alisant-se damb era sua grosseta man es peus umidi peth sudor, non vos didí qu'ère de besonh usclar eth pònt un còp botades es matèries inflamables?
- Jo non *èster* pairet sòn, senhor oficiau d'Estat Major, e vos non me didéretz arren d'usclar eth pònt! Coneishi pro ben es mies obligacions e *auer* costum de complir peth menut es ordes que recebi. Vos didéretz que "se calarie huec ath pònt", mès qui ac auie de hèr?, jo non sò *Espiritu Santo* tà sabè'c tot…

- Tostemp madeish, didec Nesvitski, e arropint es espatles se virèc entà Sherkov: com ei qu'ès aciu?
- Que sò vengut entà çò de madeish. Mès tu qu'ès totafèt banhat. Vene, que te escorra.
- Vos *díder*, senhor oficiau… contunhèc eth coronèl damb ton ofensat.
- Coronèl, interrompec er oficiau dera escota, hètz lèu; se non, er enemic auançarà es sòns canon a trets de mitralha.

Eth coronèl campèc en silenci ar oficiau dera escota, ath gròs oficiau der Estat Major, a Sherkov e arroncilhèc es celhes.

- Jo *usclar* pònt, didec damb votz solemna, coma volent exprimir que, a despièt de toti es desengusti que l'auien costat, eth harie çò qu'ère de besonh.

E esperonant ath shivau damb es sues longues e musculoses cames, coma s'eth tòrt de tot çò que se passaue siguesse der animau, eth coronèl se filèc entath cap deth segon esquadron, qu'en eth servie Rostov jos eth comandament de Denisov, e balhèc era orde de tornar entath pònt.

"Atau ei, pensèc Rostov. Que me vò hèr a temptar."

Se li sarrèc eth còr e era sang li pugèc en ròstre.

"Plan, que veigue se sò covard o non".

Un aute còp campèc enes ròstres animadi des soldats era madeisha expression de gravetat de quan èren jos eth huec des canons. Rostov guardaue fixaments ath sòn enemic, eth coronèl, damb er in de trapar verificades, en aqueth ròstre, es sues pròpies suposicions. Mès eth coronèl non se virèc ne un solet còp entà Rostov e, coma tostemp que se trapaue en sòn lòc ath dauant des tropes, guardaue damb sevèra solemnitat.

- Lèu, lèu, cridèren près d'eth, quauques votzes.

Es ussars botèren es pès en solèr en un endrabament de brides e de sabres e gran sarabat d'esperons, sense saber de cèrt se qué les calie hèr; se senhèren. Rostov ja non guardaue ath coronèl, que non auie tamps entad açò. Sentie pòur, eth sòn còr batanaue ara prèssa peth temor de restar arreculat des ussars. Era sua man tremolaue quan autregèc eth shivau ar encargat, e sentec se com afluie era sang en sòn còr. Denisov, metut entà darrèr, passèc a shivau peth sòn dauant, cridant. Rostov non vedie ja senon es ussars que corrien per un costat e per aute, aganchant-se damb es esperons e provocant un gran tarrabastòri damb es sabres.

- Un baiard!, cridèc ath sòn darrèr ua votz.

Rostov non pensèc se qué significaue era demana d'un baiard; corrie solet damb era idia d'èster eth prumèr d'arribar. Non guardaue eth solèr, e ja près deth pònt hec un mau punt e queiguec de bocadents ena hanga limacosa. Es auti seguiren entà dauant.

- Pes dus costats, capitan, entenec era votz deth coronèl, que, a shivau auancèc enquias proximitats deth pònt, damb cara trionfanta e alègra.

Rostov se limpièc es mans en pantalon, guardèc ath sòn enemic e volec auançar mès qu'eth, en tot pensar que, guaire mès auancèsse, mielhor serie tot. Mès encara que Bogdanic non lo guardaue, ne sabie se qui ère, cridèc encolerit.

- Qui *córrer* en miei deth pònt? Tara dreta, cabdet, tara dreta! Entà darrèr!, e se virèc entà Denisov, que, en ua ostentacion de valor auie entrat en pònt a shivau.
- Tà qué *vier* aguesta imprudéncia, capitan? Que haríetz mielhor de desmontar!
- Bè!, tostemp traparatz un colpable!, responec Vaska Denisov, en tot virar-se sus era sera.

Mentretant, Nesvitski, Sherkov e er oficiau dera escota se trapauen amassa, dehòra de posita des projectils, e guardauen tan lèu ad aguest redusit grop d'òmes damb quèpis auriòs, perisses verdes brodades e pantalons de montar blus que uishinauen en pònt, coma entàs capòtes blues que s'apressauen ena luenhor, e a d'auti qu'amiauen shivaus e canons aisidaments arreconeishibles.

"Artenheràn usclar eth pònt? Qui arribarà prumèr? Artenheràn usclar-lo abantes qu'es francesi s'aprèssen a tret de canon e les escampen a toti?" Aguestes preguntes se hègen es escassi grops de soldats que, ara clara lum deth crepuscul, contemplauen espauridi eth pònt qu'entà eth, der aute costat auançauen es capòtes blues damb es sues baionetes e es sòns canons.

- A!, qu'ac passaràn mau es ussars!, didec Nesvitski, que son a tret de mitralha.
- Que non deuec manar-i a tanta gent, comentèc er oficiau d'escota.
- Plan que òc, comentèc Nesvitski, que n'auie pro damb dus valents…
- A!, Excelléncia!, intervenguec Sherkov, sense deishar de uelh as ussars, encara que tostemp damb aqueth gèst ingenú qu'empachaue comprèner se parlaue de trufaria o seriosaments. A!, Excelléncia!, se qué didetz? Enviar a dus soldats? Qui mos autrejarie alavetz era crotz de Sant Vladimir? Atau, encara que les deimen, se poirà prepausar a tot er esquadron entà ua recompensa, e enquia a nosati mos pòt arribar bèra banda. Eth nòste Bogdanic que sap ben çò que hè.
- Que van a tirar damb mitralha!, sorrisclèc er oficiau d'escota. E senhalèc es canons francesi que les emplaçauen en posicion de tir.

En camp enemic a on se trapauen es canons, campèc un bromassa de hum, dempús ua auta e ua tresau lèu de forma simultanèa; e en moment que s'entenie er espetec deth prumèr tir apareishec era quatau. Dus espetecs, un darrèr er aute e un tresau.

- Ò! Ò!, exclamèc Nesvitski, coma se sentesse un dolor agudent, en tot sarrar eth braç der oficiau d'escota. Guardatz, n'a queigut un, a queigut, a queigut!
- Me semble que son dus.
- Se jo siguessa rei non haria jamès era guèrra!, didec Nesvitski en tot virar-se d'esquia.

Es canons francesi sigueren cargadi ara prèssa de nauèth; era infantaria des capòtes blues correc entath pònt. Un aute còp, mès a intervaus desparièrs de temps, se vederen es hums, e era mitralha pataquegèc sus eth pònt. Aguest còp Nesvitski non podec veir se qué se passaue aquiu baish: ua densa fumadissa ac auie estropat tot. Es ussars auien artenhut usclar eth pònt e es bateries franceses non tirauen ja entà empedí'c, ac hègen pr'amor qu'es canons èren emplaçadi e i auie ua diana que tirar sus era.

Es francesi artenheren tirar tres salves de mitralha abantes qu'es ussars entornèssen entàs sòns shivaus. Dues d'eres non heren capitada, mès era tresau e darrèra queiguec ath miei des ussars e costèc tres baishes.

Rostov, preocupat sus qué podie pensar Bogdanic, se posèc en pònt sense saber se qué hèr. Que non i auie arrés entà herir damb eth sabre (tau que tostemp s'auie imaginat quan pensaue en combat) ne podie ajudar en encendi deth pònt, donques que non amiaue un braçat de palha coma es auti soldats. Ère de pè e guardaue ar entorn quan de pic l'arribec un bronit coma de nòdes en tocar en solèr, e un des ussars, eth mès pròche, queiguec sus era barralha gemegant. Rostov e bèth aute vengueren entada eth. De nauèth quauquarrés cridèc: "eth baiard!", e quate òmes cuelheren ar ussar queigut e se lo heren a vier.

- Ò! Ò!, deishatz-me! En nòm de Crist!, deishatz-me!, panteishèc eth herit. Mès sense hèr-ne cabau lo placèren en baiard.

Nikolai Rostov se virèc coma cercant quauquarren e guardèc ena luenhor, entàs aigües deth Danubi, entath cèu e entath solei. Be n'ère de pòlit eth cèu tan bluenc, tan seren, tan prigond! Be n'ère de ludent eth solei ena còga! E be ludie, regda e cristallina era aigua deth Danubi! Mès beròies èren encara es montanhes blues, darrèr der arriu, eth monastèri e es misteriosi carisi, es bòsqui de pins estropadi en broma baisha enquiath cim…Tot, aquiu, qu'ère patz e felicitat…"Arren desiraria, arren desiraria se siguessa aquiu, pensèc Rostov. Laguens de jo e en aguest solei i a tanta felicitat e aciu… panteishi, patiments, pòur, incertitud, prèsses… De nauèth sorrisclen quauquarren, de nauèth tornen toti, ath mès córrer… e jo corri coma eri e era… era mòrt qu'ei apròp, m'entornege… Un instant mès e ja non veirè aguest solei, aguestes aigües, aguesti carisi…"

En aqueth moment eth solei comencèc a amagar-se darrèr ues bromes, apareisheren ath sòn dauant d'auti baiards. E era pòur ara mòrt e as baiards e er amor ath solei e ara vida, tot se confonec en ua soleta e enquimeranta impression d'inquietud.

"Ò, mon Diu, Senhor, Aqueth qu'ei en cèu, sauva-me- perdona-me e protegis-me", gasulhèc Rostov.

Es ussars correren entàs shivaus; es votzes se heren mès fòrtes e tranquilles; es baiards despareisheren dera sua vista.

- Com te va, frair?, as flairat era povora?, li didec Denisov plan près d'eth.

“Tot que s’a acabat e jo sò un covard; òc, sò un covard”, pensèc Rostov. E alendant prigondaments recebec des mans deth sòn assistent eth shivau e montèc.

- Qué ère aquerò? Mitralha?, preguntèc a Denisov.
- E dera bona!, sorrisclèc Denisov. Que s’a trabalhat ben! E aquerò qu’er ahèr non ère agradiu. Er atac en camp dubèrt qu’ei ua auta causa: descarregues eth sabre quan vòs; mès aciu, diables!, tiren sus tu madeish coma se siguesses era diana.

E Denisov s’aluenhèc entath grop que formauen eth coronèl, Nesvitski, Sherkov e er oficiau d’escota.

“Semble qu’arrés se n’a encuedat…” pensèc Rostov.

E atau ère, arrés se n’auie encuedat, pr’amor que toti se’n sabien de çò qu’experimentaue un cabdet novèl quan vie en huec per prumèr viatge.

- Que i aurà un bon comunicat, comentèc Sherkov; poirie passar que me guanhèssa un ascens.
- Informatz ath *prince* que siguí jo que *usclar* eth pònt, didec eth coronèl en ton solemne e festiu.
- E se demane pes baishes?
- Pòca causa!, repliquèc, damb votz de baish, eth coronèl; dus heridi e un mòrt sul pic, higec damb visibla alegria, sense poder tier un arridolet erós en prononciar era polida frase *sul pic*.

IX

Perseguit per ua armada francesa de cent mil òmes, comandada per Bonaparte, botjant-se en un país ostil, mancat de fidança enes sòns aligadi autant coma de viures, possat a actuar dehòra de çò de previst en ua guèrra, era armada de trenta mil russi, comandada per Kutuzov, arreculaue ara prèssa pes arribes deth Danubi en tot posar-se quan l'artenhie er enemic e defener-se damb combats de rèiregarda, solet çò de besonh entà evitar era pèrta deth bagatge. S'auien produsit encontres en Lambach, Amstetten e Molk; e maugrat era fermetat e eth valor mostrat pes russi, arreconeishudi enquia e tot per enemic, eth resultat que se tradusie en ua retirada cada còp mès rapida. Es tropes austrianes que s'auien escapat dera capitolacion d'Ulm e s'amassèren a Kutuzov en Braunau s'auien desseparat dera armada russa, e Kutuzov dispausaue solet des sues pròpies fòrces, fèbles e espisades. Qu'ère impossible pensar ena defensa de Viena. En sòrta d'ua guèrra d'atac, concebuda sivans es leis dera naua sciéncia, era estratégia, e qu'eth sòn plan auie estat presentat a Kutuzov, pendent era sua estança en Viena, peth Conselh Superior de Guèrra austrian, eth solet objectiu, ja lèu inaccessible, qu'ara se l'aufrie a Kutuzov consistie en non pèrder era sua armada, coma Mack en Ulm, e amassar-se damb es tropes que venguien de Russia.

Eth 28 d'octobre, Kutuzov passaue damb era sua armada en cant quèrre deth Danubi e se posaue per prumèr còp, desseparat des fòrces franceses per ample arriu. Eth dia 30 ataquèc e des.heiguec era division de Mortier qu'ère ena madeisha aurèra. En aguesta accion se capturèren es prumèrs trofèus: bandères, canons e dus generaus enemics. Per prumèr viatge, après dues setmanes de retirada, era armada russa se posaue en un lòc e non solet sauvaue eth camp de batalha senon que hège enlà d'eth as francesi. Encara qu'es tropes èren mau aprovedides, trincades e redusides a un tèrç pes retardadi, herits, malauts e mòrts; autanplan s'es malauts e heridi auessen estat abandonadi ena auta arriba deth Danubi, damb ua carta de Kutuzov qu'en era eth cap rus apelaue as sentiments umanitaris der enemic, e per mès qu'es grani espitaus e es cases de Krems, transformades en lazarets, non podessen acuélher tanti heridi e malauts, a maugrat d'aquerò, era arturada en Krems e era victòria sus Mortier aueren era vertut de quilhar notablaments era morau dera tropa. Per tota era armada e autanplan pera Casèrna Generau corrien rumors, autant alègri coma sense fondament, sus ua victòria des austrians, damb era subsequenta retirada d'un espaurit Bonaparte.

Pendent eth combat, eth prince Andrei siguec ath costat deth generau austrian Schmidt, mòrt ena accion. Eth shivau deth prince auie estat herit e ua bala li hereguèc eth braç. Per gràcia especiau deth generau en cap, siguec er encargat d'amiar era notícia dera victòria ena Cort austriana, que ja non s'estaue en Viena, menaçada pes francesi, senon en Brunn. Eth prince Andrei auie arribat era net deth combat, esmoigut, mès non cansat (pr'amor que maugrat era sua aparenta delicada constitucion resistie era fatiga fisica plan mielhor qu'es mès fòrts), damb eth comunicat de Dojturov entà Kutuzov, que se trapaue en Frems, e aquera madeisha net l'ac manèc en un corrèu extraordinari en

Brunn. Semblabla mission, ath delà des decoracions, supausaue un gran pas entara promocion.

Era net ère escura e estelada. Eth camin semblaue ua cinta nera ath miei dera nhèu queiguda eth dia anterior ara batalha. Eth prince Andrei, montat en un coche de pòsta, pensaue en combat, ena impression que costarie era notícia dera victòria, rebrembaue er adiu deth generau en cap e des sòns companhs. Experimentaue es sentiments der òme que dempús ua longa demora arribe arténher, ara fin, era tan desirada felicitat. E a penes clucaue es uelhs, tornauen a ressonar enes sues aurelhes es descargues des fusilhs e des canons, confonudes damb eth carrinclar des arròdes e es crits de victòria. A viatges, s'imaginaue as russi en plia hujuda e ada eth madeish enes pòrtes dera mòrt. Mès que non se tardaue a desvelhar, en tot senter-se erós, coma se de nauèth se n'encuedèsse qu'es causes non sigueren atau, que, plan que òc, èren es francesi es qu'auien hujut. Repassaue un aute còp es detalhs dera victòria, eth seren valor pendent eth combat; e, padegat, tornaue a esclipsar-se…

Ara net escura e estelada li succedic un maitin clar e alègre; era nhèu se honie ath calor deth solei; es shivaus galaupauen rapids e, a dreta e quèrra seguien passant bòsqui, bordalats e camps.

En ua des estacions artenhèc un convòi de heridi russi. Er oficiau rus que lo dirigie, estirat sus eth prumèr car, cridaue e repotegaue a un soldat dera manèra mès grossièra. Cadua des granes carretes alemanes, que bassacauen peth camin peiregós, amiauen, aumens, sies heridi, esblancossidi, lordi e mau bendadi. Quauqui uns parlauen (s'entenien quauques convèrses en rus), d'auti minjauen pan; es mès grèus guardauen en silenci, damb atencion pacienta e malautissa, eth corrèu que passaue ath galaup, ath cant.

Eth prince Andrei dèc era orde de parar e preguntèc a un des soldats en quina accion auien estat heridi.

"Delàger, sus eth Danubi", responec eth soldat. Eth prince Andrei treiguec era sua bossa e balhèc ath soldat tres monedes d'aur.

- Entà toti, li didec ar oficiau que s'apressaue ada eth. Guaritz-vos, gojats, qu'encara i a fòrça causes entà hèr!, cridèc as soldats.
- Senhor ajudant de camp, quines naues auem?, preguntèc er oficiau, damb er in de mantier ua convèrsa.
- Bones! Endauant!, cridèc ath postilhon, e seguic eth sòn camin.

Que ja auie escurit quan eth prince Andrei entrèc en Brunn; se vedec enrodat de nautes cases, de lutzes des comerci, des hièstres des cases e des fanaus des veitures de shivaus que recorrien es carrèrs, e de tota aguesta atmosfèra de gran ciutat que resulte tostemp tant atrasenta entath militar, après era vida de campanha. A maugrat deth rapid viatge e dera net, lèu sense dormir, eth prince Andrei se sentie encara mès encoratjat qu'eth dia anterior, a mida que s'apressaue en palai; es sòns uelhs ludien febrius e es sòns

pensaments se succedien es uns as auti damb extraordinària rapiditat e claretat. Rebrembaue viuaments es detalhs dera batalha, non confusi, senon precisi e concrets, ena exposicion que *in mente* hège ja dauant er emperaire Francés. Prevedie es preguntes que li podien hèr e es responses avientes. Supausaue que l'amiarien de seguit dauant er Emperaire. Mès ath cant dera grana pòrta principau deth palai, s'apressèc ada eth un foncionari, qu'en veir que se tractaue d'un corrèu se lo hec a vier entà ua auta pòrta.

- Seguitz eth correder, a dreta, Excelléncia, traparatz ar ajudant de camp dera garda der Emperaire, li didec eth foncionari. Eth vos amiarà dauant eth ministre dera Guèrra.

Er ajudant de camp de servici preguèc ath price Andrei que se demorèsse e se dirigic entà informar ath ministre dera Guèrra. Tornèc ath cap de cinc menutes e, en tot inclinar-se damb grana cortesia dauant eth prince Andrei, li cedic eth pas e lo seguic ath long deth correder enquiath burèu deth ministre. Damb tant extremada cortesia, er ajudant semblaue prevenir-se contra quinsevolh assag de familiaritat deth sòn collèga rus. Era alègra sensacion deth prince Andrei auie amendrit considerablaments en apressar-se ena pòrta deth burèu deth ministre. Se sentie ofensat e eth sòn estat d'animositat, sense encuedar-se'n completaments, cambièc entà un sentiment d'injustificat mensprètz. Eth sòn agudent engenh l'aufric de seguit consideracions que l'autorizauen a menspredar ar ajudant de camp e ath madeish ministre. "Que les deu semblar plan simple arténher ua victòra sense auer flairat era povora", pensèc. Cluquèc es uelhs damb mensprètz e entrèc damb deliberada lentor en burèu. Aguesti sentiments aumentèren en veder-se dauant eth ministre, seigut dauant ua grana taula, qu'enes prumères dues menutes non se dignèc prestar-li cap atencion. Eth ministre dera Guèrra, de tèsta cauveta damb possi grisi, liegie entre dues candèles uns papèrs, soslinhant, de quan en quan, damb creion. Dèc per acabada era lectura, sense lheuar eth cap, en daurir-se ua pòrta e escotar rumors de passi.

- Cuelhetz aquerò e hètz-lo a vier entara sua destinacion, didec eth ministre ath sòn ajudant, sense hèr-ne cabau encara deth corrèu.

Eth prince Andrei avertic que, de totes es causes qu'ocupauen ath ministre dera Guèrra, es accions dera armada de Kutuzov èren es que mens li podien interessar; o que, aumens, ère de besonh hè'c a compréner atau ath corrèu rus. "Mès aquerò a jo que m'ei parièr", se didec. Eth ministre botèc en orde es auti papèrs, e sonque dempús d'aquerò lheuèc eth cap. Eth sòn ròstre ère energic e intelligent, mès quan se virèc entath prince Andrei aguesta expression d'energia e intelligéncia cambièc de bon voler, coma pera fòrça deth costum; eth sòn ròstre cuelhec aguest arridolet convencionau e estupid, incapable d'amagar era sua faussetat, der òme que recep, un darrèr er aute ua seguida contunha de sollicitants.

- Deth mariscau Kutuzov?, preguntèc. Supausi que bones notícies, vertat? I a auut bèth encontre damb Mortier? Victòria? Que ja ère ora!

Cuelhec eth comunicat dirigit ath sòn nòm e se metec a lieger-lo damb expression de crebacòr.

- Valguem Diu! Mon Diu! Schmidt!, didec en aleman. Quin malastre! Quin malastre!

Liejut ath mès córrer eth comunicat, lo deishèc sus era taula e guardèc ath prince Andrei en tot ordenar, çampar, es sues idies.

- Quin malastre!... Didetz qu'era accion ei decissiua? Mès a Mortier non l'auetz hèt presoèr.

S'arturèc a pensar.

- Sò plan content de qué ajatz amiat bones notícies, a maugrat qu'era victòria s'age artenhut ath prètz plan naut dera mòrt de Schmidt. Sa Majestat desirarà, solide, veder-vos, mès non aué… Gràcies, anatz-vo'n a repausar. Siguetz present deman ath pas de Sa Majestat, dempús dera desfilada. Ça que la, l'avisarè.

Er arridolet estupid, qu'auie despareishut pendent es sues paraules, tornèc en ròstre deth ministre.

- Entà ua auta. Vos sò fòrça arregraït. Solide er Emperaire volerà veder-vos, repetic en tot ajocar eth cap.

Ara gessuda deth palai eth prince Andrei sentec esbugassar-se tot er interès e era alegria vengudi damb era victòria; les auie deishat enes mans indiferentes deth ministre dera Guèrra e eth sòn cortés ajudant. Totes es sues idies auien cambiat de ressabuda e era batalha non ère qu'un rebrembe luenhant e distant.

X

En Brunn, eth price Andrei se lotgèc ena casa d'un coneishut, eth diplomatic rus Bilibin.

- Eth mèn estimat prince! Que non podia auer un òste mès agradiu, didec Bilibin en tot gésser ar encontre deth prince Andrei. Frank, hè-te a vier er equipatge deth prince ena mia cramba, ordenèc ath vailet qu'acompanahue a Bolkonski. Que vietz de messatgèr dera victòria, è? Magnific. Donques jo, coma vedetz, que sò malaut.

Un viatge s'auec lauat e cambiat de vestit, eth prince Andrei entrèc en luxuós burèu deth diplomatic e se seiguec dauant eth sopar, que ja ère mestrat. Bilibin ocupèc tranquillaments un lòc dauant dera humeneja.

Eth prince Andrei, privat dempús eth viatge e, mès que mès, dempús era campanha, deth mendre element de comoditat e igiena, experimentèc ua agradia sensacion de benéster en aqueth luxe, que n'ère acostumat dera sua mainadesa; ath delà, l'ère agradiu, après era acuelhuda des austrians, blagar ua estona, encara que non siguesse en rus (pr'amor que parlauen en francés), damb un compatriòta que, aumens atau s'ac pensaue, deuie participar dera aversion generau des russi entàs austrians, sentiment qu'en prince, ara, ère mès viu que jamès.

Bilibin qu'ère un celibatàri de trenta cinc ans, educat ena madeisha societat que pertanhie eth prince Andrei. Se coneishien de Sant Petersburg, mès es sues relacions vengueren a èster mès intimes dès era darrèra estança deth prince en Viena, quan auie vengut aquiu damb Kutuzov. Dera madeisha manèra qu'eth prince ère un joen que prometie vier plan luenh ena carrèra des armes, Bilibin semblaue aufrir encara mès esperances ena diplomàcia. Qu'ère joen encara, mès non inexperimentat, pr'amor que tàs setze ans auie ingressat ja ena carrèra, en tot auer estat en París, dempús en Copenhagen e darrèraments en Viena, a on ocupàue ja un lòc fòrça important. Eth cancelièr e er ambaishador rus en Viena lo coneishien e l'apreciauen. Que non pertanhie ad aguest gran nombre de diplomatics que solet les cau possedir, entà èster tengudi per plan boni, qualitats negatiues: abstier-se de cèrts actes e parlar en francés. Qu'ère d'aguesti auti que les shaute era profession e que saben trabalhar; a maugrat dera sua guitèra, se passaue a viatges nets sanceres dauant era taula deth sòn burèu; e quin que siguesse eth trabalh, tostemp lo hège de manèra satisfasenta. Non l'importaue er "entà qué", senon solet eth "com". L'ère indiferent saber de qué se tractaue, mès experimentaue un vertadèr plaser en elegant e suenhat redigit d'ua comunicación quinsevolha, d'un memorandum o d'un infòrme. Ath delà deth sòn assopliment entà escríuer, s'apreciaue a Bilibin ua adretia especiau de comportar-se e parlar enes nautes esfères.

Li shautaue era convèrsa autant coma eth trabalh, mès solet quan era convèrsa podie èster eleganta e engenhosa. En societat, demoraue tostemp era escadença entà díder

quauquaren important, e jamès parlaue se non ère entad açò. Era convèrsa de Bilibin ère tostemps esposcada de frases engenhoses e originaus, ben bastides e d'interès generau. Frases premanides en sòn laboratòri interior que dotaue de caractèr portatiu, de sòrta qu'era gent de segona fila les podessen rebrembar aisidaments e hèr-les-se a vier d'un salon en aute. E plan que òc, *les mots de Bilibine se colportaient dams les salons de Vienne* e soent influíen enes atau cridadi ahèrs d'importància.

Eth sòn ròstre, prim, auriolenc e agotat, regat de prigondes arrupes, rebrembaue per çò d'un persistent e conscienciós lauatge, es polpes des dits après eth banh. Es movements d'aguestes arrupes constitusien eth jòc principau dera sua fesomia. Ja se li formauen en front, en arcar es celhes, ja se l'agropauen dejós, enes caròles, quan deishaue d'arcar-les. Es sòns uelhs, petiti e en.honsadi, guardauen tostemp sincèrs e alègri.

- Plan, condatz ara es nòstes hètes.

Bolkonski, damb grana modestia e sense hèr mencion entad arren ada eth madeish, racondèc eth combat dera vesilha e era acuelhuda deth ministre dera Guèrra.

- *Ils m'ont reçu avec ma nouvelle comme un chien dans un jeux de quilles*, concludic.

Bilibin arric ironic destibant es sues arrupes.

- *Cependent, mon cher, malgré la haute estime que je professe pour l'armée russe "orthodoxe", j'avoue que votre victoire n'est pas des plus victorieuses,* didec, en tot guardar-se de luenh es ungles e arropint era pèth jos eth uelh quèr.

Contunhèc parlant en francés, dident en rus solet aqueres paraules que sajaue adjudicar ua nuança menspredosa.

- Atau, donc, que damb tota era armada ataquen ad aguest malerós Mortièr, que solet compdaue damb ua division. E Mortièr hug des vòstes mans! A on ei era victòria?
- Mès, parlant seriosaments, repliquèc eth prince Andrei, e sense vantaries, podem assegurar qu'ei quauquarren mielhor que çò d'Ulm…
- Per qué non auetz hèt presoèr a un mariscau, a un, aumens?
- Pr'amor que non totes es causes gessen coma se prepausen e en camp non ei coma ena parada militara. Ja vos didia, auíem era intencion d'ocupar era rèiregarda enemiga tàs sèt deth maitin e non i arribèrem ne tàs cinc dera tarde.
- E per qué non arribèretz tàs sèt deth maitin? Era vòsta obligacion ère vier puntuaus, arric Bilibin. Qu'ère de besonh arribar tàs sèt deth maitin.
- E per qué non suggeríretz a Bonaparte per via diplomatica que mès li valerie abandonar Genova?, preguntèc damb eth madeish ton eth prince Andrei.
- Que ja sai, interrompec Bilibin, vos vos pensatz qu'ei plan aisit capturar mariscaus quan s'ei seigut en un divan, ath cant deth larèr. Ei vertat; e totun, per qué non l'agarréretz? E non vos estonetz se, non solet eth ministre dera Guèrra, senon tanben er august emperaire e rei Francés non se senten guaire erosi pera

vòsta victòria; jo madeish, praube secretari dera embaishada russa, non senti cap alegria particulara…

Guardèc fixaments ath prince Andrei e destibèc de pic era pèth arropida deth sòn front.

- Ara, amic mèn, m'arribe eth torn des "perqués", didec Bolkonski. Vos cohèssi que non ac compreni; dilhèu existissen subtilitats diplomatiques superiores ara mia fèbla intelligéncia, mès non ac compreni. Mack pèrd tota ua armada, es archiducs Fernando e Carles non balhen senhaus de vida e cometen error darrèr error, solet Kutuzov artenh, ara fin, ua victòria reau, esbauce eth *charme* des francesi e eth ministre dera Guèrra non sent eth mendre interès entà saber-se'n des detalhs.
- Precisaments per aquerò, amic mèn. *Voyez-vous, mon cher*. Òsca peth Tsar, per Rússia, e pera fe! *Tout ça est bel e bon*, mès, qué li pòt importar ara Cort austriana era notícia des vòstes victòries? Se vos auéssetz hèt a seguir quinsevolh notícia sus era victòria des archiducs Fernando o Cales (*un archiduc vaut l'autre*, coma sabetz) sus ua companhia de pompièrs de Bonaparte, que serie ua auta causa; alavetz retronirien es canons. Mès es vòstes notícies semblen amiades a prepaus entà emmaliciar-les. Er archiduc Carles non hè arren; Fernando se curbís d'opròbri. Vosati abandonatz Viena sense defener-la, *comme si vous nous disiez*: Diu qu'ei damb nosati e a vosati que Diu vos age, damb era vòsta capitau. Amiatz entara mòrt a Schmidt, un generau que toti estimàuem e vietz a balhar-mos era bona naua pera victòria… arreconeishetz que non se pòt endonviar arren mès irritant qu'aguesta notícia que vos auetz hèt a vier. *C'est comme un fait expres, comme un fait expres*. Ath delà, encara qu'auéssetz artenhut ua victòria reauments importanta, o autanplan s'eth vencedor siguesse er archiduc Carles, qué cambiarie aquerò deth cors des causes? Qu'ei ja massa tard quan Viena ei ocupada pes tropes franceses.
- Ocupada? Viena ocupada?
- Non solet ocupada, senon que Bonaparte se trape en Schcenbrunn, e eth comde, eth nòste estimat comde Wrbna, vie aquiu entà recéber ordes.

Bolkonski, après era fatiga e es impressions deth viatge, dera acuelhuda austriana e sustot, après eth sopar, se n'encuedaue dera sua incapacitat entà compréner era transcendéncia d'aguestes paraules. Bilibin contunhèc:

- Aguest maitin siguec aciu eth comde Lichtenfels; me mostrèc ua carta qu'en era se conden detalhs dera desfilada des francesi en Viena. *Le prince Murat eth tout le tremblement*… Ja vedetz qu'era vòsta victòria non ei ua naua agradiua e que vos non podetz èster recebut coma un salvador…
- En realitat, tot que m'ei parièr, absoludaments tot, didec eth prince Andrei, que començaue a compréner qu'era victòria de Krems ère pòca causa en comparèr des eveniments tan grèus coma era ocupacion dera capitau d'Austria pes francesi. Com a queigut Viena? E eth pònt? E era famosa *tete de pont*? E eth

prince Auersperg? Mos auien arribat rumors qu'eth prince Auersperg defenie Viena.

- Eth prince qu'ei en aguest costat der arriu e seguís en tot defener-mos; me pensi qu'ac hè fòrça mau, mès mos defen. E Viena se trape en aute costat. Non, eth pònt encara non a queigut e demori que non queigue, pr'amor qu'ei minat, e se dèc era orde de hèr-lo volar. Se non siguesse per aquerò, hè ja temps que seríem enes montanhes de Bohemia e vos e era vòsta armada passaríetz un mau quart d'ora entre dus huecs.
- Mès aquerò non vò díder qu'era campanha sigue ja acabada, didec eth prince Andrei.
- Donques jo me pensi que n'ei. E madeish pensen es personatges importants d'aciu, encara que non gausen didè'c. Se passarà çò que jo vaticinè ath començament dera campanha: que non va a èster eth vòste *echauffourée* de Durrenstein ne era povora es que decidisquen er ahèr, senon es que l'endonvièren, didec tot doç Bilibin, en tot repetir un des sòns *mots* e destibar es celhes. Ara era question s'està en saber qué resultarà dera entrevista de Berlin entre er emperaire Alexandre e eth rei de Prusia. Se Prusia entre ena aliança, *on forcera la main a l'Autriche* e i aurà guèrra; se non, era causa se redusís a meter-se d'acòrd sus a on redigir es preliminars d'un nau Camp Formi.
- Qu'ei un gèni extraordinari!, sorrisclèc de pic eth prince Andrei, en tot sarrar eth sòn petit punh e deishar-lo anar sus era taula. Be n'a de sòrt aguest òme!
- *Buonaparte*?, preguntèc Bilibin, en tot arroncilhar eth front e deishant pressentir un des sòns *mots*. *Buonaparte*?, higec, accentuant especiauments era "u". Me semble que *il faut li fair grace de l'u*, ara que dicte leis a Austria de Schoenbrunn estant. Que sò prèst a acceptar era nauetat e cridar-lo Bonaparte *tout court*.
- Trufaries a despart, didec eth prince Andrei. Pensatz de vertat qu'era campanha ei acabada?
- Vos diderè çò que pensi: Austria se cre burlada, non ei acostumada ad aquerò e se resvenjarà. E se demorèc burlada pr'amor qu'es províncies son ena roïna (*on dit* qu'era armada ortodòxa russa ei terrible *pour le pillage*. Era armada ei esbauçada e era capitau ocupada per enemic; e tot *pour les beaux yeux* de sa majestat eth rei de Cerdenha. Per aquerò, *entre nous, mon cher*, sospechi que mos enganhen; sospechi que i a relacions damb França e projèctes sus ua patz secreta, a despart de Russia.
- Impossible! Que serie massa vil, sorrisclèc eth prince Andrei.
- *Qui vivra, verra*, didec Bilibin, destibant de nauèth es arropes deth sòn front en senhau de qué balhaue per acabada era convèrsa.

Quan eth prince Andrei se vedec ena cramba que l'auien premanit, damb un lhet de linçòs nets e naui, e s'ajacèc sus un matalàs de plumes emparant eth sòn cap sus era coishinèra tèba e perhumada, sentec que cada còp ère mès luenhana era sensacion dera batalha qu'es sues naues s'auie hèt a vier en Brunn. Lo preocupaue era aliança prusiana,

era traïson d’Austria, era naua capitada de Bonaparte, era parada militara e era audiéncia qu’a londeman l’anaue a autrejar er emperaire Francés.

Cluquèc es uelhs, mès en aguest madeish instant ressonèren enes sues aurelhes es canonades, es fusilhades, eth tapatge des arròdes deth coche; un còp mès vedie as fusilhèrs baishant des montanhes, tant qu’es francesi tirauen; eth prince Andrei sentec qu’eth sòn còr batanaue damb fòrça, s’apressaue ena prumèra linha ath costat deth generau Schmidt e es bales fiulauen alègraments ath sòn entorn; experimentaue er intens sentiment d’alegria per víuer coma non ac rebrembaue dès era sua mainadesa.

Se desvelhèc.

- Òc… Tot aquerò a estat… didec damb gòi, en tot arrir coma un mainatge; e se tornèc a esclipsar damb un saunei prigond e juvenil.

XI

Se desvelhèc tard. Sagèc de rehèr es sues impressions deth dia anterior e se'n brembèc sustot que li calie presentar-se ar emperaire Francés. Pensèc en ministre dera Guèrra, en cortés ajudant de camp austrian, en Bilibin e era convèrsa de delànet. Entà acodir en palai se botèc er unifòrme de gran gala, que hège temps que non auie amiat. Fresc, encoratjat e de bon pòrt, damb ua man benada, entrèc en burèu de Bilibin. Aquiu i auie quate cavalièrs deth còs diplomatic. Bolkonski coneishie ja ath prince Ipolit Kuraguin, secretari dera embaishada. Bilibin li presentèc as auti.

Es diplomatics, òmes de mon, joeni, rics e alègri, formauen en Viena e en Brunn un cercle a despart, que Bilibin, qu'ère eth sòn cap, cridaue es nòsti, "les notres". Aguest cercle, integrat lèu exclusiaments per diplomatics, non s'interessaue bric pera guèrra o era politica, senon pes persones dera nauta societat, per cèrtes relacions femenines e pera paperalha des oficines. Damb extraordinària sollicitud acuelheren en sòn cercle ath prince Andrei coma *sòn* (aunor que non solien prodigar). Per cortesia e per entrar en convèrsa, li heren quauques preguntes sus era armada e era batalha, mès lèu lèu comencèren es badinades e es petòfies, tot aquerò sense cap orde.

- Çò de mielhor, comentaue un, en tot referir-se ara meuca de cèrt collèga diplomatic, çò de mielhor ei qu'eth cancelièr li didec francaments qu'eth sòn nomentament entà Londres ère un ascens e qu'eth l'auie de considerar coma tau. Imaginatz-vos era sua cara en entenè'c!...
- Mès qu'encara i a quauquarren pejor, senhors; vau a desnishar eth secret de Kuraguin: eth sòn companh què en malastre e aguest terrible *Don Juan* se'n profite d'aquerò!

Eth prince Ipolit s'auie acomodat en un fautulh, damb es cames crotzades sus eth braç deth fautulh.

- *Parlez-moi de ça*, didec arrint.
- Ò!, *Don Juan*! Ò, serpent!, sorrisclèrent toti.
- Non sabetz, Bolkonski, didec Bilibin ath prince Andrei, que toti es orrors dera armada francesa (lèu digna dera russa), non son arren en comparèr damb çò qu'aguest òme hè entre es hemnes.
- *La femme est la compagne de l'homme*, comentèc eth prince Ipolit; e tachèc es uelhs enes sues pròpies cames, que penjauen deth braç deth fautulh.

Bilibin e *es nòsti* s'estarnèren d'arrir, guardant a Ipolit. Eth prince Andrei vedec qu'aqueth Hipòlit, que d'eth lèu auie auut gelosia (li calie cohessar-s'ac), non ère senon eth bofon deth grop.

- Me cau hèr es aunors de Kuraguin, didec Bilibin en votz baisha a Bolkonski. Qu'ei deliciós quan parle de politica. Que mos cau veir se damb quina seriositat ac hè!

Se seiguec ath cant de Ipolit e, arremassant es arrupes en front, comencèc a blagar de politica damb eth. Eth prince Andrei e es auti les entornegèren.

- *Le cabinet de Berlin ne peut exprimer un sentiment d'alliance*, comencèc Ipolit, guardant a toti damb aire d'importància, *sans exprimer…comme dans sa derniere note…vous comprenez…vous comprenez…et puis si Sa Majesté l'Empereur ne deroge pas au principe de notre alliance…Attendez, je n'ai pas fini,* didec ath prince Andrei en tot agarrar-lo deth braç. *Je suppose que l'intervention sera plus forte que la non-intervencion. Et…*, sauvèc silenci, *on ne pourra pas imputer a la fin de non-recevoir notre depeche du 28 d'octobre. Voilà comment cela finirà.*

E deishèc anar eth braç de Bolkonski, en tot hèr veir atau que ja ac auie dit tot.

- *Demosthène, je te reconnais au caillou que tu as caché dans ta bouche d'or,* didec alavetz Bilibin, e enquia es sòns peus se botgèren de plaser.

Toti arriren, e Ipolit mès qu'arrés. Er arrir l'estofaue, mès que non podie senhorejat aquera explossion d'ilaritat sauvatge que destibaue eth sòn ròstre tostemp immobil.

- Va, senhors, didec Bilibin, Bolkonski ei eth mèn òste en casa e aciu en Brunn, e li voi aufrir toti es esvagaments possibles dera vida locau. En Viena qu'aurie estat aisit, mès aciu, *dans ce vilain trou morave* i a mès dificultats e me cau damanar-vos ajuda a toti.
  Il faut lui fair les honneurs de Brunn. Vos, vo'encuedaratz deth teatre, jo dera societat, e vos Ipolit, plan que òc, des hemnes.
- Mos cau presentar-li a Amelie. Qu'ei encantadora!, didec un des *nòsti*, en tot punar-se era punta des dits.
- En generau, comentèc Bilibin, mos cau impregnar ad aguest sanguinari soldat d'idies mès umanes.
- Sabi pas se poirè profitar era vòsta ospitalitat, senhors; ara que me cau partir, didec Bolkonski, en tot guardar eth sòn relòtge.
- Entà on?
- Entà veir ar Emperaire.
- Ò!, ò!, ò!
- Plan, donc, entà ua auta, Bolkonski. Entà ua auta, prince. Vietz lèu a dinar. Que mo n'encuedaram de vos, dideren es auti, en tot hèr er adiu.
- Quan parletz damb er Emperaire, sajatz de laudar, çò de mès, er avitalhament e eth servici des carretères, didec Bilibin, qu'acompanhaue a Bolkonski.
- Guaire mès parletz, mielhor. Er Emperaire qu'a debilitat pes audiéncies; mès que non li shaute parlar e, coma veiratz, tanpòc ac sap hèr.

XII

Ara gessuda deth palai, er emperaire Francesc guardèc fixaments ath prince Andrei, qu'ère en lòc senhalat, entre un grop d'oficiaus austrians, e lo saludèc damb ua inclinacion dera sua alongada tèsta. Dempús, er ajudant de camp dera vesilha comuniquèc cortèsaments a Bolkonski eth desir der Emperaire d'autrejar-li audiéncia. Er emperaire Francés lo recebec de pès, ena mitat dera sala. Abantes de començar era convèrsa eth prince Andrei se demorèc estonat en veir er embarràs der Emperaire, que semblaue trebolat, sense saber se qué díder; eth sòn ròstre s'auie rogit.

- Didetz-me, quan comencèc era batalha?, preguntèc precipitadaments.

Eth prince Andrei responec. Era prumèra pregunta siguec seguida de d'autes madeish de superficiaus. "Està ben Kutuzov? Quan gessec de Krems?", eca. Er Emperaire parlaue coma s'eth sòn solet objectiu siguesse hèr un cèrt nombre de preguntes, qu'es responses, plan que òc, non podien interessar-li.

- A quina ora comencèc eth combat?, tornèc a preguntar.
- Que non poiria díder-li a Sa Majestat era ora que comencèc era batalha en front, mès en Durrenstein, a on jo èra, er atac comencèc tàs sies dera tarde, didec Bolkonski en tot encoratjar-se e pensar que poirie hèr era descripcion vertadèra, tau que l'amiaue premanida, de çò que sabie e auie vist.

Mès er Emperaire l'interrompec damb un arridolet.

- Guairi miles?
- D'a on enquia on, Majestat?.
- De Durrenstein enquia Krems.
- Tres miles e mieja, Majestat.
- Abandonèren es francesi era arriba quèrra?
- Sivans es infòrmes des exploradors, es darrèrs crotzèren er arriu en barques delànet.
- I a pro ferratge en Krems?
- Que non ne heren a vier en pro quantitat…

L'interrompec er Emperaire:

- A quina ora siguec mòrt eth generau Schmidt?
- Me pensi que tàs sèt.
- Tàs sèt?, qu'ei plan trist, plan trist…

Er Emperaire li balhèc es gràcies e saludèc. Eth prince Andrei gessec e de seguic se vedec enrodat de cortesans. Toti lo guardauen damb uelhs coraus e li parlauen damb paraules amables. Er ajudant de camp dera vesilha li repoteguèc que non s'auesse demorat en palai e l'aufric era sua casa. Eth ministre dera guèrra s'apressèc entà

felicitar-lo: er Emperaire venguie d'autrejar-li era orde de Santa Teresa, de tresau grad. Eth camarlenc dera Emperairitz li comuniquèc que tanben era desiraue veder-lo, madeish qu'era archiduquesa. Bolkonski non sabie a qui respóner e, pendent ues segondes, se posèc pr'amor d'orientar-se. Er ambaishador rus l'amièc deth braç entà ua hièstra entà parlar damb eth.

Ath contrari de çò que vaticinèsse Bilibin, es notícies qu'amiaue sigueren acuelhudes damb gòi. S'auie ordenat era celebracion d'un *tedeum*. A Kutuzov se l'autrejaue era gran crotz de Santa Teresa, e i auie distincions entà tota era armada. Bolkonski recebie ua invitacion darrèr ua auta e pendent tot eth maitin li calec visitar as nauti dignataris austrians. Passades es quate, quan acabèren es visites, tornèc entara casa de Bilibin, en tot meditar peth camin ena carta qu'escriuerie a sa pair sus era batalha e eth sòn viatge entà Brunn. Ath cant deth lumedar dera casa de Bilibin i auie ua veitura de shivaus, miei plia d'objèctes; Franz, eth vailet de Bilibin, campèc arrossegant damb dificultat ua maleta. (Abantes de dirigir-se entara casa de Bilibin, eth prince Andrei auie entrat en ua libraria, ara cèrca de libres entath temps dera campanha, e s'auie posat aquiu massa temps.)

- Qué se passe?, preguntèc Bolkonski
- *Ach, Erlaucht*, repliquèc Franz, en tot pujar damb dificultat era maleta en coche. *Wier ziehen noch weiter. Der Bosevic ist schon wieder hinter uns her!*[5]
- È?, se qué dides?, preguntèc eth prince Andrei.

Bilibin gessec ath sòn encontre. Eth sòn ròstre, de costum tranquil, semblaue alterat.

- *Non, non, avouez que c'est charmant, cette histoire du pont de Thabor. Ils l'ont passé sans coup ferir*, se referie ath pònt de Viena.

Eth prince Andrei seguie sense compréner arren.

- Mès d'a on vietz entà non saber çò que ja saben toti es menaires dera ciutat?
- Que vengui de visitar ara archiduquesa. Aquiu non è entenut arren d'aquerò.
- E non auetz vist que pertot se premanissen entà partir?
- Non… Mès de qué se tracte?, preguntèc impacient eth prince Andrei.
- De qué se tracte? Donques de qué es francesi an trauessat eth pònt defenut per Auersperg. Eth pònt non a volat e Murat cor ara entà Brunn. Aué, coma mès tard deman, serà aciu.
- Aciu? Mès com ei que non an hèt a volar eth pònt s'ère minat?
- Aquerò madeish vos pregunti jo a vos. Mès arrés se'n sap, ne tansevolhe Bonaparte.

Bolkonski arroncilhèc es espatles.

- Mès, s'an trauessat eth pònt, didec, era armada qu'ei perduda; demorarà isolada.

[5] A, Excelléncia… Que mos cau anar encara mès luenh. Aguest brigand ei en tot estalonar-mos.

- Que se tracte d'aquerò, didec Bilibin. Guardatz. Coma vos didí, es francesi entrèren en Viena. Enquia aciu plan ben. Mès a londeman, ei a díder, ager, es senhors mariscaus Murat, Lannes e Belliard monten a shivau e s'endralhen entath pònt. (Guardatz qu'es tres son gascons). "Senhors, didec un, ja sabetz qu'eth pònt de Thabor ei minat e contraminat, que dauant i a ua formidabla *tete de pont* damb quinze mil òmes e era orde de hè'c volar tot e empachar-mos eth pas. Mès coma qu'ath nòste emperaire Napoleon li shautarie fòrça que cuelhéssem aguest pònt, vieram nosati tres e lo conquistaram". "Anem", responeren es auti. E vien e cuelhen eth pònt, lo passen, e ara, damb tota era sua armada, son en aguest costat deth Danubi e auancen entà aciu, entà nosati, entà vos es vòstes notícies.
- Deishetz-vos de badinades, didec seriosa e tristaments eth prince Andrei.

Era naua li resultaue penibla e agradiua ath còp. A penes se'n sabec dera situacion desesperada que se trapaue era armada russa, pensèc que l'auie estat reservada era sòrt de sauvar-la; qu'aquera ère era sua escadença, ère eth sòn Toulon que, d'oficiau desconeishut, lo poirie ennautir peth gran camin dera glòria. En tot enténer a Bilibin calculaue ja se com, de tornada ena armada, amiarie en Conselh de Guèrra era soleta prepausa dabla entà sauvar era armada. E se li fidarie ada eth solet era metuda en marcha deth sòn plan.

- Deishetz-vos de badinades, didec.
- Que non hèsqui badinades, seguic Bilibin. Arren i a mès trist e vertadèr. Aguesti tres senhors vien en pònt solets, entornegen es sòns mocadors blanqui e asseguren que s'a signat er armistici e qu'eri, es mariscaus, vien entà parlar damb eth prince Auersperg. Er oficiau de garda les dèishe passar ena *tete de pont* e li conden un pilèr de gasconades: diden qu'era guèrra s'a acabat, qu'er emperaire Francés va a entrevistar-se damb Bonaparte e qu'eri vòlen veir ath prince Auersperg, eca. Er oficiau mane cercar a Auersperg. Aguesti senhors abracen as oficiaus, hènt trufaries, se sèn enes canons e, mentretant, un batalhon francés s'aprèsse sense èster avertit, lancen ena aigua es saques que contien es explossius e artenh era *tete de pont*. A tot darrèr arribe eth lòctenent generau en persona, eth nòste estimat prince Auersperg, totafèt sedusit pera rapida amistat des mariscaus francesi, tant enludernat pera capa e plumalh de Murat, *qu'il n'y voit que du feu e oublie celui qu'il devait faire sur l'ennemi*.

Maugrat era vivacitat deth discurs, Bilibin non se descuedèc arturar-se un moment dempús d'aguest *mot*, pr'amor de balhar temps tà qu'eth prince ac aprecièsse.

- Eth batalhon francés se cale ena *tete de pont*, claue es canons e eth pònt vie enes sues mans. Mès, çò de mielhor, contunhèc, en tot padegar era sua agitacion per çò der interès deth sòn pròpi raconde, çò de mielhor ei qu'eth sergent plaçat en canon qu'auie de balhar eth senhau d'espetadura, en veir as tropes franceses córrer entath pònt, volie tirar, mès Lannes arturèc era sua man. Aguest sergent, çampar, mès escarrabilhat qu'eth sòn generau, s'apressèc entà Auersperg e li

didec: “Prince, que vos enganhen: es francesi son aquiu delà”. Murat se n’encuedèc qu’era causa ère perduda s’eth sergent seguie parlant. Alavetz, damb estonament simulat (coma un autentic gascon), didec a Auersperg: "Qué s’a passat damb era disciplina austriana, tan famosa en tot eth mon? Com permetetz qu’un inferior vos parle atau?”. *C’est genial. Le prince d’Auersperg se pique d’honneur eth fait mettre le sous-officier aux arrets. Non, mais avouez que c’est charmant toute cette histoire du pont de Thabor. Ce n’est ni betise, ni lacheté…*

- *C’est trahison, peut-etre*, didec eth prince, en tot imaginar-se de forma plan reau es capòtes grises, es herides, eth hum dera povora, es canons e era glòria que lo demoraue.
- *Non plus. Cela met la cour dans de trop mauvais draps*, seguic Bilibin. *Ce n’est trahison, ni lacheté, ni betise; c’est coma en Ulm*…se posèc cercant era expression avienta. *C’est…c’est du Mack. Nous sommes mackés*, acabèc, en tot èster conscient de qué auie tengut un *mot* originau, un *mot* que lèu se repetirie.

Es arrupes que li regauen eth front pendent tot eth raconde se destibèren alavetz de plaser e damb un leugèr arridolet se campèc es ungles.

- A on vatz?, li preguntèc ath prince Andrei, que s’auie lheuat e se filaue de cap tara sua cramba.
- Me’n vau.
- A on?
- Entara armada.
- Mès non pensàuetz demorar-vos dus dies mès?
- Mès ara que me’n vau ath mès córrer.

E eth prince Andrei, dempús auer balhat es ordes entara partida, se retirèc ena sua cramba.

- Estimat amic, li didec Bilibin, en tot arremassar-se damb eth. Que sò pensat en vos. Per qué partitz?

E entà mostrar qu’es sues rason èren indiscutibles, totes es arrupes deth sòn ròstre despareisheren.

Eth prince Andrei guardèc inquisidor ath sòn interlocutor, mès non responec arren.

- Per qué partitz? Plan, qu’ac sai… credetz qu’eth vòste déuer ei incorporar-vos ena armada quan era armada ei en perilh. Ac compreni, *mon cher, c’est de l’heroïsme.*
- Arren d’aquerò, repliquèc eth prince Andrei.
- Mès, vos qu’ètz un filosòf. Siguetz-ne enquiath finau, guardatz es causes dès un aute punt d’enguarda e veiratz qu’eth vòste déuer, peth contrari, s’està en sauvar era vòsta persona. Deishatz aquerò entad aqueri que non servissen entà ua auta causa… Arrés vos a ordenat que entornètz e arrés vos a balhat eth permís entà partir d’aciu. Atau, donc, podetz demorar-vos e vier damb nosati enquia a on

mos amie era nòsta sòrt malerosa. Diden que partim entà Olmutz, qu'ei ua polida ciutat. Que podem vier tranquillaments es dus en mèn coche.

- Pro de trufaries, Bilibin, didec Bolkonski.
- Vos parli francaments e coma un amic. Reflexionem. A on anatz e per qué partitz ara que vos podetz demorar aciu? Que pòden passar dues causes (e eth pos quèr se li curbic d'arrupes): ua, qu'abantes d'arribar ena armada s'age signat era patz; ua auta, era derrota e era vergonha damb tota era armada de Kutuzov.

E Bilibin estirèc es sues arrupes e arric satisfèt, en tot hèr veir era impecabilitat deth sòn dilèma.

- Jo que non sò arrés entà discutir aquerò, repliquèc heredaments eth prince Andrei. E higec mentauments: "Vau a sauvar era armada".
- *Vous etes un heros, mon cher*, didec Bilibin.

XIII

Aquera madeisha net, dempús de dider-se adiu deth ministre dera Guèrra, Bolkonski partic entà incorporar-se ena armada, sense saber ne tansevolhe a on la poirie trapar e cranhent quèir, en camin de Krems, enes mans des francesi.

En Brunn tota era cort hège es maletes e manaue es bagatges pesants entà Olmutz. Près d'Etzelsdorf, eth prince Andrei gessec en camin que per eth se retiraue era armada russa a tota marcha e en màger desorde. Ère tant endrabat de cars qu'ère totafèt impossible seguir entà dauant damb eth coche. Eth prince Andrei demanèc ath cap des cosacs un shivau e a un des sòns òmes coma escota e, ahaimat e alassat, contunhèc era sua marcha, en tot auançar as trens des regiments ara cèrca deth comandant en cap e d'eth sòn coche. Corrien peth camin es mès espauridors rumors sus era sòrt dera armada, e era mina d'aguesta madeisha armada, que hugie en desorde, confirmaue es rumors.

"*Cette armée russe que l'or de l'Anglaterre a transportée des extremités de l'univers, nous allons lui fair eprouver le meme sort (le sort de l'armée d'Ulm)"*, rebrembèc es paraules deth discurs de Bonaparte as sòns soldats quan començaue era campanha, paraules qu'ahiscauen era sua admiracion per eròi geniau, un sentiment d'orgulh herit e era esperança dera glòria.

"E se non auesse mès solucion que morir?, se preguntaue. Que moriram, s'ei de besonh, e ac saberè hèr non pejor qu'es auti".

Eth prince Andrei guardaue damb mensprètz era interminabla cordiòla de veïculs, de cars, de parcs, de pèces d'artilharia, de forgons e mès forgons de tota sòrta que s'auançauen es uns as auti e que, de tres en tres o de quate en quate, s'apilerauen barrant eth pas en lord camin. Pertot, peth darrèr e peth dauant, enquia a on se podie enténer, arribaue un tarrabast d'arròdes, cars, canons e cascos de shivau, esclafits de soriacs, planhs, renecs des soldats, assistents e oficiaus. Se succedien, en andús costats deth camin, shivaus mòrts, espelats e sense espelar, cars esbauçats qu'ath sòn costat, ara demora de qui sap se qué, se seiguien soldats solitaris; d'auti, desseparadi des sues companhies, anauen en revolum entàs bordalats pròches, e tornauen d'eri damb garies, anhèths, èrba seca e saques plies de quauquarren. Enes pujades e baishades era multitud s'apileraue encara mès e ensordie damb eth sòn clamor ininterromput. En.honsadi ena hanga enquias jolhs, es soldats possauen canons e cars; fiulauen es soriacs, s'eslissauen es shivaus, se trincauen es paishons e es sorriscles semblauen esbocinar es pièchs. Es oficiaus que dirigien era retirada passauen entre es cars e a penes s'entenien es sues votzes en miei deth clamor generau; o era expression des sòns ròstres hège a veir que que non auien cap esperança de botar tèrme a tau desorde.

"*Voila la cher* armada ortodòxa", pensèc Bolkonski, en tot rembrembar es paraules de Bilibin.

Desiraue preguntar a quauqu'un d'aqueri òmes a on ère possible trapar ath generau en cap, e damb aguest in, s'apressèc entà un grop de cars. Exactaments ath sòn dauant auançaue un estranh veïcul tirassat per un solet shivau (obra evidenta der engenh popular), que semblaue quauquarren intermèdi entre car, *cabriolet o calesa*. Eth veïcul ère amiat per un soldat e, seiguda jos era capòta, i auie ua hemna estropada en chals. S'apressèc eth prince Andrei e ja ère a mand de preguntar ath soldat, quan era sua atencion siguec tirada pes crits desesperats que balhaue era hemna seiguda en veïcul. Er oficiau qu'anaue ath dauant d'aqueth grop de cars pataquejaue ath soldat qu'amiaue eth car dera hemna per auer sajat d'auançar-se as auti. Eth soriac pataquejaue era cubèrta der estranh veïcul e era hemna sorrisclaue desesperadaments. En veir ath prince Andrei, era hemna pistèc eth cap e, en tot trèir es primes mans deth chal, lo cridèc estornejant-les:

- Ajudant!, senhor ajudant!... En nòm de Diu!... Defenetz-mos!... qué se passarà damb jo?... Que sò era esposa deth mètge deth setau de caçaires… Non mos dèishen passar… Mos auem arreculat, auem perdut as nòsti…
- Te vau a hèr brigalhs! Entà darrèr!, cridaue er oficiau, furiós, ath soldat. Torna entà darrèr damb eth tòn vop!
- Defenetz-mos, senhor ajudant! Com ei possible aquerò?, cridaue era hemna deth mètge.
- Deishatz passar aguest coche. Non vedetz que se tracte d'ua hemna?, didec eth prince Andrei, en tot apressar-se ar oficiau.

Aguest lo guardèc sense contestar, e virant-se de nauèth entath soldat cridèc:

- Tu que vas a crubar!... Entà darrèr!
- Vos digui que les deishetz passar!, tornèc a díder eth prince Andrei sarrant es pòts.
- E tu se qui ès?, se l'acarèc er oficiau embriac de ràbia. Qui ès? Qu'ès tu eth que mane aciu? Qui mane aciu sò jo, non tu, e soslinhaue especiauments eth "tu". Entà darrèr!, li repetic ath soldat. Te vau a hèr brigalhs!

Aguesta expression semblaue que li shautaue ar oficiau.

- Pro que l'a arturat es pès ar ajudantet, comentèc ua votz ena sua esquia.

Eth prince Andrei se n'encuedèc qu'er oficiau ère en aguest paroxisme de furor qu'es òmes non saben ja çò que diden. Vedec qu'era sua intervencion a favor dera hemna deth veïcul anaue a desbocar en aquerò qu'eth mès cranhie en aguest mon, aquerò que se cride *ridicule*, mès eth sòn instint li didie quauquarren desparièr. Abantes qu'er oficiau acabèsse es darrères paraules, eth prince Andrei, damb eth ròstre desfigurat pera ràbia, se l'apressèc en tot blandir eth foet:

- Ajatz era bontat de deishar-la passar!

Er oficiau hec un gèst damb era man e s'aluenhèc ara prèssa.

- Aguesti oficiau der Estat Major qu'an eth tòrt de tot eth desorde, idolèc. Hètz çò que volgatz.

Eth prince Andrei, sense lheuar es uelhs, s'aluenhèc a tot córrer dera hemna, que non deishaue de cridar-lo eth sòn salvador, e en tot repassar damb repugnància es mendre detalhs d'aquera scèna umilianta, galaupèc entath bordalat a on, sivans l'auien dit, se trapaue eth generau en cap.

Un còp arribat, baishèc en un bot damb er in de repausar uns moments, minjar quauquarren e ordenar er ensems de penibles e umiliants pensaments que lo tormentauen; "aquerò qu'ei ua banda de brigands, non ua armada", pensaue, pròche ja ara hièstra dera prumèra casa, quan entenec que lo cridaue ua votz coneishuda.

Se virèc: ena petita hièstra pistaue eth ròstre beròi de Nesvitski que masculhaue quauquarren e lo cridaue estornejant es mans.

- Ep, Bolkonski, Bolkonski! Qu'ei que non m'entenes? Vene, rapid!, cridaue.

Eth prince Andrei entrèc ena casa a on minjauen Nesvitski e un aute ajudant de camp. Se virèren ara prèssa entada eth, preguntant se sabie quauquarren de nau. Enes ròstres d'aqueri òmes, que tan ben coneishie, eth prince Andrei liegec trebolament e inquietud, visible, mès que mès, ena cara abituauments alègra de Nesvitski.

- A on ei eth generau en cap?, preguntèc Bolkonski.
- Aquiu, en aquera casa, responec er ajudant.
- Ei vertat qu'auem capitulat e se signe era patz?, preguntèc Nesvitski.
- Madeish vos pregunti jo. Jo que non sai arren, senon que sò arribat aciu damb granes dificultats.
- Donques, aciu, amic, era causa qu'ei terribla. Me cohèssi colpable: hègem burla de Mack e ara mos estam en ua situacion pejor qu'era sua, didec Nesvitski. Mès, sè-te, minja quauquarren.
- Ara, prince, non traparatz ne coche ne arren; e eth vòste Piotr… Diu se'n sap a on ei!, didec er aute ajudant de camp.
- A on està era Casèrna Generau?
- Qu'èm jadilha en Znaim.
- Donques jo, responec Nesvitski, è cargat tot çò qu'auia de besonh en dus shivaus; que me heren uns basti magnifics. Coma entà húger enquia pes bòsqui de Bohèmia. Aquerò que va mau, amic. Mès, qué te cau? Que deus èster malaut quan tremoles d'aguesta sòrta, preguntèc Nesvitski en encuedar-se'n qu'eth prince Andrei s'estrementie coma s'auesse tocat ua botelha de Leyden.
- Que non me passe arren, responec eth prince Andrei. Auie rebrembat era sua peleja damb er oficiau sus era hemna deth mètge.
- Qué hè aciu eth generau en cap, preguntèc.
- Non compreni arren, didec Nesvitski.

- Donques jo solet compreni ua causa: que tot ei abominable, abominable e abominable, acabèc eth prince Andrei, e gessec entara sala a on se lotjaue eth generau en cap.

En tot deishar entà darrèr eth coche de Kutuzov, es agotadi shivaus dera acompanhada e es cosacs que parlauen en votz nauta entre eri, eth prince Andrei entrèc en lumedar dera *isba* a on, sivans l'auien dit, se trapaue Kutuzov. Plan, qu'ère aquiu, damb eth prince Bagration e Weyrother, eth generau austrian substitut de Schmidt. En lumedar, eth petit Kozlovski ère miei ajulhat dauant d'un escriveire, que, damb es papèrs estenudi sus un barril, escriuie ara prèssa, rebussades es manges der unifòrme. Eth ròstre de Kozlovski hège veir agotament; qu'ère evident que tanpòc eth auie dormit aquera net. Guardèc ath prince Andrei e ne tansevolhe lo saludèc damb eth cap.

- La dusau linha… As escrit?, seguie dictant. Eth regiment de granadèrs de Kiev, eth de Podolsk…
- Excelléncia, que non posqui escriuer tant ara prèssa, didec damb pòc respècte er escriveire, guardant emmaliciat a Kozlovski.

En aqueth instant, darrèr era pòrta, s'entenec era votz maucontenta e excitada de Kutuzov, ara qu'interrompie ua auta votz desconeishuda. Deth timbre d'aqueres votzes, dera negligéncia que l'auie campat Kozlovski, dera manca de respècte der alasat escriveire, dera manère qu'un e un aute s'estauen en solèr tant apròp deth generau en cap, ath cant d'un barril, e enquia des fòrtes arridalhes des cosacs que susvelhauen es shivaus jos es hièstres dera *isba*, eth prince Andrei dedusic que quauquarren important e nefast ère per arribar.

Bolkonski hec persutantes preguntes a Kozlovski.

- De seguit, prince. Qu'ei era orde d'operacions entà Bagration.
- I a capitulacion?
- Que non i a capitulacion. S'an dictat ordes entara batalha.

Eth prince Andrei se filèc de cap ara pòrta que gessien es votzes; mès quan l'anaue a daurir, deishèren de sonar. Se dauric era pòrta e apareishec Kutuzov damb eth sòn nas d'agla e eth sòn gròs ròstre. Eth prince Andrei ère dauant de Kutuzov; mès pera expression deth solet uelh deth generau en cap s'endonviaue qu'es sòns pensaments e preocupacions lo negauen enquia tau punt que ne tansevolhe vedie çò qu'auie ath dauant. Se demorèc guardant ath sòn ajudant de camp, sense arreconeisher-lo.

- Qué, as acabat?, preguntèc a Kozlovski.
- Ara madeish, Excelléncia.

Bagration, joen encara, prim e de mejana estatura, de ròstre fèrm e inexpressiu de tipe orientau, campèc darrèr deth comandant en cap.

- Qu'è er aunor de presentar-me, repetic damb votz pro nauta eth prince Andrei, en tot tier ua envolòpa.

- A, de Viena? Plan ben. Dempús, dempús…

Kutuzov s'endralhèc entara gessuda, seguit de Bagration.

- Plan, prince, adishatz, li didec. Que Crist vos acompanhe. Qu'amiaratz era mia benediccion en aguest ahèr.

E eth ròstre de Kutuzov s'adocic de ressabuda. Es uelhs se l'aumpliren de lèrmes. Damb era man quèrra se hec a vier a Bagration e ena dreta, qu'en era se vedie un anèth, damb un gèst ja abituau hec sus eth, eth senhau dera crotz; dempús l'aufric era gròssa caròla, mès Bagration artenhec punar-lo en còth.

- Que Crist t'acompanhe!, repetic Kutuzov, e se dirigic entath sòn coche. Vene damb jo, li didec a Bolkonski.
- Excelléncia, que voleria èster util aciu, permetetz-me que me demora as ordes deth prince Bagration.
- Puja, ordenèc Kutuzov. E encuedant-se dera trantalhada de Bolkonski, higec: tanben jo è besonh de boni oficiaus.

Pugèren en coche. Seguic un silenci de diuèrses menutes.

- Que i aurà d'autes escadences, comentèc Kutuzov damb perspicàcia senila, coma s'endonvièsse çò que se passaue ena amna de Bolkonski. Se deman torne era dètzau part deth sòn destacament, balharè gràcies a Diu higec coma parlant damb eth madeish.

Eth prince Andrei guardèc a Kutuzov e atau, en ua distància tan cuerta, se fixèc enes conturns des cretes qu'eth generau amiaue enes possi, rebrembe dera bala qu'en Ismail l'auie trauessat eth crani, en tot uedar-li un uelh. "òc, eth qu'auie eth dret a parlar tranquillaments dera pèrta d'aguestes vides", pensèc Bolkonski.

- Qu'ei per aquerò que vos demani que m'envietz damb aguestes tropes, didec.

Kutuzov non responec. Demoraue cogitós, coma desbrembat de tot çò qu'auie dit abantes. Cinc menutes dempús, entre es leugères secodides des ressòrts dera veitura, Kutuzov se virèc entath prince Andrei. En sòn ròstre non restaue deguna tralha d'emocion. Demanèc damb fina ironia detalhs dera sua entrevista damb er Emperaire, de çò que se didie ena Cort sus era accion de Krems e s'interessèc per quauqua amistat femenina comuna.

XIV

Eth prumèr de noveme Kutuzov recebec deth sòn explorador ua informacion qu'era armada as sues ordes se trapaue en ua situacion lèu desesperada. Sivans aguest infòrme, es francesi auien trauessat damb un gran nombre de fòrces eth pònt de Viena e se dirigien entara linha de comunicación de Kutuzov damb es tropes qu'arribauen de Russia. Se Kutuzov se decidie a demorar-se en Krems, es cent cinquanta mil òmes dera armada de Napoleon les bracarien quinsevolh possibilitat de comunicacion e er enemic enrodarie as sòns quaranta mil òmes agotadi, en tot botar-les ena madeisha situacion qu'a Mack en Ulm. Se se decidie a abandonar era linha de comunicacion damb es tropes que venguien de Russia, li calerie penetrar en un parçan sense camins e desconeishut, enes montanhes de Bohèmia, en tot defener-se contra un rivau plan superior en nombre, e deishar de cornèr quinsevolh esperança d'amassar-se damb Buxhowden. Fin finau, se Kutuzov se decidie a arrecular peth camin de Krems entà Olmutz, pr'amor d'amassar-se as tropes que venguien de Russia, se riscaue a que se l'auancèssen es francesi qu'auien trauessat eth pònt de Viena e se veirie obligat a combàter pendent era marcha, damb toti es bagatges e impedimenta, contra ua armada tres còps superiora que l'entornejaue per dus costats.

Kutuzov alistèc çò darrèr.

Es francesi, tau qu'ac anonciauen es exploradors, auien trauessat er arriu en Viena e s'endralhauen ath mès córrer entà Znaim, a mès de cent quilomètres deth camin qu'auie d'arrecular Kutuzov. Arribar en Znaim abantes qu'es francesi qu'ère entàs russi ua grana esperança de sauvacion; deishar qu'es francesi arribèssen abantes equivalie, plan que òc, a botar era armada russa dauant ua vergonha semblabla ara de Ulm, o ath sòn anequeliment generau. Mès auançar-se as francesi damb tota era armada qu'ère impossible. Eth camin des francesi de Viena enquia Znaim qu'ère mès cuert e mielhor qu'eth des russi dès Krems.

Era madeisha net que recebec era notícia Kutuzov ordenèc qu'era avantgarda de Bagration, quate mil soldats, deishèssen eth camin de Krems entà Znaim e cuelhessen eth de Viena entà Znaim, en tot calar-se dirèctaments pes montanhes. Bagration li calie contunhar aguesta marcha sense pòsa, de cap entà Viena e d'esquia entà Znaim; e s'artenhie auançar-se as francesi, li calerie entretier-los çò de mès possible. Kutuzov, dera sua part, damb era majoritat dera armada e era impedimenta, auançarie entà Znaim.

Dempús d'auer hèt en ua net tempestosa, damb soldats ahaimadi e descauci, quaranta cinc quilomètres a trauèrs des montanhes, per terrens sense camins, deishant-se en darrèr un tèrç d'arreculadi, Bagration artenhec Hollbrun, en camin de Viena entà Znaim, ores abantes qu'es francesi, que, dès era capitau austriana, auançauen entath sòn encontre. Kutuzov li calie marchar vint-e-quate ores mès damb es sòns convòis entà arribar en Znaim. Pr'amor de sauvar ara armada, Bagration li calie entretier damb mens de quate mil òmes a totes es fòrces enemigues en Hollbrun. Aguesti soldats russi,

ahaimadi e agotadi, les calie retier pendent vint-e-quate ores era auanç des francesi: causa, plan que òc, impossibla. Mès era capriciosa fortuna hec que çò d'impossible siguesse possible. Era capitada dera estratagèma qu'auie botat en mans des francesi eth pònt de Viena, sense luta, possèc a Murat a sajar d'enganhar dera madeisha manèra a Kutuzov. En trapar-se damb eth grop de Bagration en camin de Znaim, Murat se pensèc qu'aqueth destacament ère tota era armada de Kutuzov. Entà acabar damb un solet còp damb er enemic, decidic demorar era arribada des arreculadi qu'auançauen peth camin de Viena e, atau, proposèc un armistici de tres dies damb era condicion de qué ambdúes armades non auancèssen ne un solet pas. Murat afirmaue qu'auien començat es negociacions de patz e prepausaue er armistici pr'amor d'evitar un inutil vessament de sang. Eth generau austrian, comde Nostitz, qu'ère enes prumères linhes, credec enes paraules der emisari de Murat e hec repè en tot deishar ath descubèrt eth destacament de Bagration. Un aute emisari se dirigic entàs tropes russes amiant era madeisha notícia dera proximitat dera patz e prepausant as tropes russes tres dies d'armistici. Bagration responec que non ère autorizat entà acceptar ne refusar era trèva e envièc ath sòn ajudant de camp entà informar a Kutuzov dera prepausa hèta.

Entà Kutuzov er armistici ère solet un miei de guanhar temps, de perméter un repaus ar espisat destacament de Bagration e d'aprovedir as forgons e a d'auti trens des regiments (qu'eth sòn movement ignorauen es francesi) d'ua jornada mès, aumens, entà Znaim. Era prepausa d'armistici se hège a vier era soleta e inesperada possiblitat de sauvar ara armada. En recéber era notícia, Kutuzov manèc de seguit a Wintzongerode, generau ajudant de camp, entath campament enemic: li calie non solet acceptar er armistici, senon autanplan prepausar condicions de capitulacion; mentretant, Kutuzov envièc as sòns ajudant pr'amor qu'accelerèssen tot çò de possible eth movement des convòis peth camin de Krems entà Znaim; solet er ahaimat e agotat grop de Bagration li calie estar-se immobil dauant der enemic, ueit còps mès fòrt, en tot curbir eth movement des trens des regiments e de tota era armada.

Es previsions de Kutuzov se confirmèren, autant per çò dera capitulacion prepausada (que non obligaue ad arren e podie balhar temps entà que passèsse ua bona part des convòis) coma tanben ena sua conjectura de qué era errança de Murat non se tardarie a desnishar. A penes auec recebut Bonaparte, que se trapaue en Schcenbrunn, a vint-e-cinc quilomètres de Hollbrun, er infòrme de Murat e eth projècte d'armistici e capitulacion, se n'encuedèc dera enganha e escriuec a Murat era següenta carta:

Au prince Murat:

Que non trapi es paraules avientes entà esprimir-vos eth mèn maucontentament. Vos non manatz mès qu'era mia avantgarda, e non auetz poders entà concludir un armistici sense es mies ordes. Que me hètz pèrder eth fruit de tota ua campanha. Trincatz ath mès córrer er armistici e marchatz contra er enemic. Didetz-les qu'eth generau que signèc era capitulacion non auie facultats entà hè'c, e que sonque n'auem un que les age: er Emperaire de Russia.

Quan er emperaire de Russia ratifique aguest convèni, ac harè jo tanben; mès aquerò que non ei senon ua enganha. Auançatz, destruitz ara armada russa… qu'ètz en condicions d'agarrar eth sòn bagatge e era sua artilharia.

*Er ajudant de camp der emperaire de Russia ei un… Es oficiaus que non son arren quan non an podèrs; e aguest non les auie… Es austrians se deishèren enganhar en pa*s *deth pònt de Viena e vos vos deishatz enganhar per un ajudant de camp der Emperaire*.

Er ajudant de camp de Bonaparte correc a tot galaup damb aguesta terribla carta entà Murat. Napoleon, ath còp, sense confiança enes sòns generaus, se metec en marcha damb tota era sua garda entath camp de batalha cranhent que se l'escapèsse era victima qu'auie a man. Es quate mil òmes de Bagration alugauen alègraments huecs, se secauen, se cauhauen, premanien era parva per prumèr còp en tres dies. E degun d'eri sospechaue çò que s'anaue a passar.

XV

Passades es tres dera tarde, eth prince Andrei, qu'auie persutat ena sua demana, arribaue en Grunt e se presentaue a Bagration. Er ajudant de camp de Napoleon encara non auie arribat en destacament de Murat e era batalha ère per començar. En campament de Bagration non se'n sabien arren de çò que se passaue; se parlaue de patz, mès sense creir ena sua possibilitat. Se parlaue dera batalha, qu'eth sòn començament tanpòc se vedie.

Bagration, que coneishie a Bolkonski coma er ajudant de camp preferit e òme de confiança deth generau en cap, lo recebec damb especiau distincion e benvolença. L'expliquèc que probablaments era batalha se liurarie aqueth madeish dia o londeman e lo deishèc liure entà poder demorar-se damb eth, pendent era accion, o ena rèiregarda, entà susvelhar er orde pendent era retirada, "çò que tanben ei plan important".

- Ça que la, me pensi que non serà aué, didec Bagration, coma entà padegar a Bolkonski.

"S'ei un d'aguesti capleugèrs der Estat Major enviat entà recéber ua decoracion, l'ac balharàn madeish ena rèiregarda; e se vò demorar-se damb jo, que se demore… S'ei un oficiau valent, me serà util", pensaue Bagration. Eth prince Andrei non repliquèc arren e demanèc permís entà recórrer era linha e examinar era disposicion des tropes pr'amor de, en cas d'atac, saber a on ère de besonh acodir. Er oficiau de servici, òme de bon pòrt, vestit damb elegància, qu'amiaue un anèth ornat damb un diamant en dit guinhaire e parlaue mau, mès de boni talents, eth francés, s'aufric entà acompanhar ath prince Andrei.

Pertot se vedien oficiaus damb era ròba calada e ròstres ombrius, coma cercant quauquarren, e soldats que se hègen a vier deth bordalat pòrtes, bancs e barralhes.

- Ja ac vedetz, prince; que non podem treir-mos deth dessús ad aguesta gent, didec er oficiau senhalant as soldats. Es caps que son massa fèbles. Guardatz, e li mostraue era tenda d'un cantinèr, aquiu s'amassen e passen eth temps. Aguest maitin les sò hèt enlà a toti, e de nauèth ei plen. Mos i cau apressar, prince, e hèr-les un crit; qu'ei sonque un moment.
- Entrem, minjarè un shinhau de pan e hormatge, didec eth prince Andrei, qu'encara non auie tastat arren.
- Per qué non m'ac auetz dit, prince? Auria compartit damb vos eth pan e era sau.

Descavalguèren e entrèren ena tenda deth cantinèr. Quauqui oficiaus, seigudi enes taules, damb es ròstres alugadi e alassadi, minjauen e beuien.

- Qué signifique aquerò, senhors, didec er oficiau d'Estat Major damb eth ton repotegaire deth que ja a repetit era causa massa viatges. Que non podetz abandonar es vòsti lòcs. Eth prince a ordenat que non i age arrés aciu. E vos,

senhor capitan…, se dirigic a un capitan segon d'artilheria, petit, lord e prim, que, descauç, damb es michons caladi (auie autrejat es sues bòtes ath cantinèr pr'amor de qué les ac sequèsse) se botèc de pès, arrint damb pòca naturalitat. Non vos hè vergonha, capitan Tushin?, seguic er oficiau d'Estat Major. Me pensi que vos, coma artilhèr, auríetz de balhar exemple… e vos, sense bòtes. Qu'ac passaríetz ben, descauç, se sonèsse era alarma! Er mentat arric. Entàs vòsti lòcs, senhors!... toti, toti, higec damb ton autoritari.

Eth prince Andrei arric sense voler, guardant ath capitan segon Tushin, que, sense badar boca, mès tanben arrint, en tot tier-se alternatiuaments en un e en aute pè descauç, guardaue damb es sòns uelhs grani, intelligents e bontadosi, ara ath prince, ara ar oficiau d'Estat Major.

- Es soldats asseguren qu'ei mès comòde anar descauci, didec, arrint timidaments, coma desirant dissimular eth sòn pròpi embarràs damb ua badinada.

Mès encara non auie acabat quan ja se n'encuedèc qu'era sua badinada non queiguie ben e qu'arren auie de graciosa. Alavetz s'aclapèc deth tot.

- Hètz eth favor de retirar-vos, didec er oficiau d'Estat Major, sajant de tier era sua seriositat.

Eth prince Andrei guardèc un còp mès ath petit artilhèr. Qu'auie en eth quauquarren especiau, plan pòc militar e un shinhau comic, mès fòrça atractiu.

Er oficiau d'Estat Major e eth prince Andrei tornèren a montar e s'aluenhèren.

Ena gessuda deth bordalat, dempús de crotzar-se damb soldats e oficiaus de diuèrses armes, vederen ara sua quèrra es fortificacions que se daurien en un terren de tèrragila ròia: es soldats de quauqui batalhons, en manges de camisa, a maugrat deth vent hered, uishinauen coma blanques hormigues; peth darrèr deth tèrraplen, mans invisibles lançauen sense pòsa palades de tèrra ròia. S'apressèren ena fortificacion, l'inspectèren e seguiren entà dauant. Darrèr d'era trapèren quauques dotzèes de soldats que s'alternauen sense pòsa e baishauen ath mès córrer. Que les calec tapoar-se eth nas e botar ath galaup as shivaus pr'amor de húger çò de mès lèu possible d'aquera atmosfèra pestilenta.

- *Voilà l'agrement des camps, monsieur le prince*, didec er oficiau de servici.

Gesseren ena montanha opausada, que d'era ja se vedien es francesi. Eth prince Andrei s'arturèc entà observar.

- Aciu qu'auem ua bateria nòsta, didec er oficiau d'Estat Major, en tot senhalar eth punt mès naut; que la mane aqueth tipe extravagant qu'ère descauç. D'aquiu estant, se ve tot. Anem, prince.
- Vos ac arregraïsqui, mès ara que ja posqui vier solet, didec eth prince Andrei que desiraue desliurar-se der oficiau. Non vos shordetz mès, se vos platz.

S’aluenhèc er oficiau e eth prince Andrei se demorèc solet.

A mida que s’apressaue entar enemic, mès ordenat e alègre ère er aspècte des tropes. Peth maitin auie passat peth dauant de Znaim, a dètz quilomètres des francesi, e ac auie trapat desordenat, aclapat. Tanben en Grunt se podie campar ua cèrta inquietud e temor. Mès ara, coma mès apròp èren es francesi, mès segures semblauen es tropes russes. Es soldats, damb es sues capòtes, èren formadi en files, e eth sergent e eth capitan compdauen as sòns òmes plaçant eth dit en pièch deth darrèr de cada seccion en tot manar-li que lheuèsse eth braç. D’auti soldats, esparjudi per tot er espaci, amiauen armes e hustes entà bastir es sues cabanes; qu’ac hègen entre arridalhes e alègri comentaris; ath cant des fogairons, es uns vestidi e es auti despolhadi, reparauen eth caucèr e es capòtes o secauen camises e michons, en tot apropar-se ath cant des marmites e des codinèrs. En ua companhia eth repaish qu’ère ja prèst e es soldats campauen damb in es humejanti caudèrs, demorant qu’er oficiau, seigut sus un soc dauant dera sua cabana, tastèsse eth *ranxo* qu’eth sergent *furrièr* l’auie hèt a vier en ua escudèla de husta.

En ua auta companhia, mès afortunada pr’amor que non totes auien vodka, es soldats entornejauen a un corporent *furrièr*, gravat de picòta, que, en tot inclinar eth barrilet, vessaue enes tapes des escudèles que l’anauen metent dejós, era racion fixada. Es soldats apressauen damb gòi es pòts, uedauen era tapa e dempús, en tot rinçar-se era boca, se netejauen damb era manja dera capòta e s’aluenhauen alègres deth *furrièr*. En toti es ròstres i auie era madeisha tranquilitat, coma se tot aquerò non se hesse ara vista der enemic e abantes d’ua accion qu’en era miei destacament, aumens, auie de morir, senon en bèth lòc de Russia damb era perspectiua d’un tranquil repaus.

Dempús de recórrer eth regiment de caçaires e es files de granadèrs de Kiev, autrejadi toti as mès pacifics prètzhèts, eth price Andrei, non luenh deth gran barracòt deth comandant deth regiment, que subergessie entre es auti, se trapèc damb ua seccion de granadèrs, qu’ath sòn dauant jadie un òme damb era esquia nuda. Dus soldats lo tenguien e uns auti dus, quilhant es flexibles lates, pataquejauen ritmicaments era sua esquia nuda. Eth castigat cridaue d’ua manèra que non semblaue naturau. Un comandant corporent anaue d’un costat en aute e repetie, sense hèr-ne cabau des crits:

- Qu’ei vergonhós qu’un soldat pane. Eth soldat li cau èster aunèst, nòble e valent, e se pane as sòns companhs, que non a aunor, ei un brigand. Mès! Mès!

E contunhauen es còps des lates flexibles e es crits ponhents. Mès, simuladi.

- Mès! Mès!, didie eth comandant.

Un joen oficiau se hec enlà damb gèst de perplexitat e dolor dauant aquera scèna e se virèc entà Bolkonski damb ua guardada interrogadoira.

Eth prince Andrei, arribat ja enes auançades, seguic ath long dera linha deth front. Es linhes franceses e russes se trapauen pro desseparades a dreta e quèrra, mès ath miei, a on peth maitin sigueren es parlamentaris, ambdús fronts s’apressauen enquiath punt

qu'ère possible distinguir es cares e parlar entre se. Ath delà des soldats qu'ocupauen es sòns lòcs, en un e un aute costat, i auie grops de curiosi que guardauen arridolents ad aqueth enemic tant estranh e rar.

Ja dès prumères ores deth maitin, e maugrat era proïbicion d'apressar-se enes linhes, es oficiaus non se podien desliurar d'aguesti curiosi. Es soldats des auançades, tau eth qu'obsèrve quauquarren originau, ja non se fixauen enes francesi senon que guardauen as grops de curiosi e demorauen engüegius qu'arribèsse era ora deth relèu. Eth prince Andrei se posèc pr'amor de campar ar enemic.

- Guarda, guarda, li didec un soldat a un aute, en tot senhalar a un fusilhèr rus qu'acompanhat d'un oficiau s'apressaue ena linha e parlaue animadaments damb un granadèr francés. Vai, se com parle! Ne tansevolhe eth francés lo podec seguir. A veir, tu, Sidorov!
- Demora, dèisha-me escotar. Qu'ac hè fòrça ben!, declarèc Sidorov, qu'auie fama de parlar plan ben eth francés.

Eth soldat que senhalauen ère Dolojov. L'arreconeishec eth prince Andrei e parèc era aurelha ad açò que didie. Dolojov venguie enes auançades damb eth sòn capitan dès eth flanc quèr, a on ère eth sòn regiment.

- Seguitz, seguitz!, l'encoratjaue eth sòn cap, en tot inclinar-se e sajar de non pèrder ne ua soleta paraula encara que li siguesse incomprensibla.
- Non dèishes de parlar, se te platz! Qué ditz?

Dolojov non responec ath capitan; discutie apassionadaments damb eth granadèr francés. Tractauen, plan que òc, dera campanha. Eth francés confonie as russi damb es austrians e afirmaue qu'es russi s'auien rendut e hugien d'Ulm. Dolojov l'asseguraue qu'es russi jamès s'auien rendut e que, peth contrari, batien as francesi.

- Se mos manen que vos hèm enlà d'aciu, qu'ac haram, didie Dolojov.
- *Qu'est-ce-qu'il chante*?, preguntèc un francés.
- *De l'histoire ancienne*, responec en tot creir que se tractaue de guèrres passades. *L'Empereur va lui faire voir a votre Souvara, comme aux autres…*
- Bonaparte… comencèc a díder Dolojov; mès eth francés l'interrompec.
- Que non i é tau Bonaparte! Qu'ei er Emperaire! *Sacré nom*… cridèc furiós.
- Qu'eth diable se hèsque a vier ath vòstre Emperaire!

E Dolojov higec en rus grossières injúries pròpies d'un soldat. Dempús, quilhant eth sòn fusilh s'aluenhèc d'aquiu.

- Anem-mo'n, Ivan Lukic, li didec ath capitan.
- Que s'explique plan ben en francés, dideren quauqui soldats. Tè, tu, Sidorov.

Sidorov guinhèc un uelh e en tot virar-se de cap as francesi comencèc a lançar ara prèssa ua sòrta d'incomprensibles paraules.

- *Capi, mala, tafa, safi, muter, casca…* didec en tot sajar de qué era sua votz auesse ua entonacion expressiua.
- Ha, ha, ha, ha! Vai! Vai!, arriren es soldats damb tan franca ilaritat qu'era arridalhada trauessèc era linha e contagièc as madeishi francesi, qu'après aquerò, solet restaue, çampar, descargar es armes, volar es cargues e anar-se'n çò de mès lèu possible entà casa.

Mès es fusilhs s'estèren cargadi, es guardadères des cases e des trencades seguiren guardant autant menaçaires coma abantes e es canons, retiradi der armon, èren prèsti a tirar es uns contra es auti.

XVI

Dempús d'auer recorrut tota era linha dès eth flanc dret enquiath quèr, eth prince Andrei pugèc ena bataria que d'era, sivans l'indiquèc er oficiau der Estat Major, se podie veir tot eth futur camp de batalha. Descavalguèc e se posèc ath cant d'un des quate canons, qu'èren en cimalh. Dauant des pèces hège era garda un sentinèla, que se demorèc fèrm en veir ar oficiau; mès, un senhau d'aguest, hec que seguisse eth sòn passèg monotòn e engüegiu. Darrèr des pèces èren es armons e, mès enlà encara, es shivaus e es fogueirons des artilhèrs. Ara quèrra, près deth canon plaçat en extrèm, i auie ua petita cabana recent quilhada que d'era arribauen es votzes animades des oficiaus.

Plan, dès era bataria se podie contemplar lèu era totalitat des linhes russes e ua bona partida des enemigues. Precisaments dauant des canons surgentaue, sus un ticolet, eth pòble de Schoengraben. A drèta e quèrra deth lòc, entre eth hum des fogueirons, se vedie en tres lòcs era majoritat des tropes franceses; çampar, era màger part d'eres s'estauen en madeish bordalat e darrèr era montanha. Mès entara quèrra, entre eth hum, i auie quauquarren semblable a ua bataria, mès, a còp de uelh, non se podie distinguir guaire ben, eth flanc dret rus ère plaçat sus ua nautada pro abrupta que dominaue es posicions franceses e era infantaria russa ère prèsta en çò de mès naut; en extrèm se vedien es dragons. En centre, a on ère era bataria de Tushin, que d'era examinaue eth prince Andrei es posicions, eth penent qu'ère mès leugèr e amiaue dirèctaments en arriuet que desseparaue as russi de Schoengraben. Ara quèrra, es tropes russes èren près deth bòsc, qu'es sòns arbes copauen es fantassins entà hèr lenha. Era linha francesa, mès ampla qu'era russa, permetie supausar qu'es francesi la poirien depassar aisidaments per ambdús costats. Darrèr es linhes russes, un barranc prigond e abrupte dificultaue quinsevolh retirada dera cavalaria e dera artilheria. Eth prince Andrei, emparat en canon, auie trèt eth sòn quadèrn de nòtes e traçaue, entada eth, era disposicion des tropes. En dus lòcs hec diuèrses anotacions a creion, damb era intencion de comunicar-les-ac a Bagration. Pensèc, sustot, concentrar tota era artilheria en centre e dempús hèr qu'era cavalaria arreculèsse entara auta part de barranc. Eth prince Andrei, que tostemp auie estat ath cant deth generau en cap e seguit es movements des masses e es disposicions generaus, en tot tier-se ara descripcion istorica des combats, solet vedie, ena accion que s'apressaue, es linhes generaus des operacions futures. Solet concebie dus grani edarts: "S'er enemic comence er atac peth flanc dret (se didie), eth regiment de granadèrs de Kiev e eth de caçaires de Podolsk les calerà mantier es sues posicions enquia qu'es resèrves deth centre arriben ena sua ajuda. En aguest cas, es dragons poiràn atacar eth flanc e bàter ar enemic. S'er atac se produsís peth centre, plaçaram en aguesta nautada era bataria centrau, e jos era sua proteccion, concentraram eth flanc quèr e arrecularam en forma escalada enquiath barranc".

Dès que s'apressèc ena bataria e s'estèc apuat en canon, entenie de contunh es votzes des oficiaus que parlauen ena cabana, encara qu'es paraules, coma se sòl passar,

s’esguitlessen sense qu’eth cuelhesse eth sòn sens. De pic arribèc eth resson d’ua votz de tons tan coraus que sense encuedar-se’n parèc era aurelha.

- Non, amic, didie aguesta votz agradiua e que li semblèc coneishuda ath prince Andrei. Que jo digui que se siguesse possible saber se qué i a dempús era mòrt, degun de nosati aurie pòur de morir. Qu’ei atau, estimat.

Ua auta votz, mès juvenila, l’interrompec:

- Qu’un age pòur o non, ei madeish, non se pòt evitar.
- Ça que la, tostemp se sent pòur!, interrompec ua votz encara mès energica. Vosati es artilhèrs, be n’ètz de sabents, e n’ètz pr’amor que podetz hèr-vos a vier de tot, vodka e aperitius.

E eth dera votz energica, çampar un oficiau d’infantaria, s’estarnèc d’arrir.

- E totun, que s’a pòur, contunhèc era prumèra votz. Pòur ad açò de desconeishut, qu’ei aquerò. Per mès que diguen qu’era amna vierà en cèu… Pro que sabem que non i a cèu, que tot ei atmosfèra…

De nauèth interrompec era votz energica:

- Plan, donc, convida-mos ath tòn vodka, Tushin.

“A!, qu’ei aguest eth capitan que s’estaue ena cantina sense bòtes”, pensèc eth prince Andrei, en tot arreconéisher damb plaser era votz agradiua deth que filosofaue.

- Aquerò òc que pòt èster, didec Tushin. Mès compréner era vida futura… Non acabèc.

Un fiulet, que se hège cada còp mès rapid e fòrt tau que s’apressaue, crotzèc er aire, e un projectil, coma se non auesse dit tot çò de besonh, s’en.honsèc, près dera cabana en tèrra, en tot hèr-la gemegar damb eth sòn terrible espet. En aguest madeish moment eth petit Tushin, damb era pipa ath cant dera boca, gessec ath mès córrer, eth prumèr de toti, dehòra dera cabana. Eth sòn ròstre bontadós e intelligent, ère un shinhau esblancossit. Darrèr gessec eth dera votz energica, un oficiau d’infantaria de bon pòrt, que correc entara sua companhia cordant-se er unifòrme peth camin.

XVII

Eth prince Andrei, a shivau, se demorèc ena bataria, campant eth hum deth canon qu'auie tirat eth projectil. Es sòns uelhs recorreren eth vast orizon. Vedec qu'es tropes franceses, immobils enquia alavetz, se botjauen ara, e que, ena quèrra, i auie, plan que òc, ua bataria. Eth hum deth tir non s'auie esbugassat encara. Dus cavalièrs francesi, possiblaments dus ajudants de camp, galaupauen pera montanha. Ath pè d'era, seguraments entà arrefortilhar es auançades, marchaue ua petita colomna enemiga claraments visibla. Encara non auie despareishut eth hum deth prumèr tir que ja se vedie un aute hum e s'entenie era dusau canonada. Començaue era batalha. Eth prince Andrei hec repè e se filèc ath galaup peth camin de Grunt ara cèrca deth prince Bagration. Ena sua esquia non deishauen d'entener-se es canonades, cada viatge mès fòrtes e frequentes. Ath dejós, ena part per a on crotzèren es parlamentaris, s'entenie huec de fusilhs.

Lemarrois venguie d'autrejar a Murat era menaçanta carta de Bonaparte, e Murat, avergonhat e damb er in de reparar eth sòn error, auancèc de ressabuda es sues tropes, dès eth centre, pr'amor de depassar es dus flancs, damb era esperança d'estronhar, abantes d'escurir e de qué venguesse er Emperaire, er insignificant destacament qu'auie ath dauant.

"Qu'a començat! Que ja èm en tot combàter!", pensèc eth prince Andrei, sentent qu'era sang li pataquejaue damb fòrça eth sòn còr. "Mès, a on? A on serà eth mèn Toulon?"

Tant que passaue per dauant des companhies, qu'un quart d'ora abantes auie vist as soldats minjant eth sòn repaish e beuent vodka, vedec pertot es madeishi rapids movements, es soldats formauen files e cuelhien es fusilhs; en toti es ròstres ludie era madeisha excitación que sentie eth sòn còr: "Qu'a començat! Èm en tot combàter! Ei terrible e alègre ath còp!", semblaue díder eth ròstre de cada soldat e de cada oficiau.

Abantes d'arribar en paredau en construccion vedec, ara lum d'aqueth brumós dia de tardor, a diuèrsi cavalièrs que se l'apressauen. Eth prumèr d'eri, damb capa de feutre caucasian e casqueta de pèth, montat en shivau blanc e, arreconeishent a Bolkonski lo saludec damb un movement de cap. Seguic damb es uelhs tachadi ath sòn dauant tant qu'eth prince Andrei li hège tarlat de çò qu'auie observat.

Era expression de "a començat, èm en tot combàter" se diboishaue tanben en ròstre bronzat deth prince Bagration; qu'auie es uelhs miei clucadi e trebli, coma se non auesse dormit ben. Eth prince Andrei guardèc aqueth ròstre immobil damb curiosèr inquiet; qu'aurie volut saber s'aqueth òme sentie e pensaue madeish qu'eth, en aqueth moment. "I a quauquarren darrèr d'aguest aspècte immobil?", se demanèc. Eth prince Bagration inclinèc eth cap en senhau d'assentiment ad açò qu'explicaue eth prince Andrei e didec: "plan ben", coma hènt a veir que tot aquerò que li condaue e tot aquerò que se passaue ère precisaments çò qu'eth se demoraue. Eth prince Andrei, alendant per

tòrt dera rapida galaupada, parlaue ara prèssa. Bagration, damb eth sòn accent georgian, ac hège damb extrèma lentor, sajant de manifestar, dilhèu, que non i auie motius entà precipitar-se. Botèc, ça que la, eth sòn shivau ath galaup entara bataria de Tushin. Eth prince Andrei lo seguic damb es oficiaus dera acompanhada: er ajudant personau deth prince, Zherkov, ordenança, er oficiau deth servici der Estat Major, que montaue un magnific polin anglés, e un foncionari civil, un auditor, que, botjat peth curiosèr, auie demanat permís pr'amor d'assistir ena batalha. Er auditor, un senhor gròs, de ròstre tanben gròs, arridalha alègra e ingenua, guardaue ar entorn, balancejant-se sus eth sòn shivau, damb eth sòn abric de camelòt. Montat sus ua sera militara, resultaue estranh entre es unifòrmes des ussars, cosacs e ajudants de camp.

- Ja vedetz, que vò veir ua batalha, didec Zherkov a Bolkonski, en tot senhalar-li ar auditor, e ja li hè mau era boca der estomac.
- Tè, pro de badinades, arric resplendent er auditor, ingenú e maliciós ath còp, coma se se sentesse vantat per èster objècte des badinades de Zherkov o s'esdeguèsse a èster mès estupid de çò qu'en realitat ère.
- *Tres drole, mon monsieur prince*, didec en francés er oficiau de servici der Estat Major. (Rebrembaue qu'eth titol de *prince* se didie en francés d'ua manèra especiau, mès que non endonviaue era formula).

Quan s'apressauen ena bataria de Tushin, ath sòn dauant queiguec un projectil.

- Qué a queigut aquiu?, preguntèc er auditor arrint candidaments.
- Que son galetes franceses, responec Sherkov.
- A!, e damb aquerò aucissen?, preguntèc er auditor. Quina pòur!

Semblaue radiant de gòi. A penes auec prononciat aguestes paraules quan per dusau viatge s'entencec un orrible e inesperat fiulet coma s'eth projectil queiguesse en quauquarren liquid e eth cosac qu'anaue ara dreta, un shinhau darrèr der auditor, s'abausonèc damb era sua cavaladura. Sherkov e er oficiau de servici, en tot doblegar-se sus es sues seres, desvièren es shivaus. Er auditor s'arturèc ath cant deth cosac e lo guardaue damb atentiu curiosèr. Eth cosac qu'ère mòrt, mès eth shivau s'estornejaue encara.

Eth prince Bagration guardèc clucant es uelhs e, en veir era causa de çò que s'auie passat, virèc eth cap damb gèst d'indiferéncia, coma dident: "Non s'ac vau de preocupar-se d'aguestes petiteses". Arturèc eth shivau, damb trait de bon cavalièr, s'inclinèc un shinhau e tirassèc era espada que se l'auie aganchat ena capa. Se tractaue d'ua espada anciana, desparièra des qu'alavetz s'amiauen. Andrei rebrembèc auer entenut que Suvorov, en Italia, auie regalat era sua espada a Bagration, e aguest rembrembe, en aqueth instant, li siguec especiauments agradiu. S'apressèren ena bataria que d'era Bolkonski auie examinat eth camp de batalha.

- Qui mane aguesta companhia?, preguntèc eth prince Bagration a un suboficiau qu'ère ath cant des caishes de municion.

Preguntaue “qui mane aguesta companhia”, mès en realitat çò que preguntaue ère: “Non auetz pòur per aciu?”. Atau ac comprenec eth suboficiau.

- Qu’ei era companhia deth capitan Tushin, Excelléncia, didec er artilhèr, un peuròi plen de pigues.
- Plan, plan, responec Bagration negat enes sòns pensaments; passèc ath long des armons e s’apressèc en canon plaçat en extrèm.

En aqueth moment aguest canon tirèc, ensordint a Bagration e ara sua acompanhada. Entre eth hum se podec veir as artilhèrs que lo possauen damb grani esfòrci entà hèr-lo a vier en sòn lòc. Eth servidor, numèro un, d’amples espatles, que tenguie er escobillon, se placèc ath costat dera arròda damb es cames plan dubèrtes; eth numèro dus, damb es mans tremoloses, metie era carga ena boca deth canon; e un òme cargat d’espatles, eth petit oficiau Tushin, estramuncant en afust dera pèça, auancèc sense veir ath generau e se demorèc guardant, hènt visèra damb era sua man.

- Ahig ues autes dues linhes e vierà just, cridèc damb era sua fina votz, sajant de balhar-li ua galhardia que non hège damb era sua persona. Pèça numèro dus!, higec. Huec, Medvediev!
- Bagration cridèc. Tushin, que damb un movement timid e maladret, saludèc, non coma saluden es militars senon coma benediden es prèires, s’apressèc entath generau, en tot hèr-se a vier tres dits ena visèra. Encara qu’es canons èren destinadi a tirar sus eth talvèg, Tushin curbie de bombes incendiaries eth bordalat de Schoengrabe, d’a on gessien es francesi en grani grops.

Arrés auie ordenat a Tushin entà on, ne damb quini projectils, li calie tirar, mès eth, après auè’c consultat damb eth sergent major Zajarchenko, qu’auie en grana estima, decidic que serie convenent usclar eth bordalat. “Qu’està ben”, didec Bagration coma responsa ar infòrme que l’auie hèt er oficiau; e coma se calculèsse bèra causa, se botèc a examinar tot eth camp de batalha que se li presentaue ath dauant. Es francesi s’apressauen cada viatge mès peth flan dret. Ath pè deth ticolet se trapaue eth regiment de Kiev; en talvèg s’entenie fòrça tirs de fusilh; e plan mès entara dreta, luenh d’a on se trapauen es dragons, un oficiau dera acompanhada senhalèc ath prince ua colomna francesa que depassaue eth flanc rus. Ara quèrra er orizon qu’ère limitat per un bòsc plan pròche, eth prince Bagration dèc ordes as dus batalhons deth centre pr’amor de qué venguessen a arrefortilhar eth flanc dret. Er oficiau dera acompanhada gausèc objectar que se partien es dus batalhons es bataries demorarien ath descubèrt. Eth prince Bagration se virèc e se demorèc guardant-lo en silenci damb es sòns uelhs inexpressius. Ath prince Andrei li semblaue justa e indiscutibla era observacion der oficiau. Mès en aguest instant arribèc er ajudant deth cap deth regiment, apostat en talvèg, damb era notícia de qué enòrmes masses de tropes franceses auançauen pera part baisha e qu’eth regiment, en desorde, se retiraue entàs granadèrs de Kiev. Eth prince Bagration inclinèc eth cap en senhau d’aprobacion e assentiment. Se dirigic, ath pas, entara dreta e envièc entàs dragons un ajudant de camp damb era orde d’atacar as francesi. Mès er ajudant de camp tornèc mieja ora dempús damb era anóncia de qué eth comandant de regiment de

dragons s’auie retirat mès enlà deth barranc, pr’amor qu’es intenses canonades dirigides contra eri li hège a pèrder fòrça òmes inutilaments, per çò qu’auie ordenat as tiradors que desmontèssen e se filèssen de cap ath bòsc.

- Plan ben, didec Bagration.

Tant que s’aluenhaue dera bataria, entara quèrra s’enteneren tanben tirs en bòsc, e coma era distància enquiath flanc quèr ère massa grana tà poder arribar a temps, eth prince Bagration envièc a Zherkov damb er encargue de dider-li ath generau que lo manaue (eth madeish qu'en Braunau presentèc eth regiment a Kutuzov) que se retirèsse çò de mès lèu pòssible darrèr deth barranc, donques qu’era ala dreta non poirie, probablaments, retier ar enemic pendent guaire temps. Tushin e eth batalhon que curbie era sua bataria demorauen desbrembadi. Eth prince Andrei seguie damb atencion es convèrses deth prince Bagration, damb es caps, e es ordes que balhaue. Se demorèc fòrça estonat de qué eth prince non balhèsse en realitat cap orde e de qué solet sagèsse de hèr creir que tot çò que se passaue pera fòrça des circonstàncies, per edart o per iniciatiua des caps subordinadi ada eth, non passaue per orde sua, mès qu’ère tot cossent, aumens, damb es sues pròpies intencions. Gràcies ath tacte que mostraue eth prince Bagration, Bolkonski se n’encuedèc que, a maugrat dera fatalitat des hèts e dera sua independéncia respècte ara volentat deth cap, era sua preséncia artenhie grani resultats. Es oficiaus superiors que s’apressauen entà Bagration damb es ròstres alteradi, entornauen mès sereni; soldats e oficiaus lo saludauen damb alegria; ena sua preséncia cuelhien coratge e, çampar, presumien ath sòn dauant dera sua valentia.

XVIII

Quan eth prince Bagration e era sua acompanhada artenheren eth punt mès naut deth flanc dret comencèren era devarada entà a on s'entenie eth huec de granades, e eth hum de povora non deishaue veir arren. Coma mès s'apressauen en barranc, mendre ère era visibilitat e mès se notaue era proximitat deth vertadèr camp de batalha. Comencèren a trapar herits; dus soldats n'amiauen a un aute, agarrat pes braci, damb era tèsta sagnosa. Escopie e deishaue anar rangolhosi brams. Era bala, que l'auie degut entrar pera boca o peth còth; un aute caminaue solet, damb pas decidit e sense fusilh; se planhie a crits e eth dolor li hège estornejar eth braç, que d'eth gessie fòrça sang sus era sua capòta. En sòn ròstre que i auie mès espant que patiment; venguie d'èster herit. Trauessèren eth camin e se filèren pala enjós per un rapid penent; aquiu jadien quauqui òmes. Se crotzèren damb un grop de soldats; bèth un d'eri non ère herit. Es soldats pujauen damb grana fatiga e, maugrat era preséncia deth generau, seguiren parlant a granes votzes, estornejant fòrça es braci. Dauant, entre eth hum, vederen capòtes grises alinhades e er oficiau, en encuedar-se'n dera preséncia de Bagration, correc, cridant, entàs soldats que pujauen en revolum e les ordenèc que tornèssen. Bagration s'apressèc enes files a on se succedien es tirs, qu'estofauen es votzes de comandament der oficiau. Tot er aire ère negat peth hum dera povora. Es ròstres des soldats, enneridi, semblauen esdegadi. Quauqui uns netejauen es fusilhs damb es gafetes; d'auti lançauen povora e treiguien es cargues dera cartochièra; quauqui uns tirauen. Mès arrés se'n sabie sus qui tirauen; qu'ère impossible veir ar enemic per çò deth hum que cap vent esclarie. Ère soent eth fiulet agradiu e eth bronzinar des projectils. "Qué vò díder aquerò?, pensèc eth prince Andrei en apressar-se entà un grop de soldats. Que non ei ua auançada en orde dubèrt, donques que son apileradi. Non pòt èster un atac pr'amor que non auancen; tanpòc estan formadi, donques que non son en orde."

Eth comandant deth regiment, un vielhet prim, fèble en aparença, de paupetes queigudes que lèu li caperauen era mitat des uelhs senils, balhant ara sua guardada ua cèrta doçor, apressèc eth sòn shivau ath de Bagration e lo recebec corauments, tau qui recep eth patron d'ua casa a un òste estimat. Informèc ath prince qu'es francesi auien lançat era cavalaria sus eth sòn regiment; qu'er atac auie estat refusat, mès qu'era mitat des soldats queigueren mòrts o heridi. Eth comandant didie qu'er atac auie estat refusat, en tot aplicar aguest tèrme militar a tot çò que s'auie passat en sòn regiment; mès, en realitat, eth madeish ignoraue çò que s'auie passat pendent aquera mieja ora enes tropes fidades ada eth, ne podie díder damb seguretat s'er atac auie estat refusat o s'er atac auie esbauçat ath sòn regiment. Sonque sabie que, ara prumeria, projectils e granades auien queigut sus eth sòn regiment e aucit a fòrça òmes; que dempús, quauquarrés cridèc: "Era cavalaria!", e es sòns soldatz auien començat a tirar. Encara tirauen, mès non sus era cavalaria, qu'auie despareishut, senon sus es infants francesi que deth barranc estant tirauen sus es russi. Eth prince Bagration inclinèc eth cap, hènt veir que tot ère tau qu'eth desiraue e supausaue. Se virèc entath sòn ajudant de camp e li dèc ordes entà que hesse baishar dera montanha es dus batalhons deth 6au. de caçaires en veir çò que

venguie de passar pòc abantes. Eth prince Andrei se demorèc impressionat peth cambi costat en ròstre de Bagration: ara exprimie era decision concentrada e erosa der òme que, en un dia caud, a mand de lançar-se ena aigua, cuelh ara prèssa eth darrèr impuls. Que ja non auie era acostumada guardada somnolenta ne es uelhs inexpressius, ne eth gèst simuladaments reflexiu. Es sòns uelhs redons, decididi, uelhs de uhon, guardauen entà dauant damb entosiasme e un shinhau menspredosi sense arturar-se en arren, mès es sòns movements sauvauen era lentor unifòrme d'abantes.

Eth comandant deth regiment supliquèc ath prince Bagration que se hesse enlà d'aqueth lòc massa perilhós. "Vos ac supliqui en nòm de Diu, Excelléncia", didie, e guardaue demanant ajuda a un oficiau dera acompanhada, que sajaue dessepar-se d'eth. "Guardatz!", e li hège notar es bales que de contunh bronzinauen, cantauen e fiulauen per entorn. Parlaue damb era votz suplicanta e repotegaira d'un hustèr quan ve ath patron manejant era destrau: "Nosati que ja i èm acostumadi, mès a vos vos gesseràn duretats enes mans". Parlaue coma s'es bales non lo podessen aucir ada eth e es uelhs miei clucadi higien as sues paraules ua màger persuasion. Er oficiau d'Estat Major higec es sues pròpies exortacions as deth comandant deth regiment, mès eth prince Bagration non responec; se limitèc a ordenar eth cessament deth huec e que deishèssen pas as dus batalhons que ja s'apressauen. Tant que parlaue, un vent inesperat, coma ua man invisibla, arrosseguèc, de dreta a quèrra eth ridèu de hum, en tot deishar desnishat eth barranc e era montanha opausada damb tropes franceses en movement. Toti es uelhs se tachèren alavetz ena colomna francesa qu'auançaue de cap as linhes russes, serpant entre es gessents deth terren. Se podien veir ja es casquetes de pèth des soldats e es unifòrmes des oficiaus; tanben ère visibla era bandèra, qu'ondejaue en aire.

- Marchen ben, comentèc quauquarrés ena seguida de Bagration.

Eth cap dera colomna enemiga baishaue ja entath barranc. Era tustarrada s'auie de dar en aquera part deth penent…

Era rèsta deth regiment rus formèren a tot córrer e se heren enlà entara dreta. Darrèr, daurint-se pas entre es arreculadi, venguien en perfècte orde es dus batalhons deth 6au de caçaires. Non auien artenhut encara eth lòc a on ère Bagration, mès ja s'entenien es caushigades cadenciades, pesantes e fòrtes d'aquera massa d'òmes. Ara quèrra deth flanc quèr, plan près de Bagration, passèc un cap dera companhia, òme de bon pòrt, de ròstre redon e expression estupida e erosa, eth madeish qu'auie gessut precipitadaments dera cabana d'oficiaus. Qu'ère evident qu'en aqueth moment solet pensaue en desfilar bravaments dauant eth sòn cap.

Damb era satisfaccion de bon militar desfilèc marciauments, botjant es musculoses cames coma se nadèsse; se quilhaue sense cap d'esfòrç e aguesta leugeresa lo distinguie deth pesant pas des soldats, qu'auançauen sajant d'ajustar era sua marcha ara deth comandant. Amiaue apegat ena cama eth sabre desgainat (un petit sabre corbat, que se retiraue pòc a ua arma) e guardant ja ath cap, ja as sòns soldats, sense pèrder eth pas, viraue damb agilitat eth sòn vigorós còs, coma concentrant totes es poténcies dera sua amna entà desfilar dauant eth generau en cap damb era màger marcialitat. E sentent

qu'ac hège ben, qu'ère erós. "Un, dus…; un, dus…; un, dus…", semblaue dider-se a cada pas. E ath compàs d'aguesta cadéncia, era massa de soldats, damb eth pes des morralets e es fusilhs, auançaue e, en mercar eth pas, semblaue repetir-se mentauments: "Un, dus…; un, dus…". Un comandant gròs passèc alendant, sense endonviar a mercar eth pas e evitant cada bartàs que trapaue en camin; s'auancèc, corrent, un arreculat, alendant damb fatiga e damb eth temor dera fauta cometuda diboishada ena sua cara. Un projectil de canon, en tot héner er aire damb eth sòn fiulet, passèc peth dessús deth cap deth prince Bagration e era sua acomapanhada e, ath compàs de, "un, dus…; un, dus…", queiguec sus era colomna. "Barratz files!", sorrisclèc damb votz coratjosa eth comandant dera companhia. Es soldats seguiren entà dauant, sajant d'entornejar eth lòc a on auie crebat eth projectil. Un suboficiau decorat damb era crotz de Sant Jòrdi, que s'auie arturat en lòc que restèren es mòrts, s'amassèc ara tropa, cambièc eth pas e, tan lèu ac hec, virèc eth cap emmaliciat. "Un, dus…; un, dus…, semblaue entener-se en aqueth silenci menaçaire sus era cadéncia des pès que pataquejauen ritmicaments era tèrra.

- Bravi, gojats!, sorrisclèc eth prince Bagration.
- A!, la…, ò, ò, ò!, cridèren enes files. Un soldat d'expression ombriua, que desfilaue ena quèrra, guardèc a Bagration coma dident: "Que ja mo'n sabem". Un aute sense virar-se, pr'amor de non pèrder eth pas, tanben cridaue en passar.

Se dèc era orde de parar e de trèir-se es morralets.

Bagration passèc revista as files e baishèc deth shivau. Autregèc es brides a un cosac, se treiguec era capa, estirèc es cames e s'apraièc era casqueta. Era colomna francesa, damb es sòns oficiaus ath dauant, se hec visibla ath pè dera montanha.

- Diu vos age!, cridèc Bagration damb votz decidida e clara.

Pendent un moment se virèc entàs soldats, agitèc leugèraments es braci e damb eth maladret pas deth cavalièr, aparentaments dificultós, auancèc eth prumèr per aqueth terren desparièr. Eth prince Andrei notèc qu'ua fòrça irresistibla lo possaue entà dauant e experimentaue ua felicitat immensa.

Es francesi èren ja apròp. Eth prince Andrei, qu'auançaue ath cant de Bagration, distinguie pro ben es correges, es ròies espatletes e enquia es ròstres des soldats. Vedec pro ben a un vielh oficiau francés que damb es cames calades enes sues garramaches pujaue fatigosaments pera montanha agarrant-se as martassi. Eth prince Bagration non daue naues ordes e, silenciosaments, seguie auançant ath cap des sòns òmes. De ressabuda, en camp francés sonèc un tir, seguit de un aute e un tresau…; es desordenades linhes der enmic se curbiren de hum e comencèren es descargues de fusilh; queigueren quauqui òmes, e entre eri er oficiau de ròstre redon que tant alègre e marciauments desfilaue. En madeish moment que sonèc eth prumèr tir, Bagration se virèc entàs tropes e cridèc. "Òsca!"

Un “òsca” alongat li responec per totes es files. E deishant endarrèr ath prince Bagration e auançant-se es uns as auti, trincada era formacion, mès, plei de coratge e de jòia, es soldats russi se lancèren rapids sus es francesi, qu’es sues files auien demorat descompausades.

XIX

Er atac deth 6au. de caçaires assegurèc era retirada deth flanc dret. En centre, era accion dera desbrembada bataria de Tushin, qu'auie artenhut usclar eth bordalat de Schoengraben, arturèc eth movement des tropes franceses. Es francesi les calèc amortar eth huec, espandit peth vent, e dèren atau temps entà organizar era retirada, amiada peth centre, a trauèrs deth barranc, damb precipitacion e sarabat, encara qu'es tropes se retirauen en orde; mès en flanc quèr, format pes regiments d'infantaria d'Azov e Podolsk e pes ussars de Pavlograd, es armes russes auien estat atacades e depassades pes tropes franceses plan superiores, jos eth comandaments de Lannes, e era sua situacion ère plan critica. Bagration envièc a Zherkov entath generau comandant deth flanc quèr damb era orde d'arrecular de seguit.

Zherkov, sense trèir era man dera visèra, esperonèc airosaments eth shivau e partic ath mès córrer. Mès, pòc dempús d'aluenhar-se de Bagration, l'abandonèren es fòrces, lo neguèc ua pòur invencibla e li siguec impossible auançar entath perilh.

En arribar ena nautada des tropes deth flanc quèr non seguic entà on sonaue era fuselhada, senon que se predèc a cercar ath generau e as comandaments en lòcs que non s'i podien trapar, e plan per açò li siguec impossible comunicar era orde qu'amiaue.

Eth comandament deth flanc quèr li corresponie per antiguitat ath comandant deth regiment que Kutuzov auie passat revista en Braunau e qu'en eth, Dolojov, servie coma simple soldat, mès era punta extrèma deth flanc quèr auie estat encomanada ath cap deth regiment de Pavlograd, a on servie Rostov, çò que costèc un malentendut. Ambdús caps èren desengustadi entre eri, e, tant qu'en flanc dret hège temps que se combatie e es francesi auien començat ja er atac, perdien eth temps en repotegades mutuaus damb eth solet in d'ofensar-se er un ar aute. Autant eth regiment de cavalaria coma eth d'infantaria èren pòc premanidi entara accion. Toti, dès eth soldat enquiath generau, semblauen plan dehòra d'ua batalha que non demorauen e s'entretenguien en ahèrs pro pacifics: es de cavalaria, en balhar eth minjar as bèsties, e es d'infantaria, en bracar lenha.

- Qu'ei superior ara mia gradacion, didec, rogit, eth coronèl aleman d'ussars ar ajudant de camp que li manauen. Que hèsquen çò que volguen, mès jo non posqui sacrificar as mèns ussars. Trompeta! Toca retirada!

Mès era causa se botaue seriosa. Es descargues de fuselhada e es canonades se confonien retronint ena dreta e en centre, e es capòtes franceses des tiraires de Lannes trauessauen era restanca dera mòla e formauen en aute costat, a dus tirs de fusilh. Eth coronèl d'infantaria, damb pas nerviós, s'apressèc ath shivau, montèc e en tot hèr-se de pic plan naut se filèc dret entath comandant deth regiment de Pavlograd. Ambdús caps se trapèren e saludèren corrèctaments, dissimulant era sua colèra.

- Coronèl, vos ac torni a díder; que non posqui deishar era mitat des mèns òmes en bòsc, didec eth generau. Vos prègui, vos prègui, repetic, ocupar era posicion e premanir er atac.
- E jo vos prègui que non vos botètz en çò que non vos impòrte, repliquèc eth coronèl, cada viatge mès enventit. Se siguéssetz vos de cavalaria…
- Que non sò de cavalaria, coronèl; mès que sò un generau rus, entara vòsta coneishença…
- Qu'ac sai plan ben, Excelléncia, cridèc de pic eth coronèl, damb eth ròstre ròi coma era grana, esperonant ath shivau.
- Vietz enes auançades e verificaratz qu'aguesta linha non servís entad arren. Jo non harè esbauçar eth mèn regiment pr'amor de balhar-vos gost.
- Non sabetz se qué didetz, coronèl. Jo que non sò aciu de bon voler e non vos permeti que me digatz aquerò.

Eth generau acceptèc era invitacion deth coronèl entad aqueth torneg de valor; damb eth pièch quilhat e es celhes arroncilhades venguec damb eth, entà inspectar es linhes. Coma se totes es divergéncies anèssen a desparéisher aquiu baish, enes auançades, jos eth huec des descargues. Arribadi enes auançades, diuèrses bales fiulèren sus es sòns caps; es dus caps s'arturèren en silenci.

Que non auie arren entà guardar, pr'amor que dès eth lòc qu'èren abantes s'avertie ja claraments qu'en aqueth terren, entre matarrassi e barrancs, ère impssible que podesse manobrar era cavalaria. E qu'es francesi depassauen era ala quèrra. Eth generau e eth coronèl se guardèren damb mina sevèra e grèu, coma dus pothi que se premanissen entara luta, demorant en vaganaut un indici de covardia deth contrari. Ambdús gesseren airosi dera pròva. Coma que non auien arren entà dider-se e ne er un ne er aute desiraue autrejar ath contrari un pretèxt entà díder que siguec eth prumèr a evitar es bales, aurien estat atau pendent fòrça temps, en tot sajar-se mutuauments eth valor, s'en aguest instant, en bòsc, lèu ena sua esquia, non auessen sonat tirs de fusilh e quauqui crits confusi. Es francesi auien atacat as soldats que recuehien lenha. Es ussars ja non podien arrecular damb era infantaria. Ena quèrra, era retirada ère bracada pes auançades enemigues. Ara, maugrat es dificultats deth terren, les calie atacar entà daurir-se pas.

Er esquadron de Rostov, qu'a apenes aie auut eth temps entà montar enes shivaus, se vedec arturat per enemic. De nauèth, coma en pònt d'Enns, non auie arren entre er esquadron e es francesi; arren, exceptat aquera terrible rega de çò desconeishut e dera pòur, semblable ara frontèra que dessepare as viui des mòrts. Toti sentien aguesta rega e a toti les enquimeraue era madeisha pregunta: poiràn o non poiràn trauessar-la, e com la trauessarien?

Eth coronèl s'apressèc ara sua tropa, responec airós as preguntes des oficiaus e, coma un òme que seguís estacat ara sua idia, dèc ua orde. Arrés didie arren concret, mès en esquadron d'espargec eth rumor d'un atac imminent. Se dèc era orde de formar; dempús s'entenc eth bronit des sabres en èster desgainadi. Mès arrés se botjaue encara. Es tropes

deth flanc quèr, madeish era infantaria qu'es ussars, se n'encuedauen qu'es madeishi caps non sabien se qué hèr e era sua indecision venguec de contagiar as subalterns.

"Coma mès lèu mielhor, coma mès lèu mielhor!", pensaue Rostov, sentent que, fin finau, auie arribat era ora de sajar es agradiues emocions der atac, que d'eres autant n'auie parlat as sòns camarades, es ussars.

- Gojats! Damb era ajuda de Diu!... ressonèc era votz de Denisov. Ath galaup! En marcha!

Ena prumèra hilada ondulèren es grupes des shivaus. *Grachik* tirèc des rendes e eth madeish se metec en marcha.

Ena dreta, Rostov vedie es prumères hilades des ussars e, un shinhau mès endauant, ua franja escura que non podie definir pro ben, mès que li semblaue qu'ère er enemic. S'entenien trets, mès de luenh.

- Galaup long!, ordenèc era votz de comandament. Rostov sentec que *Grachik* arropie es anques e se lançaue ath galaup.

Presentie es movements deth sòn shivau e aquerò l'alegraue cada còp mès. Avertic peth dauant un arbe solitari. Prumèr, aguest arbe li semblèc botat ath miei dera rega qu'eth se pensaue tan terribla. E quan la deishèc en darrèr se n'encuedèc de qué non ère bric terribla, senon que tot se hège cada còp mès alègre e animat. "Ò, com escometerè ath prumèr que trapa!", pensèc Rostov, agarrant era ponhada deth sabre.

- Òsca! Ressonèren es votzes.

"Plan, ara que vengue enes mies mans qui que sigue"!, pensaue Rostov tachant es esperons en *Grachik*, que, a tot galaup, auancèc as auti. Ath dauant ja se vedie ar enemic. De ressabuda, quauquarren coma ua immensa escampa pataquegèc ar esquadron. Rostov quilhèc eth sabre, dispausat a herir, mès en aguest moment eth sodat Nikitenko, que galaupaue dauant, se desseparèc d'eth, e Rostov sentec, coma en un sòn, que seguie corrent damb inusitada rapiditat e, totun, non se botjaue deth lòc qu'ère. Un ussar coneishut, Bandarchuck, se li calèc ath dessús e lo guardèc emmaliciat. Eth shivau de Bandarchuck se hec entath costat e seguic entà dauant.

"Mès se qué me passe? Per qué non auanci? Dilhèu è queigut, dilhèu sò mòrt", se demanèc e responec en un instant Rostov. Qu'ère, solet, ath miei deth camp. En sòrta de shivaus ara carrèra e esquies des ussars non veidie ath sòn entorn que tèrra immobil e es rastolhs. Dejós d'eth surgentau ua sang tèba. "Non, que sò herit e an aucit ath mèn shivau". *Grachick* sagèc quilhar-se sus es sues pautes deth dauant e tornèc a quèir, aganchant era cama deth cavalièr. Gessie era sang deth cap e era prauba bèstia se debatie sense poder-se lheuar. Tanben Rostov volec meter-se de pès, mès tornèc a quèir; era sua bossa de pèth se demorèc aganchada ena sera. Non sabie se a on eren es sòns, ne tanpòc es francesi. Ath sòn entorn que non i auie arrés.

Artenhèc trèir era cama e se lheuèc. “A on ei ara era rega que desseparaue tan claraments as dues armades?”, se preguntaue sense poder responer-se. Quauquarren dolent m’a arribat… e qué me cau hèr en aguesti casi?”, se preguntèc tant que se lheuaue; en aguest moment avertic que quauquarren pesant lo tirassaue deth braç quèr: ère insensible. Li semblaue que non ère sòn.

L’examinèc mès que non i auie tralha de sang. “Ò, aquiu que vie quauquarrés… M’ajudaràn”, pensèc aleugerit, en veir que corrien entada eth diuèrsi òmes. Dauant venguie un soldat uniformat damb un estranh shacò e capòta blua, de cara bronzada e nas d’agla. Darrèr lo seguien uns auti dus e dempús un grop mès nombrós. Un d’eri parlèc en un lengatge estranh, que non ère rus. Entre aqueri òmes, toti damb eth madeish shacò, venguie un ussar rus. Lo tenguien agarrat pes braci; darrèr amiauen ath sòn shivau.

“Solide ei un des nòsti, presoèr… Òc… Tanben a jo me pòden agarrar. Quina gent ei aguesta?”, pensaue Rostov sense creir çò que vedie. Guardaue as francesi que se l’apressauen, e a maugrat qu’ues segontes abantes auançaue pr’amor d’artenher-les e descargar eth sòn sabre sus eri, era sua proximitat li semblaue ara quauquarrem tan terrible que non podie creir as sòns uelhs. “Qui son? Per qué corren atau? Entà aucir-me? A jo, que tant estimen toti?” Rebrembèc er amor de sa mair, dera familha, des amics, e era intencion des enemics, d’aucir-lo, li semblèc impossible. “Dilhèu vien entà aucir-me!” S’estèc mès de dètz segondes immobil sense compréner es circonstàncies que se trapaue. Eth francés deth nas d’agla, eth prumèr deth grop, se trapaue ja tan pròche qu’ère aisit veir era expression deth sòn ròstre. E aqueth ròstre, alugat, estranh, der òme que damb era baioneta calada e tient era alend auançaue sense esfòrç entada eth l’espauric. Treiguec era pistòla e en sòrta de tirar la lancèc contra eth francés e gessec corrent tant qu’es cames l’en volien entàs matarrassi. Que non corrie ara damb aqueth sentiment d’incertitud e desirs de luta qu’experimentaue en pònt de Enns, senon damb eth dera lèbe acaçada pes gossets. Tan solet eth temor pera sua vida joena e erosa aumplie tot eth sòn èsser, sautant aquiu e delà entre es tèrmes damb era rapiditat que corrie quan ena sua mainadesa jogaue ara amagadera, semblaue volar sus eth camp, virant de quan en quan eth sòn ròstre palle, bontadós e juvenil; un caudheired de terror li recorrie eth còs. “Qu’ei mielhor non virar-se entà guardar”, pensèc. Mès en arribar ath cant des arbilhons se virèc un còp mès. Es francesi s’auien demorat entà darrèr e, precisaments en moment que Rostov guardaue, eth qu’amiaue eth grop auie passat deth galaup ath pas e se viraue pr’amor de cridar ues paraules a un aute que lo seguie. Rostov se posèc. “Non, non… ei impossible que me volguen aucir”. Eth braç quèr li seguie pesant coma s’auesse penjada en eth ua carga de trenta quilòs. Non podie vier mès luenh. Eth francés s’arturèc tanben e tirèc. Rostov cluquèc es uelhs e s’ajoquèc. Ua bala darrèr dera auta passèren peth dessús bronzinant. Alavetz, damb un gran esfòrç, Rostov se tenguec eth braç quèr damb era man dreta e correc entàs arbilhons. Entre es arbilhons i auie un grop de fusilhèrs russi.

XX

Es regiments d'infantaria, susprenudi pes enemics, hugien deth bòsc, e es companhies, barrejades es ues damb es autes, arreculauen en gran desorde. Un soldat, cuelhut peth panic, cridèc ua frasa sense sens, mès, terribla ena guèrra: "Qu'èm perdudi!", e era frasa, junhuda a un sentiment de terror, correc per tota era tropa.

- Qu'èm perdudi! Mos an copat era retirada! Èm perdudi!, cridauen es que hugien.

Quan eth cap deth regiment entenec aqueri crits e es tirs des fusilhs, comprenec que quauquarren terrible se passaue en sòn regiment; e era idia de qué eth, oficiau modèl, damb tanti ans de servici sens auer-se hèt creditor de cap repotec podesse èster colpable dauant des sòns superiors de negligéncia o manca d'iniciatiua l'aclapèc de tau manèra que, en tot desbrembar eth aqueth instant ar indomdat coronèl de cavalaria e era prestància que li cau sauvar un generau, e desbrembant totafèt eth perilh e er instint de conservacion, esperonèc ath shivau e galaupèc entàs sòns òmes entre ua ploja de bales que passauen sus eth, sense herir-lo erosaments. Solet desiraue ua causa: saber qué se passaue, ajudar as sòns soldats e corregir, tu per tu, era errança qu'auesse podut cométer, pr'amor de sauvar eth sòn nòm d'oficiau modèl que servie ena armada sense plapa, hège ja vint-e-dus ans.

Esquivant erosaments as francesi, s'apressèc en camp, darrèr deth bòsc per a on corrien es russi, que, sense parar era aurelha as votzes de comandament, baishauen pala enjós. Qu'auie arribat aguesta menuta de trantalhament morau que decidís era sòrt d'ua batalha. Aubedirie aqueth revolum de soldats desordenadi era votz deth sòn cap o dilhèu, en tot virar-se entà guardar-lo, hugirien encara mès luenh? A maugrat des desesperats crits deth generau, abantes tan redoptables entàs soldats, a maugrat deth sòn ròstre rogit, furiós, desgahonat, e dera manèra com agitaue eth sòn sabre, es soldats seguiren corrent, cridant e tirant ar aire, sense aubedir es sues ordes. Aguest trantalhament morau que decidís era sòrt d'ua batalha s'inclinaue, plan que òc, en favor dera pòur.

Eth generau, rangolhós de tant cridar e estofat peth hum dera povora, s'arturèc desesperat. Tot que semblaue perdut. Mès en aqueth instant, es francesi qu'auançauen sus es russi comencèren a arrecular sense causa aparenta, e, en un virament de uelhs, despareisheren des confinhs deth bòsc, en tot deishar pas as tiradors russi. Era companhia de Timojin que, soleta en bòsc, auie mantengut er orde e que, amagada enes henerecles darrèr des arbes, atacaue as francesi de manèra absoludaments imprevista.

Timojin se lancèc contra er enemic damb crits tan sauvatges e damb tau hòla audàcia, armat solet damb eth sòn sabre, qu'es francesi, abantes de remeter-se, lancèren es sues armes e hugeren. Dolojov, que corrie ath cant de Timojin, aucic a un francés e agarrèc deth còth a un oficiau que se rendie. Tornèren es que hugien, se remeteren es batalhons, e es francesi, qu'auien dividit en dus es sues tropes dera ala quèrra, demorèren de

moment refusadi. Es resèrves artenheren amassar-se e es hugitius s'arturèren. Eth cap deth regiment ère ath cant deth pònt damb eth comandant Ekonomov campant eth pas des companhies en retirada, quan se l'apressèc un soldat, tirèc der estriu deth sòn shivau e lèu s'empare en eth. Eth soldat, damb eth cap bendat, amiaue ua capòta de tela blua, mès non auie ne shacó ne morralet; crotzant-li eth pièch, li penjaue ua cartochèra francesa; dera madeisha procedéncia ère era espada d'oficiau que emponhaue. Eth soldat estaue fòrça palle, es sòns uelhs guardauen atrevits ath cap tant qu'es sòns pòts arrien. Encara qu'eth comandant deth regiment ère ocupat en balhar ordes, non podec estar-se'n de guardar ad aqueth soldat.

- Excelléncia, dus trofèus, didec Dolojov, mostrant era espada francesa e era cartochèra. Hi presoèr a un oficiau e arturè ara companhia.

Dolojov alendaue damb fatiga; es sues frases gessien entrebracades.

- Tota era companhia ac pòt testificar. Vos prègui qu'ac tenguetz en compde, Excelléncia!
- Plan ben, plan ben, didec eth cap deth regiment; e se virèc entath comandant Ekonomov.

Mès Dolojov non s'aluenhaue. Se treiguec eth mocador qu'amiaue en cap e mostrèc era sang resseca enes peus.

- Qu'ei ua herida de baioneta. Mès me sò tengut enes files… Rebrembatz-ac, Excelléncia.

Demorèc desbrembada era bataria de Tushin, e solet tath finau dera batalha, coma que contunhauen entenent-se es canonades en centre, eth prince Bagration manèc ar oficiau d'Estat Major de servici e dempús ath prince Andrei pr'amor d'ordenar que retirèssen era bataria çò de mès lèu possible. Es soldats que curbien es canons de Tushin auien estat retiradi en plia batalha. Mès era bataria seguie tirant e non auie queigut en mans des francesi pr'amor qu'er enemic non podie imaginar-se que quate canons, sense cap defensa, auessen era audàcia de tirar. Peth contrari, per çò der energic huec d'aquera bataria, er enemic supausèc qu'aquiu, en centre, s'auien concentrat es principaus fòrces des russi; dus viatges sagèc de conquistar aqueth punt e es dus siguec refusat pera mitralha des quate canons, solitaris en lòc.

Pòc dempús dera marcha de Bagration, Tushin artenhèc ahlamar Schoengraben.

- Va! Com se botgen! Quin hum! Òsca! Usclen! Guaire hum, guaire hum!, comentauen animadaments es artilhèrs.

Toti es canons, sense demorar ordes, tirauen entath lòc der incendi. Es soldats dera bataria cridauen a cada tir: "Òsca! Atau, atau! Mès apròp!... qu'ei fantastic!". Er incendi, ahiscat peth vent, s'estenie rapidaments. Es colomnes franceses, qu'auien

gessut deth bordalat, arreculèren; mès, coma entà resvenjar-se deth còp, er enemic placèc dètz canons ena dreta deth bordalat e comencèc a tirar contra era bataria de Tushin.

Per çò dera alegria mainadenca que desvelhaue en eri era vista der incendi e er entosiasme pera capitada contra es francesi, es artilhèrs russi non se n'encuedèren dera bataria plaçada per enemic, enquia que dus projectils, e ara seguida uns aute quate, queigueren entre es canons de Tushin, aucint a dus shivaus e deishant sense ua cama a un des sirvents. Er entosiasme, un còp desligat, non s'aflaquic per açò, cambièc solet eth sòn caractèr. Es shivaus mòrts sigueren substituidi per d'auti de tir de reserva, se retirèc as heridi e Tushin virèc es sòns quate canons contra es dètz dera bataria francesa. Un oficiau, camarada de Tushin, queiguec mòrt ath començament dera batalha, dètz-e-sèt des quaranta sirvents dera bataria sigueren balhats de baisha, mès es artilhèrs seguien animadi e contenti. Pendent dus còps campèren que dejós, non luenh d'eri, apareishien francesi e lançauen mitralha sus eri.

Eth petit oficiau de movements incèrts e maladrets se viraue de contunh entath sòn assistent, en tot demanar-li *ua auta pipa en recompensa* e, dispersant en aire eth huec, corrie entà dauant pr'amor d'observar as francesi, hènt pantalha damb era sua petita man.

- Dur damb eri, gojats!, cridaue, e eth madeish ajudaue a plaçar en posicion es pèces, empossant es arròdes e destorniant es avitzi.

Entornejat de hum, ensordit pes contunhs trets, que l'estrementien cada viatge, Tushin, sense abandonar era sua pipa, corrie d'un canon en aute, ja anotant, ja compdant es cargues, ja balhant ordes de substituir es shivaus mòrts o heridi; balhaue tostemp es ordes damb era sua votz fina, leugèra e indecisa. Eth sòn ròstre s'animaue cada còp mès. Solet quan bèth un des sòns òmes ère aucit o herit arroncilhaue es celhes e, en tot hèr-se enlà deth queigut, cridaue emmaliciat as soldats, que, coma tostemp, non s'esdegauen entà retirar-lo. Es soldats, ena sua majoritat grani gojats (e, coma se sòl passar entre es artilhèrs, amples d'espatles e dus pams mès nauti qu'eth sòn cap), lo guardauen coma mainatges en ua situacion rambolhosa, e era expression deth ròstre de Tushin se miralhaue tostemp enes sòns.

Eth terrible tapatge, es crits e eth besonh d'èster tostemp atentiu e actiu hègen que Tushin non experimentèsse eth mendre temor; ne tansevolhe pensaue que podien aucir-lo o herir-lo; peth contrari, se sentie cada còp mès content. Li semblaue que s'auie passat ja fòrça temps dès qu'auie vist ar enemic e auie hèt eth prumèr tir, e qu'aqueth petit trocet de tèrra que se trapaue l'ère plan coneishut e familhar. Encara qu'ac rebrembèsse e ac calculèsse tot e hesse tot çò que li calie hèr ath mielhor oficiau en sòn lòc, se trapaue en un estat semblable ath delèri febril o ara embriaguesa.

Eth sarabat ensordidor des pròpis canons e eth bronit e es explossions des projectils enemics, era vista d'aqueri òmes sudadi que se botjauen ara prèssa entre es pèces, era vista dera sang des òmes e des shivaus e es hums que surgentauen dera bataria enemiga

(que darrèr d'eri arribaue eth projectil que queiguie en tèrra, enes òmes, canons, o shivaus), totes aguestes causes diuèrses e terribles heren néisher ena sua ment un mon fabulós que li costaue indobtable plaser en aqueri instants. Ena sua imaginacion es canons der enemic non èren canons, senon pipes, que d'eres un invisible humaire hège gésser espiraus de hum.

- Torna a humar!, se didie Tushin en votz baisha, tant que, dera montanha, gessie ua fumadissa arrossegada peth vent entara quèrra. Ara a demorar eth balon entà entornar-lo-se.
- Mane quauquarren, Excelléncia?, preguntèc eth suboficiau qu'ère ath sòn costat e l'entenec gasulhar entre dents.
- Arren, ua granada… responec.

"Plan, estimada Matveievna", se didie. Ena sua imaginacion, "Matveievna" qu'ère eth gran canon ancian plaçat en un extrèm. Es francesi, ath cant dera sua bataria, li semblauen hormigues. Un artilhèr, de bon pòrt e embriac, eth numèro un deth dusau canon, ère ena sua fantasia er *oncle*; Tushin lo guardaue mès soent qu'as auti e cadun des sòns movements l'alegraue. Eth tapatge des fusilhs ath pè dera montanha, uns viatges fèble e d'auti intens, li semblaue eth ritme d'ua respiracion. Damb atencion concentrada seguie es pauses successiues d'aqueri sons.

"Que ja torne a alendar, alende", didie entada eth.

Se vedie ada eth madeish coma un gigant que damb es dues mans lançau es projectils sus er enemic.

- Tè, Matveievna, maireta, non mos hèsques demorar mau!, didie en tot alunhar-se deth canon, quan sus eth sòn cap entenec ua votz d'autrú, desconeishuda.
- Capitant Tushin! Capitan!

Tushin se virèc espaurit. Qu'ère aqueth oficiau der Estat Major que l'auie hèt enlà dera cantina de Grunt. Lo cridaue damb votz sufocada:

- Vos auètz tornat hòl? Dus viatges vos an ordenat que vos retiretz e vos…

"Que les aurè hèt jo?", pensèc Tushin, campant pauruc ar oficiau.

- Jo… Jo…, didec en votz nauta, en to hèr-se a vier es sòns dits ena visèra. Jo…

Mès eth coronèl non podec acabar era sua frasa. Un projectil queigut enes entorns l'obliguèc a inclinar-se sus eth sòn shivau. Carèc, e quan volec parlar de nauèth, ua auta explossion l'arturèc. Hec repè e s'aluenhèc ath galaup.

- Que se retiren! Que se repleguen toti!, cridèc de luenh.

Es soldats se meteren a arrir. Ara seguida, venguec un ajudant de camp damb era madeisha orde.

Qu’ère eth prince Andrei. Çò de prumèr que vedec en arribar en lòc ocupat pes canons de Tushin siguec un shivau desenganchat damb ua pauta trincada, qu’endilhaue peniblaments ath cant des tiratges des pèces. Era sang li gessie coma d’ua hònt. En miei des armons i auie quauqui cadavres. Mentre s’apressaue, diuèrsi projectils li passèren peth dessús; ua estrementida nerviosa recorrec era sua esquia. Mès sonque pensar que podie auer pòur lo remetec de seguit. “Que non posqui auer pòur”, pensèc; e baishèc en un bot, sense prèssa, entre es canons.

Dèc era orde e non abandonèc era bataria. Qu’auie decidit que se retirèssen es canons ena sua preséncia. Amassa damb Tushin, caminant entre es cadavres e jos eth huec terrible des francesi, se tenguie a dispausar es pèces entara retirada.

- Vos que non ètz coma eth d’abantes; a vengut un coronèl e se n’a tornat ath mès córrer, didec eth suboficiau ath prince Andrei. Que non ètz coma sa Excelléncia.

Eth prince Andrei non parlaue damb Tushin, qu’èren es dus tant ocupadi que, çampar, ne s’auien vist. Dempús d’auer gafonat es dus canons intactes sus es sòns armons, comencèren era baishada (en tot abandonar es autes dues pèces, ja inservibles). Alavetz Bolkonski s’apressèc entà Tushin.

- Plan, entà ua auta, didec sarrant era man der artilhèr.
- Entà ua auta, estimat, responec Tushin. Adishatz, amic mèn!, repetic, e sense saber per qué, es uelhs se l’aupliren de lèrmes.

XXI

Eth vent s'auie padegat. Es bromes neres e baishes, immobilizades sus eth camp de batalha, se confonien en orizon damb eth hum dera povora. Escurie e se hègen mès visibles es resplendors der dus incendis. Amendrien es canonades, mès seguie era intensitat des fusilhades, darrèr e ara dreta, cada viatge mès fòrta e pròcha. Quan Tushin, que non auie cessat d'arténher e auançar a grops de heridi, gessec der airau de huec e arribèc damb es sòns canons a pè deth barranc, se trapèc damb es caps e ajudants de camp, qu'entre eri i auie er oficiau d'Estat Major e Zherkov, enviat dus còps entara bataria de Tushin, sens auer-i arribat ne un solet viatge. Toti, en tot interromper-se es uns as auti, li transmeteren ordes sus çò que li calie hèr e entà on anar, hènt-li observacions e repotecs; Tushin se limitèc a sauvar silenci, pr'amor que cada còp que sajaue parlar, sense saber perqué, li gessien es lèrmes. Atau, carat, seguic entà dauant, en sòn shivau. Encara qu'auie balhat era orde de deishar as heridi, molti seguien ara tropa e demanauen que se les deishèsse pujar sus es canons. Er elegant capitan d'infantaria qu'abantes dera batalha auie gessut ath mès córrer dera cabana de Tushin jadie damb ua bala en vrente, sus eth bastiment de husta de "Matveievna". Ena pòsa, un cabdet d'ussars, fòrça palle, en tot tier-se ua man damb era auta, s'apressèc entà Tushin e li preguèc que lo deishèsse sèir.

- Capitan, per Diu, qu'è ua contusion en braç, didec timidaments. Non posqui caminar… Per Diu!

Qu'ère evidant qu'auie demanat permís mès d'un còp pr'amor d'acomodar-se en quinsevolh lòc e l'ac auien remit. Seguic demanant damb votz timida e trantalhanta.

- Manatz que me permeten pujar, per Diu!
- Deishatz-lo pujar, deishatz-lo, ordenèc Tushin. Esten ua capòta, tè, didec ath sòn soldat preferit. A on ei er oficiau herit?
- Que l'auem retirat. Ère mòrt, responec quauqu'un.
- Deishatz que se sèigue… Sè-te, amic, sè-te. Esten era capòta, Antonov.

Eth cabdet qu'ère Rostov. Damb ua man se tenguie era auta. Ère plan esblancossit e un tremor febril l'agitaue era maishèra inferiora. Lo seigueren sus "Matveievna", eth madeish canon qu'auien retirat er oficiau mòrt. Ena capòta qu'esteneren i auie sang, que taquèc es pantalons e es mans de Rostov.

- Ès herit, amic?, preguntèc Tushin, apressant-se entath canon qu'ère seigut Rostov.
- Qu'ei solet ua contusion.
- Alavetz, d'a on ei era sang des pantalons?
- Qu'ei der oficiau, Excelléncia, responec un artilhèr, netejant era sang damb era sua manja, coma excusant-se dera manca de neteja deth canon.

Damb granes dificultats, e gràcies ara ajuda dera infantaria, auien artenhut pujar pala ensús damb es canons, e quan arribèren en bordalat de Guntersdorf, s'arturèren. Ère tant escur qu'ère impossible distinguir a dètz passi es unifòrmes des soldats. Es fusilhades comencèren a amendrir. De ressabuda, plan près, entara dreta, sonèren de nauèth sorriscles e trets. Ena escurina resplendien es ahlames des armes. Qu'ère eth darrèr atac des francesi, qu'ada eth responeren es soldats plaçadi enes cases deth bordalat. Toti deishèren eth bordalat, mès es canons de Tushin non se podien botjar, e es artilhèrs, eth sòn capitan e eth cabdet d'ussars se guardauen en silenci, ara demora dera sua destinacion. Era fusilhada amendric; d'un carrèr pròche venguec era animada convèrsa de dus soldats.

- Ès sancer, Petrov?, preguntaue un.
- Que l'auem hèta bona, frair. Ara ja non tornaràn mès, responie un aute.
- Non se ve arren! Com s'an fregit entre eri! Vai, quina escurina, frairs! Auem quauquarren entà béuer?

Es francesi auien estat refusadi per darrèr viatge. De nauèth, ena escurina mès absoluda, es canons de Tushin, enquadradi peth confús clamor dera infantaria, se meteren en marcha.

Semblaue que rajaue, ath miei dera escurina, un arriu invisible, fosc, en ua soleta direccion entre mormolhs, votzes e sorrolhs de cascos e arròdes. Entre eth revolum generau, çò que sonaue mès fòrt e clar èren es gemecs e es votzes des heridi: semblauen aumplir era escurina qu'enrodaue ara armada. Es gemecs e era escurina dera net qu'èren ua soleta e madeisha causa. Ath cap d'un moment se produsic ua cèrta agitacion entre era multitud: quauquarrés passèc sus un shivau blanc, seguit dera sua acompanhada, e didec quauquarren en passar.

- Qué a dit? A on ara? Mos cau arturàr? Dèc es gràcies o qué?, sigueren fòrça es preguntes ansioses que se hègen de pertot e era massa umana en movement comencèc a pressionar sus era madeisha (es qu'anauen dauant, çampar, s'auien arturat) e s'espargec eth rumor de qué auien balhat era orde de parar. Toti se posèren de seguit ath miei d'un lord camin.

S'aluguèren fogairons e era convèrsa se hec mès perceptibla. Eth capitan Tushin balhèc es sues ordes ara companhia e manèc que cerquèssen ua pòsta de secors o un mètge entà atier ath cabdet; dempús se seiguec ath cant deth huec premanit en camin pes soldats. Tanben Rostov s'apressèc coma podec en fogairon. Tot eth sòn còs s'estrementie damb tremor febril peth dolor, eth hered e era umiditat. Eth desir de dormir ère irresistible, mès eth torment d'aqueth braç adolorit que non sabie a on botar-lo l'ac empachaue. Ja clucaue es uelhs, ja les tachaue enes ahlames roienques e caudes, ja ena figura acorbaishada e fèbla de Tushin, seigut, ara turca, ath sòn costat. Es grani, intelligents e bontadosi uelhs de Tushin calauen en eth ua guardada pietosa e corau. Se n'encuedaue de qué Tushin lo volie ajudar de tot còr, mès que non auie mejans entà hè'c.

Pertot arribauen rumors de passi e votzes de soldats que passauen sigue a pè, sigue a shivau e s'installauen ar entorn. Eth ressonar d'aguesti passi e votzes, eth chambotadís des shivaus ena hanga, eth crepitar luenhant e pròche dera lenha des fogairons se honien en un solet bronit confús e trantalhant.

Ja non ère coma abantes un arriu invisible enes tenebres, senon un tenebrós mar que s'acomòde encara estrementit après era tormenta. Rostov guardaue e seguie d'aurelha tot çò que passaue ath sòn dauant e enes entorns, sense comprenè'c. Un soldat d'infantaria s'apressèc en fogairon, se seiguec d'agrovat, apropèc es mans en huec e guardèc a Tushin.

- Me permetetz, Excelléncia?, preguntèc. Qu'è perdut era mia companhia; sabi pas a on me trapi. Quin malastre!

Damb eth soldat s'auie apropat un oficiau d'infantaria, qu'amiuae ua caròla bendada, e, en tot dirigir-se a Tushin, li demanèc que hesse botjar un shinhau es canons pr'amor de deishar pas a un car. Darrèr deth cap dera companhia vengueren dus soldats. S'escridassauen herotjaments e se pelejauen en tot sajar de trèir-se er un ar aute ua bòta.

- Òc, encara dideràs que l'as agarrat tu, brigand!, cridaue un damb votz rangolhosa.

Dempús arribèc un soldat esblancossit e prim qu'amiaue eth còth bendat damb un liròt plapat de sang e damb votz emmaliciada exigic aigua as artilhèrs.

- Dilhèu me cau morir coma un gosset?, didec.

Tushin manèc que li hessen a vier aigua. Un moment dempús s'apropèc un soldat de bon umor, demanant huec entàs d'infantaria.

- Un shinhau de huec caudet entara infantaria! Que Diu vos age, paisans! Gràcies peth huec, vo l'entornaram damb revengut, didec en tot hèr-se a seguir ena escurina un tidon alugat.

Quate soldats qu'amiauen un objècte fòrça pesant passèren peth cant deth fogairon. Un d'eri estramunquèc.

- Aguesti diables qu'an deishat socs ath miei deth camin!, idolèc.
- Per qué vo'lo hètz a vier s'ei mòrt?, preguntèc quauqu'un.
- Mau pericle vos quèigue!, e de seguit despareisheren ena escurina.

Tushin li preguntèc en votz baisha a Rostov:

- Vos hè mau?
- Òc, que hè mau.
- Excelléncia, vos cride eth generau, didec un artilhèr apressant-se entà Tushin. Qu'ei aquiu, ena *isba*.
- I vau de seguit.

Tushin se botèc de pès e s'aluenhèc deth fogairon, en tot cordar-se ath còp era capòta.

Non guaire luenh deth fogairon des artilhèrs, ena *isba* premanida entada eth, eth prince Bagration ère seigut en ua taula parada entà sopar, en tot parlar damb quauqui caps d'unitat amassadi damb eth. Aquiu i ère eth vielhet des uelhs miei clucadi, que rosigaue avidaments un uas d'anhèth; eth generau des vint-e-dus ans de servici, ròi ara peth vodka e eth sopar; er oficiau d'Estat Major damb eth sòn polit anèth; Zherkov, que guardaue inquiet a toti, e eth prince Andrei, palle, dambs es pòts sarrats e es uelhs que ludien damb ludentor febrila.

En un cornèr dera *isba* i auie ua bandèra cuelhuda as francesi; er auditor civil de ròstre ingenú paupaue era tela dera bandèra e botjaue eth cap estonat, dilhèu pr'amor que l'interessaue vertadèraments era tela o pr'amor que li resultaue penible, damb era hame que sentie, assistir en un repaish que non i cuelhie part per manca de cubèrt. Un coronèl francés, hèt presoèr pes dragons qu'ère installat en ua *isba* pròcha. Es oficiaus s'acorropauen entà veder-lo. Eth prince Bagration balhèc es gràcies a quauqui caps, demanèc detalhs dera batalha e des pèrtes patides. Eth comandant deth regiment presentat en Braunau informaue ath prince de qué en començar era accion se retirèc deth bòsc, arremassèc as soldats que bracauen lenha, deishèc passar as francesi e les ataquèc damb dus batalhons damb era baioneta calada en tot hèr-les húger.

- Quan me n'encuedé, Excelléncia, de qué eth prumèr batalhon ère derrotat, m'arturè en camin e pensè: "Deisharè que passen aguesti e receberè ar enemic damb huec de granades", e atau ac hi.

Auie desirat autant, eth comandant deth regiment, amiar a tèrme aqueth movement de tropes e se planhie tant de non auer-lo podut realizar que venguec de convencer-se de qué es causes s'auien passat coma eth pensaue; dilhèu auie succedit atau. Qu'ei que se podie discernir, en semblabla confusion e desorde, çò que s'auie hèt e çò que non s'auie hèt?

- Tanben me cau expausar a sa Excelléncia, seguic en tot rebrembar era convèrsa entre Dolojov e Kutuzov, e eth sòn darrèr encontre damb eth degradat, qu'eth soldat degradat Dolojov, dauant es mèns pròpis uelhs, capturèc a un oficiau francés e s'a distinguit particularaments.
- Precisaments en aguest moment, Excelléncia, vedí er atac deth regiment de Pavlograd, intervenguec Zherkov, guardant ath sòn entorn damb inquietud; aqueth dia non auia vist en absolut as ussars e non auíem mès notícies sus eri qu'es entenudes a un oficiau d'infantaria. Se heren a vier dus quadres, Excelléncia.

Quauqui uns arriren dauant es paraules de Zherkov, pensant que, coma tostemp, se tractaue d'ua badinada. Mès en avertir qu'eth sòn raconde contribusie ara glòria des Armes russes e d'aquera jornada, cuelheren de nauèth ua expression grèu, maugrat que molti sabien plan ben qu'era afirmacion de Zherkov ère ua mentida sense cap de fondament. Eth prince Bagration se virèc entar ancian coronèl.

- Vos balhi es gràcies a toti, senhors. Totes es Armes, era infantaria, era cavalaria e era artilheria, s'an comportat eroïcaments. Mès, per qué an demorat abandonadi dus canons en centre?, preguntèc, cercant a quauqu'un damb es uelhs (eth prince Bagration non se referie as canons deth flanc quèr, donques que sabie que, aquiu, ath començament dera accion, sigueren abandonadi toti es canons). Creigui rebrembar que vos demanè investigà'c, didec ar oficiau d'Estat Major de servici.
- Un demorèc esbauçat, repliquèc er oficiau de servici; er aute, que non ac compreni; jo madeish siguí aquiu lèu tot eth temps e balhè es ordes… venguia de partir… Era verat ei qu'era causa estaue lèja, concludic damb modestia.

Bèth un didec qu'eth capitant Tushin ère aciu madeish, en bordalat, e que l'auien manat a cercar.

- Plan que, vos tanben i siguéretz, didec eth prince Bagration a Bolkonski.
- Òc. Non coïncidírem per pòc, responec er oficiau de servici, arrint corauments ath prince Andrei.
- Que non auí eth plaser de veder-vos, responec hereda e secaments eth prince Andrei.

Toti sauvèren silenci. En lumedar campèc Tushin en tot daurir-se pas timidaments peth darrèr des esquies des generaus ena estreta *isba*. Confús, coma tostemp que se trapaue dauant es sòns caps, Tushin non reparèc ena asta dera bandèra e estramunquèc damb era.

Quauqui uns arriren.

- Per qué s'a abandonat un canon?, preguntèc Bagration arroncilhant es celhes, non tant contra eth capitan coma contra es qu'arrien, qu'entre eri subergessie Zherkov.

Ara, dauant eth sòn temible superior, Tushin pensèc per prumèr viatge en orror dera sua fauta e ena vergonha de pèrder dus canons estant, eth, damb vida. Autantes auien estat es sues emocions qu'enquiad aguest instant non auec temps de pensar en aquerò. Es arridalhes des oficiaus lo trebolèren encara mès. Se mantenguie fèrm dauant de Bagatrion, e era maishèra inferior li tremolaue. A penes podec díder:

- Sabi pas… Excelléncia… que non auia pro òmes, Excelléncia.
- Que les podíetz auer cuelhut des tropes de proteccion. Tushin non didec que non i auie tropes de proteccion, encara que siguesse vertat. Se pensaue que, dident aquerò, *comprometie* a bèth aute cap e, en silenci, damb es uelhs tachadi, guardaue a Bagration tau que guarde er escolan as uelhs deth sòn professor quan non sap se qué respóner.

Aqueth silenci s'alonguèc pro. Eth prince Bagration, que, plan que òc, non volie mostrar-se sevèr, non sabie se qué díder e es auti non gausauen intervier ena convèrsa. Eth prince Andrei guardaue a Tushin de reuelh e estornejaue nerviós es dits.

- Excelléncia, gessec Bolkonski damb era sua votz talhanta, vos vos dignèretz enviar-me ena bataria deth capitan Tushin; i anè, plan, e trapè mòrts a dus tèrci des òmes e des chivaus, dus canons estronhadi e cap tropa de proteccion.

Eth prince Bagration e Tushin guardauen ara damb era madeisha fixacion a Bolkonski, que parlaue damb mesura e emocion.

- E se me permetetz, Excelléncia, ua opinion, seguic, diderè qu'era capitada d'aguesta jornada l'ac deuem en grana partida ad aguesta bataria e ara fermetat eroïca deth capitan Tushin e dera sua companhia.

Sense demorar responsa, eth prince Andrei se lheuèc e se hec enlà dera taula. Eth prince Bagration guardèc a Tushin, qu'ère clar que non volie dobtar dera opinion fèrma de Bolkonski e que, ath còp, l'ère de mau her balhar-li absoluda fe, inclinèc eth cap e li didec a Tushin que podie retirar-se.

En prince Andrei gessec darrèr eth capitan.

- Ò, amic, gràcies! Que m'auetz trèt d'un endrabader!, li didec Tushin.

Bolkonski lo guardèc e s'aluenhèc sense badar boda; ère trist, afligit. Tot çò que se passaue ère tant estranh, tan desparièr de çò qu'eth s'auie demorat.

"Qui son? Qué hèn aciu? Qué an de besonh? Quan s'acabarà tot aquerò?, pensaue Rostov, guardant es ombres que s'agitauen ath sòn dauant. Eth dolor en braç se hège cada còp mès agudent. Eth dromilhon lo senhorejaue; cercles ròis dançauen dauant es sòns uelhs; era impression des votzes e des cares e eth sentiment de solitud se confonien damb era sensacion de dolor; qu'èren eri, aguesti soldats heridi e non heridi, es que li sarrauen e retortilhauen es nèrvis, es que cremauen era carn deth sòn braç trincat e dera espatla. Entà desliurar-se d'eri cluquèc es uelhs.

S'esclipsèc pendent un instant, mès en aguestes cuertes menutes de dromilhon vedec en sòmis multitud d'imatges desparières: vedec a sa mair, damb era sua longa man blanca, es primes espatles de Sonia, es uelhs e era arridalha de Natasha; vedec a Denisov, damb era sua grana votz e era sua mostacha, vedec a Telianin e era sua istòria damb eth e Bogdanic. Tota aguesta istòria se honie damb eth soldat dera votz brusca, e, autant aquera coma eth soldat tenguien de contunh eth sòn braç en tot costar-li ua dolor agudenta, lo sarrauen e tirauen d'eth tostemp ena madeisha direccion. Sajaue dessepar-se d'eri, mès ne peth mau de morir artenhie qu'abandonèssen eth sòn braç e era sua espatla. Que non aurie patit tant, estarie ben, se non tirassèssen atau d'eth; mès que l'ère impossible desliurar-se d'eri.

Dauric es uelhs e campèc entà naut. Eth nere vel dera net baishaue lèu enquias madeishes brases deth fogairon. Illuminada peth huec, era nhèu queiguie en povàs menut. Tushin encara non auie tornat. Eth mètge tanpòc apareishie.

Qu’ère solet. Ath sòn dauant, un soldat, totafèt nud, cauhaue ath cant deth fogairon eth sòn còs prim e auriolenc.

“Qu’arrés a besonh de jo, pensèc Rostov. Arrés vie a socorrer-me ne a padegar-me. E en çò de mèn viuia estimat de toti, fòrt, alègre e estimat!”. Alendèc, e damb era alendada gessec des sòns pòts un involentari gemiment.

- Te hè mau quauquarren?, li preguntèc eth soldat, secodint era camisa sus eth huec, e sense demorar responsa, gargalhèc e higec: Guairi n’a queigut aué! Quin espant!

Rostov non escotaue es paraules deth soldat. Guardaue era nhèu que volaue sus eth huec e s’en brembèc der iuèrn rus, dera sua casa tèba e luminosa, deth sòn abric de pèths, es luges rapides, eth sòn còs vigorós, tot er amor e es suenhs dera familha. “Entà qué aurè vengut aciu?”, se preguntaue.

Londeman es francesi non renauiren es atacs e era rèsta deth destacament de Bagration se podec incorporar ena armada de Kutuzov.

TRESAU PART

I

Eth prince Vasili non meditaue es sòns plans. Ne mens encara pensaue hèr mau a d'auti pr'amor d'arténher quauque auantage. Ère, ne mens ne mès, un òme dera nauta societat que, en auer obtengut tostemp capitada en mon, ère avedat a tier-la. Sivans es circonstàncies e es sues relacions damb es auti, combinaue diuèrsi plans e calculs que d'eri ne tansevolhe eth madeish n'auie consciéncia, encara que constitusien tot er interès dera sua vida. Que non se tractaue d'un plan ne de dus, senon de desenats d'eri; bèth un non hège qu'esboçar-se ena sua ment, d'auti aquerien realitat e era rèsta s'anulauen. Per exemple, eth prince Vasili jamès se didie: "Tau personatge a, ara, grana influéncia; me cau conquistar era sua amistat e fidança pr'amor d'arténher, gràcies ada eth, ua ajuda financèra". Ne tanpòc pensaue: "Pierre ei ric, me cau tirassar-lo entà jo, maridar-lo damb era mia hilha e arténher aguest prèst de quaranta mil robles que n'è besonh". Mès, se se trapaue damb eth personatge influent, eth sòn instint precís li suggerie de seguit qu'aguesta persona li podie èster utila, e eth prince Vasili se hège amic der individú en question e ena prumèra escadença avienta, instintiuaments, sense cap de preparacion, lo vantaue, lo tractaue damb familiaritat e li parlaue de çò que l'ère precís.

A Pierre, en Moscòu, que l'auie a man, e trapèc era manèra de hèr-lo nomentar gentilòme de cramba, çò qu'alavetz equivalie ath rang de conselhèr d'Estat, e l'ahisquèc entà que se trasladèsse damb eth en Sant Peterburg e se lotgèsse ena sua casa. Coma se non pensèsse en aquerò, mès damb era absoluda seguretat de qué ère precís, eth prince Vasili hège çò de besonh entà maridar a Pierre damb era sua hilha. S'eth prince Vasili auesse premanit per auança es sòns plans, non aurie podut manifestar-se d'aguesta sòrta tan simpla e familhar en totes es sues relacions damb es persones plaçades per dessús o per dejós d'eth. Quauquarren l'atirassaue tostemp entath mès poderós e eth mès ric, e auie era rara adretia d'alistar er instant oportun entà trèir partit de toti.

Pierre, convertit inesperadaments en un òme plan ric e en comde, après era solitud e despreocupacion de pòc abantes, se vedie ara enquia tau punt ocupat e entornejat de gent que sonque en lhet se podie demorar solet damb eth madeish. Li calie signar documents restacadi damb oficines publiques qu'eth sòn significat non l'auie bric clar, preguntar sus ua e ua auta causa ath sòn prumèr intendent, visitar es sues propietats enes entorns de Moscòu e recéber a un revolum de persones que pòc abantes non volien saber arren, ne tansevolhe, dera sua existéncia e ara se considerarien ofensades e desengustades s'eth nau milionari non les recebesse. Qu'èren gents plan desparières: òmes de negòcis, parents, coneishudi; toti madeish de coraus e ben dispausadi entath joen eretèr. Toti, aquerò ère evident e indiscutible, se mostrauen convençudi des granes qualitats de Pierre. Non paraue d'enténer frases coma: "pera vòsta extremada bontat", "damb eth vòste excellent còr", "ètz vos tan dret, senhor comde…", "s'eth siguesse tant intelligent coma vos", eca; de sòrta que començaue a creir sincèraments ena sua extraordonària bontat e ena sua extraordinària intelligéncia, mès que mès pr'amor que

tostemps, ath laguens deth sòn còr, li semblaue qu'ère, plan, bontadós e intelligent. Autanplan persones abantes malicioses e ostils èren ara, damb eth, doces e coraus. Era màger des princesses, tan seriosa tostemp damb eth sòn long còs e es sòns estirats peus de pipa, entrèc ena cramba de Pierre dempús es funeralhes deth vielh comde. Damb es uelhs baishi e rogint-se en cada moment, li didec que li hège fòrça dò er equivòc qu'auie auut entre eri, e que non se sentie damb eth dret de demanar arren, exceptat eth permís (après eth malastre d'aquera mòrt) d'estar-se quauques setmanes en ua casa que tant estimaue e a on auie hèt tanti sacrificis. En díder aquerò non podec tier-se e s'estarnèc de plorar. Esmoigut per tau evolucion en aquera hemna, hereda coma ua estatua, Pierre li cuelhec era man e li demanèc perdon, sense saber-se'n de qué l'auie de perdonar. A compdar d'aqueth dia, era màger des princesses comencèc a téisher un tapaboques de lan a règues entà Pierre e cambièc totafèt eth sòn anament entada eth.

- Hètz-ac per era, *mon cher*. A patit tant peth vòste defuntat pair!, li didec eth prince Vasili en tot presentar-li un document a favor dera princessa pr'amor que lo signèsse.

Eth prince Vasili auie creigut convenent e de besonh lançar aqueth uas ara princessa (ua orde de pagament de trenta mil robles) pr'amor de qué non se l'acodisse treir era sua participacion en cas dera bossa de cuèr repussat. Pierre signèc, e d'alavetz ençà era princessa li mostrèc encara mès afeccion. Tanben es autes fraies li mostrauen màger afeccion, mès que mès era mès joena e beròia, era deth luèr. Soent botaue a Pierre en situacions incomòdes damb es sues arridalhes e eth sòn trebolament quan lo vedie.

Li semblèc tan naturau a Pierre que toti l'estimèssen e tant antinaturau que quauquarrés non l'estimèsse que non podie dobtar dera sinceritat des persones que l'entornejauen. Ath de là, non li restaue temps entà preguntar-se se èren sincères o ipocrites; jamès auie temps entad arren, non podie gésser d'aqueth estat d'embriaguesa, alègre e tranquil. Se vedie coma eth centre d'un movement generau e important; sabie que tostemp se demoraue quauquarren d'eth e que, se non hège cèrtes causes, aurie desengustat a molti, les privarie de çò que demorauen, mentre que tot se passarie ben se les hesse.

Atau, donc, complie tot çò que li sollicitauen, encara que çò de bon que d'eth se demoraue tostemps restèsse per arribar.

Eth qu'ara prumeria s'ocupèc mès des ahèrs de Pierre e d'eth madeish, siguec eth prince Vasili. Dempús era mòrt deth comde Bezujov se podie díder que non auie deishat dera sua man ath joen. Eth prince Vasili auie er aspècte d'un òme aclapat de trabalh, cansat e rendut, mès que, per pietat, non podie abandonar ar edart deth destin e as influéncies des brigands ad aqueth joen sens defensa hilh deth sòn, *après tout*, amic, e patron d'ua immensa fortuna. Pendent es pòqui dies que s'estèc en Moscòu dempús era mòrt deth comde Bezujov non cessaue de cridar a Pierre o venguie eth madeish ena sua casa e l'indicaue çò que li calie hèr, tostemp damb aqueth ton cansat e segur qu'a cada pas semblaue díder: "*Vous savez que je suis accablé d'affaires et que ce n'est que par pure charité que m'ocuppe de vous, eth puis vous savez bien que ce que je vous propose est la seule chose faisable*."

- Plan, donc, amic mèn, ara fin partim deman, li didec un viatge, clucant es uelhs e pataquejant damb es dits en braç de Pierre, en tot tier un ton coma s'aquerò ère convengut entre es dus de fòrça temps a, e non podie èster de ua auta manèra. Deman partim, vos dèishi lòc en mèn coche. Sò plan content. Aciu çò de mès important que ja ei hèt; e jo auria d'auer tornat hè ja temps. Guardatz se qué è recebut deth cancelhèr… Li parlé de vos, vos an agregat ath còs diplomatic e auetz estat nomentat gentilòme de cramba: ara que se vos daurís era carrèra diplomatica.

A maugrat dera expression de cansament e de seguretat qu'eth price Vasili parlaue, Pierre (qu'auie reflexionat longaments sus eth sòn avier) sagèc de méter quauqua objeccion; mès eth prince lo braquèc damb aquera votz roconanta e abaritonada que semblaue excludir quinsevolh possibilitat d'interrómper es sues paraules, ton que d'eth se servie en quauqui casi d'extrèm besonh de persuasion.

- Mès, estimat, qu'ac hi per jo, m'ac dictaue era mia pròpia consciéncia; que non te cau arregraïr-m'ac. Arrés s'a planhut jamès de qué se l'estimèsse massa; e ath delà, ès liure, ac pòs deishar tot deman madeish… En Sant Peterburg poiràs decidir. E que ja ei ora de qué t'aluenhes un shinhau d'aguesti rebrembes terribles (eth prince Vasili alendèc). Qu'ei aquerò, amic mèn. Eth mèn ajuda de cramba vierà ena tua carròça. A!, m'en desbrembaua!, higec. Ja sabes, estimat, que ta pair e jo auíem uns compdes pendents. Que sò crubat çò de Riazan e me demori damb aquerò; tu que non n'as besonh. Dempús haram es compdes.

Çò qu'eth prince Vasili cridaue "çò de Riazan" èren uns quants milèrs de robles dera renda d'aquera propietat qu'eth s'empochaue.

En Sant Petersburg, madeish qu'en Moscòu, enrodèc a Pierre un ambient de persones coraus e amables. Eth joen comde non podie refusar eth cargue o, mielhor dit, eth titol (donques que non li calie hèr arren) que l'auie artenhut eth prince Vasili; ath delà, Pierre establic tantes coneishences, recebec tantes invitacions, li manquèc tant de temps, que, mès encara qu'en Moscòu, non l'abandonaue era sensacion de trapar-se en centre d'un remolin qu'anonciaue un pròplèu benèster que jamès arribaue.

Des sòns ancians amics celibataris, ne demoraue pòqui en Sant Petersburg. Era Garda ère en campanha; Dolojov auie estat degradat; Anatòl prestaue servici militar en províncies; eth prince Andrei se trapaue en estrangèr. Atau, donc, Pierre non podie passar ja es nets, tau que li shautaue passar-les en passat; ne espacejar de quan en quan es sòns sentiments enes convèrses damb eth sòn amic màger, eth mielhor e mès estimat. Eth temps se l'esguitlaue en sopars e balhs, sustot ena casa deth prince Vasili, en companhia dera gròssa princessa, era sua hemna, e dera plan beròia Elena.

Er anament d'Anna Pavlovna Scherer damb Pierre cambièc coma eth de tota era societat.

Abantes, Pierre sentie de contunh que quinsevolh causa que didesse dauant d'Anna Pavlovna resultaue inconvenenta e inoportuna, e qu'es arguments qu'eth pensaue intelligents quan les pensaue se convertien en vertadères pegaries tan lèu les exprimie en votz nauta, mentre qu'es mès pègues paraules d'Ipolit passauen per originalitats encantadoires. Ara que resultaue *charmant* quinsevolh causa qu'eth didesse, e encara qu'Anna Pavlovna non ac mostrèsse, ère evident qu'ac pensaue atau e se tenguie solet entà non herir era sua modéstia

Ara prumeria der iuèrn de 1805-1806 Pierre recebec er acostumat bilhet d'Anna Pavlovna (ua invitacion de color ròsa) qu'en eth auie hijut: "*Vous trouverez chez moi la belle Helene qu'on non se lasse jamais de voir".*

En liéger aguesta frase, Pierre se n'encuedèc per prumèr viatge de qué, entre eth e Elena, s'auie establit un cèrt ligam arreconeishut pes auti; e aguesta idia, que l'espaurie per çò que semblaue impausar-li ua obligacion qu'eth non volie contrèir, l'agradaue ath còp coma ua suposicion divertida.

Era cauhada en çò d'Anna Pavlovna qu'ère coma era anteriora, damb era diferéncia de qué era nauetat qu'era dauna aufrie as sòns òstes non ère Mortemart, senon un diplomatic vengut de Berlin, coneisheire des mès recents detalhs sus era estança der emperaire Alexandre en Postdam e era indissoluble aliança qu'aquiu auien signat es dus augusti amics, en tot compremeter-se a deféner era causa justa contra er enemic deth gènre uman. Pierre siguec recebut per Anna Pavlovna damb ua nuança de tristor que, plan que òc, se referie ara recenta pèrta patida per eth damb era mòrt de sa pair, eth comde Bezujov (toti se vedien ahiscadi a persuadir a Pierre de qué ère fòrça afligit, pera mòrt d'aqueth pair, qu'a penes auie coneishut). Mès era tristor d'Anna Pavlovna qu'ère semblabla en tot ad aquera que hège ostentacion quan parlaue de Sa Majestat I. Feodorovna. Pierre se sentec fòrça vantat per aquerò. Anna Pavlovna distribuïe en sòn salon es grops damb era sua acostumada abiletat. Eth grop màger (damb eth prince Vasili e es generaus) auie era sòrt de compdar damb eth diplomatic. Un aute ère seigut pròche ara taula deth tè. Pierre auie er in d'amassar-se damb eth prumèr, mès Anna Pavlovna, excitada coma eth cap d'ua armada en camp de batalha, que se l'acodissen milèrs d'idies qu'a penes a temps entà realizar-les, lo toquèc en braç.

- *Attendez, jai des vues sur vous pour ce soir*, guardèc a Elena e arric. *Ma bonne Helena, il faut que vous soyez charitable pour ma pauvre tante, qui a une adoration pour vous. Allez lui tenir compagnie pour dix minutes.* E entà que non s'engüege guaire, eth nòste amable comde non se remirà a seguir-la.

Era beròia Elena se filèc entara tia, mès Anna Pavlovna retenguec encara a Pierre, coma se li calesse balhar es darrères instruccions.

- Vertat qu'ei preciosa?, didec ath comde en tot senhalar-li ara joena, que s'aluenhaue majestuosaments. *Et quelle tenue*! Quin tacte entà ua gojata tan joena, quin temperament mès esplendid! Aquerò que vie deth còr. Erós er òme qu'ada eth apertengue. Damb aguesta hemna, eth marit mens mondan ocuparie

era mès ludenta posicion sociau, vertat? Me shautarie conéisher era vòsta pensada, e en díder aquerò Anna Pavlovna lo deishèc partir.

Pierre, damb absoluda franquesa, auie responut afirmatiuaments ara pregunta d'Anna Pavlovna sus Elena. Se se l'acodie pensar en era, pensaue precisaments ena sua beresa e ena tranquilla e extraordinària capacitat de mostrar-se digna e silenciosa enes salons.

Era tia acuelhec as dus joeni en sòn cornèr, encara que mèsalèu volie amagar era sua adoracion per Elena e exprimir mèsalèu era pòur que sentie per Anna Pavlovna. Guardaue ara sua neboda coma preguntant se qué li calie hèr damb es dus joeni. En retirar-se, Anna Pavlovna toquèc de nauèth damb eth sòn dit eth braç de Pierre e li didec:

- *J'espere que vous ne direz plus qu'on s'ennuie chez moi*, e guardèc a Elena.

Aguesta arric, coma dident que non admetie era possibilitat de qué arrés la vedesse sense sentir-se afogat. Era tia tossic un shinhau, avalèc saliuera e didec en francés qu'ère plan contenta de veir a Elena. Dempús se virèc entà Pierre damb era madeisha salutacion e es madeishes expressions. Pendent era convèrsa, engüegiua e entrebracada, Elena guardèc a Pierre e li hec un arridolet damb aquera polida e clara arridalha que tenguie damb toti. Pierre ère tant avedat ad aguesta arridalha, significaue tan pòc entada eth, qu'a penes li prestèc atencion. Era tia comencèc a parlar dera colleccion de tabaquères deth pair de Pierre, eth comde Bezujov, e mostrèc era sua. Era princessa Elena l'ac demanèc pr'amor de veir eth retrait deth marit dera tia, pintat aquiu.

- Solide deu èster un trabalh de Vinesse, didec Pierre, en tot hèr mencion d'un miniaturista plan coneishut. S'inclinèc sus era taula entà cuélher era tabaquèra, sense deishar d'aurelha era covèrsa que se tenguie ena taula vesia.

S'incorporèc entà virar-se, mès era tia l'estenec era tabaquèra per darrèr madeish dera gojata; s'inclinèc Elena pr'amor de deishar espaci e se virèc arrint. Coma tostemp enes cauhades, amiaue un vestit fòrça descoletat, autant peth dauant coma pera esquia, sivans era mòda dera epòca. Eth sòn pitrau, qu'a Pierre li semblaue tostemp de marme, ère tan près deth joen que sense voler avertic damb es sòns uelhs miòps era viua fascinacion des espatles e còth, tan pròches as sòns pòts que non aurie auut senon inclinar-se un shinhau entà heregar-les. Sentec eth calor deth sòn còs, era flaira deth sòn perhum e eth carrinclar deth corset en cada movement. Non vedie ja aquera beresa de marme que formaue un ensems damb eth vestit de net; vedie e sentie tota era seduccion deth sòn còs, amagat solet peth vestit. E un còp vist atau, que non ac podie veir de ua auta manèra, madeish que non podem quèir ena enganha un còp se mos a explicada.

Elena semblaue dider-li: "Qu'ei que non vo n'auíetz encuedat de çò de beròia que sò? Non sabíetz que sò ua hemna? Plan, donc, sò ua hemna que pòt apertier a quinsevolh, e tanben a vos". E en aqueth moment Pierre sentec qu'Elena non solet podie èster era sua hemna senon que li calie que ne siguesse e que non podie èster de ua auta manèra.

Se'n sabec damb tanta seguretat coma se ja siguesse en autar damb era. Com arribarie? Quan? Ac ignoraue. Tanpòc podie saber s'estarie ben (mèsalèu li semblaue que non), mès n'ère solide fòrça qu'aquerò se passarie.

Pierre baishèc es uelhs e la guardèc de nauèth; que desiraue veder-la d'autrú ada eth, ua beresa tan luenhana coma n'ère abantes cada dia.

Mès que ja non podie èster atau, non podie, madeish qu'un òme qu'ena broma baisha confon un manat de males èrbes damb un arbe, non pòt, quan a vist qu'ei èrba, contunhar credent qu'ei un arbe. La vedie terriblaments pròcha; se sentie ja jos eth sòn poder. Entre es dus que non i auie mès obstacles qu'es botadi pera sua pròpia volentat.

- *Bon, je vous laisse dans votre petit coin; je vois que vous y etes tres bien,* didec era votz d'Anna Pavlovna.

Pierre, en tot sajar de rembrembar s'auie hèt quauquarren inconvenent, campèc ath sòn entorn rogit. Li semblaue que toti sabien, madeish qu'eth, çò que s'auie passat.

Ath cap d'uns moments, quan Pierre s'apressèc en grop gran, Anna Pavlovna li didec:

- *On dit que vous embellisez votre maison de Petersburg*.

(E ère vertat. Er arquitècte l'auie dit qu'ère de besonh hè'c, e Pierre, sense saber perqué, auie començat a restaurar era immensa casa de Sant Petersburg).

- *C'est bien, mais ne demenagez pas de chez les pince Basile. Il est bon d'avoir un ami comme le prince. J'en sais quelque chose. N'est-ce pas*?, e se virèc arrint entath prince Valisi. E vos ètz tan joen; auetz besonh de conselh… Non vos emmaliciètz se tengui es mèns privilègis de vielha.

Carèc, coma hèn tostemp es hemnes que demoren un compliment quan parlen dera sua edat.

- Se vos maridatz, que ja serà ua auta causa.

E amassèc ambdús en ua guardada. Pierre non guardaue a Elena, ne era ada eth; ça que la, la sentie terriblaments pròcha. Gasulhèc Pierre ues paraules e se rogic.

Ja en casa, se tardèc a agarrar eth sòn, pensant en tot aquerò que l'auie arribat. Mès, qué l'auie arribat? Arren. Solet comprenie qu'ua hemna, que coneishie dès era mainadesa, que d'era auie dit sense cap entosiasme: "òc, ei beròia", quan es auti ponderauen era sua beresa, li podie ara apertie.

"Mès qu'ei estupida, jo madeish è dit qu'ère estupida, pensaue. Que i a quauquarren de pervèrs e de enebit en aguest sentiment qu'a desvelhat en jo. È entenut a díder que sa frair Anatol ère encamardat d'era, e era d'eth, tota ua istòria, e plan per aquerò les a calut aluenhar a Anatol. Ipolit ei frair sòn…, sa pair ei eth prince Vasili… Aquerò que non està ben". E tant que rasonaue atau (rasonaments que demorauen incomplets) arrie, e autanplant arreconeishent qu'ath prumèr rasonament se'n podie híger d'auti, pensaue

ath còp ena mediocritat d'Elena, que soniaue que podie èster era sua hemna, qu'arribarie a encamardar-se d'eth e èster desparièra dera qu'eth coneishie, e que tot aquerò qu'auie pensat e entenut ère faus. E un còp mès vedie non ara hilha deth prince Vasili, senon tot eth sòn còs caperat solet peth vestit gris. "Mès, per qué enquia ara non auia pensat en aquerò?" E ara seguida se didie qu'aquerò ère impossible, qu'aguest maridatge estarie mau, que serie quauquarren contra natura e desaunèst. Rebrembaue es paraules d'Elena, es sues guardades, atau coma es paraules e guardades d'aqueri que les auien vist amassa; es d'Anna Pavlovna, quan li parlaue dera sua casa, e milenats d'allusions deth prince Vasili e de d'auti. Se sentec orrificat, non ère ja obligat a amiar a tèrme un acte reprochable que non auie de hèr? Mès, tant que repetie taus reflexions, en aute cornèr dera sua amna surgentaue era imatge d'Elena damb tota era sua femenina beresa.

II

En noveme de 1805 eth prince Vasili li calec gésser de viatge d'inspeccion en quate províncies. S'auie procurat aguesta comission pr'amor de visitar, ath còp, es sues propietats en estat roïnós e pr'amor de vier damb eth sòn hilh Anatol (que recuelherie ena ciutat a on ère de garnison) entara casa deth prince Nikolai Andreievic Bolkonski entà maridar-lo damb era hilha d'aqueth vielh tant amonedat. Mès abantes de gésser, eth prince Vasili volie decidir çò de Pierre. Qu'ère vertat qu'enes darrèri tempsi se passaue Pierre ores sanceres ena casa deth prince Vasili (a on se lotjaue), e dauant d'Elena se mostraue risible, trebolat e estupid tau que correspon a un encamardat. Mès encara non auie hèt era demana.

"*Tout ça est bel et bon, mais il faut que ça finisse*", se didec un maitin eth prince Vasili damb un trist alend, convençut de qué Pierre, que tant obligat l'ère, non actuaue pro ben en aguest ahèr. "Era joenesa…, era irreflexion… Que Diu l'age!, pensaue eth prince Vasili, erós de senter-se tan bontadós. *Mais il faut que ça finisse*. Deman passat, aniversari d'Elena, convidarè a uns quants amics, e se non compren se qué li cau hèr, ac harè jo. Òc; qu'ei causa mia. Jo que sò eth pair."

Auie passat un mes e miei dès era cauhada d'Anna Pavlovna e dès era agitada net d'insomni quan decidic qu'eth maridatge damb Elena serie un malastre, per çò que li calie evitar-la e partir; Pierre, dempús d'aguesta decision, non auie deishat encara era casa deth prince Vasili e sentie damb crebacòr que, dauant es uelhs de toti, cada dia s'estacaue mès a Elena; que non podie pensar en era coma abantes e que ne tansevolhe podie desseparar-se d'era; que serie quauquarren terrible, mès li calie estacar era sua sòrt ara d'era. Dilhèu aurie podut tier-se aluenhat, mès que non passaue un dia sense qu'eth prince Vasili (qu'ena sua casa èren, normauments, pro rares es hèstes) non endonvièsse quauqua cauhada qu'ada era li calie assistir Pierre, se non volie frustrar eth plaser de toti e decéber es sues esperances. Eth prince Vasili, enes pòqui moments que se trapaue en casa, quan passaue ath cant de Pierre li sarraue era man, tirassant-la de cap a baish, l'aufrie era caròla arrasada e arropida entà que li balhèsse un punet e didie "entà deman", "vierè entara ora de sopar, donques que se non, jamès te veigui", "me demori per tu", eca. Mès encara qu'eth prince Vasili se demoraue per eth (sivans didie), a penes li dirigie dues paraules. Pierre non auie coratge de frustrar es sues esperances. Cada dia se didie çò de madeish: "Ei de besonh que la comprena e sapia se com ei. M'enganhaua abantes, o m'enganhi ara? Non, que non ei ua estupida; ei ua magnifica gojata, pensaue; jamès s'enganhe ne ditz pegaries; parle pòc e tot çò que ditz ei clar e simple. Plan per açò non ei estupida; jamès s'a trebolat ne se trebole. Que non ei, donc, ua mala hemna!". Fòrça viatges començaue a parlar damb era, en tot amuishar-li es sòns pensaments, e tostemp Elena li responie o damb ua rason brèu e oportuna, hènt veir qu'aquerò non l'interessaue, o damb un silenciós arridolet e ua guardada que mostrauen a Pierre, mès que quinsevolh auta causa, era sua superioritat. Era qu'auie rason en jutjar coma mainadencs toti es rasonaments en comparèr damb aguest arridolet.

Li parlaue tostemp damb un arridolet alègre, confiat, que se dirigie tan solet ada eth; auie en eth quauquarren mès significatiu qu'en arridolet estereotipat qu'ornaue normauments eth sòn ròstre. Pierre se'n sabie que toti demorauen d'eth ua paraula, un pas mès enlà de cèrt limit; e sabie tanben que, lèu o tard, li calerie hè'c. Mès un terror incomprensible l'aclapaue dauant era idia d'aqueth pas terrible. Mil viatges, pendent aqueth mes e miei que se sentie arrossegat entar abisme qu'autant cranhie, s'auie dit: "Mès se qué ei aquerò? Me cau auer decision!... Dilhèu non n'è?".

Volie decidir-se, mès sentie, orrificat, qu'en aguesta escadença li mancaue tota era energia qu'eth ère conscient de tier e que tenguie de hèt. Pierre qu'ère un d'aguesti òmes que sonque se senten segurs quan an blossa era consciéncia; e dès eth dia qu'experimentèc aqueth desir, tant qu'examinaue era tabaquèra ena casa d'Anna Pavlovna, un inconscient sentiment de colpa paralisaue en eth quinsevolh decision.

Eth dia dera onomastica d'Elena eth prince Vasili convidèc a un redusit nombre de persones, es mès intimes, coma didie era princessa: parents e amics. A toti les auie hèt a compréner qu'aqueth dia se decidirie era sòrt d'aquera que se hestejaue. Es convidadi s'auien seigut ena taula. Era princessa Kuraguina, hemna gròssa e corporenta, beròia en d'auti tempsi, presidie era taula. Ath cant sòn se seiguien es persones mès importantes: un ancian generau damb era sua esposa e Anna Pavlovna Scherer. Tath finau dera taula s'auien plaçat es joeni, es familhars e es convidadi de mendre categoria. Pierre e Elena èren amassa. Eth prince Vasili non sopaue; d'excellent umor passejaue ath torn dera taula, s'apressaue autant entà un coma entà un aute convidat e a toti les didie ua paraula amabla e superficiau, exceptat d'Elena e Pierre, que semblaue que non les vedesse. Eth patron dera casa animaue a toti; es candèles usclauen luminoses, ludien er argent e eth cristau; es vestits de net des senhores e er aur e er argent des insignes militares reludien ena lum. Ath torn dera taula se botjauen es liurèes ròies des sirvents. Eth sorrolh de guinhauets, veires e sietes se junhie ath rumor d'ua animada convèrsa. En un extrèm dera taula, un ancian camarlenc juraue amor apassionat a ua vielha barona, qu'arrie en entener-lo. En aute se parlaue deth fracàs de cèrta Maria Viktorovna. En centre, eth prince Vasili auie concentrat era atencion de diuèrsi audidors. Damb ua burlèsca arridalha condaue as senhores era darrèra session, deth dimèrcles, en Conselh d'Estat, pendent era quau eth nau governador de Sant Petersburg, eth generau Serguei Kuzmic Vaizmitinov, auie liejut er alavetz famós escrit der emperaire Alexandre Pavlovic, manat dera armada d'operacions: eth Tsar didie que de pertot l'arribauen naues dera devocion deth pòble e qu'era declaracion de Sant Petersburg l'auie shautat especiauments, que se sentie capinaut de trapar-se ath cap d'ua nacion atau e que tostemp sajarie èster digne d'era. Eth document començaue damb es paraues: "Serguei Kuzmic: de pertot m'arriben naues…."

- E ei cèrt que non passèc de "Serguei Kuzmic"?, preguntèc ua senhora.
- Tau qu'ac entenetz: ne ua soleta letra mès, responec arrint eth prince Vasili. "Serguei Kuzmic… de pertot. De pertot Serguei Kuzmic"… Eth praube Viazmitinov non podec passar d'aquiu. Diuèrsi còps comencèc a liéger, mès tanlèu didie "Serguei" somicaue; seguie: "Kuzmic…" e li surgentauen es lèrmes,

e en arribar en “de pertot” l’estofauen es somics, sense que podesse contunhar. Treiguie eth mocador e tornaue a liéger “Serguei Kuzmic”, e “de pertot”, e tornada enes lèrmes; enquia e tot l’aueren de demanar a un aute que liegesse er escrit.

- Kuzmic… de pertot… e lèrmes, repetic quauquarrés arrint.
- Non sigatz dolents, didec Anna Pavlovna, menaçant damb eth dit der aute costat estant dera taula; *c’est un si brave et excellent homme, notre bon Viazmitinov…*

Toti arrien de boni talents; enes lòcs d’aunor regnaue ua alegria generau, toti se trapauen ahiscadi pes influéncies mès diuèrses. Solet Pierre e Elena s’estauen silenciosi lèu en extrèm dera taula. Enes sues cares ludie un arridolet radiant, qu’arren auie a veir damb Serguei Kuzmic, arridolet de pudor pes sòns sentiments. A maugrat de totes aqueres paraules, arridalhes e badinades, e per mès qu’escometèssen damb apetit eth vin deth Rhin, era carn sautejada, eth glacet e evitèssen guardar ara joena parelha, per plan que sagèssen de mostrar indiferéncia e desinterès, es guardades qu’a viatges les lançauen venguien a verificar qu’era anecdòta sus Serguei Kuzmic, es arridalhes e era parva èren coma un pretèxt, e que tota era atencion d’aquera gent ère concentrada tan solet en Pierre e Elena. Eth prince Vasili imitaue es somics de Serguei Kuzmic e, ath còp, lançaue rapides guardades ara sua hilha; e, tant qu’arrie, era expression deth sòn ròstre semblaue díder: “Vai, vai, aquerò que va ben; aué se decidirà tot”. Anna Pavlovna menaçaue per çò de *notre bon* Viazmitinov, e enes sòns uelhs, qu’en aqueth moment venguien de lançar-li ua guardada furtiva a Pierre, eth prince Vasili liegie ja es congratulacions per tau gendre e pera felicitat dera sua hilha. Era vielha princessa aufrie vin ara sua vesia damb un trist alend, guardaue emmaliciada ara sua hilha e semblaue díder: “Òc, estimada, a nosati non mos rèste ua auta causa que béuer vin doç. Ara qu’ei eth moment d’aguesti joeni e dera sua insultanta felicitat”. E eth diplomatic pensaue, guardant es ròstres erosi des enamoradi: “Be n’ei de pèc tot sò que sò en tot condar! Coma s’importèsse quauquarren! Era felicitat qu’ei aquerò!”

Entre tanti interèssi mesquins, petiti e artifiosi qu’estacauen aquera societat, auie surgentat eth sentiment simple dera mutuau atraccion de dus èssers, un òme e ua hemna, joeni, beròis e plei de santat.

E aguest sentiment uman qu’ac superaue tot, senhorejant aquera artificiau parlòta. Es trufaries que non auien alegria, es nauetats non èren interessantes, ne era animacion sincèra.

E non solet es convidadi, enquia e tot eth servici semblaue sénter eth madeish interès e desbrembar es sòns déuers, guardant ara plan beròia Elena e eth sòn radiant arridolet, e eth ròstre alugat, gròs, erós e inquiet de Pierre. Autanplan es ahlames des candèles semblauen concentrades en aqueri dus èssers erosi.

Pierre se n’encuedaue qu’ère eth centre de tot aguest interès, e aquerò li costaue un pilho-malho d’alegria e trebuc. Se trapaue ena situacion d’un òme negat en quauquarren plan important. Arren vedie damb claretat, non comprenie ne entenie arren; solet bèth

còp, inesperadaments, crotzauen pera sua ment pensaments e impressions fragmentàries dera realitat.

“Alavetz, tot s’a acabat?, pensaue. Mès com a arribat aquerò? E tan lèu! Ara compreni que non ei solet per era e per jo, senon per toti, que forçosaments aquerò s’a de hèr. Toti son per aquerò, son convençudi de qué a de passar e non posqui, non posqui deceberles. Com se passarà? Non ac sai, mès se passarà”. E tant que pensaue atau, es sòns uelhs se tachauen enes beròies espatles qu’auie ath cant des sòns uelhs.

A viatges, ça que la, sentie vergonha per quauquarren. Que l’ère violent atirar era atencion de toti, èster tant afortunat as uelhs des auti, qu’eth, damb eth sòn lèg ròstre, siguesse coma París que cuelhec a Elena. “Dilhèu tostemp se passe madeish, e ei de besonh que sigue atau, se padegaue. Mès, se qué è hèt jo entà que se passe atau? Quan a començat tot? Gessí de Moscòu damb eth prince Vasili. Alavetz encara non i auie arren. Dempús, per qué me demorè en çò de sòn? È hèt as cartes damb era, è recuelhut era sua bossa, auem patinat amassa; mès, quan comencèc tot aquerò? Quan arribèc?” E ara ère seigut ath cant d’era coma eth sòn prometut; l’entenie, la vedie, sentie era sua proximitat, eth sòn alend, es sòns movements, era sua beresa. O dilhèu pensaue que non ère era extraordinàriaments beròia, senon eth madeish, e plan per aquerò lo guardauen toti; e alavetz, erós per desvelhar aquera admiracion generau, holaue eth pièch, lheuaue eth cap e s’alegraue d’èster erós. De pic, ressone ua votz, era votz de quauquarrés coneishut que repetís dus còps era madeisha causa. Mès Pierre ei tat embadoquit que non compren çò que li diden:

- Te demani se quan receberes era darrèra carta de Bolkonski, persutaue per tresau viatge eth prince Vasili. Be n’ès de distrèt, estimat!

Eth prince Vasili arrís, e Pierre ve que toti arrissen en tot guardar-lo ada eth e a Elena. “Plan, e qué impòrte se ja s’en saben, se didec. Donques ben, ei vertat”. E arric damb eth sòn tranquil arridolet mainadenc. Tanben Elena arrie.

- Mès quan la receberes? T’escriuie d’Olmutz estant?, repetís eth prince Vasili coma s’auesse besonh de saber-se’n pr’amor de decidir ua discussion.

“Com li pòt tracassar semblabla fotesa?”, pensèc Pierre. E responec damb ua alendada:

- Òc, de d’Olmutz estant.

Après eth sopar, Pierre amièc ara sua parelha, seguint as auti, entath salon. Comencèren es adius e quauqui uns partiren sense dider-se adiu d’Elena; d’auti, que non volien hèrla enlà dera sua importanta ocupacion, s’apressauen un moment e se n’anauen de seguit, sense perméter que les acompanhèsse.

Eth diplomatic abandonèc eth salon trist e en silenci. Comparaue tota era vanitat dera sua carrèra damb era felicitat de Pierre. Eth vielh generau responec emmaliciat ara sua hemna quan li preguntèc per estat dera sua cama. “Vielha estupida!, pensèc. Elena Vasilievna serà ua beresa encara as cinquanta ans”.

- Me semble que vos posqui felicitar, gasulhèc Anna Pavlovna ara princessa, en tot abraçar-la e punar-la damb fòrça. Se non siguesse peth mau de cap, me demoraria.

Era princessa non responec, la tormentaue era enveja pera felicitat dera sua hilha.

Tant qu'es convidadi se didien adiu, Pierre s'estèc solet damb Elena ena petita sala a on s'auien seigut. Enes darrères setmanes es dus joeni auien estat solets fòrça temps, mès jamès auien parlat d'amor. Ara eth sentie qu'ère de besonh de hè'c, mès que non gausaue a hèr eth prumèr pas. Experimentaue vergonha e li semblaue qu'aquiu, ath cant d'Elena, ocupaue eth lòc de un aute. "Aguesta felicitat non ei entà tu, li didie ua votz ath laguens. Qu'ei entad aqueri que non tien çò que tu". Mès li calie díder quauquarren, e gessec de parlar. Li preguntèc s'ère contenta dera hèsta. E Elena responec damb simplicitat, tau qu'ac hège tostemp, qu'auie estat entada era ua des mès agradiues.

En salon gran restauen encara quauqui parents pròchi. Eth prince Vasili, damb pas indolent, s'apressèc entà Pierre. Pierre se lheuèc e didec qu'ère fòrça tard. Eth prince Vasili lo guardèc damb inquisidoira severitat, coma s'es sues paraules resultèssen tant estranhes qu'a penes podessen comprener-se; mès de seguit despareishec aquera expression sevèra e eth prince tirassèc deth braç a Pierre, lo hec a sèir de nauèth e li hec un arridolet corau.

- E qué, Elena?, se virèc entara sua hilha, damb eth ton de costum, despreocupat e trende, pròpi des pairs que dès era mainadesa parlen corauments damb es sòns hilhs, mès qu'en cas deth prince non ère senon un desir d'imitar as auti pairs.

Dempús se dirigic un aute còp entà Pierre:

- "Serguei Kuzmic: de pertot", didec, en tot descordar-se eth prumèr boton deth justet.

Pierre arric, comprenent que non ère era anecdòta de Kuzmic çò qu'alavetz interessaue ath prince Vasili; e eth prince comprenec que Pierre ac entenie atau. Gasulhèc quauquarren e gessec dera estança. A Pierre li semblèc qu'eth madeish prince Vasili ère trebolat, e aguest trevolament deth prince, veteran òme de mon, esmoiguec a Pierre. Se virèc entà Elena, que tanben semblaue confusa e li didie damb era guardada: "Tot eth tòrt qu'ei tòn".

"Qu'ei inevitable que balha eth darrèr pas… mès non posqui… non posqui", pensèc Pierre. Tornèc a parlar de causes indiferentes, de Serguei Kuzmic, e li demanèc que li condèsse era anecdòta, pr'amor que non l'auie entenut. Elena responec, damb un arridolet, que tanpòc la sabie.

Quan eth prince Vasili entrèc en gran salon, era princessa parlaue damb ua dauna de cèrta edat; de Pierre, plan que òc.

- Naturauments, *c'est un parti tres brillant, mais le bonheur, ma chere…*

- *Les maridages se font dans les cieux*, responec era dauna.

Eth prince Vasili, coma s'auesse entenut as senhores, se retirèc en un cornèr e cuelhec sèti en un divan. Cluquèc es uelhs e semblèc demorar-se esclipsat. Hec un còp de cap e se desvelhèc.

- *Alline, allez voir ce qu'ils font*, li didec ara sua hemna.

Era princessa s'apressèc ena pòrta e damb afectada indiferéncia hec ua lucada ena gessuda. Pierre e Elena seguien coversant madeish qu'abantes.

- Tot qu'ei parièr, didec era princessa ath sòn marit.

Eth prince Vasili arroncilhèc es celhes, torcèc era boca e era maishèra li tremolèc en tot balhar-li aguesta expression desagradiua e vulgar que l'ère pròpia; se lheuèc, quilhèc eth cap e damb pas brac decidit passèc per dauant des senhores e entrèc ena petita sala. Ara prèssa e damb gèst alègre, s'apressèc entà Pierre. Eth ròstre deth prince mostraue tant extraordinària solemnitat, que Pierre en veder-lo se lheuèc espaurit.

- Laudat sigue Diu!, sorrisclèc eth prince. Era mia hemna que m'ac a dit tot!

Damb un braç estaquèc a Pierre e damb er aute ara sua hilha.

- Estimat amic, Elena… Sò tan content!, era sua votz trantalhèc. Qu'estimè fòrça ath vòste pair… e era serà entà tu ua bona esposa… Que Diu vos benedisque!

Abracèc ara sua hilha, dempús abracèc de nauèth a Pierre e lo punèc damb aquera boca senila. Qu'auie es caròles banhades de lèrmes.

- Princessa, vene!, cridèc.

Era princessa entrèc e tanben se petèc en somics. Era dauna d'auançada edat se shugaue es uelhs damb eth mocador. Punèren a Pierre, que, ath sòn còp, punèc diuèrsi viatges era man d'Elena. Uns moments dempús les tornèren a deishar solets.

"Qu'auie de succedir atau, non podie èster de ua auta manèra, pensèc Pierre. Que non cau preguntar-se, donc, s'està ben o mau. Qu'està ben pr'amor que tot a acabat e ja non existís era trebolanta incertitud d'abantes". Pierre, en silenci, retenguie era man dera sua prometuda e guardaue com eth sòn polit pitrau se quilhaue e baishaue damb era respiracion.

- Elena, didec en votz nauta, e se posèc.

"En aguesti casi s'a de díder quauquarren especiau", pensèc, mès que non podie rebrembar se quines causes se diden en aguesti moments. Guardèc eth ròstre dera joena; era se l'apressèc tota rogida.

- Ò, treiguetz-vos aguestes… com se criden?... aguestes…, e guardaue es lunetes de Pierre.

Pierre se les treiguec, e es sòns uelhs, ath delà dera expression especiau qu'aquerisssen quan son avedadi as lunetes, auien ua guardada espaurida e interroganta. Volec inclinar-se sus era sua man entà punar-la, mès era, damb un movement rapid e brusc deth sòn cap, amassèc es sòns pòts as d'eri. Pierre se demorèc estonat pera expression deth ròstre d'Elena: perplèxa e desagradiua.

"Ara qu'ei tard; tot s'a acabat; ath delà, l'estimi", pensèc Pierre.

- *Je vous aime*, didec, rebrembant ara fin çò que li calie díder en aqueth cas. Mès aguestes paraules resultèren tan praubes que s'avergonhèc d'eth madeish.

Un mes i miei dempús se maridaue, patron erós, coma didien toti, d'ua hemna fòrça beròia e damb fòrça milions.

Pierre e Elena s'installèren en Sant Petersburg, ena mansion, totafèt renauida, des comdes Bezujov.

III

En deseme de 1805, eth vielh prince Nikolai Andreievic Bolkonski recebec ua carta deth prince Vasili en tot anonciar-li era sua arribada en companhia deth sòn hilh.

“Que gesqui entà ua inspeccion, e un torn de cent quilomètres non ei cap de trebuc entà qu’acodisca a presentar es mèns respèctes ath mèn plan estimat benfactor, escriuie. Eth mèn Anatòl m’acompanhe pr’amor d’amassar-se ara armada e demori que li permeteratz exprimir personauments eth respècte prigond que, seguint er exemple de sa pair, sent per vos”.

- Vai, que non cau presentar a Mary en societat; es pretendents, que la vien a cercar, comentèc imprudentaments era petita princessa quan se’n sabec dera notícia.

Eth prince Nikolai Andreievic torcèc eth gèst e non didec arren.

Dues setmanes dempús de recebuda era carta, tath ser, arribèren es vailets deth prince Vasili, e londeman, eth madeish damb eth sòn hilh.

Eth vielh prince Bolkonski non auie auut jamès un gran concèpte sus eth caractèr deth prince Vasili; e mens encara darrèraments, quan jos eth regnat des tsars Pau e Alexandre auie auançat tant en cargues e aunors.

Ara, pes allusions dera carta e es paraules dera petita princessa, eth prince Nikolai Andreievic comprenec de qué se tractaue, e era prauba opinion que d’eth auie se convertic en un sentiment d’ostilitat e mensprètz. Tostemp bohaue quan parlaue d’eth. Eth dia dera arribada deth prince Vasili, Nikolai Andreievic mostraue ua particulara mala encolia. Que non se podie endonviar s’aquera mala encolia ère deguda ara arribada deth prince Vasili o ath hèt de qué eth sòn descontentament e mala encolia coïncidissen damb era sua arribada. En tot cas, eth sòn estat d’animositat ère fòrça dolent e Tijon, ja peth maitin, persuadic ar arquitècte entà que non entrèsse a presentar eth sòn informe ath prince.

- Escota se com camine, didec Tijon, hènt parar era aurelha ar arquitècte en rumor des passi deth prince. Caushigue damb tota era planta, e ja mo’n sabem de se qué aquerò vò díder…

Maugrat tot, apuprètz tàs nau, coma de costum, eth prince, damb eth sòn abric de velot e cochèr de pèth, damb casqueta dera madeisha pèth, gessec tà hèr eth sòn passèg. Era tarde anteriora qu’auie nheuat. Eth caminòu seguit peth prince Nikolai Andreievic entara sarra ère net; se vedien sus era nhèu es tralhes dera escampa, e ua pala ère tachada ena nhèu, apilerada en costat deth camin. Eth prince trauessèc era sarra, es patis e es servicis, damb es celhes arroncilhades e silenciós.

- Se pòt passar damb lúbia?, preguntèc ar administrador, òme respectable, que se retiraue ath sòn patron en semblant e enes manères.
- Era nhèu ei prigonda, Excelléncia; que ja è balhat es ordes entà netejar era avenguda.

Eth prince joquèc eth cap e s'apressèc ena escala. "Gràcies a Diu!, pensèc er administrador, s'a passat era tormenta".

- Qu'ère de mau hèr, passar, Excelléncia, higec. An dit qu'un ministre ven a tier-li ua visita a Sa Excelléncia…

Eth prince se virèc entar administrador e tachèc en eth ua guardada colerica.

- Qué? Un ministre? Quin ministre? Qui ac a manat?, didec damb votz dura e estridenta. Non an netejat eth camin entara princessa, era mia hilha, e lo netègen entà un ministre… Aciu que non i a ministres!
- Excelléncia… jo me pensaua…
- Tu te pensaues!, cridèc eth prince, que parlaue cada viatge mès de prèssa e damb votz mens intelligibla. Tu pensaues!... Brigands! Miserables!... Ja t'ensenharè jo a pensar.

E quilhant eth paishon menacèc a Alpatic, e l'aurie pataquejat s'er administrador non s'auesse hèt enlà instintiuaments.

- Tu pensaues!... Brigands!, sorrisclèc de nauèth.

E encara qu'Alpatic, espaurit deth sòn atreviment per auer evitat eth còp, s'apressaue ena escala damb eth cap calvet clin, o dilhèu precisaments per aquerò, eth prince seguic cridant:

- Brigands!... Que capèren, ath mès córrer eth camin, de nhèu!

Mès non quilhèc de nauèth eth baston, e entrèc corrent ena casa.

Ara ora de dinar, en saber-se'n dera mala encolia deth prince, era princessa Maria e mademoiselle Bourienne lo demorauen de pès. Mademoiselle Bourienne mostraue un ròstre radiant que semblaue díder: "Non sai arren, sò era de tostemp", era princessa Maria ère esblancossida, espaurida, damb es uelhs entà baish. Çò de mès penible entara princessa Maria ère saber qu'en aguesti casi li calie comportar-se coma mademoiselle Bourienne; mès que non ac podie hèr. "Se hèsqui veir que non m'en sai, se didie, se pensarà qu'ei indiferent çò qu'eth pense; se m'amuishi trista e emmaliciada, diderà, coma d'auti viatges, qu'è aspècte funèbre".

Eth prince guardèc eth ròstre espaurit dera sua hilha e deishèc anar ua bohada.

- Im… o pèga!, idolèc.

"E era auta non a vengut… pensèc en encuedar-se'n qu'era petita princessa non ère en minjador. Que ja l'auràn enventit damb eth conde".

- A on ei era princessa? S'amague?..., preguntèc.
- Que non se trape ben, responec mademoiselle Bourienne, damb un alègre arridolet. Non vierà aué… Qu'ei normau, en sòn estat.
- Umm, umm!... gasulhèc eth prince tant que se seiguie ena taula.

Era sièta non li deuec semblar pro neta; senhalèc ua plapa e la lancèc. Tijon la cuelhec ath vòl e l'ac autregèc ath crambèr.

Non ei qu'era petita princessa siguesse malauta; mès li hège tau pòur eth prince que, en saber-se'n dera sua mala encolia, auie decidit non gésser des sues crambes.

"Que cranhi peth mainatge, didie a mademoiselle Bourienne. Diu sap se qué pòt passar se m'espaurisqui".

Era joena princessa s'estaue en Lisie-Gori en un estat de pòur perpetua e d'antipatia peth vielh prince, causa aguesta que lèu non se n'encuedaue, pr'amor qu'era sua cranhença subergessie autant que ne tansevolhe podie perceber-la. Tanben dera part deth prince i auie antipatia, mès senhorejada peth mensprètz.

Era princessa, en Lisie-Gori, auie cuelhut especiau afeccion per mademoiselle Bourienne. Se passaue damb era dies sancers, li demanaue que dormisse ena sua pròpia cramba e plan soent li parlaue deth sòn suèr entà criticar-lo.

- *Il nous arrive du mond, mon prince*, didec mademoiselle Bourienne, en tot desplegar damb es sues petites e rosades mans eth tovalhon blanc coma era nhèu. *Son Excellance le prince Kouraguine avec son fils, a ce que j'ai entendu dire?*, didec a manèra de pregunta.
- Bè… Aguest *Excellence* ei un mainatge… Jo madeish lo hi a vier en ministèri, responec eth prince ofensat. E per qué se hè a vier ath hilh? Que non ac compreni. Dilhèu ac sàpien era princessa Elizaveta Karlovna e era princessa Maria… Jo que non sai se per qué se hè a vier eth hilh. Jo non n'è besonh entad arren, e contunhèc, guardant ara sua hilha que s'anaue rogint.
- Qué te cau? Dilhèu as pòur deth *ministre*, coma lo cridaue ara aguest pèc d'Alpatic?
- *Non, mon père*.

Encara que mademoiselle Bourienne non auie endonviat alistar eth tèma de convèrsa, non s'arturèc e seguic parlotejant sus era sarra, sus era beresa dera naua flor que s'auie daurit, e, atau, eth prince, après era sopa, se solatgèc un shinhau.

Acabat eth dinar pugèc pr'amor de veir ara sua ireua. Era petita princessa ère seiguda dauant ua petita taula e parlaue damb era puncèla Masha. Perdec era sang dera cara quan vedec ath prince.

Qu'ère plan cambiada. Mès lèja ara que beròia, es sues caròles queiguien mofles, auie eth pòt superior mès quilhat e es uelhs en.honsadi.

- Òc, qu'ei que senti coma ua pesantor… responec ara pregunta deth prince sus era sua salut.
- Non as besonh d'arren?
- *Non… merci, mon père*.
- Plan ben, plan ben.

Gessec dera estança e passèc ena avant cramba. Aquiu que i ère Alpatic damb eth cap clin.

- Auetz metut nhèu en camin?
- Òc, Excelléncia. Desencusatz-me, per Diu. Qu'a estat ua pegaria…

Eth prince l'interrompec e se metec a caminar damb eth sòn arridolet forçat.

- Plan ben, plan ben.

L'aufric era man, qu'Alpatic punèc, e passèc en sòn burèu.

Eth prince Vasili arribèc tath ser. Es menaires e es sirvents gesseren ath sòn encontre ena avenguda e, entre grani crits, amièren es luges entara pòrta, peth camin caperat de bon voler pera nhèu.

Diuèrses crambes auien estat reservades entath prince Vasili e eth sòn hilh Anatòl.

Anatòl, en manges de camisa, e damb es mans enes anques, s'auie seigut dauant ua taula e damb es sòns grani e polidi uelhs guardaue distrait un angle deth mòble. Tota era vida ère entada eth ua ininterrompuda hèsta que quauquarrés sense saber-se'n deth motiu, s'encargaue de proporcionar-li. Dera madeisha manèra consideraue ara eth viatge ena casa d'aqueth vielh repotegaire e dera sua lèja e rica eretèra. Cossent damb es sues idies, tot aquerò podie convertir-se en ua excellenta e divertida aventura. "Per qué non maridar-me damb era, s'ei plan rica? Es sòs que jamès son sobrèrs", pensaue Anatòl.

S'arrasèc e perhumèc damb eth detalh e suenhs acostumadi, e damb er aire conquistador e bontadós que l'ère innat, quilhèc eth sòn espledid cap e passèc entara cramba de sa pair. Es ajudes de cramba èren en tot vestir ath prince Vasili. Aguest guardaue animadaments ath sòn entorn, e quan entrèc eth sòn hilh lo saludèc alègre, coma dident-li: "Atau, atau ei coma te cau presentar".

- E ara sense trufaries, pair. De vertat ei tan lèja?, preguntèc Anatòl en francés, coma se renauisse ua convèrsa correnta amiada pendent eth viatge.
- Non digues pegaries! Çò de mès important ei que sages èster respectuós e senat damb eth vielh prince.
- Se me ditz bèra causa inconvenenta, me'n vau, didec Anatòl. Qu'è en òdi ad aguesti vielhs.
- Rebremba qu'entà tu d'aquerò depen tot.

Mentretant, entre es hemnes non solet se coneishie era arribada deth prince Vasili damb eth sòn hilh Anatòl, senon que se comentaue tota sòrta de detalhs sus ambdús. Era

princessa Maria, soleta ena sua estança, s'esforçaue en vaganaut a tier era pròpia emocion.

"Per qué me deueren escríuer? Per qué me parlèc d'aquerò Lisa? S'aquerò ei impossible!, se didie, en tot guardar-se en miralh. Com vau a presentar-me ara ena sala? Encara que me shautèsse, non poiria comportar-me damb naturalitat". Solet era idia de com la guardarie sa pair l'aumplie de terror.

Era petita princessa e mademoiselle Bourienne auien recebut ja tota sòrta d'infòrmes a trauèrs de Masha: qu'eth hilh deth "ministre" ère de bon pòrt e joen e qu'auie es celhes neres. Qu'eth pair a penes podie arrossegar es pès pera escala e qu'Anatòl, rapìd coma ua agla, auie pujat es gradons de tres en tres. Possessores d'aguestes notícies era petita princessa e mademoiselle Bourienne, qu'es sues votzes animades s'entenien ja deth correder estant, entrèren ena cramba dera princessa Maria.

- *Ils son arrivés, Marie,* didec era petita princessa en tot deishar-se anar pesadaments sus un fautulh. Vo'n sabetz?

Que ja non amiaue era blòda simpla que vestie peth maitin; s'auie botat un des sòns mielhors vestits. Era sua cabeladura ère suenhosaments pientada e eth sòn ròstre plen d'animacion, non artenhie esfaçar, ça que la, er escambi arribat enes sues faccions. Damb aqueth vestit que solie amiar enes hèstes de Sant Petersburg s'avertie encara mès guaire s'auie enlaidit. Mademoiselle Bourienne, ath sòn torn, auie hèt quauqui discrets apraiaments en un des sòns vestits, çò que li balhaue encara mès seduccion ath sòn ròstre fresc e polit.

- *E bien, e vous restez comme vous etes, chere princesse*?, didec. *On va venir annoncer que ces monsieurs sont au salon; il faudrà descendre e vous ne faites pas un brin de toilette.*

Era petita princessa se lheuèc, cridèc ara puncèla e, damb alegria esdegada, se metec a alistar un vestit entara sua cunhada. Era princessa Maria se sentie ofensada ena sua dignitat peth hèt de qué era arribada deth pretendent la trebolèsse d'aquera manèra, e encara mès pr'amor qu'era petita princessa e mademoiselle Bourienne supausèssen que non podie èster de ua auta manèra. Dider-les qu'auie vergonha d'era madeisha e d'eres, qu'ère tradir era sua pròpia emocion; ath delà, remir-se a cambiar de vestit, coma li didien, qu'aurie suscitat es trufaries e era persutanta porfiança d'ambdues. Se rogic, s'amortèren es sòn polidi uelhs, era sua cara se caperèc de plapes, e damb era pòc agradiua expression de victima, qu'en era ère çò de mès frequent, se botèc enes mans de mademoiselle Bourienne e dera sua cunhada. Ambdues èren decidides *sincèraments* a apolidir-la. Ère tan lèja que deguna des dues podie pensar ne tansevolhe que podesse competir damb eres; atau, donc, se premaniren plan sincèraments a vestir-la damb aguesta seguretat ingenua e fèrma de qué un vestit polit pòt hèr beròi eth ròstre.

- *Non, non, ma bonne amie,* aguest vestit non t'està ben, didie Lisa guardant de luenh e de costat ara princessa. Non. Mana que te hèsquen a vier eth ròi escur.

Que t'ac digui de vertat. Dilhèu se decidís era sòrt dera tua vida. Aguest qu'ei massa clar… Non, non t'està ben.

E non ère çò deth vestit qu'estaue mau, senon tota era figura dera princessa, començant peth sòn ròstre. Non ac vedien atau mademoiselle Bourienne e Lisa; que se pensauen qu'en tot méter ua cinta blua entre es peus, recuelhudi entà naut, o baishant eth chal blu sus eth vestit marron, eca, tot anarie ben. Desbrembauen qu'ère impossible cambiar aqueth ròstre espaurit e tot er aspècte, e que, a maugrat de toti es tòcs deth marc, era figura seguirie estant penibla e lèja. Dempús de dus o tres pròves, qu'ada eres era princessa se sometie moishaments, e quan siguec pientada damb es peus recuelhudi entà naut, que li transformaue e enlaidie encara mès eth ròstre, quan estèc damb eth sòn vestit escur e eth chal blu, era princessa hec dus torns sus era madeisha, ajustant damb es sues mans era pelha, alisant aquiu e delà eth chal e guardant, damb eth cap clin, ja entà un costat, ja entà un aute.

- *Non, impossible, didec decididaments, en tot hèr de nauèth uns còpets de man. Non, decididament, Marie, cela ne vous va pas. Je vous aime mieux dans votre petite robe grise de tous les jours. Non, de grace, faites cela pour moi*, e se virèc de cap ara puncèla: Katia, hè-te a vier eth vestit gris dera princessa. Ja veiratz, mademoiselle Bourienne, se com apraiï aquerò, didec damb un arridolet d'auançada complacéncia estetica.

Mès quan Katia se hec a vier eth vestit gris, era princessa Maria, quieta dauant deth miralh, guardant-se en eth, notèc qu'es sòns uelhs èren plei de lèrmes e qu'era boca li tremolaue a mand de somicar.

- *Voyons chere princese, encore un petit effort*, didec mademoiselle Bourienne.

Lisa cuelhec eth vestit des mans dera puncèla e s'apressèc entara princessa Maria.

- Ara qu'ac deisharam tot simple e agradiu.

Era sua votz, era de mademoiselle Bourienne e era de Katia, qu'arrie per quauquarren, se honien en un alègre balbucejadís semblable ara ramatjada d'audèths.

- *Non, laissez-moi*, didec era princessa.

Era sua votz exprimie tau gravetat e patiment qu'era ramatjada d'audèths cessèc ath còp. Vederen enes sòns uelhs, grani, polidi e prigondi, plei de lèrmes, ua expression tan claufida de suplica que compreneren qu'aurie estat inutil e enquia crudèu persutar.

- *Au moins, changez de coiffure*, didec Lisa. *Je vous le disais bien*, virant-se damb ton de repotec entà mademoiselle Bourienne. *Marie a une de ces figures auxquelles ce genre de coiffure non va pas du tout. Mais du tout, du tout. Changez, de grace.*
- *Non, laissez-moi, laissez-moi tout ça m'est parfaitement egal*, era sua votz a penes senhorejaue es sues lèrmes.

Era princessa Maria, atau apraiada, estaue plan lèja, pejor que tostemp, e autant era petita princessa que mademoiselle Bourienne les calec arreconeishè'c. Mès que ja ère tard. Era les guardaue damb aquera expression que ja coneishien, cogitosa e trista, que non inspiraue temor (era princessa jamès inspiraue tau sentiment), mès se'n sabien que quan aguesta expression campaue en sòn ròstre es decisions cuelhudes èren irrevocables, encara qu'a penes ne parlaue d'eres.

- *Vous changerais, n'est-ce pas*?, preguntèc Lisa.

Era princessa Maria non responec e Lisa gessec dera cramba.

Era princessa se demorèc soleta. Non atenguec eth desir de Lisa, non cambièc eth sòn pientat e ne tansevolhe guardèc eth miralh. Damb es braci queigudi e es uelhs baishi, se quedèc negada enes sòns pensaments. S'imagiaue ath sòn espós, un òme, un èsser fòrt e fòrça atrasent, que de ressabuda l'amiaue en sòn mon, en un univèrs totafèt desparièr e plen de felicitat. Dempús se vedie damb eth sòn prumèr mainatge, ath cant deth sòn pitrau, un mainatge coma eth qu'auie vist era vesilha ena casa dera hilha dera sua hilhuquèra. Eth marit campaue trendaments ara mair e ath hilh. E pensèc: "Ei impossible; sò massa lèja".

Darrèr dera pòrta sonèc era votz dera puncèla:

- Eth tè ei servit e eth prince va a gésser.

Se remetec e s'orrifiquèc des sòns pensaments. Abantes de baishar, s'apressèc en oratòri e tachant es uelhs en un grana imatge nera deth Salvador, illuminada damb ua petita lampa, junhec es mans e se recuelhec atau uns moments. Un dobte ponchent tormentaue era amna dera princessa Maria. L'ère reservada era alegria der amor, der amor terrenau per un òme? Pensant en maridatge, era princessa Maria soniaue damb era felicitat familhar, es hilhs, mès eth sòn saunei principau, eth mès intens e amagat, ère er amor terrenau. Aguest sentiment ère autant mès gran coma mès sajaue d'amagar-lo as auti o quitament ada era madeisha. "Mon Diu, com hèr enlà deth còr aguesti pensaments deth diable? Com aluenhar es maishantes temptacions entà tostemp, pr'amor de complir tranquillaments era vòsta volentat?" E tant lèu ac auec preguntat li semblèc que Diu li constestaue ath hons deth sòn pròpi còr: "Non desires arren entà tu, non cèrques arren, non t'enquimères, non ages enveja. Er avier des òmes e eth tòn destin t'an d'èster desconeishudi, mès viu tostemp premanida entà tot. Se Diu te vò provar damb es déuers deth matrimòni, te cau èster prèsta a complir era sua volentat". Damb aguest pensament tranquillizador (mès tanben damb era esperança deth sòn saunei terrenau enebit) era princessa Maria, alendant, se senhèc e gessec d'aquiu sense pensar mès en vestit ne en pientat, ne en com se presentarie o qué li calerie díder. Qué podie importar aquerò en comparèr damb es dessenhs de Diu, que sense era sua volentat non què ne un solet peu deth cap der òme!

IV

Quan era princessa Maria entrèc ena sala ja ère aquiu eth prince Vasili e e eth sòn hilh, que parlauen animadaments damb era petita princessa Lisa e mademoiselle Bourienne. Quan s'apressèc Maria damb era sua forma de caminar pesada, emparant-se enes talons, es òmes e mademoiselle Bourienne se lheuèren e era petita princessa didec:

- *Voilà Marie*!

Era princessa Maria vedec a toti peth menut. Vedec eth ròstre deth prince Vasili, que per un instant se demorèc seriós ara vista dera princessa, mès qu'arric de seguit. Vedec ara petita princessa que, per cusiosèr, liegie en ròstre des òmes era impression que les costaue era sua cunhada. Vedec a mademoiselle Bourienne, damb era sua cinta e era sua cara polida, e es uelhs, mès animadi que de costum, tachadi en *eth*, mès ada *eth* non lo podec veir. Sonque vedec quauquarren gran, luminós e beròi que gessie ath sòn encontre quan era entrèc ena sala. Eth prince Vasili se l'apressèc prumèr; era princessa punèc aqueth cap cauvet que s'inclinaue dauant era sua man e responec as sues paraules dident que se'n brembaue plan ben d'eth. Dempús s'apressèc Anatòl. Era princessa Maria seguic sense veder-lo. Sentec ua man doça que sarraue damb fòrça era sua; a penes hereguèc eth sòn front blanc, que sus eth ressautauen es sòns polidi peus ròis ludents de pomada. En guardar-lo se demorèc estonada dera sua beresa.

Anatòl damb eth pòdo dera man dreta darrèr d'un boton cordat der unifòrme, holat eth pièch, dreta era esquia, botjaue ua cama un shinhau desseparada e guardaue dirèctaments ara princessa, un shinhau virada era tèsta, sense díder arren, e ère evident que ne peth mau de morir pensaue en era. Anatòl non ère engenhós ne escarrabilhat, ne eloquent ena convèrsa, mès, ça que la, auie ua vertut preciosa en societat: era cauma e ua seguretat imperturbabla. S'un òme timid care, en èster presentat a bèth un per prumèr viatge, e comprenent qu'eth sòn silenci non ei avient, cèrque e s'esdegue entà trapar quauquarren tà díder, aguest òme que fracasse. Mès Anatòl caraue e balancejaue era cama, campant alègraments eth pientat dera princessa. Qu'ère evident que podie sauvar silenci pendent fòrça temps e estar-se tranquil. "S'ei incomòde aguest silenci entà quauquarrés, que parlen, jo non senti eth besonh de hè'c", semblaue díder eth sòn anament. Ath delà, enes sues relacions damb es hemnes, Anatòl possedie çò que mès inspire eth curiosèr femenin, eth sòn temor e enquia eth sòn amor: era consciéncia menspredanta dera sua superioritat. Tot eth semblaue díder: "Vos coneishi, vos coneishi pro ben, quin interès posqui auer en estar-me damb vosates? Be vo n'alegraríetz!". Dilhèu non pensaue atau damb eth sòn tracte damb es hemnes (e plan probablaments non, donques que pensaue molt pòc), mès eth sòn anament e era sua aparença semblauen qu'ac didie. Era princessa ac sentec atau e, coma desirant balhar-li a compréner que non auie gausat pensar ena possibilitat d'interessar-li, se virèc entath vielh prince. Era convèrsa ère generau e animada, gràcies ara votz de Lisa e ath sòn petit e ombrejat pòt que se quilhaue sus es dents blanqui. Qu'auie acuelhut ath prince Vasili damb era forma alègra que soent tien es persones loquaces, consistent a supausar

qu'entre era persona que se dirigís e era madeisha ja existissen de hè temps badinades e ua relacion divertida que non toti se'n saben e rebrembes agradius, quan en realitat non i a arren de tot aquerò: dilhèu ère eth cas dera petita princessa e eth prince Vasili. Aguest se predèc gustós ad aguest ton. Era petita princessa hec que participèsse ena evocacion d'aqueri hèts agradius que jamès auien existic; tanben Anatòl, qu'a penes coneishie. Mademoiselle Bourienne compartie taus rebrembes comuns e enquia era princessa Maria participaue damb plaser ena divertida evocacion.

- Aumens ara, estimat prince, podem gaudir complètaments dera vòsta companhia, didec Lisa, en francés, coma de costum, en tot dirigirse entath prince Vasili. Non coma enes cauhades d'Annette, des que tostemps vos escapàuetz. Vo'n brembatz de *cette chere Annette*?
- Ò, supausi que non me parlaratz de politica coma Annette.
- E era nòsta taula de tè?
- A, òc.
- Per qué non venguíetz jamès enes cauhades d'Annette?, preguntèc Lisa a Anatòl. Que ja ac sai, ja ac sai, contunhèc en tot guinhar un uelh. Eth vòste frair Ipolit m'a parlat de cèrtes coquinaries, e lo menacèc damb eth dit. Me'n sai enquia e tot des vòstes aventures en París.
- E non vos a condat Ipolit?, didec eth prince Vasili, cuelhent era man dera petita princessa, coma s'era sagèsse d'escapar e eth la retenguesse. Non vos a dit se com eth madeish se consomie d'amor per ua encantadora princessa e *elle le mettait a la porte?... Ò, c'est la perle des femmes, princesse*, higec en tot virar-se entà Maria.

Mademoiselle Bourienne, ath sòn torn, non deishèc de rebrembar mil causes quan era convèrsa tractèc de París.

Se permetec preguntar a Anatòl se hège temps qu'auie deishat París e quina impression l'auie costat era ciutat. Anatòl, arrint, responec gustosaments ara pregunta, e sense deishar de uelh ara polida mademoiselle Bourienne, seguic parlant damb era, dera sua patria. Sonque veder-la, Anatòl comprenec que tanpòc s'engüejarie en Lisie-Gori. "Que non està mau, pensaue guardant-la, que non està bric mau aguesta mademoiselle de companhie. Demori que quan era auta se maride damb jo, se la hèsque a vier damb era. *La petite est gentille*.

Eth vielh prince se vestie tranquillaments ena sua cramba, arroncilhat e meditant en çò que li calie díder. Lo contrariaue era arribada de dus òstes. "Qué m'impòrte a jo eth prince Vasili e eth sòn hilh? Eth prince qu'ei un òme vanitós e superficiau, e eth sòn hilh que deu èster madeish". Lo contrariaue qu'era sua venguda li plantegèsse un problèma latent qu'ath sòn laguens non lo tenguie encara madur, un problèma que sus eth, eth vielh prince tostemp sajaue d'enganhar-se ada eth madeish: se decidirie bèth còp a desseparar-se dera princessa Maria e balhar-li un marit? Eth prince non gausaue jamès plantejar-se claraments aguesta pregunta, pr'amor que, per auança, sabie qu'aguesta responsa sua serie justa e era justícia anaue en contra, en aguest cas, mès que

deth sòn sentiment, de totes es possibilitats madeishes dera sua vida. Entath prince Nikolai Andreievic (encara que semblèsse qu'estimaue pòc ara sua hilha) era vida li resultaue incomprensibla sense era princessa Maria. "Quin besonh a de maridar-se?, pensaue. Serie malerosa solide. Aquiu que i é Lisa e Andrei (e me semble qu'ara ei de mau hèr trapar un marit mielhor qu'eth), e dilhèu ei contenta Lisa damb era sua sòrt? Ath delà, qui se vò maridar damb Maria per amor? Qu'ei lèja e maujargada. Se maridaràn damb era, pera sua posicion e pes sòns sòs. Qu'ei que non pòt víuer en tot èster celibatària? Mès erosa encara". Atau reflexionaue, tant qu'acabaue de vestir-se, eth prince Nikolai Andreievic; mès era pregunta, tostemp evitada, exigie ua responsa immediata. Eth prince Vasili s'auie hèt a vier at sòn hilh damb er evident prepaus de demanar era man de Maria e dilhèu aqueth madeish dia o londeman li calerie balhar ua responsa definitiua. "Qu'a nòm e bona posicion ena societat. Plan, donc, jo que non i meterè trebucs, se didec eth prince, mès li cau èster digne d'era. Aquerò ei çò que rèste per veir."

Aquerò es çò que rèste per veir, didec en votz nauta. Çò que rèste per veir.

E coma tostemp, entrèc ena sala damb pas decidit, abastèc damb ua rapida guardada a toti; avertic eth vestit nau dera petita princessa, era cinta de Bourienne e er òrre pientat dera sua hilha, es arridolets de mademoiselle Bourienne e d'Anatòl e er isolament dera sua hilha ena convèrsa generau. "Jargada coma ua estupida!, pensèc, guardant ara sua hilha damb colèra. Que non a vergonha. E eth ne tansevolhe se digne prestar-li atencion."

S'apressèc ath prince Vasili:

- Bona tarde, bona tarde. Sò plan content de veder-te.
- Que non i a distàncies quan se tracte de veir a un vielh amic, didec eth prince Vasili rapidaments, damb era fermetat e familiaritat de tostemp. Aguest qu'ei eth mèn hilh mendre. Vos prègui que lo tractetz damb simpatia e benvolença.

Era guardada escrutaira deth prince se tachèc en Anatòl. Bon gojat, bon gojat. Vai, vene a balhar-me un punet, e l'aufric era gauta.

Anatòl punèc ar ancian e lo guardèc damb tranquil curiosèr, dilhèu demorant ua d'aqueres excentricitats que sa pair l'auie parlat.

Eth prince Nikolai Andreievic se seiguec en sòn sèti de costum, en cormèr deth divan, apressèc un fautulh entath prince Vasili e, en tot senhalar-l'ac, li demanèc infòrmes e notícies sus era situacion politica. Semblaue prestar atencion as paraules deth prince Vasili, mès non deishaue de uelh ara princessa Maria.

- Atau, donc, ja escriuen de Postdam?, repetic es darrères paraules deth prince Vasili, e, dident atau, de pic se lheuèc entà apressar-se ara sua hilha.
- Atau t'as apraiat entà recéber as nòsti òstes? Qu'estàs beròia, plan beròia! Entara visita t'as pientat d'ua manèra naua, e dauant d'eri t'avertisqui qu'a compdar d'ara non ac tornes a hèr sense eth mèn permís.

- Eth tòrt qu'ei mèn, *mon pere*, didec rogint-se Lisa.
- Vos, vos ètz liura, didec eth prince Nikolai Andreievic en tot hèr ua reveréncia ara sua irèua, mès era non a besonh de desfigurar-se; que ja de per se ei lèja.

E entornèc entath sòn lòc, sense preocupar-se dera sua hilha, qu'ère a mand de plorar.

- Donques jo pensi qu'aguest pientat l'està pro ben, intervenguec eth prince Vasili.

Eth prince Nikolai Andreievic se virèc entà Anatòl:

- Plan, amic, joen prince… Com vos cridatz? Vene, vene entà aciu… Parlaram un shinhau entà coneisher-mos.

"Ara ei quan comence eth divertiment", pensèc Anatòl; e arrint, se seiguec ath cant deth vielh prince.

- Ben, estimat. Diden que vos auetz educat en estrangèr. Que non vos a passat coma a nosati, eth vòste pair e jo, qu'aprenèrem es letres d'un sacristan. Didetz-me, estimat, servitz ena Garda montada?, preguntèc eth prince guardant a Anatòl fixaments e d'apròp.
- Non, sò passat entara Armada, repliquèc Anatòl, qu'a penes podie tier-se d'arrir.
- Vai, aquerò qu'està ben! Atau, donc, vòs servir ar Emperaire e ara patria… Qu'èm en guèrra e un bon gojat atau li cau servir… Ès en servici actiu?
- Non, prince. Eth mèn regiment ja ei en campanha, mès jo sò agregat… A qué sò agregat, papa?, preguntèc Anatòl, arrint, ath prince Vasili.
- Donques be ne servitz de ben! A qué sò agregat? A, a, a!, arric eth prince Nikolai Andreievic.

Anatòl s'estarnèc d'arrir encara damb mès fòrça. De ressabuda, eth prince Nikolai Andreievic arroncilhèc es celhes:

- Plan, que te'n pòs anar, li didec a Anatòl.

E Anatòl se virèc de nauèth entàs daunes damb un arridolet enes pòts. Eth vielh Bolkonski se dirigic entath prince Vasili.

- Les as educat en estragèr, vertat?
- Hi çò que podí, e vos posqui díder qu'aquiu era educacion ei plan mielhor qu'aciu, en nòste país.
- Òc, aué que ja se sap, tot ei diferent, tot ei nau. Un valent gojat! Un valent gojat! E ara anem entath mèn burèu, cuelhec ath prince deth braç e gessec damb eth.

Tant lèu se vederen solets eth prince Vasili expausèc ath prince Bolkonski es sòns desirs e esperances.

- Qué ne penses?, didec aspraments eth vielh Bolkonski. Cres que la retengui, que non posqui desseparar-me d'era? Aquerò ei çò que s'imaginen, idolèc. Per jo,

que se'n pòt anar deman madeish, higec damb colèra. Sonque te diderè que voi conéisher mielhor ath mèn futur gendre. Ja coneishes es mèns principis: es cartes de cara amont. Deman, ena tua preséncia, preguntarè ara mia hilha se consentís a maridar-se; alavetz, qu'eth se demore aciu uns dies; que se demore; atau jo veirè (eth prince deishèc anar ua bohada). Que se mariden! A jo que m'ei parièr!, cridèc damb eth madeish ton estrident qu'auie dit adiu ath sòn hilh.

- Sincèraments vos ac digui, prince: vos coneishetz pro ben as òmes, didec eth prince Vasili coma se siguesse convençut dera inutilitat dera astúcia dauant era perpicàcia deth sòn interlocutor. Anatòl non ei un gèni, mès ei un bon gojat e un hilh exemplar.
- Plan, plan, ja ac veiram.

Coma se passe tostemp qu'es hemnes viuen isolades sense companhia masculina, era aparicion d'Anatòl hec a comprèner as tres hemnes dera casa de Nikolai Andreievic qu'era sua vida enquia alavetz non auie estat vida. En un virament de uelhs se multipliquèc en eres era facultat de pensar, de sénter e d'observar; aquera existéncia comuna, enquia alavetz negada en ua penombra, semblèc aumplir-se, còp sec, d'ua naua lum vivificanta, plia de sens.

Era princessa Maria ja non pensaue en sòn ròstre ne en sòn pientat, les auie desbrembat. Eth ròstre beròi e sincèr d'aqueth òme que podie vier a èster eth sòn marit, tirèc tota era sua atencion. Li semblaue brave, valent, decidit, viril e magnanim. Que n'ère solide fòrça. Milèrs de sauneis ar entorn dera sua vida de familha surgentauen de contunh ena sua imaginacion. Mès les hège enlà e sajaue d'amagar-les.

"Non m'aurè mostrat massa hereda damb eth?, pensaue. Sagi de controtlar-me pr'amor qu'ath hons dera mia amna me senti ja massa pròcha ada eth. Mès eth que non sap tot çò que jo pensi e pòt imaginar-se que m'ei desagradiu".

E era princessa Maria sajaue e non sabie mostrar-se amabla damb eth joen.

"*La prauve fille! Elle est diablement laide*!", pensaue Anatòl.

Tanben mademoiselle Bourienne, excitada en punt de naut pera arribada d'Anatòl, se tenguie a pensar, mès de manèra desparièra. Joena, polida, sense posicion definida, sense parents, sense amics e enquia sense patria, non pensaue dedicar tota era sua vida ath servici deth prince Nikolai Andreievic, a lieger-li libres e contentar-se damb era amistat dera princessa Maria. Mademoiselle Bourienne demoraue hège temps qu'un prince rus capable d'apreciar era sua evidenta superioritat sus es princesses russes, lèges, maujargades, s'encamardèsse d'era e se la hesse a vier. E aguest prince rus, fin finau, auie arribat. Mademoiselle Bourienne se'n sabie d'ua istòria qu'auie entenut de joena a ua tia sua e qu'ara completaue damb era sua pròpia imaginacion, en tot complader-se en repetir-la mentauments. Qu'ère era istòria d'ua joena sedusida, ara que se presentaue era sua *prauve mere* entà repotegar-la per auer-se autrejat a un òme sense maridar-se damb eth. Mademoiselle Bourienne s'esmoiguie enquiath punt de plorar condant, ena sua imaginacion, aguesta istòria ada *eth*, ath seductor. E ara aguest *eth*, un

vertadèr prince rus, venguie d'aparéisher. Se la harie a vier damb eth, vierie dempús *ma prauve mere* e acabarien en tot maridar-se. Atau s'imaginaue mademoiselle Bourienne era sua istòria futura tant que parlaue damb eth, de París. Que non ère eth calcul çò que la guidaue (a penes reflexionèc un instant en çò que li calie hèr); mès tot ère prèst, de fòrça temps a, en era, e ara convergie entà Anatòl, ath qu'estimaue e sajaue agradar çò de mès possible.

Era princessa Lisa, coma un vielh shivau de batalha qu'enten eth son des trompetes, desbrembaue inconscientaments eth sòn pròpi estat e se predaue ath galaup dera cocarèla de costum, sense cap intencion, possada tan solet per ua alegria frivòla e ingenua.

E maugrat qu'en preséncia des hemnes Anatòl tenguie ordinàriaments era mina d'un òme cansat dera sua capitada damb es hemnes, experimentaue un vanitós plaser en campar era sua infuéncia sus es tres hemnes de Lisie-Gori. Ath delà, començaue a experimentar pera polida e incitanta mademoiselle Bourienne aqueth sentiment apassionat e bestiau que en un virament de uelhs s'senhorejaue d'eth e lo possaue entàs actes mès grossièrs e atrevits.

Dempús deth tè passèren en un salon e convidèren ara princessa tà que toquèsse eth clavicordi. Anatòl se placèc dauant d'era, ath cant de mademoiselle Bourienne, e es sòns uelhs arridolents e alègri guardauen ara princessa Maria, que, damb baticòr erós e dolorós ath còp, sentie era sua guardada. Era sonata favorita la transportaue entà un mon intim e poetic e aqueri uelhs que sentie sus era higien encara mès poesia ad aguest univèrs.

Mès era guardada d'Anatòl, encara que botada en Maria, non s'interessaue per era, senon pes movements deth petit pè de mademoiselle Bourienne, que heregaue en aqueth instant damb eth sòn per dejós deth clavicordi. Tanben mademoiselle Bourienne guardaue ara princessa, que liegec enes sòns polidi uelhs ua naua expression d'alegria temerosa e d'esperança.

"Guaire m'estime! Qué erosa posqui arribar a èster damb ua amiga e un marit atau!, pensèc era princessa Maria e se repetic: Marit?", sense gausar guardar-lo e sentent era sua guardada tachada en era.

Pera net, après eth sopar, en desseparar-se, Anatòl punèc era man dera princessa. Ne era madeisha sabec se com auec eth coratge de guardar de cara eth beròi ròstre que s'auie apressat as sòns uelhs miòpes. Dempús, Anatòl punèc era man de mademoiselle Bourienne (qu'ère ua inconvenença, mès ac hec damb tanta seguretat e simplicitat!); mademoiselle Bourienne se rogic coma un babòl e guardèc espaurida ara princessa.

"*Quelle delicatesse*! Dilhèu Amelie, atau se cridaue mademoiselle Bourienne, se pense que sò gelosa e non aprècii era sua trendesa e devocion per jo", pensèc era princessa Maria. E s'apressèc entà mademoiselle Bourienne pr'amor d'abraçar-la corauments. Anatòl volec punar era man de Lisa.

- *Non, non, non! Quand votre pere m'ecrirà que vous vous conduisez bien, je vous donnerai ma main a baiser*. *Pas avant*, didec era petita princessa Lisa, e, quilhant un dit, gessec arridolenta dera sala.

V

Se desseparèren e, exceptat d'Anatòl, que s'esclipsèc de seguit, toti se tardèren a cuélher eth sòn aquera net.

"Serà possible que sigue eth mèn marit aguest òme desconeishut, beròi e brave? Òc, plan, aquerò ei çò de mès important", pensaue era princessa Maria; e la cuelhec ada era ua pòur coma pòqui viatges l'auie sentut. Qu'auie pòur de virar eth cap; li semblaue que i auie quauquarrés darrèr eth paravent, en cornèr escur. E aguest quauquarrés ère *eth*, eth diable, e *eth*, aguest òme de front blanca, celhes neres e pòts rosadi.

Cridèc ara puncèla e li demanèc que dormisse ena sua cramba.

Aquera net mademoiselle Bourienne passegèc pendent long temps ena sarra, demorant en bades a quauquarrés, uns còps arrint, d'auti esmoiguda enquias lèrmes pes imaginàries paraules dera "prauve mere" que li repotegaue era sua queiguda.

Era petita princessa pelejaue ara puncèla pr'amor que non auie premanit pro ben era sua jaça. Non podie ajaçar-se ne d'esquia ne de costat; quinsevolhe posicion que cuelhesse sentie ua desagradiua pesantor. La shordaue eth vrente. Tot la shordaue ara, mès que jamès, pr'amor qu'era preséncia d'Anatòl la transportaue entàs dies que non ère prenhs e tot ère aisit e agradiu. Ère seiguda en un fautulh, damb un simple chal e ua còfa de dormir; Katia, miei adormida, damb era trena liura, secodie e reviraue per tresau viatge eth pesant matalàs de plumes, gasulhant quauquarren.

- Ja te didia que tot ei plen de bonhes e clòts, repetie Lisa. Qu'è dromilhon e non posqui dormir; non ei eth mèn tòrt… e era sua votz tremolaue coma era d'un mainatge a mand de plorar.

Tanpòc eth vielh prince dormie. Tijon l'entenie caminar e rebohar encolerit. Eth prince se sentie ofensat non per eth, senon pera sua hilha; e ère ua ofensa mès dolorosa pr'amor que non se tractaue d'eth madeish, senon dera hilha, qu'estimaue mès qu'ada eth madeish. Se repetie que li calie repassar tot aqueth ahèr e decidir çò que li convenguesse e siguesse just, mès que non ac artenhie e s'irritaue cada còp mès.

"Ath prumèr que se presente se desbrembe de sa pair e de tot. Cor, càmbie de pientat, hè era cocarèla, semble ua auta. Qu'ei contenta de deishar a sa pair! E sabie que jo me n'encuedaria. Fr…fr…fr…! Non ve qu'aqueth pèc non guarde qu'ara Bourienne? (ad aguesta me li cau dar eth viatge). Com pòt auer tan pòc orgulh entà non comprenè'c? Se non ac hè per era madeisha, aumens qu'ac hèsque per jo. Me cau hèr-li veir qu'aqueth pèc ne tansevolhe pense en era, senon ena Bourienne. Que non a orgulh, mès jo li daurirè es uelhs…"

Eth vielh prince se n'encuedaue de qué, en dider-li ara sua hilha qu'ère en un enganh e qu'Anatòl non auie ua auta intencion que hestejar ara Bourienne, desvelharie er amor

pròpi dera princessa Maria, e era sua pròpia causa (eth desir de non desseparar-se dera sua hilha) vencerie a tot darrèr. Se demorèc tranquil damb aguesta pensada; cridèc a Tijon e comencèc a despolhar-se.

“Eth diable les a hèt a vier, pensaue, tant que Tijon caperaue damb era camisa de dormir eth sòn còs senil e secalh, plen de pelhaçon gris en piech. Jo que non les sò cridat. Que vien a trebolar era mia vida e ja non m’en rèste guaire.”

- Ath diable!, sorrisclèc tant qu’era camisa de dormir li curbie eth cap.

Tijon coneishie aguest costum deth prince d’exprimir, a viatges, en votz nauta es sòns pensaments; per aquerò tenguec damb ròstre impassible era guardada colerica e inquisidoira que campèc dessús dera camisa de dormir quan aguesta s’esguitlèc peth còs.

- S’an ajaçat?, preguntèc eth prince.

Tijon, coma bon lacai, coneishie per instint era direccion des pensaments deth sòn patron, e endonvièc que se tractaue deth prince Vasili e deth sòn hilh.

- Òc, Excelléncia. Que ja s’an ajaçat e an amortat es sues lutzes.
- Que non ère de besonh… non ère de besonh… gasulhèc ara prèssa eth prince. E calant es sòns pès enes simbosses e es braci enes manges dera bata, s’apressèc en divan que dormie.

Encara qu’arrés s’auessen dit, eth prince Anatòl e mademoiselle Bourienne s’auien comprenut pro ben per çò dera prumèra part dera novèla, enquiath moment que campe *ma prauve mere*. Comprenien qu’auien fòrça causes tà dider-se en secret e, plan per açò, londeman sagèren de veder-se solets. Tant qu’era princessa ara ora de costum anaue entath burèu de sa pair, mademoiselle Bourienne s’amassaue damb Anatòl ena sarra.

Aqueth dia era princessa s’apressèc ena pòrta deth burèu damb un temor especiau. Li semblaue que toti sabien non solet qu’aqueth dia s’anaue a decidir era sua sòrt, senon tanben çò qu’era pensaue. Liegec aguesta expression en ròstre de Tijon e en der ajuda de cramba deth prince Vasili, que trapèc en correder quan amiaue aigua cauda entath sòn patron e que la saludèc damb ua prigonda reveréncia.

Eth vielh prince ère aqueth maitin estraordinàriaments atentiu e corau damb era sua hilha. Era princessa Maria coneishie pro ben aguesta expression de generositat; qu’ère era madeisha que campaue en sòn ròstre quan sarraue furiosaments es sòns punhs pr’amor qu’era princessa non comprenie quauque problèma d’aritmetica; s’aluenhaue alavetz d’era, e, en votz baisha, repetie un e un aute còp es madeishes paraules.

Sense pèrder un moment, cuelhec eth tèma, en tot tractar de *vosté* ara sua hilha.

- Que m’an hèt ua proposicion que se referís a vosté, didec damb un arridolet artificiau. Creigui qu’aurà endonviat qu’eth prince Vasili non a vengut ne s’a hèt a vier ath sòn *educant* (non se sap perqué, cridaue atau ath sòn hilh) pera mia

cara polida. Que m'an hèt ua proposicion que se referís a vosté, e donques que coneish es mèns principis, a vosté l'ac remeti.

- Com me cau comprenè'c, *mon pere*?, preguntèc era princessa esblancossint-se e rogint-se successiuaments.
- Com comprener-me!, cridèc embestiat. Eth prince Vasili te trape ath sòn gust coma ireua e te demane coma esposa entath sòn *educant*. Aquerò ei çò que cau compréner. Com? Aquerò que sò jo que t'ac demane.
- Jo que non sai, *mon pere*, çò que vosté… gasulhèc era princessa Maria.
- Jo? Jo? E qui sò jo? A jo dèishe-me a despart. Jo que non sò qui va a maridar-se. Aciu çò qu'interèsse ei saber se qué pense vosté?

Era princessa se n'encuedèc que sa pair vedie damb maus uelhs aquera demana, mès pensèc tanben qu'alavetz anaue a decidir-se entà tostemp eth sòn avier. Baishèc era guardada pr'amor de non veir es uelhs que jos era sua influéncia se sentie incapabla de pensar, e as que non sabie hèr ua auta causa qu'aubedir, e didec:

- Solet voi ua causa: hèr era vòsta volentat. Mès se me calesse expausar eth mèn desir…

Non podec acabar. Eth prince l'interrompec:

- Perfèctaments!, didec. Te cuelherà damb era tua dòt e, de passa, se harà a vier a mademoiselle Bourienne. Era serà era sua hemna e tu…

Eth prince se posèc en avertir era impression que costauen aguestes paraules ena sua hilha: era princessa baishèc eth cap, prèsta a plorar.

- Tè, tè… Que non ei qu'ua trufaria, didec. Encueda-te'n de quin ei eth mèn principi: ua hilha qu'a eth plen dret a escuélher. E tu ès liura entà hè'c. Rebremba ua causa: era tua felicitat depen d'aguesta decision. En jo que non te cau pensar.
- Mès, jo non sai… *mon pere*.
- Non ne parlem mès! Ada eth li manen que se maride e se maride; ac harie, non solet damb tu, senon damb qui que siguesse… Mès tu, tu ès liura entà alistar… ve-te'n entara tua cramba e medita. Torna laguens ua ora e, ena sua preséncia, ditz òc o non. Ja sai que vas a pregar. Plan: prèga, se vòs, mès creigui que haries mielhor en pensar-t'ac. Ara, ve-te'n.

E tant qu'era princessa gessie deth burèu coma negada en ua espessa broma baisha, trantalhant, eth prince cridèc ara sua esquia:

- Òc o non! Òc o non! Òc o non!

Qu'era sòrt dera princessa ja ère lançada, e d'ua manèra erosa. Mès era allusion a mademoiselle Bourienne enes pòts de sa pair resultaue òrra. En to supausar que non siguesse cèrta, que non deishaue d'èster terribla. Non podie deishar de pensar en aquerò. Caminaue pera sarra, sense saber ne enténer arren, quan, de ressabuda, eth coneishut

mormolh dera votz de mademoiselle Bourienne la treiguec dera sua abstraccion. Lheuèc es uelhs e vedec, a dus canes, a penes, d'era, a Anatòl, qu'abraçaue ara francesa e li gasulhaue quauquarren. Anatòl, damb ua terribla expression en sòn beròi ròstre, se virèc entara princessa, mès non deishèc de sarrar enes prumers instants era cinta de mademoiselle Bourienne, qu'encara non auie vist ara princessa Maria.

"Qui i é aquiu? Entà qué? Demoratz!", semblaue díder eth ròstre d'Anatòl. Era princessa Maria les guardèc en silenci. Non artenhie a compréner. Fin finau, mademoiselle Bourienne lancèc un crit e comencè a córrer. Anatòl, damb un alègre arridolet, saludèc ara princessa, coma convidant-la a arrir-se'n d'aqueth estranh eveniment, e, arroncilhant es espatles, se filec de cap ara pòrta qu'amiaue entàs sues crambes.

Ua ora dempús se presentèc Tijon entà cridar ara princessa Maria. Li demanaue que venguesse en burèu deth prince, e higec qu'eth prince Vasili Sergueievic ère ja en madeish lòc. Quan Tijon entrèc ena cramba dera princessa Maria, aguesta s'estaue seiguda en divan e auie entre es sòns braci a mademoiselle Bourienne, damb totes es lèrmes des sòns uelhs, e l'amorassaue eth cap doçaments. Es plan polidi uelhs dera princessa, radiants e tranquils, guardauen damb amor trende e pietat eth beròi ròstre de mademoiselle Bourienne.

- *Non princesse, je suis perdue pour toujours dans votre coeur,* didie mademoiselle Bourienne.
- *Pourquoi? Je vous aime plus que jamais e tacherai de faire tout cet qui est en mon pouvoir pour votre bonheur,* responie era princessa.
- *Mès vous me meprisez; vous si pure, vous ne comprendrez jamais cet egarement de la passion. Ah! Ce n'est que ma prauve mere…*
- *Je comprends tout,* didec era princessa, arrint tristaments. Solatjatz-vos, amiga mia. Vau a veir ath mèn pair.

E gessec.

Quan entrèc era princessa Maria, eth prince Vasili ère seigut, crotzades es sues longues cames e damb era tabaquèra ena man; un arridolet trende ludie en sòn ròstre e semblaue fòrça esmoigut; tau que se planhesse e se burlèsse dera sua pròpia sensibilitat, se hec a vier en nas un pecic de tabac.

- *Ah, ma bonne, ma bonne*!, didec lheuant-se e cuelhent es mans dera princessa. Dempús alendèc e higec: *Le sort de mon fils est en vos mains. Decidez, ma bonne, ma chere, ma douce Marie, que j'ai toujours aimée coma ma fille.*

Se desseparèc d'era. Ua lèrma vertadèra pistèc enes sòns uelhs.

- Fr…, fr…!, gasulhèc eth prince Nikolai Andreievic. Eth prince te demane coma esposa deth sòn *educant*… deth sòn hilh…Vòs èster era esposa deth prince Anatòl Kuraguin, òc o non?, e repetic cridant: ditz òc o non. Jo que me sauvi dempús eth dret d'exprimir era mia pensada. Òc, era mia pensada e arren mès,

higec eth prince Nikolai Andreievic en tot dirigir-se ath prince Vasili, coma responsa ara sua expression suplicanta. Òc o non?

- Eth mèn desir, *mon pere*, ei non abandonar-vos jamès, non desseparar era mia vida dera vòsta. Que non me voi maridar, didec era princessa decididaments, guardant damb es sòns beròis uelhs ath prince Vasili e a sa pair.
- Tè!, pegaries, pegaries!, exclamèc eth prince Nikolai Andreievic arroncilhant es celhes. Cuelhec ara sua hilha dera man, la tirassèc entada eth, mès non la punèc; apressèc eth sòn front ath d'era e sarrèc autant era sua man qu'era princessa non podec evitar un sorriscle.

Eth prince Vasili s'auie lheuat.

- *Ma chere, je vous dirai que c'est un moment que je n'oublierài jamais; mais, ma bonne, est-ce que vous ne nous donnerez pas un peu d'esperance de toucher ce coeur si bon, si genereux? Dites que peut-etre…L'avenir est si grand. Dites peut-etre.*
- Prince, çò qu'è dit ei tot çò que i é en mèn còr. Arregraïsqui er aunor que se me hè, mès non serè jamès era esposa deth vòste hilh.
- Tè, s'acabèc, estimat mèn. Que sò plan content de veder-te, plan content, didec eth vielh prince. Ara, princessa, ve-te'n entara tua cramba… Sò content, plan content de veder-te, repetic en tot abraçar ath prince Vasili.

"Era mia vocacion qu'ei ua auta, pensaue era princessa Maria. Era mia vocacion s'està en èster erosa damb era felicitat des auti, era felicitat der amor e deth sacrifici. E òc ma hè, harè era felicitat dera prauva Amelia. L'estime tant apassionadaments, ei tan sincèr eth sòn penaïment! Harè tot çò de besonh entà que se maride damb era. S'eth non ei ric, li balharè mejans; demanarè ath mèn pair; demanarè a Andrei. Ei tan malerosa, està tan soleta, sense era ajuda d'arrés! Me sentirè erosa quan sigue era sua hemna. E com lo deu estimar, mon Diu, entà auer-se desbrembat d'era madeisha enquia aguest extrèm! Dilhèu jo auria hèt çò de madeish…"

VI

Hège temps qu'era familha Rostov non auie naues de Nikolai. Solet entara picada der iuèrn arribèc ua carta, qu'ena sua envolòpa arreconeishec eth comde era letra deth sòn hilh. Damb era carta ena man, espaurit, eth comde correc de puntetes entath sòn burèu, e aquiu s'embarrèc pr'amor de lieger-la solet. Anna Mijailovna, en saber-se'n dera arribada d'ua carta (sabie tot çò que se passaue ena casa), entrèc silenciosaments en burèu deth comde e se lo trapèc damb era carta enes mans, plorant e arrint.

Encara qu'es sòns ahèrs èren ja en orde, Anna Milailovna seguie demorant damb es Rostov.

- *Mon bon ami*?, preguntèc tristaments, tostemp prèsta a compartí'c tot.

Eth comde somiquèc damb mès fòrça.

- Nikolenhka… Ua carta… herit, *ma chere*… qu'a estat herit! Eth mèn petit… era comdessa… a estat promoigut entà oficiau… Laudat sigue Diu! Com l'ac diderè ara comdessa?

Anna Mijailovna cuelhec sèti ath sòn cant e damb un mocador sequèc es lèrmes deth comde, era carta umida e es sues pròpies lèrmes; liegec era carta, solatgèc ath comde e assegurèc qu'abantes der esdejoar e dera ora deth tè aurie premanit ara condessa, que dempús deth tè l'ac condarie tot, damb era ajuda de Diu.

Pendent eth repaish Anna Mijailovna parlèc des rumors que corrien sus era guèrra e de Nikolai; preguntèc dus viatges quan s'auie recebut era darrèra carta (encara que pro se'n sabie) e didec qu'ère plan possible qu'aqueth madeish dia arribèssen naues sues. A caduna d'aguesta allusions, quan era comdessa començaue a mostrar-se intranquilla e guardaue inquieta, ja ath comde, ja a Anna Mijailovna, aguesta desviaue damb adretia era convèrsa entà tèmes de pòca importància. Natasha, qu'entre toti es dera familha ère qui mès captaue es nuances d'intonacion, dera guardada e deth ròstre, parèc era aurelha dès eth començament deth repaish e se n'encuedèc de qué entre sa pair e Anna Mijailovna auie quauquarren restacat a sa frair Nikolai, e qu'Anna Mijailovna volie premanir eth terren. E a maugrat dera sua audàcia (Natasha sabie pro ben era sensibilitat que reaccionaue sa mair dauant de tot çò que tanhie a Nikolai), non gausèc preguntar arren pendent eth repaish; a penes tastèc un mòs e non deishèc de voludar-se ena cagira, sense hèr-ne cabau des observacions dera sua institutritz. Acabat et repaish, correc entà Anna Mijailovna, qu'artenhèc en burèu de sa pair, e se li lancèc en còth.

- Tieta!, estimada. Didetz-me çò que se passe!
- Arren, estimada.
- Non, tieta, palometa, amna mia, tresaur, non vos deisharè. Sai que sabetz quauquarren.

Anna Mijailovna secodic eth cap.

- *Vous etes une fine mouche, mon enfant*, li didec.
- I a carta de Nikolenhka? Òc que i é!, sorrisclèc Natasha, en tot liéger era responsa afirmatiua en ròstre d'Anna Mijailovna.
- Mès, per Diu, sigues prudenta. Ja sabes era impression que li pòt costar a mama.
- Que seré prudenta, tieta, ne serè, mès condatz-me. Se non m'ac condatz, vau ara madeish e l'ac digui.

Anna Mijailovna l'expliquèc brèuments eth contengut dera carta, damb era condicion de qué non ac didesse ad arrés.

- Paraula d'aunor, didec era mainada senhant-se. Non l'ac diderè ad arrés.

E correc ara seguida ara cèrca de Sonia.

- Nikolenhka… herit… carta!, didec damb solemnitat e alegria.
- Nikolai!, sorrisclèc Sonia, damb era sang dera cara perduda.

Natasha, en avertir era impression que costaue en Sonia era naua dera herida de sa frair, comprenec per prumèr viatge tot er aspècte dolorós d'aquera notícia.

Se deishèc anar entà Sonia e l'abracèc entre somics.

- Qu'ei ua herida sense importància… e l'an ascenut a oficiau. Ara està ben; era carta l'escriu eth madeish, didie somicant.
- Ja se ve que totes es hemnes ètz ues ploraires, didec Petia, que se passejaue pera cramba a granes calhamardades. Jo, ça que la, sò plan content de qué eth mèn frair s'age distinguit atau. Qu'ètz ues ploraires e non comprenetz arren!

Natasha arric a trauèrs des sues lèrmes.

- Tu non as liejut era carta?, preguntèc Sonia.
- Non, mès me didec que tot s'auie ja passat e qu'ei ja oficiau.
- Gràcies a Diu!, se senhèc Sonia. Mès dilhèu t'a enganhat. Vam a veir a mama.

Petia seguie es sòns passi pera cramba.

- Se jo siguessa en lòc de Nikolenhka, auciria encara mès francesi, didec. Son uns miserables! N'auciria tanti que haria ua montanha.
- Cara, Petia! Ès un pèc.
- Eth pèc non sò jo, senon vosates, que ploratz per quinsevolh fotesa.
- Te'n brembes d'eth?, preguntèc de pic Natasha, après un brac silenci.

Sonia arric.

- Se m'en brembi de Nikolenhka?

- Non, que non ei aquerò. Te'n brembes ben, deth tot?, damb eth sòn gèst volie balhar-li un significat mès seriós as sues paraules. Tanben jo me'n brembi de Nikolenhka, ça que la, de Boris non rebrembi arren.
- Qué dides? Non rebrembes a Boris?, preguntèc Sonia estonada.
- Que non ei que non me'n bremba. Me'n sai de com ei, mès non lo rebrembi coma a Nikolenhka… Ada eth lo veigui tant lèu cluqui es uelhs. A Boris, non, e cluquèc es uelhs coma entà confirmar çò que didie. Non, arren.
- Ò, Natasha!, exclamèc apassionadaments Sonia, guardant damb seriositat ara sua amiga, coma se non la considerèsse digna d'escotar çò que volie díder e coma se l'ac didesse a quauqu'un que damb eth non se podesse hèr trufaria. Estimi ath tòn frair entà tostemp, e, se passe çò que sigue entre nosati, non deisharè d'estimar-lo pendent tota era mia vida.

Natasha guardaue damb uelhs estonadi e curiosi a Sonia e non didec arren. Sentie qu'era sua amiga didie era vertat e qu'existie aguest amor que parlaue Sonia; mès era encara non auie experimentat quauquarren parièr. Credie que podie existir, mès non ac comprenie.

- L'escriueràs?, li preguntèc.

Sonia se demorèc cogitosa. Escríuer a Nikolai? Ère de besonh? Aguestes preguntes la tormentauen. Ara qu'ère ja oficiau e eròi herit en combat, estarie ben aquerò de hèr-se presenta, coma entà rebrembar-li es sues promeses?

- Sabi pas… s'eth escriu, tanben ac harè jo, didec rogint-se.
- E non te harà vergonha escriuer-li?

Sonia arric.

- Non.
- A jo me harie vergonha escríuer a Boris. Non ac harè.
- Per qué?
- Sabi pas; mès semble que non està ben. Me senteria incomòda, auria vergonha.
- Jo sai se per qué aurie vergonha, didec Petia, ofensat pera prumèra observacion de Natasha. Perque siguec encamardada d'aqueth rabassòt damb lunetes.

Petia cridaue atau ath sòn omonim, eth nau comde Bezujov.

- Ara qu'ei encamardada deth cantant (se referie ath professor italian de cant). Per aquerò li harie vergonha
- Qu'ès un pèc, Petia, didec Natasha.
- Non sò mès pèc que tu, fraireta, didec Petia dès era nautada des sòns nau ans coma se siguesse un vielh brigadièr.

Era comdessa ère ja premanida entàs allusions d'Anna Mijailovna pendent eth dinar. En retirar-se entara sua cramba se sentec sense poder desseparar es uelhs plei de lèrmes

deth retrait deth sòn hilh en ua miniatura sus era tabaquèra. Anna Mijailovna, damb era carta ena man, s'apressèc de puntetes ena pòrta dera sua cramba e s'arturèc.

- Non entretz ara, didec eth vielh comde, que la seguie; dempús, e barrèc era pòrta ath sòn darrèr.

Eth comde apressèc era aurelha en uelh deth pan. Prumèr entenec eth rumor de paraules indiferentes; dempús era votz d'Anna Mijailovna, que parlèc soleta pendent fòrça temps. A tot darrèr, un sorriscle, seguit de silenci, e de nauèth es dues votzes que parlauen ath còp damb alègra intonacion; ara seguida s'entenèren passi e Anna Mijailovna dauric era pòrta. Eth sòn ròstre auie era orgulhosa expression deth cirurgian que, en auer acabat erosaments ua dificila amputacion, convide ath public entà qu'admire eth sòn art.

- *C'est fait*, didec ath comde, senhalant damb solemne gèst ara sua esposa, qu'auie ena man era tabaquèra damb era miniatura de Nikolenhka e ena auta era carta e se hège a vier enes sòns pòts ja a ua ja ara auta.

En veir ath comde l'estirèc es braci, abracèc era sua cauveta tèsta e peth dessús d'era tornèc a guardar era carta e eth retrait, en tot hèr enlà leugèraments eth cap deth comde pr'amor de poder-les punar de nauèth. Vera, Natasha, Sonia e Petia entrèren ena cramba de sa mair e comencèc era lectura dera carta.

Nikolai descriuie en era brèuments era campanha e es dues batalhes qu'auie cuelhut partida; dempús parlaue dera sua promocion entà oficiau e higie que punaue es mans de sa pairs e demanaue era sua benediccion: punaue a Vera, Natasha e Petia. Dempús, manaue es sues salutacions entath senhor Scheling, entara senhora Chosse e entara anciana hilhuquèra; fin finau, demanaue que punèssen ara estimada Sonia, que seguie estimant e rebrembant. En enténer aguestes paraules, Sonia se rogic tota e li gesseren es lèrmes; sense fòrces entà tier totes es guardades virades entada era, hugec deth salon, hec uns torns enquia qu'eth vestit se li holec coma un glòb e, ròia e arridolenta, se seiguec en solèr. Mentretant, era comdessa ploraue.

- Per qué ploratz, mama?, preguntèc Vera. Per tot açò qu'escriu Nikolenhka, mos auríem d'alegrar en sòrta de plorar.

Qu'ère ua observacion plan justa; mès autant sa pairs que Natasha la guardèren damb mina de repotec: "A qui aurà gessut?", pensèc era comdessa.

Cent viatges liegeren era carta de Nikolai, e guairi sigueren jutjats digni d'entener-la, les calec apressar-se ara condessa, que non se desseparaue d'era. Acodiren es preceptors e es hilhuquères, Mitinhka, diuèrsi coneishudi dera comdessa, que la liegie e tornaue a liéger damb renauit gòi, en tot desnishar cada viatge mès naues vertuts deth sòn Nikolenhka. Be n'ère d'estranh, insolit e gaujós aqueth hilh sòn, que vint ans abantes agitaue es sòns fèbles membres enes sues entralhes, aqueth hilh, causa des sues discussions damb eth comde, que lo mimaue excessiauaments, aqueth hilh qu'auie aprenut a díder "pèra" e dempús "baua", siguesse ara aquiu, luenh, en tèrres estranhes,

en un ambient estranh, soldat valerós, solitari, sense proteccion e sense guida, complint es sòns déuers d'òme! Tota era universau experiéncia de sègles que mòstre qu'es mainatges dès era cunhèra se van hènt insensiblaments òmes que non supausaue arren entara comdessa. Eth creishement d'aqueth hilh ère entara sua mair, en cada fasa, un eveniment extraordinari, coma se milions e milions d'òmes non s'auessen desvolupat dera madeisha manèra. Atau coma vint ans abantes non auesse creigut qu'aqueth petit èsser que viuie en era, jos eth sòn còr, començarie lèu a cridar e a popar deth sòn piech e a parlar, atau ara li resultaue de mau hèr convencer-se de qué aqueth èsser s'auesse convertit en un òme fòrt e valerós, eth hilh e òme modèu que revelaue era sua carta.

- Quin estil! Qué ben descriu!, comentaue, tornant a liéger era part descriptiua dera carta. Quina amna! D'eth madeish que non ditz arren… Arren! Parle d'un tau Denisov e sò segura qu'eth ei eth mès valent de toti. Arren ditz des sòns patiments. Quin còr! Que l'arreconeishi, ei eth de tostemp. Se'n brembe de toti; non a desbrembat ad arrés. Que ja ac didia jo tostemp, tostemp, quan eth ère encara atau…

Pendent mès d'ua setmana, en tota era casa s'escriueren brolhons e se passèren en net cartes entà Nikolai. Jos era vigilància dera comdessa e era sollicitud deth sòn marit se recuelheren es causes de besonh e es sòs entar unifòrme deth nau oficiau. Anna Mijailovna, coma hemna practica, auie sabut arténher ua recomanacion entada era e eth sòn hilh tanben entara correspondéncia. Qu'auie era oportunitat de manar es cartes entara direccion deth gran duc Constantin Pavlovic, comandant dera Garda. Es Rostov supausauen qu'ère pro escríuer *Garda rusa en estrangèr*, e s'ua carta arribaue entath gran duc, comandant dera Garda, que non auie rason entà que non arribèsse enquiath regiment de Pavlograd, que deuie èster per aquiu près. Plan per aquerò, decidiren manar cartes e sòs, per miei deth corrèu deth gran duc, entà Boris, que, ath còp, les remeterie entà Nikolai. Qu'èren cartes deth vielh comde e dera comdessa, de Petia, de Vera, de Natasha e Sonia, ath delà de 6.000 robles entar equipament e quauques autes causes qu'eth comde manaue ath sòn hilh.

VII

Eth 12 de noveme, era armada de Kutuzov, campada près d'Olmutz, se premanie entara revista des dus Emperaires, eth rus e er austrian, qu'aurie lòc eth dia a vier. Era Garda, recent venguda de Russia, bivaquèc a quinze quilomètres d'Olmutz e, londeman, tàs dètz deth maitin, arribèc en camp de manòbres, prèsta entara revista.

Nikolai Rostov venguie de recéber ua nòta de Boris en tot informar-lo de qué eth regiment Izmailovski harie jadilha a quinze quilomètres d'Olmutz e que lo demoraue pr'amor d'autrejar-li es cartes e es sòs. Rostov auie besonh de sòs ara, sustot dempús dera campanha, quan es tropes èren acornerades près d'Olmutz, a on es cantinèrs e es judius austrians, qu'aumplien eth campament, fòrça avitalhadi, aufrien es objèctes mès temptadors. Entre es oficiaus deth regiment de Pavlograd se succedien tota sòrta de hèstes entà hestejar es decoracions e recompenses obtengudes ena campanha, atau coma nombrosi viatges de plaser entà Olmutz, a on Carolina, era Ongresa, auie daurit un restaurant mestrat per hemnes. Rostov venguie de hestejar eth sòn ascens e l'auie crompat a Denisov eth sòn shivau *Beduino*. Qu'ère, donc, endeutat ath maximum damb es sòns camarades e es cantinèrs. Tan lèu recebec er avís de Boris, partic entà Olmutz damb un amic. Mingèc, beuec ua botelha de vin e se filèc de cap ath campament dera Garda ara cèrca deth sòn amic dera mainadesa. Rostov non auie auut encara eth temps entà hèr-se er unifòrme; amiaue ua vielha guerrèra de cabdet, damb era cortz de Sant Jòrdi, pantalon de montar madeish rosigat e un sabre d'oficiau; montaue un shivau deth Don, crompat a un cosac pendent era campanha, e eth sòn shacò d'ussar ère un shinhau decantat entà darrèr. Tant que s'apressaue en regiment Izmailovski, anaue pensant ena suspresa de Boris e es sòns companhs dera Garda en veir eth sòn aspècte marciau, d'òme ja experimentat en batalhes.

Entara Garda, era campanha auie estat un vertadèr passèg, qu'en eth auie presumit des sòns elegants unifòrmes e dera sua disciplina exemplara. Es marches qu'èren cuertes; es soldats auien deishat es sòns morralets enes cars e, en cada etapa, es autoritats austrianes aufrien as oficiaus magnifics repaishi. Es regiments entrauen e gessien des ciutats entre musica, e tota era marcha, per orde deth gran Duc (que d'açò n'èren orgulhosi es oficiaus dera Garda), se hec mercant eth pas e damb es oficiaus enes sòns pròpis lòcs. Boris hec tot eth recorrut e hec jadilha damb Berg, ascenut a cap de companhia. En sòn nau cargue, Berg, tostemp complidor e puntuau en servici, s'auie conquistat era confiança des sòns superiors e auie artenhut apraiar plan auantatjosaments es sòns ahèrs economics. Boris auie trapat pendent era marcha a fòrça persones que li podien èster utiles e, gràcies a ua carta que li dèc Pierre, coneishec ath prince Andrei Bolkonski, que per eth, demoraue arténher un nomentament entar Estat Major deth gran generau. Berg e Boris, nets e apolididi, s'estauen en sòn apartament e descansauen dera darrèra marcha, en tot hèr as escacs sus ua taula redona. Berg tenguie entre es cames ua pipa alugada. Boris, damb era sua acostumada precision, alinhaue damb es sues mans blanques e fines es peons, demorant eth movement de Berg; Boris guardaue fixaments ath sòn amic, dat

totafèt ath jòc, fidèu ath sòn costum de pensar solet en aquerò qu'ocupaue era sua atencion en moment concret.

- A veir se com gessetz d'aguesta, didec.
- Sajaram de gésser-ne, responec Berg, tocant ua pèça, mès deishant-la de seguit.

En aqueth moment se dauric era pòrta.

- Vai!, fin finau te trapi!, sorrisclèc Rostov. Ep, e Berg tanben! "*Eh petits enfants, allez coucher dormir!*", cridèc, repetint es paraules dera vielha hilhuquèra qu'en temps passat se'n trufaue damb Boris.
- Mon Diu, com as cambiat! Boris se lheuèc ar encontre de Rostov mès sense desbrembar-se'n de tier e recuélher es pèces d'escacs qu'auien queigut.

Volec abraçar ath sòn amic, mès Nikolai l'esquivèc damb aguesta afogadura juvenila d'evitar es camins rotinèrs e exprimir es sòns sentiments ara sua manèra, per çò de non imitar as adults, qu'a viatges simulen. Nikolai desiraue hèr quauquarren nau en veir ath sòn amic: per exemple, hèr-li ua pecigada o ua possada, mès non abraçar-lo e punar-lo coma hèn toti. Ça que la, Boris, tranquilla e amistosaments, abracèc e punèc tres còps a Rostov.

Que hège lèu sies mesi que non se vedien e, coma ei normau en aguesta edat quan eth joen hè es prumèri passi ena vida, ambdús se trapèren fòrça cambiats dilhèu pera influéncia totafèt naua des ambients qu'auien balhat aguesti prumèri passi. Es dus auien eth vam de mostrar çò de mès lèu possible es sues pròpies transformacions.

- Qu'ètz uns maudits *petimetres*! Tostemp nets e fresqui, coma se tornéssetz de passèg, e non coma nosati, es malerosi dera armada!, didie Rostov damb inflexions de baritòn ena votz, naues entà Boris, e anaments brusqui, senhalant eth sòn pròpi pantalon, lord de hanga.

Era patrona dera casa, ua alemana, campèc ena pòrta atirada pes votzes de Rostov.

- Qué, ei beròia?, preguntèc guinhant un uelh.
- Per qué crides tant? Que la vas a espaurir, didec Boris. Non te demoraua aué, higec; ager l'autregè ues linhes entà tu a un ajudant deth generau Kutuzov, que coneishi, eth prince Bolkonski. E non me pensè que te les harie a vier tan lèu… Ben, com te va? Ja as entrat en huec?

Rostov, sense respóner, estornegèc era crotz de Sant Jòrdi qu'amuishaue en sòn pièch, mostrèc eth braç en espòrla e, arrint, guardèc a Berg.

- Ja ac ves, didec.
- Òsca, òsca, didec Boris arrint. Tanben nosati auem hèt ua marcha esplendida. Sens dobte te'n sabes de qué eth *tsarevic* ei tostemp en nòste regiment, de sòrta que gaudim de totes es comoditats e auantatges. Quin aculhiment en Polonia! Quini sopars e quini balhs! Qu'ei impossible condà'c tot. E eth *tsaveric* siguec plan corau damb toti es nòsti oficiaus.

E comencèren a condar-se: er un es sarabats des ussars e era vida de campanha, e er aute es plasers e es auantatges qu'a eth servici jos eth comandament de tan grani personatges, eca.

- Ò!, era Garda!, exclamèc Rostov. Plan, mana que mos hèsquen a vier vin.

Boris hec ua potèla.

- Plan… se vòs…

S'apressèc en sòn lhet, treiguec ua bossa deth dejós dera neta coishinèra e dec ordes de qué se hessen a vier vin.

- A!, me cau balhar-te es sòs e es cartes, higec.

Rostov cuelhec es cartes, deishèc es sòs sus eth divan e emparant-se sus era taula se metec a liéger. Liegec ues linhes e guardèc a Berg damb ira; es sues guardades se trapèren e Rostov amaguèc eth sòn ròstre darrèr era carta.

- Que vos an manat pro, didec Berg guardant era pesada bossa lançada sus eth divan. Ça que la, nosati, comde, viuem dera nòsta soldada. Per çò que hè a jo vos diderè…
- Guardatz, estimat Berg, didec Rostov, quan recebatz carta dera vòsta casa e vos trapetz damb un amic intim que volgatz preguntar fòrça causes, e jo siguesse aquiu, me n'anaria entà un aute lòc entà non shordar. Se vos platz, anatz-vo'n entà quinsevolh lòc, entà on volgatz… ath diable!, venguec de cridar; mès ara seguida lo tenguec dera espatla e guardant-lo coraumens, pr'amor de solatjar era violéncia des sues paraules, higec: desencusatz-me, estimat; vos parli atau qu'ac senti, coma a un vielh coneishut.
- Ò, per favor, comde! Qu'ac compreni pro ben, repliquèc Berg damb votz guturau, en tot lheuar-se.
- Anatz-vo'n damb es patrons dera casa, vos an convidat, higec Boris.

Berg se botèc ua giquèta plan neta; s'apolidic dauant eth miralh es pursères entà naut, ar estil der emperaire Alexandre e, convençut pera guardada de Rostov, de qué era sua giqueta costaue efècte, gessec dera estança vantariòu e arridolent.

- Be ne sò d'animau!, exclamèc Rostov, negat ena sua lectura.
- Per qué?
- Que sò un porcèth per non auer-les escrit abantes ne un solet còp e balhar-les aguest espant. Quin porcèth!, repetic rogint-se, Rostov. Plan, tè, crida a Gavrillo. Que mos hèsque a vier un shinhau de vin e beueram.

Entre es cartes dera familha ne venguie ua entath prince Bagration; qu'ère ua recomanacion artenhuda pera comdessa (seguint es conselhs d'Anna Pavlovna) a trauèrs de bères amistats; la manaue entath sòn hilh pr'amor de qué se'n servisse d'era.

- Quina pegaria! Non n'è ua bèra manca, didec Rostov, en tot lançar era carta jos era taula.
- Per qué la lances?, preguntèc Boris.
- Ua carta de recomanacion. Ath diable damb era!
- Per qué ath diable?, didec Boris, que l'auie recuelhut e liegie eth destinatari. Aguest carta que l'as plan de besonh.
- Que non è besonh d'arren ne voi èster ajudant d'arrés.
- Mès, per qué?, preguntèc Boris.
- Qu'ei un mestièr de lacai.
- Ja veigui que seguisses estant eth madeish soniaire, didec Boris, botjant eth cap.

- E tu eth diplomatic de tostemp. Mès que non se tracte d'aquerò… Plan, plan, e tu, qué?, preguntèc Rostov.
- Ja ac ves. Enquia ara tot se passe ben, mès cohèssi que me shautarie èster ajudant e non estar-me en files.
- Per qué?
- Perque dès qu'entrèrem ena carrèra militara mos cau sajar, tu per tu, que sigue brilhanta.
- Vai!, didec Rostov, çampar pensant en ua auta causa.

Guardaue fixa e inquisitiuaments ath sòn amic, coma cercant en eth era responsa a ua pregunta.

Eth vielh Gavrilo se hec a vier eth vin.

- Non serà mielhor cridar a Alfons Karlovic?, persutèc Boris. Beuerà damb tu. Jo que non beui.
- Plan, plan, ve-te'n a cercar-lo. Qué ne penses tu d'aguest alemanòt?, preguntèc Rostov damb un arridolet menspredós.
- Qu'ei un òme excellent, aunèst e agradiu, responec Boris.

Rostov guardèc de nauèth fixaments a Boris e alendèc. Tornèc Berg, e, dauant era botelha de vin, era convèrsa des tres s'aluguèc de seguit. Es oficiaus dera Garda condauen a Rostov es sues marches, es hèstes que les auien aufrit en Russia, en Polonia e en estrangèr. Condèren hèts e paraules deth sòn cap, eth gran duc, anecdòtes sus era sua bontat e es sues explossions de colèra. Berg, coma de costum, sauvaue silenci mentre era convèrsa non se referisse ada eth madeish, mès a prepaus des anecdòtes sus era mala encolia deth gran duc, condèc de bon voler se com en Galitzia auie auut era fortuna de parlar damb eth, quan eth gran duc recorrie es regiments e se mostraue airós pera irregularitat des movements. Damb un arridolet corau, Berg, condèc se com eth gran duc, plan emmaliciat, s'auie apressat ada eth dident: "*Arnaute*!" (expression favorita deth gran duc quan ère encolerit) e demanant que se presentèsse eth cap dera companhia.

- Ac crederatz, comde? Non auia cap de pòur, pr'amor que sabia qu'auia rason. Sense vantaria vos posqui assegurar que me sai de memòria es ordes deth dia e es reglaments; les sai coma eth parenòste. Plan per açò, ena mia companhia non i auie cap irregularitat, amiaua era consciéncia tranquilla. (Berg se lheuèc, e hec veir se com s'auie presentat ath gran duc damb era man ena visèra; plan que òc, ère dificil trapar un aute ròstre mès respectuós e mès satisfèt d'eth madeish). Comencèc a cridar e a menaçar-me damb tot çò de divin e d'uman, a negar-me d'injúries. Es paraules "arnaute", "diables" e "entà Siberia" ressonèren diuèrsi còps, didie Berg arrint significatiuaments. Mès jo non li responí: sabia qu'auia rason e per aquerò sauvè silenci. Qué vos semble, comde?, "ès mut?", sorrisclèc. Mès jo seguia carat. E qué vos pensatz? Londeman, ena orde deth dia, non se condaue arren de çò que s'auie passat. Vaquí çò que signifique non pèrder eth cap, acabèc Berg, alugant era sua pipa e lançant espiraus de hum.
- Òc, aquerò està ben, arric Rostov.

Mès Boris, en tot avertir que Rostov auie era intencion d'arrir-se'n de Berg, cambièc de convèrsa damb adretia. S'interessèc pera herida de Rostov e li preguntèc a on e com s'auie passat. Condà'c, que li chocaue e comencèc a parlar, en tot encoratjar-se cada còp mès, ath long dera relacion de çò que s'auie succedit en Schoengraben, exactaments

coma conden es sues experiéncies es protagonistes d'ua batalha, ei a díder, tau que les shautarie que s'auesse passat e tau qu'ac an entenut condar a d'auti, dera forma mès atrasenta, mès non deth tot cossent damb era realitat. Rostov ère un joen sincèr; jamès aurie mentit a consciéncia. E comencèc eth sòn raconde damb era intencion de condar es causes tau que s'auien passat; mès, sense encuedar-se'n, de manèra inevitabla e involontària comencèc a mentir. S'auesse dit era vertat ad aqueri que coma eth, auien entenut fòrça còps racondes de batalhes e s'auien hargat ua idia de se com ère ua atac, o non l'aurien creigut o, çò de pejor, aurien pensat qu'eth pròpi Rostov ère colpable de qué non l'arribèsse çò que tostemp arrribe as que parlen de cargues de cavalaria. Non podie condar que simplaments toti auien anat ath galaup, qu'auie queigut deth shivau e s'auie desmangoriat eth canèth; ne qu'auie hujut ath mès córrer des francesi, enquia refugiar-se en un bòsc. Condar era vertat qu'ère plan de mau hèr e son pòqui es joeni capables de hè'c. Ath delà, entà racondar tot tau que s'auie passat l'aurie calut hèr un vertadèr esfòrç sus eth madeish. Es sòns companhs demorauen que Rostov les condèsse se com, afebrit e cuelhut de furor, s'auie lançat madeish qu'ua tempèsta, repartint còps de sabre a dreta, e a quèrra, e com daurie era carn des sòns enemics e com, a tot darrèr, extenuat, auie queigut. E Rostov les condèc tot aquerò.

En çò de mielhor deth raconde, quan didie: "Non pòs imaginar-te quina sòrta d'estranh sentiment de ràbia s'experimente pendent er atac", entrèc ena estança eth prince Andrei Bolkonski, que Boris demoraue. Eth prince Andrei, que li shautaue eth papèr de protector des joeni e se sentie vantat tostemp que quauqu'un acodie ada eth, se mostraue plan dispausat entà Boris, qu'era vesilha auie sabut èster-li simpatic, e desiraue ajudar-lo. Manat damb un document de Kutuzov entath gran duc, arribaue damb era esperança de trapar solet a Boris.

Quan, en entrar ena cramba, se trapèc damb aqueth ussar que condaue aventures militares (qu'ère eth tipe de persones que non podie tier), arric corauments a Boris, arroncilhèc es celhes e miei cluquèc es uelhs entà guardar a Rostov e, après ua brèu salutacion, cuelhec sèti en divan damb mina cansada e indolenta. Lo desengustaue auer queigut ath miei de tan desagradiua companhia. Rostov ac endonvièc e se rogic; que l'importaue pòc aqueth estranh, mès guardant a Boris, li semblèc que tanben eth s'avergonhaue dera sua companhia. A maugrat deth gèst burlèsc e desagradiu tengut peth prince Andrei, e a maugrat deth mensprètz generau que Rostov sentie entà toti es ajundantets der Estat Major, qu'entre eri evidentaments i auie eth nauèth vengut, se sentec confonut e sauvèc silenci. Boris preguntèc pes naues der Estat Major e (se non ère indiscrecion) pes plans entath futur.

- Probablaments seguiram entà dauant, responec Bolskonski que, çampar, non volie parlar dauant d'estranhs.

Berg profitèc era escadença entà preguntar damb especiau cortesia, se balharien, coma s'auie dit, dobla racion de ferratge as caps dera companhia. Eth prince Andrei, arrint, repliquèc qu'eth non podie opinar sus tan grèu question d'Estat, qu'ad açò Berg arric alègraments.

- Deth vòste ahèr, didec dempús Bolkonski a Boris, ne parlaram mès tard, e guardèc a Rostov. Vietz a cercar-me dempús era revista e harè tot çò de possible entà complader-vos.

E recorrent damb ua guardada tota era estança, se virèc entà Rostov, sense dignar-se observar eth en sòn infantil e invencible trebuc, que s'anaue transformant en colèra.

- Me semble que parlàuetz dera batalha de Schoengraben. I siguéretz?
- Òc que i siguí, responec Rostov damb votz airosa, coma volent, damb aquerò, ofensar ar ajudant de camp.

Bolkonski se n'encuedèc der estat d'animositat der ussar e li semblèc diverttit. Arric damb un leugèr mensprètz.

- Òc, ara que se conden fòrça istòries sus aguesta batalha.
- Òc, istòries!, didec Rostov en votz nauta, guardant damb uelhs plei d'ira, ja a Bolkonski, ja a Boris. Òc, fòrça istòries, mès era istòria des que siguérem jos eth huec enemic, qu'a ua cèrta importància, màger qu'era des joenets der Estat Major, que receben recompenses sense hèr arren.
- As que supausatz que jo pertanhi?, didec eth prince Andrei damb tranquil arridolet, especiauments amable.

Ena amna de Rostov coïncidic un sentiment de ràbia e de respècte entara tranquillitat d'aqueth òme.

- Que non parli de vos, didec. Non vos coneishi e, cohèssi, ath delà, que tanpòc hè talents de coneisher-vos. Parli en generau des der Estat Major.
- Donques jo que vos posqui díder aquerò, l'interrompec damb tranquilla autoritat en ton dera sua votz eth prince Andrei: voletz ofensar-me, e sò prèst a reconéisher qu'ei plan aisit de hè'c, se non auetz pro respècte entà vos madeish; mès arreconeishetz que ne eth temps ne eth lòc son es avients. En uns dies mos veiram toti encaborniadi en un düel fòrça mès seriós; ath delà, Drubetskoi, que ditz èster un vielh amic vòste, non n'a eth tòrt de qué era mia fesomia non vos sigue agradiua. Ath delà d'aquerò, didec en tot lheuar-se, sabetz eth mèn nòm e a on me podetz trapar; mès non desbrembetz, higec, que jo non me considèri ofensat ne me pensi que vos n'ajatz estat tanpòc, e eth mèn conselh d'òme de màger edat que vos ei que deishètz aguest ahèr atau, sense mès conseqüéncies. A vos, Drubetskoi, vos demori diuèndres, après era revista. Adishatz, acabèc eth prince Andrei; e gessec saludant a un a un aute.

Sonque quan auec despareishut eth prince Bolkonski, Rostov se l'acodic çò que l'auie d'auer responut; encara l'emmalicièc mès eth hèt de non aué'c hèt. De ressabuda, ordenèc que li hessen a vier eth sòn shivau e, en tot dider-se adiu secaments de Boris, gessec tanben. "Me cau vier deman ena Casèrna Generau e provocar ad aguest presumit ajudant de camp, o, dilhèu, ei mielhor deishar atau es causes?" Aguesta pregunta lo tormentèc pendent eth camin. A viatges pensaue damb ira en plaser de veir era pòur d'aqueth òme petit, fèble e capinaut, botat a posita dera sua pistòla; d'auti còps, damb vertadèr estupor, sentie que, de toti es òmes qu'auie coneishut, non desiraue auer coma amic senon ad aqueth ajudantet de camp qu'autant odiaue.

VIII

Londeman dera visita de Rostov a Boris, auec lòc era anonciada revista des tropes austrianes e russes, quauques ues recent vengudes de refresc de Russia e d'autes qu'auien cuelhut partida ena campanha damb Kutuzov. Es dus Emperaires, eth de Russia damb eth *tsarevic* e eth d'Austria damb er archiduc, passauen revista ara armada aliada, formada per ueitanta mil òmes.

A punta deth dia, es tropes comencèren a concentrar-se, damb unifòrme de galà, en camp plaçat dauant dera fortalesa. Milèrs de pès e de baionetes, damb es sues bandères desplegades, s'arturauen as ordes des oficiaus, virauen, anauen formant, sauvant es distàncies, deishant pas a d'auti grops d'infantaria uniformada damb colors desparièrs; o ben ère eth ritmic tròt dera cavalaria, damb es sòns polidi unifòrmes blus, ròis e verds, precedida de musicians de brodada vestidura, sus polins neri, clars e baiards; o mès enlà, entre eth gran tarrabast de bronzadi canons, nets e ludents, que tremolauen sus es afusts, venguie era artilheria, darrèr dera infantaria e dera cavalaria, entà ocupar es lòcs que les auien estat assignadi. Que non èren solet es generaus damb es sòns unifòrmes de grana galà, sarrades enquiara exageracion es cintures gròsses o primes, damb eth ròstre congestionat peth cothèr der unifòrme, pes sues bandes e decoracions; non èren solet es oficiaus pimpalhadi e elegants, senon cada soldat, damb eth ròstre fresc, net e recent arrasat, damb es correges reludentes, es shivaus estrelhadi, damb era pèth coma de satin e es crinères pientades e alisades peu a peu; toti auien era sensacion de qué se passaue quauquarren plan important e solemne. Cada generau e cada soldat se n'encuedauen dera sua petitesa, comprenien que non èren senon un gran de sable en aqueth mar uman e, ath còp, sentien era sua poténcia coma part d'aqueth enòrme ensems.

En trincar eth dia auien començat eth movement e es preparatius, e tàs dètz tot ère prèst e en orde avient. Era formacion ocupaue un immens espaci; era armada ère estenuda en tres grani còssi: dauant, era cavalaria; dempús, era artilheria, e, a darrèr de tot era infantaria.

Entre cada arma i demoraue ua sòrta de carrèr. Se disguinguien plan ben es tres parts dera armada: es foguejades fòrces de Kutuzov (qu'eth sòn flanc dret, en prumèra linha, ocupaue eth regiment de Pavlograd), es regiments de linha e dera Garda, vengudi de Russia, e era armada austriana. Mès toti formauen amassa, jos eth madeish comandament e en madeish orde.

"Que ja vien, ja vien!", passèc un mormolh inquiet coma eth vent sus es huelhes entre aqueth revolum de gent. S'enteneren votzes nervioses e era agitacion des darrèrs preparatius secodic a tota era tropa.

D'Olmutz, auie gessut, plan, un nombrós grop qu'auançaue entara tropa. E en aqueth moment, encara qu'eth dia ère tranquil, ua leugèra bohada recorrec tota era armada, estornejant leugèraments es galhardets des lances e es bandères desplegades. Era armada semblaue exprimir damb aqueth leugèr movement tota era sua alegria dauant era arribada des Emperaires. Sonèc era votz de "atencion!", que siguec repetida coma eth cant des pothi ena maitiada, ath long des formacions. Tot se demorèc quiet.

En aqueth silenci de mòrt solet s'entenie eth tròt des shivaus. Ère era seguida des Emperaires que s'apressauen en flanc; e es trompetes deth prumèr regiment de cavalaria

toquèren generala. Non semblauen trompetes, senon era madeisha armada qu'emetie aguesti sons, erosa pera preséncia deth Sobeiran. Se podec distinguir claraments era votz juvenila e afabla der emperaire Alexandre. Dirigic ua salutacion as tropes e li responec ath còp eth prumèr regiment damb un "òsca!", tant eishordós, prolongat e alègre qu'es madeishi òmes s'espauriren dera fòrça e deth nombre dera multitud qu'eri constitusien.

Rostov se trapaue enes prumères hilades des tropes de Kutuzov, qu'ada eres s'apressèc prumèr er Emperaire. Sentie madeish qu'es auti: desbrembe dera sua persona, era capinauta consciéncia de poder e ua afogadura apassionada per aqueth qu'ère era causa d'aquera solemnitat.

Sentie qu'ua soleta paraula d'aguest òme serie pro entà que tota era massa (e eth damb era, coma ua estera) se lancèsse ath huec o ena aigua, entath crim o entara mòrt, o entath mès gran des eroïsmes; per aquerò non podie tier era estrementida e era emocion dauant d'aguesta paraula ja pròcha.

"Òsca, òsca, òsca!", tronaue pertot; un regiment darrèr er aute recebie ar Emperaire ath tòc de generala e dempús se repetie er "òsca", tostemp en aument, enquia confoner-se damb ua cridadissa ensordidoira.

Abantes d'apressar-se er Emperaire, cada regiment, immobil e silenciós, semblaue un còs sense vida; mès tanlèu aguest arribaue ara sua nautada, era tropa reviuie e somaue es sòns clams as idòls dera rèsta dera formacion que dauant es sues linhes ja auie passat. Entornejadi per ensordidor tarrabastòri d'aqueres votzes, entre es masses dera tropa immobila e coma petrificada enes sòns quarrats, auançauen tranquils, mès en orde e, sustot, liuraments, un centenat de cavalièrs dera acompanhada, e, dauant d'eri, dus òmes: es Emperaires. En eri se concentraue era apassionada e contenguda atencion de tota aquera massa umana.

Eth beròi e joen emperaire Alexandre, damb unifòrme dera Garda montada e eth tricòrni un shinhau inclinat, atiraue damb eth sòn ròstre simpatic e era sua votz afabla e ben timbrada es guardades de toti.

Rostov ère près des trompetes, e ja, de luenh, es sòns uelhs penetranti arreconeisheren ar Emperaire e lo seguiren tant que s'apressaue. E quan eth Sobeiran siguec a vint canes e Nikolai podec distinguir enquia es mès petiti detalhs deth sòn beròi, juvenil e erós ròstre, experimentèc un sentiment de trendesa e afogadura coma jamès ac auie sentut. Cada trait, cada movement der Emperaire, tot, li semblaue admirable.

En tot arturar-se dauant eth regiment de Pavlograd, Alexandre didec quauquarren en francés ar emperaire d'Austria e arric.

Dauant aguest arridolet, Nikolai arric sense voler e sentec ua naua ondada d'amor entath Sobeiran. Qu'aurie desirat mostrar eth sòn amor de bèra manèra, mès se'n sabie de qué non ère possible e a mand siguec de plorar. Alexandre cridèc ath comandant deth regiment e li didec quauques paraules.

"Mon Diu, qué m'arribarie s'er Emperaire se dirigisse entà jo?, pensèc Rostov. Me moriria de felicitat!"

Er Emperaire se virèc entàs oficiaus.

- Senhors, didec, e cada paraula sonèc entà Rostov coma musica celestiau, vos balhi es gràcies de tot còr.

Be se n'aurie sentut d'erós Rostov de morir en aqueri moments peth sòn Tsar!

- Qu'auetz meritat es bandères de Sant Jòrdi e seratz digni d'eres!

"Morir per eth, solet morir per eth", pensaue Rostov.

Er Emperaire higec quauquarren que Rostov non artenhec a enténer e es soldats cridèren "òsca!" damb totes es fòrces des sòns paumons.

Tanben Rostov cridèc damb fòrça, en tot inclinar-se sus era sua sera.

Desiraue qu'aguest sorriscle li costèsse dolor, pr'amor d'amuishar atau tota era sua afogadura peth monarca.

Er Emperaire s'estèc ues segondes dauant eth regiment de Pavlograd, coma trantalhant.

"Com se pòt mostrar trantalhant er Emperaire?", se preguntèc Rostov. E dempús, aquera madeisha trantalhada li semblèc majestuosa e encantadoira, coma tot çò que hège eth Sobeiran.

Era indecision d'Alexandre non se tardèc qu'un instant. Eth sòn pè, cauçat damb bòta ponchenta, sivans se tenguie alavetz, hereguèc eth costat dera ègua baiarda anglesa que montaue; era sua man, enguantada de blanc, tirassèc des brides e auancèc, acompanhat pera trebolada mar des sòns ajudants. Ara s'aluenhaue cada còp mès, pr'amor d'arturar-se dauant de d'auti regiments, e lèu lèu Rostov non distinguic qu'eth sòn plumalh blanc, per dessús dera acompanhada qu'enrodaue as Emperaires.

Entre es persones dera seguida, Rostov distinguic a Bolkonski, que montaue damb diligéncia e assopliment. Rostov rebrembèc er incident dera vesilha e se preguntèc se li calie provocar-lo. "Qu'ei clar que non, pensèc; s'ac vau pensar o parlar d'aquerò en aguest moment? Qué pòden significar es nòstes peleges e ofenses ath cant d'aguesti sentiments d'amor, d'entosiasme e de sacrifici? Ara qu'estimi e perdoni a toti".

Quan er Emperaire auec passat revista a lèu toti es regiments, es fòrces desfilèren dauant des Sobeirans en colomna d'aunor. Rostov, montat en sòn *Beduino* recent crompat a Denisov, passèc barrant era marcha deth sòn esquadron, solet e plan ara vista deth Sobeiran.

Abantes d'apressar-se ar Emperaire, Rostov, coma bon cavalièr, esperonèc ath shivau e li hec cuélher aqueth tròt furiós qu'artenhie *Beduino* quan ère excitat; damb era boca escumosa inclinada entath pièch, era coa arquejada e tocant a penes eth solèr, coma s'anèsse a volar, *Beduino* passèc magnificaments, quilhant plan naut, damb gràcia e alternatiuaments es pautes, coma s'eth tanben se n'encuedèsse dera preséncia der Emperaire.

Rostov, ath sòn còp, damb es cames estirades entà darrèr, arropit eth vrente coma se se sentesse honut damb eth sòn shivau, desfilèc dauant er Emperaire damb ròstre grèu, mès beatific, coma *diable*, sivans Denisov.

- Òsca pes ussars de Pavlograd! Sorrisclèc eth Sobeiran.

“Mon Diu, be ne seria d’erós se me manèsse lançar-me ara madeish en huec!, pensèc Rostov.

Acabada era revista, es oficiaus recent vengudi de Russia e es de Kutuzov s’amassèren en grops e comencèren a blagar sus es decoracions, es austrians e es sòns unifòrmes, eth front de batalha, Bonaparte e çò de mau qu’ac passarie ara, mès que mès, quan arribèsse eth còs d’Essen e se Prusia se metesse de part des russi.

Mès enes grops se parlaue sustot der emperaire Alexandre, se repetien es sòns gèsti e paraules e toti mostrauen eth madeish entosiasme peth Sobeiran.

Non desirauen qu’ua causa: marchar çò de mès lèu possible contra er enemic. As ordes der Emperaire qu’ère impossible non véncer, siguesse qui siguesse eth contrari; atau pensauen dempús dera revista Rostov e era majoritat d’oficiaus.

Toti, acabada era revista, èren mès segurs de véncer de çò que n’aurien podut èster dempús de dues batalhes victorioses.

IX

Londeman dera revista, Boris, jargat damb eth sòn mielhor unifòrme e acompanhat des boni desirs deth sòn companh Berg, s'apressèc entà Olmutz pr'amor de veir a Bolkonski damb era finalitat de trèir-ne partit des sues bones disposicions e plaçar-se çò de mielhor possible; l'agradaue mès que mès veder-se ajudant de camp de quauque gran personatge. Aquerò li semplaue çò de mès digne d'ambicionar ena armada. "Entà Rostov, que sa pair li mane milèrs de robles, qu'està pro ben aquerò de qué non volgue umiliar-se dauant d'arrés e non li shaute èster lacai; mès jo, que non è arren mès qu'eth mèn cap, me cau hèr carrèra e non deishar qu'era ocasión se m'escape des mans sense profitar-me'n d'era."

Que non trapèc aqueth dia ath prince Andrei en Olmutz. Mès er aspècte dera ciutat, a on ère era Casèrna Generau e eth còs diplomatic e a on se trapauen es dus Emperaires damb es sues acompanhades avientes (cortesans e familhars), aumentèc encara mès en joen es talents de penetrar en aqueres esfères superiores.

Non coneishie ad arrés e, a maugrat deth sòn elegant unifòrme d'oficiau dera Garda, totes aqueres persones que desfilauen pes carrèrs damb es sòn magnifics coches, plumalhs, bandes e decoracions, cortesans e militars, semblauen èster tan peth dessús d'eth, simple oficiau dera Garda, que non solet non volien, senon que tanpòc podien encuedar-se'n dera sua existéncia.

Ena casèrna generau de Kutuzov, a on venguec a cercar a Bolkonski, toti aguesti ajudants de camp, e enquia es assistents, lo guardèren coma hènt-li a veir qu'èren molti es oficiaus coma eth que venguien per aquiu e que toti resultauen madeish inoportuns. A maugrat d'aquerò, o dilhèu plan per aquerò, londeman, eth 15, tath ser, tornèc en Olmutz e, entrant ena casa ocupada per Kutuzov, preguntèc per Bolkonski. Eth prince Andrei ère aquiu e Boris siguec amiat en ua espaciosa sala a on solide s'auie dançat en d'auti tempsi; ara i auie cinc lhets e quauqui mòbles esparjudi: ua taula, diuèrses cagires e un clavicòrdi. Près dera pòrta, seigut ena taula, escriuie un ajudant de camp, jargat damb ua bata pèrsa. Un aute, ròi e gròs, Nesvitski, ère estirat en un des lhets, damb es mans jos eth cap, e arrie damb er oficiau seigut ath sòn costat. Eth tresau tocaue un vals vienés en clavicòrdi. Un quatau, emparat sus er esturment, cantaue a mieja votz. Degun d'eri cambièc era postura en encuedar-se'n dera preséncia de Boris. Eth qu'escriuie, qu'ada eth se dirigic Boris, se virèc damb gèst emmaliciat e li didec que Bolkonski ère de servici, qu'entrèsse, s'auie besonh de veder-lo, pera pòrta dera quèrra, ena sala de recepcion. Boris li balhèc es gràcies e se filèc de cap ara sala. I auie aquiu ua dotzena d'oficiaus e generaus.

En moment d'entrar Boris, eth prince Andrei, miei clucadi menspredosaments es uelhs (damb aguesta especiau expression de cansada cortesia que ditz dubèrtaments: "Non parlaria damb vos se non auesse era obligacion de hè'c"), escotaue a un vielh generau rus damb fòrça decoracions que, lèu de puntetes, estirat, damb eth ròstre rogit e ua lèu umila expression obsequiosa, informaue de quauquarren ath prince Andrei.

- Plan ben… Ajatz era bontat de demorar, didec ath generau en rus, mès damb prononciacion francesa, que tenguie quan volie exprimir mensprètz; en encuedar-se'n dera preséncia de Boris, deishèc d'atier ath generau (que seguie suplicant-li que l'escotèsse) e lo saludèc alègraments.

En aqueth instant Boris comprenec damb tota claretat çò que presentie deth començament: qu'ena armada, ath delà dera subordinacion e era disciplina escrita enes reglaments, ensenhada en regiment e tan coneishuda per eth, i auie ua auta subordinacion mès essenciau: era qu'obligaue ath generau de ròstre vermelh e holat, a demorar respectuosaments, tant qu'un capitan, eth prince Andrei, trapaue mès avient, entà satisfaccion pròpia, blagar damb eth soslòctenent Drubetskoi. Ara mès que jamès Boris hec eth fèrm prepaus d'aubedir aguesta subordinacion non escrita, e non era redigida enes reglaments. Se'n sabec en aqueth moment qu'eth hèt d'èster recomanat ath prince Andrei lo hège superior ad aguest generau que, en d'autes circonstàncies, en front, aurie podut anequelir a un soslòctenent dera Garda.

Eth prince Bolkonski s'apressèc entà Boris e li sarrèc era man.

- Qu'ei malastre que no me trapèssetz ager. Me calec passar tot eth dia damb es alemans; siguí damb Weyrother entà revisar eth compliment dera orde d'operacions, e quan es alemans se meten en plan minuciós, que non acaben jamès.

Boris arric coma se comprenesse es allusions deth prince, mès enquia aqueth moment non auie entenut a parlar de Weyrother ne dera orde d'operacions.

- Atau, donc, amic mèn, voletz èster ajudant de camp? Qu'è pensat en vos pendent aguest temps.
- Òc, jo auia pensat, didec Boris en tot rogir-se, sollicitar que m'admetessen d'ajudant deth generau en cap; eth qu'a recebut ua carta deth prince Kuraguin parlant-li de jo; ac volia, higec, coma desencusant-se, pr'amor que cranhi qu'era Garda non èntre en combat.
- Plan, plan, parlaram de tot, didec eth prince Andrei. Permetetz-me solet qu'anóncia ad aguest senhor e sò damb vos.

E tant qu'eth prince Andrei anèc a complir era sua mission: anonciar ath generau de ròstre vermelh, aguest, que plan que òc non compartie es idies de Boris sus es auantatges dera subordinacion non escrita, guardèc de tau manèra ar atrevit soslòctenent qu'auie gausat interròmper era sua convèrsa damb eth prince Andrei, que Boris se sentec trebolat. S'aluenhec un shinhau e demorèc damb impaciéncia qu'eth prince Andrei gessesse deth burèu deth generau en cap.

- Guardatz çò que pensi, didec Bolkonski quan entrèren ena gran sala deth clavicòrdi. Qu'ei inutil que vengatz a veir ath generau en cap; vos diderà un pilèr de gentileses, vos convidarà a sopar ("non estarie mau deth tot, deth punt d'enguarda d'aguesta subordinacion", pensèc Boris), mès que non passarà d'aquiu. Lèu seram un batalhon d'ajudants de camp e d'oficiaus d'ordes. Vam a hèr aquerò: jo è un bon amic, eth generau ajudant prince Dolgorukov, un òme excellent; e encara que dilhèu vos ac ignoretz, ne Kutuzov damb tot eth sòn Estat Major ne degun de nosati significam arren en aguest moment; tot qu'ei concentrat enes mans der Emperaire. Atau, donc, anem a veir a Dolgorukov; tanben jo è besonh d'entrevistar-me damb eth. Ja li è parlat de vos; veiram se i a possibilitat de plaçar-vos damb eth o en quinsevolh aute lòc, mès près deth solei.

Eth prince Andrei s'encoratjaue d'ua manèra plan particulara quan auie era escadença d'orientar e dirigir a un joen pr'amor de trionfar sociauments. Damb era desencusa d'aguesta ajuda entà un aute, que, per orgulh, eth jamès aurie acceptat entada eth, se

trapaue près d'aqueth miei sociau que proporcionaue era capitada, que per era se sentie atrèt. Se tenguie plan gustosaments de Boris e amassa anèren ara cèrca deth prince Dolgorukov.

Escurie ja quan arriberen en palai d'Olmutz, residéncia des Emperaires e es sues acompanhades.

Aqueth madeish dia s'auie amassat eth Conselh Superior de Guèrra damb era assisténcia de toti es sòns membres e es dus Sobeirans. En aguest Conselh, contra era pensada de toti es vielhs, Kutuzov e eth prince Schwarzenberg, s'auie decidit començar immediataments era ofensiua e presentar batalha generau a Bonaparte. Venguie d'acabar eth Conselh quan eth prince Andrei e Boris arribèren en palai pr'amor d'entrevistar-se damb Dolgorukov. Toti es personatges dera Casèrna Generau èren encara jos era agradiua impression deth Conselh, favorable ath partit des joeni. Es votzes des que conselhauen demorar, abantes de cuélher era ofensiua, auien estat estofades damb tanta unanimitat e es sues objeccions refusades damb arguments tant evidents sus es auantatges d'ua accion immediata qu'era question tractada en Conselh (era futura batalha e era victòria indobtabla) semblaue non apertier ja ar avier, senon ath passat. Es aliats dispausauen de toti es auantatges. Fòrces enòrmes que solide superauen as de Napoleon, auien estat concentrades en un solet punt. Es tropes se sentien encoratjades pera preséncia des Emperaires e auien talents de combàter. Eth lòc estrategic que deuie dar-se era batalha ère perfèctaments coneishut peth generau austrian Weyrother, que dirigie es armades (ua erosa coïncidéncia auie hèt qu'es fòrces austrianes hessen est an passat es manòbres precisaments en lòc escuelhut entà dar era batalha as francesi); era region ère senhalada enes mapes enquia enes detalhs mès menuts, e Bonaparte, visiblaments aflaquit, non entamenaue cap accion.

Dolgorukov, un des mès afogats partidaris dera ofensiua, venguie de vier deth Conselh, cansat, rendut, mès desbordant animositat e orgulh pera capitada. Eth prince Andrei li presentèc ath sòn protegit e Dolgorukov li hec ua sarrada de mans fòrta e cortesa, sense dider-li arren: evidentaments ère incapable de tier-se e non exprimir es idies qu'ocupauen era sua ment en aqueri moments.

- Quina batalha venguem de tier!, didec en francés ath prince Andrei. Volgue Diu qu'era que vam a auer coma conseqüéncia d'era sigue madeish de victoriosa. Ça que la, estimat (higec animadaments, damb paraules entrebracades), me cau cohessar eth mèn tòrt dauant es austrians e, mès que mès, dauant de Weyrother. Quina axactitud, quina precision, quin coneishement deth terren! Quina manèra de preveir es possibilitats, totes es condicions, enquiath mès menut detalh! Plan que òc, amic mèn, ne hèt de bon voler poiríem endonviar arren mès auantatjós qu'era situacion que mos trapam. Qu'auem era exactitud alemana amassa damb eth valor rus, qué mès podem desirar?
- Alavetz, era ofensiua ei totauments decidida?, preguntèc Bolkonski.
- Sabetz, amic? Me semble que Bonaparte a perdut era sua sabença. Acabe d'arribar ua carta sua entar Emperaire (e Dolgorukov arric damb sagacitat).
- Vai! E qué ditz?, preguntèc eth prince Andrei.
- Qué voletz que digue? Que s'aquerò, que se çò d'aute, que çò de mès enlà; tot entà guanhar temps. Vos asseguri qu'ei enes nòstes mans. Mès çò de mès divertit, arric bravaments Dolgorukov, ei qu'arrés sabie a qui dirigir era responsa. Méter consul, que non hège ath cas e, plan, fòrça mens, emperaire; ena mia pensada s'aurie de dirigir entath generau Bonaparte.

- Mès, entre non arreconeisher-lo coma Emperaire e tractar-lo de generau Bonaparte, entà jo qu'ei diferent, didec Bolkonski.
- Qu'ei per aquerò, interrompec arrint Dolgorukov. Vos coneishetz a Bilibin, vertat? Ei un òme plan intelligent. Donques ben: proposaue que dirigíssem era responsa "ar usurpaire e enemic deth genre uman".

Dolgorukov arric alègraments.

- Arren mens?, observèc Bolkonski.
- Bilibin, totun, a trapat ua formula seriosa. Qu'ei un òme engenhós e intelligent.
- Quina ei?
- *Au chef du Gouvernement français*, didec seriós e complasut eth prince Dolgorukov. Vertat qu'aquerò està ben?
- Plan ben, òc; mès ada eth non li shautarà bric, objectèc Bolkonski.
- Bric!. Eth mèn frair lo coneish, a minjat diuèrsi còps damb eth en París, abantes de qué siguesse emperaire, e sivans eth, jamès vedec un diplomatic mès sagaç e astut, ja sabetz: er assopliment francés amassat damb er istrionisme italian. Coneishetz es sues anecdòtes damb eth comde Markov? Solet eth comde Markov lo sabie tractar. Coneishetz era istòria deth mocador? Qu'ei formidabla.

E eth loquaz Dolgorukov, virant-se, ara a Boris, ara ath prince Andrei, condèc se com Bonaparte, desirós de hèr a temptar ar embaishador rus, comde Markov, deishèc quèir de bon voler eth sòn mocador dauant d'eth, e se posèc en tot guardar-lo, demorant solide qu'eth comde lo cuelhesse. Mès Markov deishèc quèir eth sòn, lèu ath cant deth der Emperaire e lo cuelhec deishant eth de Bonaparte.

- *Charmant*!, didec Bolkonski. Mès jo que sò vengut, prince, en sollicitud d'un favor entàd aguest joen. Ei que…

Eth prince Andrei non podec acabar; un ajudant de camp venguie d'entrar entà cridar a Dolgorukov de part der Emperaire.

- Ò, quin malastre!, didec Dolgorukov, en tot lheuar-se ath mès córrer e sarrar es mans de Bolkonski e Boris. Que harè damb plaser tot çò que depene de jo per vos e per aguest simpatic joen, ja vo'n sabetz, e sarrèc de nauèth era man de Boris damb ua expression corau, bontadosa, sincèra, mès superficiau. Mès ja vedetz… Enquia ua auta!

Boris ère esmoigut de senter-se en aqueri moments tan près deth poder suprèm. Se vedie en contacte damb es ressòrts que regien toti es enòrmes movements des masses, qu'eth, en sòn regiment, ère ua part infima e mofla. Gesseren en correder darrèr deth prince Dolgorukov e se trapèren damb un òme d'estatura baisha que venguie de gésser dera madeisha estança que Dolgorukov entraue. Er òme que gessie dera estança der Emperaire anaue vestit de paisan, auie aspècte intelligent e era sua proeminenta maishèra, luenh de balhar ath sòn ròstre ua aparença desagradiua, l'autrejaue ua rara vivacitat e ua expression d'astúcia. Saludèc a Dolgorukov coma a un òme dera casa e, damb guardada fixa e hereda, auancèc entath prince Andrei, demorant visiblaments qu'aguest lo saludèsse e li cedisse eth pas. Mès Bolkonski non hec ne ua causa ne era auta; eth ròstre deth desconeishut non podec reprimir ua expression de colèra e, desviant-se, seguic entà dauant peth correder.

- Qui ei?, preguntèc Boris.

- Un des òmes mès notables e, ena mia pensada, mès antipatics. Qu’ei eth ministre d’Ahèrs Exteriors, prince Adam Chartorizhky. Aguesti son es òmes que decidissen era sòrt des pòbles, didec Bolkonski, damb ua alendada que non podec tier, quan gessien de palai.

Londeman es tropes se meteren en marcha e, abantes dera batalha d’Austerlitz, Boris ja non podec veir de nauèth ath prince Andrei ne a Dolgorukov; de moment contunhèc en regiment Izmailovski.

X

A punta de dia deth dia 16, er esquadron de Denisov, qu'en eth servie Rostov e que se trapaue agregat ath destacamant deth prince Bragation, lheuèc eth camp entà dirigir-se, sivans se didie, entara linha de combat. Dempús d'auançar lèu un quilomètre, darrèr de d'autes colomnes, recebec era orde d'arturar-se ena carretèra generau. Rostov vedec desfilar as cosacs, ath prumèr e dusau esquadron d'ussars, e diuèrsi batalhons d'infantaria damb artilharia; passèren a shivau es generaus Bragation e Dolgorukov, damb es sòns ajudants. Tota era pòur, que coma ena auta ocasión, auie sentut dauant eth combat, tot er esfòrç interior entà vencer-lo e toti es sòns sauneis de com se distinguirie ena accion, sigueren en bades. Eth sòn esquadron demorèc en resèrva e era jornada se passèc trista e engüegiua. Tàs nau deth maitin entenec ena luenhor descargues de fusilharia e "òsques" des soldats; vedec quauqui heridi, pas guairi, qu'èren evacuats, e fin finau, entre un centenat de cosacs, un destacament complet de cavalaria francesa. Era accion, evidentaments de pòca importància, mès coronada damb capitada, s'auie acabat. Es soldats e oficiaus, de tornada, parlauen d'ua victòria brilhanta, dera conquista dera ciutat de Wischau e dera captura de tot un esquadron francés. Dempús dera leugèra gibrada nueitiua eth maitin ère clar e solelhat, e era alègra lum dera tardor coïncidie damb era notícia dera victòria, verificada non solet peth raconde de toti es que i auien participat, senon tanben pera erosa expression des soldats e des oficiaus, des generaus e ajudants de camp que passauen en ua o ua auta direccion per dauant de Rostov. Eth dolor de Nikolai ère mès intens per auer experimentat en vaganaut tota era pòur que precedís ara batalha e veir passar tota aquera jornada ena inactivitat.

- Vene, aciu, Rostov. Beueram entà estofar es penes, lo cridèc Denisov, que s'auie seigut ath cant deth camin damb era carabassa e ues entrelescades.

Es oficiaus heren rondèu ar entorn de Denisov, minjant e blagant animadaments.

- Guardatz, aquiu que ne hèn a vier un aute, didec un oficiau, senhalant a un dragon francés, qu'ère eth presoèr.
- Ve-ne-me eth shivau!, cridèc Denisov ath cosac.
- Damb plaser, Excelléncia.

Es oficiaus se lheuèren e enrodèren ath cosac e ath dragon, un joen alsacian que parlaue eth francés damb accent aleman. Semblaue estofat pera emocion; eth sòn ròstre ère rogit e en enténer parlar en francés expliquèc ara prèssa as oficiaus, ja a un, ja a un aute, que non l'aurien agarrat, que non ère sòn eth tòrt de qué l'agarrèssen, senon deth caporau que l'auie manat ara cèrca d'uns trastes, a maugrat qu'eth madeish l'auie dit qu'es russi èren aquiu. A cada paraula higie: "*Mais qu'on ne fasse pas de mal a mon petit cheval*", ath còp que l'amorassaue. Qu'ère evident que non comprenie era sua situacion. Uns còps se desencusaue d'auer estat hèt presoèr; d'auti, en tot imaginar-se que se trapaue dauant des sòns superiors, se vantaue dera sua diligéncia en compliment deth déuer. Se hège a vier damb eth, ena rèiregarda russa, era atmosfèra pròpia dera armada francesa, tant estranha entàs tropes russes.

Es cosacs veneren eth shivau per dus *luises*, e Rostov, que damb sòs recents ère eth mès ric des oficiaus, l'aqueric.

- *Mais qu'on ne fasse pas de mal a mon petit cheval*!, didec bravaments er alsacian a Rostov, quan er animau passèc enes mans der ussar.

Rostov, damb un arridolet, padeguèc ath dragon e l'autregèc bèri sòs.

- *Allez, allez*, didec eth cosac, tocant eth braç deth presoèr pr'amor de hèr-lo caminar.
- Er Emperaire! Er emperaire!, s'entenec alavetz entre es ussars.

Toti correren ara prèssa; Rostov vedec que peth camin s'apressauen quauqui cavalièrs damb plumalh blanc en chapèu. En un virament de uelhs toti demorauen plaçadi enes sòns lòcs.

Rostov correc entath sòn lòc e montèc en sòn shivau lèu sense encuedar-se'n de çò que hège. Era pena per non auer participat ena batalha, era mala encolia per trapar-se tostemp damb era madeisha gent, toti es pensaments sus eth madeish, auien despareishut. Lo shurlaue ara eth sentiment de felicitat pera proximitat der Emperaire: solet aquerò lo recompensaue dera pèrta dera jornada; se sentie erós coma un aimant que venguesse d'arténher era cita desirada. En fila, sense gausar virar es uelhs, era sua apassionada exaltacion li hège sénter era proximitat deth Sobeiran non peth bronit des cascos des shivaus, senon perque, a mida que s'apressaue, ath sòn entorn se hège tot mès clar, mès alègre, gran e solemne; qu'ère coma se s'apressèsse eth solei vessant arrais de lum agradiua e esplendida, qu'en eri ja se sentie entornejat. Anaue a enténer era sua votz, aquera votz amorassanta, tranquilla, majestuosa e ath còp tan simpla. Se hec un silenci de mòrt, coma Rostov presentie que se passarie, e en aguest silenci ressonèc era votz der Emperaire:

- Es ussars de Pavlograd?, preguntèc.
- Era resèrva, *sire*!, responec ua votz tant umana après era votz suberumana qu'auie preguntat abantes.

Er Emperaire se posèc en arribar ena nautada de Rostov.

Eth ròstre d'Alexandre ère encara mès beròi que tres dies abantes, pendent era revista. Ludie en eth era alegria e era joenesa, ua joenesa tant innocenta que se retiraue ara vivacitat d'un gojat de catorze ans, sense deishar d'èster, ath còp, eth majestatic ròstre d'un Emperaire. Recorrent damb era guardada er esquadron, es uelhs der Emperaire se posèren per edart enes de Rostov, a penes dues segondes. Comprenec eth Sobeiran çò que se passaue ena ment deth joen ussar? (Rostov creiguec qu'ac comprenie tot). Siguesse çò que siguesse, es uelhs blus s'arturèren en ròstre de Rostov. Rajaue d'eri ua lum agradiua. Dempús, inesperadaments, quilhèc es celhes, esperonèc ath shivau damb un còp brusc deth pè quèr e seguic entà dauant ath galaup.

Eth joen Emperaire non podec renonciar ath desir d'assistir ath combat; e maugrat es observacions des cortesans, tà meddia abandonèc era tresau colomna que damb era auançaue e galaupèc entara avantgarda. Abantes d'apressar-se as ussars, quauqui ajudants de camp l'auien hèt a vier era naua dera erosa capitada dera accion.

Era batalha, limitada ara captura d'un esquadron francés, siguec presentada coma ua brilhanta victòria sus er enemic; plan per aquerò, autant er Emperaire qu'era armada sancera crederen, mès que mès abantes de qué s'esbugassèsse eth hum dera batalha, qu'es francesi auien estat derrotadi e hègen repè en contra dera sua volentat. Minutes dempús de qué passèsse er Emperaire se hec auançar ara unitat d'ussars de Pavlograd.

Rostov tornèc a veir ar Emperaire en Wischau, ua petita ciutat alemana. Ena plaça, a on pòc abantes d'arribar eth Sobeiran i auec ua balestada plan intensa, jadien quauqui mòrts e heridi que non auien auut eth temps de recuelher-les. Er Emperaire, enrodat dera sua acompanhada militara e civila, montaue un shivau bai desparièr deth que montèsse ena revista militara e, leugèraments inclinat, hènt-se a vier damb gràcia eth monocul d'aur enes sòns uelhs, guardaue a un soldat queigut de bocadents, sense shacò e damb eth cap sagnós. Eth soldat estaue tan lord e hastigós que Rostov se sentec ofensat de qué siguesse tan près der Emperaire. Vedec qu'es espatles deth Sobeiran s'estrementien coma se, de pic, sentesse hered e eth sòn pè quèr esperonaue tu per tu ath shivau, que, ben adondat, guardaue es causes damb indiferéncia, sense botjar-se.

Un ajudant de camp baishèc en un bot en solèr, s'apressèc entath herit e tient-lo per dejós es braci lo placèc en un baiard. Eth soldat hec un panteish.

- Doçaments, doçaments… Non se pòt hèr mès leugèraments?, preguntèc er Emperaire, que semblaue que patie mès qu'eth pròpi soldat moribond; ara seguida, s'aluenhèc.

Rostov se n'encuedèc qu'es uelhs der Emperaire èren plei de lèrmes e l'entenec díder a Chartorizhki tant que s'aluenhaue:

- *Quelle terrible chose que la guerre*!

Es fòrces dera avantgarda se trapauen desplegades per dauant de Wischau, ara vista dera auançada enemiga que, pendent tot eth dia, auie anat cedint terren dauant era mès petita escometuda. Se les hec a vier er arregraïment der Emperaire, se prometeren decoracions e es soldats receberen dobla racion de vodka. Es fogueirons deth bivac luderen mès qu'es dera vesilha e es cançons des soldats sonèren damb màger alegria. Aquera net Denisov hestejaue eth sòn ascens a comandant, e Rostov, que ja auie begut pro, ath finau der hestau, proposèc un brinde ara salut der Emperaire, mès "non de Sa Majestat er Emperaire, coma se ditz enes taulejades oficiaus, didec, senon ara salut deth Sobeiran brave, encantador e gran. Beuam ara sua salut e pera victòria segura sus es francesi".

- Se ja auem pelejat abantes, contunhèc, se non auem cedit dauant es francesi, coma en Schoengraben, qué succedirà ara qu'eth va ath front? Toti moriram gustosaments per eth! Vertat, senhors? Dilhèu non m'exprimisqui pro ben, qu'è begut fòrça, mès ac senti atau, e toti vosati madeish. Ara salut d'Alexandre Prumèr! Òsca!
- Òsca!, repetiren es votzes afogades des oficiaus.

Eth vielh Kirsten, cap der esquadron, cridèc damb eth madeish entosiasme e madeisha sinceritat qu'aqueth joen oficiau de vint ans.

Quan es oficiaus aueren begut e trincat es veires, Kirsten n'aumplic d'auti e, en manja de camisa, eth veire ena man, s'apressèc entàs fogueirons des soldats e en postura majestuosa, era man entà naut, se posèc dauant un fogueiron damb era sua longa mostacha grisa e era camisa dubèrta, qu'ara lum deth huec deishaue veir un piech blanc.

- Gojats! Ara salut de Sa Majestat er Emperaire! Pera victòria sus es enemics! Òsca!, cridèc eth vielh ussar damb era sua votz de baritòn ja non tan joen, mès vibrant a maugrat des ans.

Es ussars l'entornegèren e responeren sorrolhosaments.

Auançada era net, quan ja toti s'auien desseparat, Denisov pataquegèc damb era sua man cuerta era espatla deth sòn favorit, Rostov.

- En campanha non i a de qui encamardar-se e tu t'encamardes deth Tsar, didec.
- Non hèsques badinades damb aquerò, Denisov, exclamèc Rostov. Ei un sentiment tan sublime, polit, tan…
- Te creigui, te creigui, amic mèn. Tanben jo lo senti e i sò d'acòrd…
- Non, tu que non ac comprenes!

E Rostov se lheuèc e anèc d'un fogueiron en aute, soniant damb era felicitat de morir, non entà sauvar era vida der Emperaire (non gosaue soniar en aquerò), senon simplaments entà morir dauant es sòns uelhs. Qu'ère, plan, encamardat deth Tsar, dera glòria des armes russes e dera esperança d'un pròplèu trionf. Non ère solet en experimentar semblable sentiment en aqueri memorables dies que precediren ara batalha d'Austerlitz. Eth nauanta per cent dera armada ère madeish encamardat, encara que damb mens exaltacion, deth sòn Tsar e dera glòria des armes russes.

XI

Londeman er Emperaire s'arturèc en Wischau. Eth mètge de cramba, Villiers, siguec cridat diuèrsi còps. Ena Casèrna Generau e entre es fòrces mès pròches correc era notícia de qué er Emperaire se sentie indispausat. Es mès restacadi a Sa Majestat assegurauen que non auie minjat arren e auie dormit mau aquera net. Era indisposicion der Emperaire ère deguda ara fòrta impression que costèc ena sua amna sensibla era vista des herits e des mòrts.

A punta de dia deth dia 17 siguec amiat entà Wischau un oficiau francés que, protegit damb era bandèra blanca, s'auie apressats enquias prumères linhes en tot demanar èster recebut per Emperaire de Russia. Er oficiau ère Savary. Er Emperaire venguie de dormir-se e Sabary li calec demorar. Tà meddia siguec introdusit ena preséncia der Emperaire e ua ora mès tard tornaue entàs auançades franceses acompanhat peth prince Dolgorukov.

Se didie que Savary auie vengut entà prepausar ar Emperaire ua entrevista damb Bonaparte. Era entrevista auie estat refusada, entara alegria e orgulh de tota era armada. E en lòc der Emperaire, se manaue a Dolgorukov, eth venceire de Wischau, pr'amor de negociar damb Napoleon, s'ei qu'aguestes negociacions, contra tota esperança, responien a un desir reau de patz.

Pera tarde, tornèc Dolgorukov e passèc dirèctaments a veir ar Emperaire, que damb eth s'estèc longues ores solet.

Eth 18 e 19 de noveme, es tropes russes auancèren ues autes dues etapes e, après leugères escometudes, es avantgardes enemigues heren repè. Enes nautes esfères dera armada se produsic, tà meddia deth 19, ua plan viua agitacion que se tardèc enquiath maitin deth dia a vier, eth 20, data dera memorabla batalha d'Austerlitz.

Enquiath meddia deth 19, eth movement e es convèrses animades, es va-e-vei e eth manament d'ajudants de camp s'auien limitat ara Casèrna Generau des Emperaires; mès a compdar d'aguest moment era agitacion passèc ena Casèrna Generau de Kutuzov e enes estats majors des caps de colomna. En escurir, era commocion, a trauèrs des ajudants, se propaguèc entà totes es unitats dera armada e ena net deth 19 tath 20 aquera massa de ueitanta mil òmes dera armada aliada abandonèc es sòns campaments, s'aumplic de votzes e comencèc era marcha en tot estener-se, ondulanta, coma un linçò enòrme de nauanta quilomètres.

Eth concentrat movement, qu'auie començat peth maitin ena Casèrna Generau des Emperaires e auie possat ulteriores ondades, se retiraue ath prumèr movement dera arròda centrau d'un relòtge de tor. Doçaments se botge ua arròda, dempús era dusau e era tresau e fin finau totes comencen a botjar-se, cada viatge damb mès rapiditat, madeish qu'es pesi, es pinhons e es èishi; comencen a tocar es carilhons, sauten es figures e es agulhes inícien era sua peculiara marcha, indicant eth resultat de tot aqueth movement.

Coma eth mecanisme d'un relòtge, era maquina militara, un còp començat eth movement, non se pòt arturar enquia qu'arribe ath sòn tèrme; e dera madeisha manèra, abantes de qué les arribe eth torn, es pèces que non an estat botades en marcha se tien immobiles. Bassaquen enes sòns èishi es arròdes, se traven es sòns dents; es pesi

carrinclen e viren rapidaments, mès era arròda vesia s'està quieta e immobila, e se diderie que poirie seguir atau centenats d'ans; mès, s'ua palanca s'agarre en era, era arròda, aubedienta ad aguest virar contunh, se met en marcha rambalhosaments e acabe en tot incorporar-se ara accion comuna qu'es sues finalitats e resultats ignòre. E coma en relòtge, qu'eth sòn complicat movement d'incompdables arròdes e èishi non produsís qu'er esguitlament imperceptible e regular dera agulha que senhale eth temps, eth resultat de toti es complicats movements umans d'aqueri cent setanta mil russi e francesi (damb totes es sues passions, vams, racacòrs, umiliacions, patiments, exaltacions d'orgulh, de pòur e d'entosiasme) venguec a èster solet era pèrta dera batalha d'Austerlitz, cridada era batalha des tres Emperaires: ei a díder, un lent desplaçament dera agulha dera istòria universau sus era esfèra dera istòria dera umanitat.

Eth prince Andrei ère aqueth dia de servici e non s'auie desseparat deth generau en cap.

Pòc dempús des cinc dera tarde arribèc Kutuzov ena Casèrna Generau des Emperaires e, après ua brèu audiéncia damb eth sòn Sobeiran, passèc a entrevistar-se damb eth gran mariscau dera Cort, comde Tolstoi.

Bolkonski profitèc era escadença entà apressar-se a Dolgorukov e obtier notícies peth menut dera situacion. Eth prince Andrei se n'encuedaue de qué Kutuzov ère de mala encolia e decebut e de qué ena Casèrna Generau èren maucontents damb eth; vedie que toti es personatges pròches ath Tsar li parlauen damb un ton pròpi des que saben quauquarren qu'es auti ignòren; per aquerò volie parlar damb Dolgorukov.

- Tè, *mon cher*, didec Dolgorukov, qu'ère en tot préner eth tè damb Bilibin. Era hèsta ei entà deman. E eth vòste vielh? Ei de mala encolia?
- Que non ei que sigue de mala encolia, mès me semble que li shautarie èster escotat.
- Ja l'escotèren en Conselh de Guèrra e lo tornaràn a escotar quan parle senadaments. Mès qu'ei impossible deishar passar eth temps en tot demorar sabi pas qué, quan çò que mès cranh Bonaparte ei ua batalha generau.
- Vos l'auetz vist?, didetz-me, com ei Bonaparte? Quina impression vos a costat?, preguntèc eth prince Andrei.
- Òc, l'è vist e sò convençut de qué cranh, mès qu'arren en mon, ua batalha generau, repetic Dolgorukov, que, çampar, balhaue grana importància ad aguesta conclusion sua, dempús era sua entrevista damb Bonaparte. Se non auesse pòur, a qué vie demanar aguesta entrevista damb er Emperaire, iniciar negociacions e, mès que mès, a qué vie aguesta retirada tan contraria ara sua manèra de hèr era guèrra? Credetz-me, qu'a pòur; a pòur d'ua batalha generau. A sonat era sua ora, vos ac asseguri.
- Mès, didetz-me, com ei eth?, preguntèc un còp mès eth prince Andrei.
- Qu'ei un òme de levita grisa, que li shautarie fòrça que lo cridèssen "majestat" e que, damb gran desengust dera sua part, non li balhè cap de titol tant que parlàuem. Qu'ei atau, ne mès ne mens, didec, guardant a Bilibin damb un arridolet.

  A maugrat era mia prigonda estima peth vielh Kutuzov, contunhèc, que la haríem bona se demorèssem, balhant-li atau era ocasión de retirar-se e d'enganhar-mos, mentre qu'ara ei segur enes nòstes mans. Non mos conven desbrembar a Suvorov e era sua norma: non meter-se jamès ena situacion

d'atacat, senon atacar. Credetz-me, ena guèrra, era energia des joeni ei soent ua guida mielhor que tota era experiéncia des vielhs tardièrs.
- Mès, en quina posicion escometeram as francesi? Sò estat aué pes auançades e ei impossible saber a on ei era màger part des tropes, didec eth prince Andrei.

Qu'auie talents d'expausar dauant de Dolgorukov eth plan d'atac qu'eth auie dessenhat.

- Bè!, aquerò que non a cap importància, didec rapidaments Dolgorukov, tant que se lheuaue e estenie un mapa sus era taula. Que son previstes totes es possibilitats; s'ei près de Brunn…

E eth prince Dolgorukov, damb paraules rapides mès confuses, expliquèc eth movement deth flanc de Weyrother.

Bolkonski hec quauques objeccions e expausèc eth sòn pròpi plan, que podie èster tan bon coma eth de Weyrother, encara qu'auesse eth defaut de qué eth plan de Weyrother ère ja aprobat. Tant lèu eth prince Andrei comencèc a expausar es inconvenents deth plan Weyrother e es auantatges deth sòn, eth prince Dolgorukov deishèc d'escotar-lo e guardèc distrèt, non ath mapa, senon ath ròstre deth sòn interlocutor.

- Ath delà d'açò, aué s'amassarà eth Conselh de Guèrra ena casèrna de Kutuzov; que podetz expausar aquiu es vòstes idies, didec.
- Atau ac harè, responec Bolkonski, en tot hèr-se enlà deth mapa.
- De qué vos preocupatz, senhors?, gessec Bilibin, que damb un alègre arridolet auie seguit d'aurelha era convèrsa d'ambdús e que, çampar, se dispausaue e hèr trufaria. Qu'eth dia de deman mos demore ua victòria o ua derrota, era glòria dera armada russa qu'ei assegurada. Exceptat eth vòste Kutuzov, non i a ne un solet rus entre es caps de colomna. Es comandants son: Herr Generau Wimpien, eth comde de Langeron, eth prince de Liechtenstein, le prince de Hohonlohe, *et enfin* Prsch…Prsch… *et ainsi de suite, comme tous le noms polonais*.
- *Taisez-vous, mauvais langue,* didec Dolgorukov. Aquerò non ei vertat, donques que i a dus russi: Miloradovic e Dojturov, e n'aurie un tresau, eth comde Arakcheiev, mès qu'a es nèrvis aflaquidi.
- Me pensi que Mijail Ilarionovic a gessut ja, didec eth prince Andrei. Vos desiri capitada e bona fortuna, senhors.

E gessec, après auer sarrat es mans de Dolgorukov e Bilibin.

Pendent eth camin de tornada eth prince Andrei non podec tier-se e preguntèc a Kutuzov, qu'ère seigut ath sòn costat en silenci, qué ne pensaue dera batalha de londeman.

Kutuzov guardèc damb severitat ath sòn ajudant de camp e, dempús un silenci, responec:

- Pensi que perderam era batalha; atau l'ac didí ath comde Tolstoi e l'è demanat qu'ac hèsque a saber ar Emperaire. Sabes se qué m'a responut? "*Eh, mon cher general, je me mele du riz e des cotelettes, melez-vous des afairs de la guerre".* Aguesta a estat era sua responsa.

XII

Tàs dètz dera net Weyrother arribèc damb es sòns plans ena casèrna de Kutuzov, a on s'auie d'amasssar eth Conselh de Guèrra. Qu'èren aquiu, ara ora indicada, toti es caps de colomna, exceptat eth prince Bagration, que se remic a acodir.

Weyrother, qu'ère eth gran organitzador dera futura batalha, aufrie, pera sua animositat e impaciéncia un fòrt contrast damb Kutuzov, desengustat e somnolent, que, plan a maugrat sòn, li calie hèr de president e director deth Conselh de Guèrra. Qu'ère evident que Weyrother se sentie ath cap d'un movement que ja non se podie arturar. Ère coma un shivau atalat en un car que cor pala enjós. Arrossegaue eth o ère possat? Ac ignoraue, mès seguie auançant a ua velocitat de vertige, sense temps ja de pensar entà on l'amiarie aqueth movement. Per dus còps auie anat Weyrother aquera tarde a inspectar es auançades enemigues e per dus còps s'auie entrevistat damb es Emperaires, eth rus e er austrian, pr'amor de comunicar-les es sues impressions; dempús, venguec en sòn burèu entà dictar en aleman era orde des operacions. Rendut, arribaue ara ena casèrna de Kutuzov.

Ère tan preocupat, que desbrembaue enquia e tot eth respècte degut ath generau en cap. L'interrompie e parlaue ara prèssa e confusaments, sense guardar era cara deth sòn interlocutor e sense respóner as preguntes que li hègen. Plen de hanga, auie ua mina de pena: lord, nerviós, agotat pera fatiga, mès, ath còp, presumptuós e capinaut.

Kutuzov ocupaue un petit castèth enes entorns d'Ostralitz. En gran salon, abilitat entà burèu deth generau en cap, i èren Kutuzov, Weyrother e es membres deth Conselh de Guèrra. Beuien tè e non demorauen qu'era arribada de Bagration entà començar. Un oficiau d'ordes deth prince Bagration les hec a vier, tàs ueit, era notícia de qué eth generau non podie acodir. Eth prince Andrei entrèc entà comunicar-l'ac a Kutuzov, e, en tot tier eth permís qu'abantes li balhèsse eth generau en cap, se demorèc en salon.

- Donques qu'eth prince Bagration non vie, podem començar, didec Weyrother, en tot lheuar-se ara prèssa deth sòn sèti e apressar-se ena taula que sus era s'auie estenut un gran mapa des entorns de Brunn.

Kutuzov, qu'eth sòn gròs còth depassaue era guerrèra descordada, s'estaue seigut, damb es sues mans grosetes e seniles botades simètricaments enes braci deth fautulh; semblaue que s'auie esclipsat. En enténer era votz de Weyrother dauric damb esfòrç eth sòn solet uelh.

- Òc, òc, se vos platz; qu'ei ja tard, didec; hec un gèst damb eth cap, lo tornèc a baishar e cluquèc de nauèth es uelhs.

S'ara prumeria es membres deth Conselh pensèren que Kutuzov hège veir que dormie, ara es bohades qu'acompanhèc era lectura des documents evidenciauen qu'entath generau en cap se tractaue en aqueth instant de quauquarren plan mès important qu'eth desir de manifestar eth sòn mensprètz peth plan de batalha o de quinsevolh auta causa. Que se tractaue de satisfèr er invencible besonh uman de dormir e s'auie adormic efectiuaments. Weyrother damb un gèst d'òme massa ocupat entà pèrder ua segonda, tachèc ua guardada en Kutuzov e, convençut de qué dormie, cuelhec es papèrs e comencèc a liéger, damb votz nauta e monotòna, era orde d'operacions sense perder-se

ne era entèsta: “Orde de batalha entar atac as posicions enemigues darrèr de Kobelnitz e Sokolnitz, eth 20 de noveme de 1805”.

Eth tèxte en aleman ère plan complicat e de mau hèr. Didie atau:

En tot considerar qu’er enemic empare eth sòn flanc quèr en montanhes caperades de bòsqui e esten eth flanc dret ath long de Kobelnitz e Sokolnitz, per darrèr des restanques d’aguesta region, e era nòsta ala quèrra rebasse era sua, mos serà auantatjós atacar aguesta darrèra ala enemiga, mès que mès, s’ocupam abantes es bordalats de Sokolnitz e Kobelnitz, çò que mos plaçarà en condicions d’atacar ar enemic de costat e perseguir-lo enquiara planhèra entre Schlapanitz e eth bòsc de Thurass, evitant eth carís entre Schlapanitz e Bielovitz, qu’ei cubèrt peth front enemic. Entà arténher aguest objectiu, ei de besonh… Era prumèra colomna marche…, era dusau colomna marche…, era tresau colomna…, eca.

liegie Weyrother. Es generaus, çampar, seguien d’aurelha damb maucontentament eth complicat plan.

Eth generau Buxhowden, naut e ròi, ère de pè, damb era espada apuada ena paret e es uelhs tachadi enes candèles alugades; semblaue non escotar arren; s’aurie dit que non volie qu’es auti sabessen qu’escotaue. Dauant de Weyrother, damb era sua guardada ludenta tachada en eth, Miloradovic, damb es sues rosades caròles, es sues ponhentes mostachas e espatles quilhades, s’estaue en postura marciau, emparadi es codes enes jolhs. Caraue tu per tu, guardant a Weyrother, e tan solet desseparaue d’eth es uelhs quan eth cap der Estat Major austrian hège ua pausa. En aguest instant Miloradovic viraue era sua guardada damb aire significatiu entàs auti generaus. Mès çò que transmetie aguesta guardada significatiua non permetie compréner s’aprovaue o non es disposicions liejudes e s’estaue o non satisfèt d’eres. Eth mès pròche a Weyrother ère eth comde Langeron; damb un subtil arridolet que despareishec deth sòn ròstre de francés meridionau enquiara fin dera lectura, contemplaue es sòns primi dits, que hègen virar rapidaments ua tabaquèra d’aur damb un retrait. Pendent un des periòdes mès longui, arturèc era rotacion dera tabaquèra, lheuèc eth cap e, damb cortesia ofensanta visibla enquias comissures des sòns fini pòts, interrompec a Weyrother e sagèc de díder quauquarren. Mès eth generau austrian, sense deishar de liéger, arroncilhèc emmaliciat es celhes e botgèc es codes, coma dident: “Dempús, dempús poiratz expausar-me es vòstes idies; ara guardatz eth plan e escotatz”. Langeron, perplèx, lheuèc era vista, guardèc a Miloradovic coma demanant ua explicacion, mès en trapar-se damb aquera expression tan significatiua que non volie díder arren, la baishèc tristaments e tornèc a hèr a virar era sua tabaquèra.

- *Une leçon de geographie*, didec coma parlant entada eth, mès damb votz pro nauta entà que se l’entenesse.

Prebyzhevski, damb cortesia respectuosa e digna, tenguie era man apegada ena aurelha en direccion tà Weyrother, damb era mina d’aqueth qu’a absorbida tota era sua atencion. Dojturov, baish d’estatura, ère seigut dauant de Weyrother, damb aspècte atentiu e modèst; inclinat sus eth mapa, estudiaue de bona fe era disposicion dera armada e aquera region entada eth desconeishuda. Diuèrsi viatges li preguèc a

Weyrother que repetisse es paraules que non auie comprenut ben e es dificils nòms des bordalats. Weyrother satisfège es sòns desirs e Dojturov cuelhie nòta d'eri.

Quan acabèc era lectura, que se tardèc mès d'ua ora, Langeron arturèc de nauèth era rotacion dera sua tabaquèra e, sense guardar a Weyrother ne ad arrés en concret, comencèc a díder çò de mau hèr que serie amiar a tèrme semblable plan d'operacions que supausaue coneishuda era posicion der enemic, quan en realitat aguesta posicion poirie èster plan desparièra, donques qu'er enemic ère en contunh movement. Es observacions de Langeron èren acertades, mès ère evident que sajaue de hèr veir ath generau Weyrother (qu'auie liejut eth plan damb era sufisença d'un mèstre dauant un grop d'escolans) que non estaue entre pècs, senon entre òmes que podien balhar-li tanben classes ada eth en questions militares. Quan eth monotòn bronzinadís dera votz de Weyrother cessèc, Kutuzov dauric es uelhs, tau qu'eth molinèr se desvelhe ara prumèra interrompcion deth rumor soporific des arròdes dera mòla. Escotèc uns instants es observacions de Langeron e semblèc díder: "encara contunhen damb aguestes pegaries"; s'esdeguèc a clucar de nauèth es uelhs e joquèc encara mès eth cap.

Esforçant-se pr'amor de herir çò de mès possible a Weyrother en sòn amor pròpi coma autor deth plan d'atac, Langeron demostraue que Bonaparte podie passar aisidaments ar atac, en sòrta d'èster atacat, hènt atau inutil tot eth dispositiu. A totes aguestes objeccions, Weyrother responie damb un arridolet fèrm e menspredós, premanit, plan que òc, ja per auança contra tota objeccion, quina que siguesse.

- Se podesse atacar-mos, qu'ac aurie hèt ja aué, didec.
- Alavetz pensatz que non a fòrces?, preguntèc Langueron.
- Coma molt, dispause de quaranta mil òmes, repliquèc Weyrother damb er arridolet deth mètge qu'ua medicinaira sage d'indicar-li un remèdi.
- Atau, donc, cèrque era derròta en demorar eth nòste atac, didec Langeron damb un arridolet ironic, guardant de nauèth a Miloradovic pr'amor d'obtier era sua empara, donques qu'aguest ère eth mès pròche.

Mès en aqueth moment Miloradovic pensaue en quinsevolh auta causa mens ena discussion d'ambdús generaus.

- *Ma foi*, didec, ac veiram deman en camp de batalha.

Er arridolet ironic de Weyrother hège veir que trapaue estranh e ridicul qu'es generaus russi li metessen trebucs ada *eth* e li calesse demostrar ua causa que d'era, non solet eth, senon es dus Emperaires n'èren pliaments convençudi.

- Er enemic a amortat es huecs e s'enten un interromput mormolh en sòn camp, didec. Qué vò díder açò? O que se'n va, e aquerò ei era soleta causa que mos cau crànher, o que càmbie de posicion, e arric ironic. Mès, autanplan qu'ocupèsse posicions en Thurass, solet artenherie evitar-mos fòrça trabalhs, e es plans d'atac serien es madeishi, enquia es sòns mendre detalhs.
- De quina manèra…?, preguntèc eth prince Andrei, que hège temps que demoraue ua oportunitat entà exprimir es sòns dobtes.

Kutuzov se desvelhèc, tossic pesadaments e guardèc as generaus.

- Senhors, eth plan d'operacions entà deman, mielhor dit, entà aué (pr'amor que passen des dotze), non pòt èster modificat, didec. L'auetz escotat e toti nosati

compliram eth nòster déuer. E abantes dera batalha, arren i a de mès important… (carèc un moment), que dormir ben.

Kutuzov hec eth gèst de lheuar-se; es generaus saludèren e se retirèren. Ère ja passada era mieja net. Eth prince Andrei abandonèc eth salon deth Conselh.

Eth Conselh qu'eth prince Andrei non podec expausar es sòns punts d'enguarda coma ère era sua intencion, li deishèc ua impression confusa e enquimeranta. Qui auie rason? Dolgorukov e Weyrother, o Kutuzov, Langeron e guairi non aprovauen eth plan expausat? Ac ignoraue. "Mès, non aurà podut Kutuzov exprimir es sues idies ar Emperaire? Non podie hèr-se tot aquerò de ua auta manèra? Dilhèu per simples consideracions cortesanes e personaus se pòden riscar milèrs de vides e entre eres era mia, *era mia*?", pensaue eth prince Andrei.

"Òc, plan ben se pòt passar que m'aucissen deman". E, de pic, dauant era idia dera mòrt, surgentèren ena sua imaginacion es rebrembes mès intims e luenhants. Se'n brembaue deth darrèr adiu de sa pair e dera sua hemna, e es prumèri tempsi deth sòn amor; se'n brembèc tanben dera prenhetat dera sua esposa. Sentec pietat d'era e d'eth madeish, e esmoigut, prigondaments esmoigut, gessec dera *isba* a on se lotjaue damb Nevitski e comencèc a passejar dauant dera casa.

Era net ère bromosa e a trauèrs dera broma baisha se filtraue era lum misteriosa dera lua. "Òc, deman, deman, pensaue; dilhèu deman s'aurà acabat tot entà jo, non existiràn ja aguesti rebrembes, non auràn entà jo cap de sens; demàn pòt èster, e enquia ne sò solide fòrça, n'è era presentida, me calerà demostrar per prumèr viatge tot çò que sò capable de hèr". S'imaginaue era batalha, era derrota, ua terribla luta concentrada en un punt, es trantalhades, era confusion de toti es caps. En aqueth moment erós, aqueth Toulon que hège tant de temps que demoraue, l'arribaue a tot darrèr. Expause damb fermetat e claretat es sòns punts d'enguarda a Kutuzov, a Weyrother, as Emperaires. Toti se demoren estonadi dera exactitud des sues consideracions, mès arrés se compromet a amiar-les ena practica. Alavetz, eth, cuelh eth comandament d'un regiment o d'ua division, bote coma condicion qu'arrés se cale enes sues disposicions, guide as sòns òmes entath punt decisiu e, eth solet, artenh era victòria. E era mòrt e es patiments?, ditz ua auta votz. Mès eth prince Andrei non respon ad aguesta votz e contunhe es sues capitades. Eth plan dera pròplèu batalha qu'ei òbra sua. Oficiauments, seguís agregat a Kutuzov, mès ara ac hè tot eth solet. Guanhe era batalha seguenta; Kutuzov quède destituit e se nomente ada eth, a Bolkonski… E dempús?, repetís era auta votz. Dempús, s'abantes d'arténher açò non què herit dètz viatges o mòrt, se tot aquerò non ei ua enganha… qué haràs dempús? "Dempús… se respon eth prince Andrei, dempús, sabi pas, sabi pas, ne ac voi saber, ne posqui sabè'c, mès òc que desiri, òc qu'ambicioni era glòria, voi èster coneishut e famós. Sò, dilhèu, colpable de non voler ua auta causa, de non víuer senon entad açò? Òc, solet entad açò! Ad arrés l'ac cohessarè jamès, mès, mon Diu, qué posqui hèr se non desiri qu'era glòria e er amor des òmes? Era mòrt, es herides, era pèrta dera familha, arren m'espaurís! E maugrat era estima e er amor que senti per fòrça persones (eth mèn pair, era mia fraia, era mia hemna) que son es mèns èssers mès estimadi, e per terrible e contrari ara natura que semble, jo les balharia a toti sense trantalhar, per un solet moment de glòria, de trionf sus era gent, per guanhar-me er amor d'uns òmes que non coneishi ne coneisherè jamès, per amor d'aguesti òmes", se didie prestant atencion as votzes que s'entenien en pati de

Kutuzov. Qu'èren es assistents, que hègen es equipatges; ua votz, solide d'un menaire, se divertie a cargue deth vielh codinèr de Kutuzov, Tito, qu'eth prince Andrei coneishie:

- Tito!, Tito!, cridaue era votz.
- Qué?, responie eth vielh.
- Tito, Tito, ve-te'n a escariar, didie eth badinaire.
- Ve-te'n a pèisher!, idolaue er aute, entre es arridolets des assistents.

"E a maugart de tot, voi solet era capitada sus toti eri; avalori solet aguesta fòrça misteriosa e aguesta glòria que flòte sus jo entre era broma baisha".

XIII

Rostov damb eth sòn peloton passèc aquera net enes auançades de flanc, dauant deth destacament de Bagration. Es sòns ussars èren repartidi en parelhes e eth recorrie aguesta linha, sajant de véncer eth dromilhon que lo senhorejaue. Darrèr se vedie un gran espaci cubèrt pes fogueirons dera armada russa, qu'usclauen damb confús replendor entre era broma baisha. Dauant s'estenie era neror dera net. Per mès que Rostov s'esforcèsse pr'amor de dinstinguir quauquarren ena luenhor, non vedie arren. Quauqui viatges li semblaue aubirar, enes lòcs que deuie ocupar er enemic, ja ua claretat grisa, ja quauqua bonha nera o ben era lum des fogueirons; a viatges pensaue que tot ère pura illusion dera sua vista. Se li clucauen es uelhs e ena sua imaginacion se succedien es figures der Emperaire e Denisov o es rembrembes de Moscòu; ara prèssa les tornaue a daurir e vedie plan près d'eth eth cap e es aurelhes deth shivau que montaue, o es neres siloètes des ussars que gessien a penes a sies passi, e, mès enlà, era madeisha escurina e broma baisha d'abantes. "Per qué non?, pensaue. Se pòt passar pro ben qu'er Emperaire me trape e me balhe ua orde, coma l'ac poirie dar a quinsevolh aute oficiau, e me digue: ve-te'n e encueda-te de çò que se passe aquiu". Se conden fòrça casi de qué per edart coneish a un oficiau e dempús lo bote ath sòn servici. S'a jo m'arribèsse çò de madeish! Ò, com lo protegiria, com li dideria tota era vertat, com denonciaria ad aqueri que l'enganhen!" E Rostov, entà representar-se mès viuaments era sua leiautat e devocion ar Emperaire, s'imaginaue a bèth enemic, o bèth aleman traïdor que non solet aucirie gustosaments, senon que l'estovarie era codena dauant es uelhs der Emperaire, còp sec lo desvelhèc un sorriscle luenhant. S'estrementic e dauric es uelhs.

"A on sò? A!, òc, enes auançades! Era consigna ei "timon, Olmutz". Malastre qu'eth nòste esquadron sigue deman de resèrva…, pensèc. Demanarè que me manen ena linha de huec. Dilhèu sigue era soleta escadença de veir ar Emperaire. Òc, que ja rèste pòc entath relèu. Harè ua auta ronda e tanlèu torna l'ac demanarè ath generau". Se lheuèc ena sera e esperonèc ath shivau pr'amor d'inspectar un còp mès as ussars. Li semblèc que clarejaue. Ara quèrra se vedie un leugèr penent fèblaments illuminat e, dauant, un ticolet plan escur que semblaue tant abrupte coma un mur. Sus eth ticolet i auie ua plapa blanca qu'a Rostov li semblèc inexplicabla. Ère ua clarulha deth bòsc illuminada pera lua o rèstes de nhèu o un grop de cases blanques? Enquia e tot s'imaginèc que se botjaue quauquarren en aquera plapa blanca. "Òc, que deu èster nhèu, pensèc Rostov; ua plapa, ua plapa, *une tache*. O dilhèu non ei *une tache*… Natasha, era mia fraia, uelhs neri… Na… tasha (com s'estonarà en saber-se'n qu'è vist ar Emperaire!) Na… tasha…"

- Tara dreta, Excelléncia, aquiu que i a uns arbilhons, exclamèc er ussar qu'ath sòn dauant passaue Rostov miei adormit.

Rostov quilhèc eth cap, inclinat ja enquias crinères deth shivau, e s'arturèc près der ussar. Un saunei lèu mainadenc se senhorejaue d'eth de manèra invencibla. "En qué pensaua? Non me cau desbrembar… Com li parlarè ar Emperaire? Non, aquerò non. Deman. Òc, òc, Natasha… Mos van a atacar. A qui? As ussars. Es ussars… es mostachas. Aqueth ussar de granes mostachas que passaue peth carrèr Tverskaia… Que pensaua en eth vedent-lo dauant dera casa de Guriev… Ò, qué bon gojat ei Denisov!... Mès tot aquerò que son foteses. Çò d'important ei qu'ara er Emperaire ei aciu. Com me guardèc! Volec díder quauquarren, mès que non gausèc… Mès non, que siguí jo que non gausèc. Òc, que son foteses. Çò d'important ei non desbrembar çò que pensaua. Òc,

òc, està ben”. E de nauèth li queiguie eth cap entà eth còth deth shivau. Còp sec, li semblèc que disparauen contra eth.

- Qué? Qué se passe? Qui tire?, sorrisclèc desvelhant-se. Ar atac!

Tanlèu dauric es uelhs entenec ath sòn dauant, entà on ère er enemic, crits prolongadi de milèrs de votzes. Eth sòn shivau e eth der ussar que venguie ath sòn cant quilhèren es aurelhes. Aquiu a on s’enteneren es crits apareishec e s’amortèc ua lum, e la seguit ua auta ath long de tot eth ticolet; enes linhes franceses surgentauen aqueres lums, tant qu’aumentaue eth tarrabastòri. Rostov entenie quauques paraules franceses, mès non podie comprener-les. Que i auie massa votzes. Solet s’entenien crits e sorrolhs non articuladi, coma Aaaaa!… Rrrrr!

- Qué ei aquerò? Qué ne penses?... preguntèc Rostov ar ussar. Ei en camp enemic?

Er ussar non responec.

- Qu’ei que non entenes?, persutèc Rostov, demorant en vaganaut era responsa.
- Qui ac sap, Excelléncia, repliquéc sense vams er ussar.
- Pera posicion, que li cau èster er enemic, repetic Rostov.
- Pòt èster, didec er ussar. E pòt èster que non; se passen tantes causes ena net! Ep! Quiet!, cridèc ath sòn shivau, que començaue a despacientar-se.

Tanben eth shivau de Rostov ère inquiet, pataquejaue damb era pauta eth solèr gelat, atentiu as crits e as lums. Eth sarabat aumentaue cada còp mès, enquia confoner-se en un clamor generau e que solet podie provie d’ua armada de milèrs d’òmes. Es lums se propagauen pertot, ath long, probablaments, dera linha deth campament francés. Rostov ja non sentie dromilhon. Es crits alègri e trionfants deth camp enemic l’excitauen: “*Vive l’Empereur, l’Empereur*!”, entenec claraments ara.

- Que non deuen èster guaire luenh; en aute costat der arriuet solide, li didec ar ussar.

Er ussar, emmaliciat, non responec, se limitèc a alendar e tossir. Ena linha des ussars s’escotèc eth bàter des cascos des shivaus. De ressabuda, des ombres nueitiues gessec, coma se siguesse un elefant enòrme, era figura d’un suboficiau ussar.

- Excelléncia, es generaus!, cridèc a Rostov en tot apressar-se.

Rostov, sense deishar de uelh es lutzes e crits der enemic, s’apressèc damb er oficiau entà un grop d’ombres que venguien ath long dera linha. Eth prince Bagration, que montaue un shivau blanc, eth prince Dolgorukov e es sòns ajudants acodien pr’amor d’observar er estranh fenomèn des lutzes e es crits en camp enemic. Rostov s’apressèc entà Bagration, li balhèc eth comunicat e s’amassèc damb es ajudants, atentiu ad açò que didien es generaus.

- Que non ei senon ua estratagèma, credetz-me, didie Dolgorukov a Bagration. Se retire e a ordenat ara rèiregarda qu’aluguen aguestes lutzes e criden, entà enganhar-mos.
- Que non ne sò segur, comentèc Bagration. Aguesta tarde les sò vist sus aqueth ticolet. Se se retirèssen aurien auut de partir tanben d’aquiu. Senhor oficiau, se virèc entà Rostov. I a encara lòcs auançadi?

- Aguesta tarde qu'èren aquiu, mès ara non ac sai, Excelléncia. Se m'ac manatz vierè a veder-lo damb es mèns ussars, didec Rostov.

Bagration se posèc sense respóner, e sagèc de veir eth ròstre de Rostov a trauèrs dera broma baisha.

- Plan ben. Anatz, didec dempús un silenci.
- As vòstes ordes.

Rostov esperonèc eth sòn shivau, cridèc ath suboficiau Fedchenko, a dus ussars mès e, en tot ornenar-les que lo seguissen, baishèc ath tròt entàs incessanti sorrolhs. Rostov sentie pòur e gòi en veder-se solet, damb es tres ussars, auançant entad aquera bromosa luenhor, negada de mistèri e perilh, a on arrés auie estat abantes qu'eth. De naut estant Bagration li cridèc que non passèsse der arriuet, mès Rostov hec veir que non ac entenie e, sense arturar-se, seguic entà dauant, enganhant-se a cada pas; cuelhie es arbilhons per arbes e es henudes per òmes e non cessaue d'explicar-se es sues enganhes. En arribar ara fin deth penent deishèc de veir es fogueirons des russi e es der enemic, encara qu'entenie cada còp damb mès claretat es crits des francesi. En talvèg credec veir quauquarren semblable a un arriuet, mès en apressar-se se n'encuedèc de qué ère un camin. En arribar-i arturèc trantalhant era sua cavaladura. Li calie seguir-lo o ère mielhor trauessar-lo e contunhar pes neri camps enquiath ticolet opausat? Mens perilhós ère seguir eth camin, que resaltaue ath miei dera broma baisha, perque poirie desnishar-se abantes a quinsevolhe que venguesse per eth.

- Seguitz-me, didec, trauessèc eth camin e se filèc ath galaup entath ticolet, entath lòc a on en escurir auie vist un piquet enemic.
- Excelléncia, que son aquiu!, didec ena sua esquia un des ussars.

Non auie auut temps Rostov d'avertir cèrta bonha nera entre era broma baisha quan ja ludie un bualh, sonaue era balestada e eth fiulet dera bala, coma un panteish, sonèc en aire, perdent-se dempús ena escurina. Ludec un dusau bualh, mès non i auec balestada. Rostov virèc en redon e hec repè ath galaup. Encara s'enteneren quate trets mès damb diuèrsi intervaus e tonalitats; es bales fiulèren entre era broma baisha. Rostov tirèc des brides deth shivau, autant excitat coma eth, e seguic ath pas. "Encara mès, encara mès!", repetie ath sòn laguens ua votz alègra. Mès que ja non i auec mes trets.

En apressar-se a Bagration, Rostov lancèc de nauèth eth sòn shivau ath galaup e, damb era man ena visèra, s'apropèc entath generau.

Dolgorukov pertusaue ena sua pensada de qué es francesi aurien arreculat e s'alugauen es lums ère entà enganhar as russi.

- Qué pròve tot aquerò?, didie quan Rostov s'apressèc. Que pòden auer-se retirat, en tot deishar uns piquets.
- Evidentaments non se n'an anat toti encara. Deman ac saberam, responec Bagration.
- Excelléncia, eth piquet seguís madeish qu'ager pera tarde naut de tot deth ticolet, informèc Rostov, inclinat entà dauant e damb era man ena visèra, incapable de reprimir un arridolet de gòi pera carrèra, e mès que mès, peth fiulet des bales.
- Plan ben, plan ben. Gràcies, senhor oficiau, didec Bagration.
- Excelléncia… permetetz-me ua demana.
- De qué se tracte?

- Deman, eth nòste esquadron ei destinat ena resèrva; permetetz-me que m'amassa ath prumèr esquadron.
- Com vos cridatz?
- Comde Rostov.
- Ben… demoratz-vos damb jo, coma oficiau d'ordes.
- Ètz vos hilh d'Ilia Andreievic?, preguntèc Dolgorukov.

Mès Rostov non contestèc.

- Alavetz, posqui fidar-me'n, Excellencia?
- Balharè es ordes avientes.

"Qu'ei plan possible que deman me manen damb bèra orde entar Emperaire, pensèc Rostov. Laudat sigue Diu!"

Eth motiu des lutzes e es crits en camp enemic qu'ère aguest: tant qu'enes files se liegie era proclamacion de Napoleon, eth, en persona, recorrie a shivau eth campament. Es soldats, ara vista der Emperaire, alugauen fanaus de palha e corrien darrèr sòn ath crit de "*Vive l'Empereur*!". Era proclamacion der Emperaire ère redigida en aguesti tèrmes:

Soldats! Auetz dauant vòste ara armada russa, que vò resvenjar ara armada austriana de Ulm. Son es madeishi batalhons qu'anequelíretz en Hollbrun e que dempús auetz perseguit enquia aciu. Es posicions que mos estam son magnifiques, e tant qu'eri auancen entà depassar-me pera dreta, me deisharàn ath descubèrt eth sòn flanc. Soldats! Jo madeish dirigirè es vòstes batalhons. Me tierè aluenhat deth huec se vosati, damb eth vòste valor de costum, amiatz tath desorde e tara confusion es files enemigues. Mès s'era victòria se tie incèrta, encara que sigue solet un moment, veiratz ath vòste Emperaire expausar-se as prumèrs trets der enemic, pr'amor que non podem trantalhar dauant era victòria, mès que mès en aguest dia, quan se met en jòc er aunor dera infantaria francesa, tant de besonh entar aunor dera nòsta nacion.

Que non se trinquen es files damb era desencusa de retirar as heridi! Cadun li cau s'avenir ben damb era idia de qué ei de besonh véncer ad aguesti mercenaris d'Anglatèrra, ahiscadi de tant de òdi contra era nòsta nacion. Aguesta victòria meterà finau ara campanha e poiram entornar entàs nòstes casèrnes d'iuèrn, a on mos demoren naues tropes que de contunh se formen en França; e alavetz era patz que signa serà digna deth mèn pòble, de vosati e de jo.

Napoleon.

XIV

Tàs cinc dera maitiada encara era escurina ère complèta. Es tropes deth centre, es resèrves e era ala dreta de Bagration s'estauen immobiles. Mès en flanc quèr es colomnes d'infantaria, cavalaria e artilharia, qu'auien d'èster es prumères a descéner des nautades entà atacar era ala dreta des francesi e refusar-la (sivans eth plan d'atac) entàs montes de Bohemia, començauen es sòns preparatius. Eth hum des fogairons, qu'en eri s'auie lançat tot çò qu'ère inutil e molèst, irritaue era vista. Eth hered ère intens e era net barrada encara. Es oficiaus beuien ara prèssa eth tè e esdejoauen. Es soldats mastulhauen pan sec, pataquejauen en solèr damb es pès pr'amor d'entrar en calor e s'amassauen ar entorn des fogairons, qu'eth sòn huec alugauen damb es rèstes des cabanes, cagires, taules, arròdes, botes e tot aquerò que non se podien hèr a vier damb eri. Es guides austrians anauen e venguien entre es tropes russes e era sua preséncia anonciaue era marcha. A penes un soldat austrian s'apressaue ena tenda d'un comandant, eth regiment començaue a botjar-se; es soldats deishauen es fogairons, botauen es sues pipes ena tija dera sua bòta, apilerauen es bosses enes cars, cuelhien es sòns fusilhs e acodien a ocupar eth sòn lòc ena formacion. Es oficiaus se cordauen es guerrères, ajustauen es sabres ena cinta, cargauen es sòns morralets e recorrien es files balhant ordes. Es soldats des utisi deth regiment e es assistents aparelhauen es bèsties e asegurauen es cars. Es ajudants e es caps de batalhon e de regiment montauen a shivau, se senhauen, balhauen es darrères ordes e instruccions as que se demorauen enes forgons e començaue a entener-se eth rumor monotòn de milèrs de pès que se metien en marcha. Es colomnes se botjauen sense saber ne veir entà on anauen, sense qu'arrés podesse distinguir, per tòrt dera massa umana que l'enrodaue, deth hum e dera broma baisha, qu'aumentaue, ne eth lòc qu'abandonaue ne aqueth que se dirigie.

Un còp en marcha, eth soldat demore entorat, limitat e arrossegat peth sòn pròpi regiment, madeish qu'eth marinèr ena nau que l'amie. Per luenh que posque anar, entà quinsevolh latitud estranha, per desconeishuda e perilhosa que sigue, ath sòn entorn que ve tostemp as madeishi companhs, as madeishes files, ath madeish sergent Ivan Mitrich, ath madeish goset *Zhuchka,* as madeishi caps; eth marinèr, tanben eth, tostemp ve es madeishi pònts, es madeishi paus, es madeishi utisi. Pòqui viatges desire eth soldat conéisher era latitud a on se trape era sua nau; mès eth dia dera batalha, Diu se'n sap com e perqué, ena animositat des tropes sone ua nòta grèu, comuna entà toti, en tot anonciar era proximitat de quauquarren solemne e decisiu, desvelhant enes òmes un infrequent curiosèr. Eth dia dera batalha es soldats sagen de quilhar-se per dessús des interèssi deth sòn regiment; escoten, obsèrven e interroguen damb adretia sus tot aquerò que se passe ath sòn entorn.

Era broma baisha ère tant espèssa que, maugrat auer hèt dia, non se vedie a quate canes de distància. Es arbilhons semblauen arbes enòrmes, e es planhères, peridèrs e arribents. En quinsevolh lòc, pertot, podien estramuncar damb un enemic invisible. Es colomnes marchèren pendent ua longa estona, tostemp negades ena broma baisha, baishant e pujant ticolets, deishant entà darrèr tàpies de uarts e de jardins, per un parçan nau, desconeishut, sense trapar ar enemic per nunlòc. Mès, en un costat e en aute, darrèr o dauant, es soldats sabien que d'autes colomnes russes marchauen ena madeisha direccion. Cada soldat se sentie mès encoratjat en saber-se'n que d'auti molti, madeish qu'eth, auançauen entath madeish lòc, ei a díder, entà a on non sabien.

- Guarda, es de Kursk an passat tanben, didien enes files.

- Qu'ei formidable, amic, era fòrça que s'a amassat!. Ager, tath ser, quan s'aluguèren es fogairons deth campament, non se les vedie era fin, coma se siguesse Moscòu.

Encara que degun des caps de colomna s'apressèsse as soldats e parlèsse damb eri (es caps, coma se vedec en Conselh de Guèrra èren de mala encolia e, maucontenti pera operacion, se limitauen a complir es ordes, sense preocupar-se d'encoratjar as soldats), es òmes marchauen alègres, coma tostemp que se participaue en ua accion, sustot se se tractaue d'ua ofensiua. Mès après ua ora de camin, tostemp en.honsadi ena broma baisha, era màger part des tropes les calèc posar-se e pes files se propaguèc eth desagradiu sentiment de qué regnaue era confusion e eth rambalh. Ei difícil saber se com se propague semblabla impression, mès çò qu'ei segur ei que s'escampilhe segura e rapidaments coma era aigua per un talvèg. S'era armada russa auesse estat soleta, sense aliadi, solide s'aurie auut de besonh fòrça temps entà qu'aguest sentiment se convertisse en ua certitud generau. Mès ara, quan se podie colpar deth desòrdre, damb particular plaser e coma quauquarren logic, as estupids alemans, toti n'èren convençudi dera existéncia d'ua confusion nociua, per tòrt d'aqueri avaladors de saucisses.

- Per qué mos arturam? Ei barrat eth pas? O an campat es francesi?
- Non, non s'enten arren. Se siguessen aquiu, tirarien.
- Tanta prèssa entà gésser, e quan comencem a caminar mos hènt a parar, sense nèrvi ne nhac, ath miei deth camin. Be ne son de bastrussi!
- Jo les meteria ath cap de tot. Tostemp s'ac apraien entà demorar es darrèrs. Ja veiratz, mos deisharàn aué damb era bodena ueda.
- Se botgen per aquiu, o non?, preguntèc un oficiau. Diden qu'era cavalaria a tapat eth camin.
- Aguesti esconjuradi alemans! Non coneishen ne eth sòn pròpi país, cridaue un aute.
- De quina division ètz vosati?, cridèc, apressant-se, un ajudant.
- Dera dètz-e-ueit.
- Alavetz, se qué ètz aciu? Qu'auríetz d'èster mès auançadi. Que non arribaratz enquiara net.
- Quines ordes tant estupides! Ne tan solet eri saben çò que hèn, gasulhèc er oficiau en tot aluenhar-se.

Dempús passèc un generau que deishèc anar ues paraules coleriques, non en rus.

- *Tafa lafa*. Que non se l'enten arren, didec un soldat imitant ath generau, que ja ère luenh. Jo fusilharia a toti aguesti brigands!
- Que i auie era orde de qué siguéssem enes nòsti lòcs tàs nau e encara non auem hèt ne era mitat deth camin. Vai, quines ordes!, se repetie pertot.

E era energia que s'auie botat ena marcha s'anèc convertint pòc a pòc en despieit e ràbia contra es ordes asenades e contra es alemans.

Era causa de tanta confusion qu'ère aguesta: tant que se botjaue era cavalaria austriana, que li calie ocupar eth flanc quèr, eth naut comandament auie ordenat que tota era cavalaria passèsse tara dreta, en tot considerar qu'eth centre des tropes russes ère plan desseparat deth flanc dret. Milèrs de cavalièrs les calec passar per dauant dera infantaria, e es d'a pè se vederen obligadi a demorar.

Ath delà, i auec ua discussion entre eth guida austrian qu'acompanhaue ara cavalaria e un generau rus. Aguest cridaue, exigint qu'era cavalaria s'arturèsse, e er austrian sajaue de demostrar qu'eth non n'auie eth tòrt, senon es caps superiors. E ara demora d'ua solucion, es tropes se tenguien de pès, engüejades e perdent eth coratge. Ua ora dempús se remetie era marcha e comencèren a baishar peth ticolet. Era broma baisha s'anaue esbugassant naut de tot, mès se hège encara mès espèssa ena planhèra a on descenie era armada; dauant, ath miei dera bromassa, sonèren quauqui trets, prumèr a intervaus irregulars: trrr…ta ta, dempús mès ordenadi e abondosi. E sus eth Goldbach, un petit arriuet, comencèc era batalha.

Es russi, que non pensauen trapar-se ar enemic baish de tot, ath cant der arriu, en estramuncar sense pensar damb eth, ena broma baisha responeren sense talents as francesi, sense auer recebut ua soleta paraula de coratge de part des sòns caps superiors, convençudi lèu toti de qué auien arribat tard; e, sustot, en non veir ad arrés dauant ne enes entorns per tòrt deth bromadís, auançauen sense vams, s'arturauen de nauèth ara demora d'ordes que jamès arribauen, perque es caps e ajudants de camp anauen d'un lòc en aute perdudi ena broma, en aquera region desconeishuda e sense trapar es sues tropes. Atau entrèren en accion era prumèra, dusau e tresau colomnes, qu'auien descenut enquiath pè deth ticolet; era quatau colomna, qu'en era venguie Kutuzov, s'estaue enes nautades de Pratzen.

Baish, a on era accion auie ja començat, era broma baisha se mantenguie espèssa. Naut de tot s'auie esclarit, mès encara non se vedie çò que se passaue ath dauant. Èren totes es fòrces enemigues a dètz quilomètres coma s'auie supausat? O èren aquiu madeish ena linha dera broma. Enquias nau arrés ac podec saber.

Tàs nau deth maitin era broma baisha s'estenie per baish, coma un mar, mès en bordalat de Schlapanitz, ena nautada a on se trapaue Napoleon entornejat des sòns mariscaus, era claretat ère perfècta. Dessùs d'eri s'estenie un cèu net e blu, e er enòrme disc solar, coma un gigantesc gavitèl ròi, se crossaue sus era immensa superfícia leitosa dera broma. Tota era armada francesa, includidi Napoleon e eth sòn Estat Major, non se trapaue ena auta arriba der arriu, mès enlà des bordalats Sokolnitz e Schlapanitz, que darrèr d'eri auien era intencion es russi de cuélher posicions e començar eth combat, senon en aguesta auta arriba, tan pròcha ar enemic que Napoleon podie distinguir a còp de uelh a un soldat d'infantaria d'un de cavalaria. Napoleon, un shinhau desseparat des sòns mariscaus, montaue un petit shivau arab gris e amiaue era madeisha capòta blua que tenguesse ena campanha d'Italia. Silenciós, guardaue fixaments entàs ticolets qu'anauen campant deth mar de bromassa e qu'en eri, de luenh, se botjauen es tropes russes e s'entenie er sarabat des descargues de fusilh en talvèg. Non s'estrementie ne ua soleta fibra deth sòn ròstre, encara prim en aquera epòca. Es sòns uelhs ludents se tenguien tachadi en un punt. Es sues conjectures qu'èren acertades; ua part des fòrces russes auien descenut ja en barranc, enes badines e lacs, e ua auta part deishaue es nautades de Pratzen, qu'eth auie era intencion d'ocupar e que consideraue posicions clau. A trauèrs dera broma baisha podie veir er auanç des tropes russes près de Pratzen que, damb es sues baionetes ludentes, descenien peth carís de dues montanhes enquias parts baishes dera val. Aqueres colomnes s'anauen en.honsant, ua darrèr era auta ena broma baisha. Pes notícies recebudes era vesilha, peth bronit des passi e arròdes que s'auien entenut pendent tota era net enes auançades e peth desordenat movement des colomnes russes, vedie claraments qu'es aliadi lo hègen luenh, qu'es colomnes russes, que se botjauen près de Pratzen, formauen eth centre dera armada russa e qu'aguest

centre ère ja pro aflaquit entà qu'eth podesse amiar a tèrme un atac victoriós. Mès qu'encara non se decidie a començar.

Aqueth qu'ère entà Napoleon un dia solemne: er aniversari dera sua coronacion. Abantes de hèr-se dia auie dormit ues ores, e ara, tranquil, alègre, descansat, en aguesta erosa disposicion d'animositat qu'en era tot semble possible e tot s'artenh, auie montat a shivau pr'amor de filar-se de cap ath camp de batalha. S'estaue immobil, guardant entàs ticolets que s'anauen desliurant dera broma; eth sòn ròstre hered miralhaue aquera nuança particulara de seguretat en eth madeish, era seguretat de meritar era felicitat que solet se trape en arridolet deth gojat encamardat e erós. Es mariscaus s'estauen ath sòn darrèr sense gausar distrèir era sua atencion. Er Emperaire contemplaue, ja es nautades de Pratzen, ja eth solei qu'emergie entre era broma.

Quan er astre auec remontat era broma e comencèc a lùder damb resplendor brilhant sus es camps, Napoleon, coma se non demorèsse ua auta causa entà començar era accion, se treiguec eth gant dera sua polida man blanca, hec un gèst as mariscaus e balhèc era orde de començar era batalha. Es mariscaus, acompanhadi pes ajudants de camp, galaupèren en diuèrses direccions, e pòques menutes dempús era majoritat dera armada francesa auançaue entàs nautades de Pratzen, cada còp mès abandonades pes tropes russes que baishauen pera quèrra entath talvèg.

XV

Tàs ueit, Kutuzov entraue a shivau en Pratzen, ath cap dera quatau colomna de Miloradovic, qu'auie de remplaçar es colomnes de Prebyzhevski e Langeron, que ja auien descenut ena planhèra. Saludèc as soldats deth prumèr regiment e balhèc es ordes d'iniciar era marcha, hènt veir atau qu'auie era intencion d'amiar, eth madeish, aguesta colomna. En arribar en bordalat de Pratzen s'arturèc. En prince Andrei ère ath darrèr deth comandant en cap, entre eth gran nombre de persones dera sua acompanhada. Bolkonski se sentie esmoigut, excitat e, ath còp, decidit e tranquil, coma er òme que ve arribar eth moment, hè fòrça temps demorat. Ère fèrmaments convençut de qué aqueth dia serie eth sòn Toulon e eth sòn Pont d'Artola. Non sabie se com succederie, mès n'ère convençut de qué succederie atau. Coneishie eth terren e era disposicion des tropes, ei a díder, tot çò que d'aquerò se podie saber ena armada russa. Auie desbrembat eth sòn pròpi plan estrategic (qu'ara non podie pensar en amiar ena practica) e, en tot adaptar-se ath plan de Weyrother, reflexionaue sus es eventualitats que podessen surgentar e que hessen de besonh es sues rapides decisions e era sua energia.

Ara quèrra, s'entenie eth tarrabastalh dera fusilharia entre es armades que non se vedien. Li semblèc qu'aquiu se desvoloparie era batalha, gesserien dificultats e "me manaràn aquiu damb ua brigada o division, pensaue; auançarè damb era bandèra ena man e arrasaré tot çò que trapa per dauant."

Eth prince Andrei non podie guardar damb indiferéncia es bandères des batalhons que passauen. En veder-les pensaue: "Dilhèu damb aguesta me calerà anar dauant des tropes".

Era bromassa dera net auie deishat caperades es nautades d'aiguatge, que s'anaue convertint en arrosada; en talvèg, ça que la, era broma baisha s'estenie encara coma un mar blancós. Tot semblaue invisible aquiu baish, sustot ena quèrra, entà on baishauen es tropes russes e d'a on arribauen es esclafits des descargues. Sus es ticolets reludie eth cèu non clar deth tot, e ara dreta surgentaue er enòrme glòb deth solei. Dauant, ena luenhor, en aute costat deth mar de broma baisha, a on pistauen es boscosi ticolets e deuie trapar-se era armada enemiga, semblaue que se vedie quauquarren. Ara dreta, era Garda penetraue en airau bromós deishant ath sòn darrèr un sonor rumor de passi e d'arròdes; de quan en quan ludien es baionetes. Ara quèrra, darrèr deth bordalat, masses de cavalaria s'apressauen entà dempús calar-se ena broma. Per dauant e per darrèr venguie era infantaria. Eth generau en cap s'estaue ena gessuda deth bordalat deishant pas as tropes que desfilauen ath sòn dauant. Kutuzov semblaue fatigat e emmaliciat aqueth maitin. Era infantaria s'arturèc sense qu'arrés auesse balhat era orde entad aquerò; qu'ère evident que quauquarren les empedie eth pas.

- Didetz-les ja que formen en colomnes de batalhon e entornègen eth pòble, ordenèc airós, Kutuzov, a un generau que se l'apressaue. Non comprenetz, Excelléncia, senhor mèn, que non podem alongar tant era formacion peth carrèr d'un bordalat, quan se marche contra er enemic?
- Qu'auia pensat hèr-les a formar ena gessuda deth pòble, Excelléncia, responec eth generau.

Kutuzov s'estarnèc d'arrir damb acrimonia.

- Qu'ei ua excellenta idia desplegar es fòrces dauant der enemic! Ua excelenta idia!
- Er enemic ei encara luenh, Excelléncia. Sivans era orde d'operacions…
- Era orde d'operacions!, cridèc Kutuzov, encolerit. Qui vos a dit aquerò?... Hètz eth favor de hèr çò que vos mani.
- As vòstes ordes!
- *Mon cher, le vieux est d'une humeur de chien*, gasulhèc Netsvitski ath prince Andrei.

Un oficiau austrian, damb plumalh vert en chapèu e unifòrme blanc, s'apressèc a Kutuzov e li demanèc, en nòm der Emperaire, s'era quatau colomna auie ja entrat en accion.

Kutuzov se virèc sense responer-li e es sòns uelhs se tachèren per edart en prince Andrei, qu'ère ath sòn costat. En veir a Bolkonski, era sua irritada e mordenta expression s'adocic, coma arreconeishent qu'eth sòn ajudant de camp non n'auie eth tòrt de çò que se passaue. E sense respóner ath generau austrian, se dirigic a Bolkonski:

- *Allez voir, mon cher, si la troisieme division a depassé le village. Dites-lui de s'arreter er d'attendre mes ordres.*

Eth prince Andrei ère a mand d'a anar-i, mès Kutuzov l'arturèc:

- *Et demandez-lui si les tirailleurs son postés*, higec. *Ce qu'ils font, ce qu'ils font!,* didec coma se parlèsse damb eth madeish, sense respóner encara ar austrian.

Eth prince Andrei s'aluenhèc entà complir es ordes. S'auancèc as batalhons que venguien dauant, hèc arturar ara tresau division e verifiquèc que non i auie tiraires dauant des nòstes colomnes. Ath comandant deth regiment qu'anaue ath dauant l'estonèc era orde de dispersar as tiraires, balhada peth generau en cap. Ère absoludaments convençut de qué auie ath sòn dauant tropes russes e credie qu'er enemic ère, aumens, a dètz quilomètres de distància. Plan que òc, dauant non se vedie qu'ua zòna desèrta que descenie pòc a pòc, caperada pera broma baisha. Dempús d'auer transmetut es ordes deth generau en cap, eth prince Andrei entornèc entath sòn lòc. Kutuzov seguie aquiu, esbauçat eth sòn gròs còs sus ua sera, badalhant damb es uelhs clucadi. Es tropes non se botjauen e s'estauen en posicion de repaus.

- Plan ben, plan ben, didec Kutuzov ath prince Andrei; e se virèc entath generau, que, damb eth relòtge ena man, li didie qu'ère era ora de meter-se en marcha, donques que totes es colomnes dera quèrra ja auien baishat.
- Que i a temps, Excelléncia, responec Kutuzov entre badalh e badalh. Que i a temps, repetic.

En aqueth moment ena esquia de Kutuzov comencèren a entener-se es aclamacions des regiments e aqueth clamor s'anèc propagant ara prèssa per tota era longa linha de colomnes russes. Aqueth que saludauen li calie passar ath mès córrer per dauant es tropes. Quan es soldats deth regiment dirigit per Kutuzov comencèren a cridar, eth, se hèc enlà e campèc ath sòn entorn damb es celhes arroncilhades. Sus eth camin de Pratzen semblaue auançar un esquadron sancer de cavalièrs damb unifòrmes de diuèrsi colors. Dus d'eri venguien dauant ath galaup. Un vestie unifòrme nere damb plumalh blanc e montaue un shivau anglés bai; er aute, d'unifòrme blanc, montaue un shivau nere. Qu'èren es dus Emperaires damb es sues acompanhades. Kutuzov, damb era

experiéncia d'un vielh soldat que se trape en front, balhèc era orde de "atencion!" e s'apressèc ar Emperaire damb era man ena visèra. Tota era sua persona e anament cambièren en un virament de uelhs. Ara qu'auie er aspècte d'un subaltèrn que pense damb un respècte exagerat, causa que semblèc desagradar ar emperaire Alexandre; s'apressèc e saludèc.

Eth ròstre der Emperaire, juvenil e radiant, campèc coma ua broma qu'embarane un cèu net e dempús despareish. Après era sua recenta indisposicion, estaue mès prim qu'en camp d'Olmutz, a on Bolkonski l'auie vist per prumèr viatge dehòra dera pàtria; mès enes sòns beròis uelhs grisi e enes sòns pòts prims regnaue era madeisha encantadora possibilitat d'esprimir diuèrses emocions de majestat e benvolença.

Ena revista d'Olmutz s'auie mostrat mès majestuós; aciu semblaue mès energic e alègre. Eth sòn ròstre ère un shinhau alugat après ua galaupada de tres quilomètres; en arturar eth shivau alendèc, a plen paumon, e se virèc entà guardar es ròstres, tan juvenils e animadi coma eth sòn, des òmes dera sua acompanhada. Chartorizhky, Novosiltov, eth prince Bolkonski, Stroganov e es auti, toti eri joeni, alègri, ricaments vestidi, cavalièrs en magnifiques cavaladures, leugèraments sudoroses dempús era carrèra, parlauen animadaments e arrien acorropadi darrèr deth Sobeiran. Er emperaire Francés, joen, de ròstre rogit e long, s'estaue quilhat sus eth sòn polin nere, guardant sense prèssa ath sòn entorn damb ua cèrta inquietud. Cridèc a un des sòns blancs ajudants de camp e li preguntèc quauquarren, "dilhèu li demane a quina ora an gessut", pensèc eth prince Andrei, observant ath sòn vielh coneishut, damb un arridolet que non podec tier en rebrembar era sua audiéncia. Ena acompanhada de Sas Majestats i auie oficiaus dera Garda russa e autriana e d'auti dera armada; tot çò de mès granat dera joenesa. Es palafrenèrs amiauen es magnifics shivaus de resèrva des Emperaires, caperadi damb beròies ahlaçades brodades.

Coma se per ua hièstra dubèrta entrèsse, de pic, er aire blos des camps en ua sala estofanta, atau actuèc sus eth trist Estat Major de Kutuzov era joenesa, energia e seguretat ena capitada d'aquera ludenta cabaucada.

- Per qué non començatz, Mijail Ilarionovic?, preguntèc er emperaire Alexandre a Kutuzov, guardant educadaments ath còp ar emperaire Francés.
- Demori, Majestat, responec Kutuzov, en tot inclinar-se respectuosaments.

Er Emperaire se hec a vier era man ena aurelha e arroncilhèc leugèraments es celhes, hènt veir que non auie entenut ben.

- Demori, Majestat, repetic Kutuzov (eth prince Andrei observèc ua tremor anormau en pòt superior de Kutuzov quan didie "demori"). Que non son amassades encara totes es colomnes, Majestat.

Er Emperaire ac entenec, mès que non semblèc que li shautèsse era responsa. Arropic es espatles, un shinhau acorbaishades, guardèc a Novosiltsov, qu'ère ath sòn costat, e en aguesta guardada semblèc que i auie un planh contra Kutuzov.

- Que non èm en un camp de manòbres, Mijail Ilarionovic, a on non se comence damb era parada enquia que toti es regiments son amassadi, didec er Emperaire, guardant de nauèth ar emperaire Francés, coma convidant-lo, se non a cuélher partida ena convèrsa, a escotar, aumens, es sues paraules. Mès er emperaire Francés seguic guardant ath sòn entorn sense hèr-ne cabau.

- Precisaments per aquerò non comenci, Majestat, didec Kutuzov damb votz sonora e clara, coma entà evitar era possibilitat de non èster entenut; e de nauèth i auec ua tremor en sòn ròstre. Per aquerò non comenci, Majestat, perque non èm en un camp de manòbres ne en ua parada.
- Entre es dera acompanhada, que se guardèren rapidaments es uns as auti, totes es cares cuelheren era expression de maucontentament e repotec. "Per vielh que sigue, non aurie de parlar atau", volien díder aqueres cares.

Er Emperaire se demorèc guardant atentiuaments e fixaments a Kutuzov, demorant quauqua auta paraula enes sòns pòts; mès, dera sua part, eth generau, jocant damb respècte eth cap, semblaue tanben demorar. Aguest silenci se tardèc lèu ua menuta.

- Mès se vòsta Majestat ac ordene… didec Kutuzov lheuant eth cap. E un còp mès tornaue a parlar damb eth ton d'un generau testut, que non rasone, mès qu'aubedís.

Esperonèc ath shivau e cridant ath cap dera colomna, Miloradovic, l'ordenèc auançar.

Se botgèren de nauèth es tropes e dus batalhons deth regiment de Novgorod e un deth regiment d'Apsheron desfilèren dauant er Emperaire.

Quan passèren es d'Apsheron, Miloradovic, plan rogit, sense capòta, damb es decoracions en sòn ludent unifòrme e era sua casqueta d'enòrmes plumes inclinada, hec auançar eth sòn shivau e, damb ua salutacion marciau, l'arturèc dauant der Emperaire.

- Diu vos age, generau!, exclamèc er Emperarie.
- *Ma foi, Sire, nous ferons ce qui sera dans notre possibilité*, cridèc alègraments Miloradovic, costant, ça que la, un burlesc arridolet entre es oficiaus dera acompanhada pera sua mala prononciacion francesa.

Eth generau hec virar eth sòn shivau e venguec a plaçar-se darrèr deth Sobeiran. Es soldats deth regiment d'Apsheron, enventidi pera preséncia der Emperaire, desfilèren damb pas energic dauant de ses majestats e era acompanhada.

- Gojats!, cridèc Miloradovic damb votz fòrta e alègra, excitat ath maximum peth resson des descargues de fusilharia, era perpectiua dera batalha e era marcialitat des òmes deth regiment d'Apsheron, companhs sòns dès er epòca de Senvorov, que tan galhardaments desfilèren que desbrembèc era sua preséncia. Gojats! Que non ei eth prumèr bordalat que conquistatz.
- Òsca!, cridèren es soldats.

Eth shivau der Emperaire hec un bot, espaurit pera immensa clamor. Qu'ère eth madeish shivau des parades militares en Russia; e ara, en camp d'Austerlitz, amiaue ath sòn senhor e recebie es distrèts còps de talon deth pè quèr deth Sobeiran; quilhaue es aurelhes dauant es trets, coma en Camp de Mart, sense compréner ne eth significat des balestades, ne era proximitat deth nere polin der emperaire Francés ne arren de tot çò que didie, pensaue o sentie eth sòn cavalièr en aqueth dia extraordinari.

Er Emperaire se virèc arrint entà un des sòns cortesans, les senhalèc as bravi òmes deth regiment d'Apsheron e les didec bèra causa en votz baisha.

XVI

Kutuzov, acompanhat des sòns ajudants de camp, seguic, ath tròt deth sòn shivau, darrèr des fusilhèrs.

Dempús d'auer recorrut apuprètz miei quilomètre darrèr dera colomna, s'arturèc près d'ua casa solitària e abandonada (dilhèu i auie auut aquiu ua aubèrja) que se lheuaue en horcalh de dus camins que baishauen pera montanha; es tropes auançauen autant per un coma per aute.

Començaue a esbugassar-se era broma; a uns dus quilomètres èren visibles ja es fòrces enemigues sus es ticolets deth dauant. Ena quèrra, era fusilharia se hège cada còp mès clara. Kutuzov s'arturèc, parlant damb un generau austrian. Eth prince Andrei, un shinhau endarrèr, non les deishaue de uelh. Desirós de saber se qué passaue ena luenhor, demanèc es sòns alongavistes a un des ajudants.

- Guardatz, guardatz, didec er ajudant, en tot senhalar non as tropes luenhanes, senon as que campauen ath pè deth ticolet.
- Son francesi!

Ambdús generaus e es ajudants de camp cuelheren es alongavistes, que se treiguien es uns as auti. Toti aqueri ròstres cambièren còp sec e miralhèren terror. Credien qu'es francesi èren a dus quilomèstres e vaquí que apareishien de ressabuda dauant d'eri.

- Er enemic?... Non!... non ei possible… òc, guardatz…. seguraments… qué signifique aquerò?, cridèren diuèrses votzes.

Eth prince Andrei vedec a còp de uelh, tara dreta, ua colomna nombrosa d'enemics que se filaue de cap ath regiment d'Apsheron, a penes a cinc cents passi deth lòc que se trapaue Kutuzov.

"Qu'a arribat eth moment decisiu! Aguesta ei era mia ora!", pensèc Bolkonski, e, esperonant ath sòn shivau, s'apressèc entà Kutuzov.

- Qu'ei de besonh arturar ath regiment d'Apsheron, Excelléncia.

Mès en aqueth moment, tot, aquiu baish, demorèc amagat peth hum dera fusilharia; es trets arribauen de lòcs plan pròches e ua ingenua e espaurida votz cridèc a dus canes deth prince Andrei: "S'a acabat, frairs, qu'èm perdudi!". S'aurie dit qu'aquera votz ère ua orde. Toti comencèren a córrer.

Un revolum confús de gent, barrejada e tostemp en aument, hège repè, entath madeish lòc a on cinc menutes abantes auien desfilat e aclamat as emperaires. Non solet ère de mau hèr arturar ad aquera massa umana, senon qu'ère lèu impossible non èster arrossegat per era. Bolkonski sajaue de resistir era ondada e guardaue ath sòn entorn, bocabadat, sense compréner qué passaue dauant es sòns uelhs. Nesvitski, damb eth ròstre alugat e dehòra de se, cridaue a Kutuzov que, se non se n'anaue de seguit, vierie irremissiblaments presoèr. Mès eth generau s'estaue en sòn lòc e, sense respóner, treiguec eth sòn mocador. Li sagnaue ua caròla. Eth prince Andrei podec daurir-se pas entada eth.

- Ètz herit?, preguntèc, tient com podie era tremor dera sua maishèra inferiora.

- Era herida que non ei aciu senon aquiu, didec Kutuzov, sarrant eth punh contra era caròla e senhalant as que hugien. Arturatz-les!, sorrisclèc; e, ath còp, comprenent que ja ère impossible arturar ad aquera multitud fotèc ua foetada ath shivau e se dirigic entath camin dera dreta.

Ua naua ondada de hugitius l'entornegèc, en tot hèr-lo arrecular.

Es tropes corrien formant ua massa tan compacta qu'ère dificil gésser quan quauquarrés queiguie ath sòn laguens. Un cridaue: "Seguís, per qué t'artures?" Un aute, en tot virar-se, tiraue entar aire; un tresau pataquejaue ath shivau qu'anaue Kutuzov. A truca de grani esfòrci, Kutuzov artenhèc a desseparar-se dera multitud e, damb mens dera mitat dera sua acompanhada, virèc entara quèrra de cap as canons que sonauen pròches. Eth prince Andrei, que tanben auie gessut d'entre era multitud de hugitius sajaue de non desseparar-se de Kutuzov; a mieja penent vedec, entre eth hum, ua bataria russa qu'encara tiraue e as francesi que corrien entada era. Mès entà naut, un regiment d'infantaria russa s'estaue immobil, sense decidir-se a prestar ajuda ara bataria ne seguir as hugitius. Un generau montat en sòn shivau s'apressèc ar encontre de Kutuzov. Solet quate òmes restauen dera acompanhada deth generau en cap. Toti auien era sang dera cara perduda e se guardauen en silenci.

- Arturatz ad aguesti miserables!, cridèc Kutuzov damb era votz estofada ath comandant deth regiment, senhalant as que s'escapauen.

Mès alavetz, coma un castig as sues paraules, es bales volèren coma ua volada d'audèths sus eth regiment e sus era acompanhada de Kutuzov.

Es francesi qu'atacauen era bataria auien vist a Kutuzov e tirauen contra eth. Eth comandant deth regiment se hec a vier es mans ena cama, diuèrsi soldats queigueren heridi e eth soslòctenent qu'amiaue era bandèra la deishèc quèir. Era ensenha trantalhèc e queiguec, dempús, sus es fusilhs des soldats pròches. Sense demorar cap orde, es soldats comencèren a tirar.

- Ò!, gemeguèc Kutuzov desesperat. Se virèc. Bolkonski!, gasulhèc damb votz tremolosa, conscient dera sua pròpia feblesa senila. Bolkonski!, repetic, senhalant ath desorganizat batalhon e ar enmic. Se qué ei aquerò?

Mès abantes de qué auesse acabat, eth prince Andrei, usclada era gòrja per lèrmes de colèra e vergonha, metie en un bot eth pè en solèr e corrie entara bandèra.

- Entà dauant, gojatz!, cridèc damb votz penetranta e juvenila.

"Qu'a arribat eth moment", pensèc dempús, arborant era bandèra; escotèc damb plaser eth fiulet des bales tirades ara contra eth. Plan près, queigueren quauqui soldats.

- Òsca!, cridèc eth price Andrei, agarrant a penes damb es sues mans era pesada bandèra. E se filèc de cap endauant, damb era seguretat de qué tot eth batalhon lo seguirie.

E plan que òc, non hec qu'uns pòqui passi solet; lo seguic un soldat, dempús un aute e, a tot darrèr, tot eth batalhon, que l'auancèren entre crits afogadi. Dauant vedec as artilhèrs russi: es uns combatien e es auti acodien ath sòn encontre deishant es canons. Eth prince Andrei ère ja damb es sòns òmes a vint passi des pèces. Entenie er interromput fiulet des bales; a dreta e quèrra queiguien es soldats entre gemecs. Mès eth, non s'arturaue a

guardar-les. Li preocupaue solet çò que se passaue aquiu, ena bataria. Vedie ja claraments a ar artilhèr peuròi, damb eth chacò de costat, que tirassaue d'un extrèm der atacador, tant qu'un soldat francés tirassaue der aute costat. Eth prince Andrei podie veir, ja, era expression de perplexitat e, ath còp, de ràbia d'ambdús òmes, que, evidentaments, non auien consciéncia de çò que hègen.

"Se qué hèn?, pensèc Bolkonski guardant-les. Per qué non hug aguest peuròi, se ja a perdut eth canon, e per qué eth francés non tie eth fusilh? Tanlèu sage d'escapar, eth francés li clauarà era baioneta". Efectiuament, un aute soldat francés, damb eth fusilh de costat, corrie de cap as dus concurrents; que s'anaue a decidir era sòrt der artilhèr peuròi, que seguie sense veir çò que lo demoraue e, trionfant, auie artenhut hèr-se damb er atacador. Mès eth prince Andrei non podec veir se com acabaue aquerò. Li semblèc que bèth soldat pròche li fotie un terrible còp de pau ena tèsta. Eth dolor non siguec gran, mès li costèc ua sensacion desagradiua pr'amor que lo distreiguie e l'empachaue veir aquerò que desiraue.

"Qué me passe? Quèigui? Es cames me trantalhen", pensèc; e queiguec d'esquia. Dauric es uelhs, damb era esperança de veir com acabaue era luta des francesi e es artilhèrs; desiraue saber s'eth peuròi auie mòrt o non, s'es canons èren en poder der enemic o auien estat sauvadi. Mès que non vedec arren. Sus eth non auie qu'eth cèu, un cèu naut, non net, mès infinitaments naut, que sus eth s'esguitlauen ues bromes grises. "Quina patz, quina cauma, quina serenitat; tot ei desparièr de com ère hè un moment, quan jo corria, pensèc eth prince Andrei; quan corríem, cridàuem e combatíem; quan, damb aqueres cares furioses e espaurides, eth francés e er artilhèr se disputauen er atacador, es bromes alavetz non se botjauen atau per aguest cèu naut e infinit. Com non m'auia fixat abantes en aguesta prigondor deth cèu? Be me'n senti d'erós de saber-me'n, fin finau! Òc, tot qu'ei uet e enganhós, mens aguest cèu infinit. Non i a arren senon eth. Mès tan solet aquerò existís. Non i a que patz, repaus. E gràcies a Diu que sigue atau!"

XVII

Tàs nau, en flanc dret, comandat per Bagration, era luta encara non auie començat, maugrat era insisténcia de Dolgorukov. En tot voler deishar de costat quinsevolh responsabilitat, Bagration prepausèc a Dolgorukov eth manament d'un oficiau entath generau en cap ara cèrca d'ordes. Se'n sabie Bagration que, per çò dera distància de lèu dètz quilomètres que desseparauen un flanc der aute, encara en cas que non aucissen ar enviat (qu'ère çò de mès probable) e enquia e tot qu'arribèsse enquiath generau en cap (causa pro dificila), er enviat non tornarie abantes deth ser.

Bagration guardèc as dera sua acompanhada damb es sòns uelhs inexpressius e miei adormidi. Çò prumèr que cridèc era sua atencion siguec eth ròstre mainadenc de Rostov, embargat pera emocion e era esperança. Lo manèc ada eth.

- Excelléncia, e se trapi a Sa Majestat abantes qu'ath generau en cap?, preguntèc Rostov damb era man ena visèra.
- Que podetz demanar-li es ordes ar Emperaire, responec Dolgorukov, en tot auançar-se de seguit a Bagration.

Après auer estat relevat enes auançades, Rostov auie podut dormir ues ores; se sentie ara alègre, coratjós, decidit, plen d'entosiasme e de seguretat ena sua sòrt: en aqueth estat d'animositat que tot semble possible, alègre e aisit.

Aguest maitin se complien toti es sòns desirs. S'anaue a dar ua batalha campala, qu'en era eth cuelhie partida; ath delà, ère oficiau d'ordes deth mès valerós des generaus; e fin finau, se l'encomanaue ua mission dauant de Kutuzov e dilhèu dauant der Emperaire en persona. Eth maitin ère clar; eth shivau, excellent; era sua animositat, alègra e erosa. A penes recebuda era orde, se filèc a shivau ath long dera linha. Prumèr deishèc endarrèr as tropes de Bagration, qu'encara non auien entrat en combat e s'estauen quietes; se calèc dempús en terren ocupat pera cavalaria d'Uvarov, e comencèc a notar movements e senhaus de preparacion entar atac; passada era cavalaria d'Uvarov, entenec sense cap de dobte es canonades des bataries e era descarga des fusilhs. Eth tarrabastalh deth combat creishie cada còp mès.

En frescolenc ambient deth maitin ja non sonauen coma abantes dus o tres trets a intervaus irregulars, senon qu'enes ticolets, dauant de Pratzen, es descargues de fusilharia e es trets des canons èren constants e tan frequents que, a viatges, se honien en un tarrabast comun.

Ath long des ticolets se vedien es bromes de hum des fusilhs, que semblauen córrer era ua darrèra era auta, e es que costauen es canons, arremolinades, gròsses e escures que s'estenien enquia honer-se en ua massa comuna. Qu'èren visibles, pera ludentor des baionetes entre eth hum, es masses d'infantaria en movement e es estretes bandes dera artilharia damb es sòns caishons verdi.

Pendent un moment Rostov arturèc eth sòn shivau en ua nautada, pr'amor de veir mielhor çò que se passaue. A maugrat de tota era sua atencion, non podec veir ne compréner arren. Entre eth hum se vedie gent, rèstes de tropa se botjauen entà dauant e entà darrèr; per qué ac hègen, qui èren e entà a on anauen, qu'ère incomprensible; tota aquera vision e aqueth tronar des descargues non solet non suscitauen en eth cap

sentiment de temor o aclapament senon que, peth contrari, aumentauen era sua energia e decision.

- Mès encara! Mès!, se didie en enténer es trets.

E seguic ath galaup pera linha, en tot auançar cada còp mès e entrar ja entre es fòrces que lutauen.

“Non sai se com anarà per aquiu, mès sai que tot se passarà ben”, pensaue Rostov.

Qu’anaue lèu per prumèra linha. Quauqui cavalìers se l’apressauen ath galaup. Qu’èren es *ulani* dera Garda, qu’es sues files esbauçades tornauen d’un atac. Rostov les deishèc ath darrèr; en passar se n’encuedèc qu’un des *ulani* sagnaue.

“Que m’impòrte pòc”!, pensèc. Non auie recorrut qu’uns centenats de passi quan ara sua quèrra surgentèc sus tota era linha deth camp ua enòrma massa de cavalièrs d’unifòrme blanc enludernant e shivaus neri que trotauen entada eth.

Rostov lancèc eth sòn shivau a tot galaup pr’amor de crotzar eth terren liure abantes qu’es cavalièrs, e ac aurie artenhut s’aguesti auessen seguit era madeisha marcha; mès eri aumentèren eth sòn ritme e se lancèren ath galaup. Rostov entenie que s’apressaue eth bronit des cascos e eth tumar des armes, vedie damb mès netetat es sòns shivaus e figures, e enquia e tot distinguie es sòns ròstres. Qu’ère era Garda montada qu’auançaue ar encontre dera cavalaria francesa.

Es cavalièrs dera Garda galaupauen ja, mès travant encara as shivaus. Rostov vedie es sòns ròstres e escotaue es votzes de “entà dauant, entà dauant”, balhades a crits per un oficiau que volaue en sòn pura sang. Cranhent èster desquilhat e que li calèsse participar en atac, Rostov seguie ath long deth front, lançant ath galaup ath sòn shivau. Mès, maugrat tot, non artenhec evitar er encontre.

Eth cavalièr qu’auançaue en extrèm dera formacion, un òme gigantesc, gravat de picòta, arroncilhèc encolerit es celhes en veir a Rostov (que se sentie insignificant e fèble en comparèr damb aqueri òmes e shivaus enòrmi), que, inevitablaments aurien desquilhat e lançat en solèr s’aguest non auesse auut era idia d’agitar eth fust dauant es uelhs der oficiau dera Garda. Eth nere e pesant shivau hec un saut e baishèc es aurelhes; mès eth cavalièr gravat de picòta en.honsèc es esperons en costat deth shivau e aguest, secodint era coa e estirant eth còth, s’endralhèc entà dauant damb mès velotitat encara. A penes aueren passat es dera Garda, Rostov entenec es “osca” des soldats e, en tot virar-se, vedec qu’es sues prumères files se barrejauen damb d’auti cavalièrs damb espatletes ròies, solide cavalièrs francesi. Que non podec veir arren mès, pr’amor que de seguit es canons comencèren a tirar e tot se caperèc de hum. Quan era Garda montada passaue ath cant de Rostov e despareishie en hum, aguest trantalhèc de seguir-la o contunhar entà on l’auien enviat. Ère aquera brilhanta carga dera Garda que costèc estonament as madeishi francesi. Mès tard, Rostov, se’n sabec, espaurit, que de tot aqueth revolum de magnifics guerrèrs, oficiaus e cabdets, toti joeni e rics, que montauen preciosi shivaus, après er atac non ne restèc que dètz-e-ueit.

“Per qué me cau envejar-les? M’arribarà eth torn, e ara dilhèu artenha veir ar Emperaire”, pensèc Rostov. E seguic eth sòn galaup. Quan arribèc enes posicions dera infantaria dera Garda es bales de canon regauen er aire ath sòn entorn. Se n’encuedèc d’eres, non solet peth bronit des projectils senon pera inquietud que se reflectie enes ròstres des soldats; enes oficiaus era expression ère solemna, marciau e afectada.

En passar per un des regiments dera infantaria dera Garda entenec que quauqu'un lo cridaue:

- Rostov!
- Qué?, responec eth, sense arreconéisher a Boris.
- Qu'èm en prumèra linha… Eth nòste regiment se n'a anat ar atac!, didec Boris damb aquera mina erosa des joeni que participen per prumèr viatge en ua batalha.

Rostov s'arturèc.

- Que les auem refusat, didec damb animositat Boris, que s'auie tornat fòrça blagaire. Non te pòs imaginar…

E condèc se com era Garda, en arribar en punt mercat, vedec tropes ath sòn dauant e les cuelhec per tropes austrianes, mès per çò des canonades que lançauen se'n saberen qu'èren en prumèra linha e les calec entrar en combat ara imprevista. Rostov, sense escotar enquiath finau a Boris, esperonèc ath sòn shivau.

- Tà on vas?, preguntèc Boris.
- Qu'amii ua mission entà Sa Majestat.
- Qu'ei aquiu, didec Boris, en tot pensar-se que Rostov auie besonh de Sa Altesa imperiau e non der Emperaire.

E li senhalèc ath gran duc, qu'a cent passi d'eri, damb casco e unifòrme de cavalièr dera Garda, quilhades es espatles e damb gèst escur, cridaue quauquarren a un oficiau austrian, blanc d'unifòrme e de cara.

- Mès qu'ei eth gran duc e jo è besonh de veir ath generau en cap o ar Emperaire, didec Rostov e se premanic a partir.
- Comde! Comde!, cridèc Berg, que semblaue tant animat coma Boris e s'apressaue dès er aute costat. Comde! Que sò herit ena man dreta, didec mostrant eth punh sagnós e embenat damb un mocador. Mès m'è tengut enes files… Comde!, me calec sostier era espada damb era quèrra… Ena nòsta familha toti es Von Berg qu'an estat boni cavalièrs.

Berg seguic parlant, mès Rostov seguic entà dauant sense acabar d'entener-lo.

Trauessada era Garda e un espaci uet, Rostov, entà non trapar-se de nauèth en prumèra linha coma l'auie arribat quan er atac des cavalièrs, se filèc de cap as tropes de resèrva, en tot dessepar-se deth lòc a on es trets e es canonades èren mès abondiues. De pic, ath sòn dauant e ara esquia des tropes russes, a on non podie supausar de cap des manères que i auesse enemics, comencèren a tirar.

"Qué pòt èster?, pensèc. Er enemic ena nòsta esquia? Ei impossible!" e sentec espant per eth madeish e pera sòrt dera batalha. "Sigue çò que sigue, ara que non posqui hèr repè; me cau cercar ath generau en cap aciu; e, se tot s'a perdut, era mia obligacion ei morir damb es auti".

Era nera presentida qu'auie cuehut a Rostov, ère cada còp mès justificada a mida que s'en.honsaue en un terren ocupat per masses de tropes que pertanhien a diuèrses armes, darrèr eth bordalat de Pratzen.

- Qué se passe? Qué ei aquerò? Contra qui descarguen? Qui descargue?, preguntèc Rostov as prumèrs soldats russi e austrians qu'en un pilho-malho hugien amolonadi e li barrauen eth pas.
- Eth diable qu'ac sap! Les an aucit a toti!, li repliquèren en rus, en aleman e en chèc es fugitius, que non sabien, coma eth, se qué se passaue.
- Que morisquen es alemans!, cridèc quauquarrés.
- Qu'eth diable se les hèsque a vier, son uns traïdors!
- *Zum Henker diesse Russen*[6]… idolèc un austrian.

Diuèrsi heridi venguien peth camin. Injuries, crits e somics se confonien en un clamor generau. Cessèren es canonades. Rostov se'n sabec dempús qu'èren es madeishi russi e austrians que disparauen es uns contra es auti.

"Mon Diu!, qué ei aquerò?, pensèc Rostov. E aquerò se passe aciu quan d'un moment en aute pòt arribar er Emperaire, e vedè'c…! mès non, ne sò solide fòrça que sonque son uns quants brigands. Aquerò passarà, aquerò non pòt èster. Mès me cau hèr enlà d'aciu çò de mès lèu possible".

Era sua ment non podie admèter era possibilitat d'ua derrota e ua hugida. Encara que vedie sodats e canons francesi sus es nautades de Pratzen, precisaments en lòc a on l'auien manat entà trapar ath generau en cap, non podie ne s'ac volie creir.

[6] Ath diable aguesti russi…

XVIII

Rostov auie ordes de cercar a Kutuzov o ar Emperaire près deth bordalat de Pratzen. Mès aquiu non i restaue ne un solet cap e sonque se vedien grops esparjudi de tropes desorganizades. Esperonèc ath shivau, ja rendut, pr'amor d'auançar lèu a tota aquera gent, mè coma mès auançaue, màger ère eth desorde. Ena carretèra s'apilerauen es coches de totes es classes, soldats russi e austrians de totes es armes, heridi e en bona santat. Tot aguest revolum de gent se botjaue e se voludaue jos eth sinistre bronzinar des projectils manadi pes bataries franceses, plaçades enes nautades de Pratzen.

- A on ei er Emperaire?, a on ei Kutuzov, preguntaue Rostov a guairi podie arturar, mès d'arrés n'obtenguie era responsa.

A tot darrèr, agarrant a un soldat peth cochèr dera guerrèra, l'obliguèc a parlar.

- Ep, amic! Be ne hè de temps qu'an hujut toti!, responec cridant eth soldat, arrint e sajant de resquilhar-se.

Rostov deishèc anar ath soldat, que, çampar, ère embriac; arturèc eth shivau d'un que deuie èster assistent o palafrenèr de quauquarrés important e lo podec interrogar. Sivans er assistent, ua ora abantes auie passat que aquiu er Emperaire ena sua carròça, grèuments herit.

- Que non ei possible, que deu èster bèth aute, didec Rostov.
- L'è vist jo madeish, assegurèc er assistent damb ua cèrta sufisença burlesca. Me semble que coneishi pro ben ar Emperaire. Be l'è vist fòrça viatges en Sant Petersburg atau de près! Anaue ena sua carròça blanc coma un papèr. Mair mia!, se com passèren es sòns quate shivaus neri per dauant de nosati! Me'n sai pro ben des shivaus deth Tsar e d'Illia Ivanovic, eth sòn menaire. Toti saben qu'Ilia non amie ad arrés senon ar Emperaire.

Rostov deishèc eth shivau der assistent e volec seguir eth sòn camin. Un oficiau herit se l'apressèc.

- A qui cercatz?, li preguntèc. Ath generau en cap? Qu'ei mòrt… Ua bala en pitrau, quan ère damb eth nòste regiment.
- Non, que non ei mòrt… Està herit, rectifiquèc un aute oficiau.
- Mès qui? Kutuzov?, preguntèc Rostov.
- Non, Kutuzov non. Un aute, non me'n brembi deth sòn nòm. Mès aquerò qu'ei parièr. Lèu arrés s'a demorat damb vida. Anatz entà aquiu, entad aqueth bordalat; ei a on s'an amassat toti es caps, didec er oficiau, senhalant eth bordalat de Hosjeradek, e seguic entà dauant.

Rostov anaue ara ath pas, sense saber entà on dirigir-se ne a qui cercar. Er Emperaire ère herit. Era batalha, perduda. Ara que ja non podie trantalhar. Rostov seguic era direccion senhalada per oficiau, en tot orientar-se pera tor dera glèisa que se vedie ena luenhor. Entà qué esdegar-se? Qué li diderie ara ar Emperaire o a Kutuzov, encara que siguessen sans e en bona santat?

- Anatz per aqueth camin, Excelléncia… per aquiu vos aucirán, li cridèc un soldat. Per aquiu vos aucirán.
- Qué dides?, intervenguec un aute. Per a on vòs que vage? Per aquiu arribe abantes!

Rostov reflexionèc e cuelhec de bon voler era direccion que, sivans l'auien dit, l'aucirien.

"Que m'ei parièr ara. Per qué me cau guardar per jo s'er Emperaire ei herit?", pensèc. S'auie calat en camp a on i auec mès victimes des que hugien de Pratzen. Es francesi non l'ocupauen encara e es russi que restèren salvi l'auien abandonat hège ja temps. Sus era planhèra, coma en un camp d'esquèrris de bona sèga, s'ajaçauen grops d'enquia dètz o quinze òmes heridi o mòrts per cada acre. Es heridi s'arrossegauen de dus en dus o de tres en tres, sense deishar de cridar e planhèr-se, encara qu'a còps li semblaue a Rostov qu'es sòns gemecs èren simuladi. Entà non veir ad aguesti òmes que patien, Rostov metec ath tròt ath sòn shivau; e sentec pòur. Qu'auie pòur non pera sua vida, senon de pèrder era valor que l'ère de besonh e que (eth se'n sabie) non se sostierie ara vista d'aqueri malerosi.

Es francesi auien deishat de tirar sus aqueth terren caperat de mòrts e heridi, dilhèu pr'amor que non vedien cap èsser viuent. Mès en veir ad aguest ajudant de camp, filèren entada eth un canon e lancèren diuèrsi projectils. Eth sentiment costat per aqueri terribles fiulets e es cadavres que jadien en entorn se honec en Rostov en ua impression d'orror e pietat per eth madeish. Rebrembec era darrèra carta de sa mair: "Qué senterie se me vedesse ara en aguest camp, damb es canons filant contra jo?".

En bordalat de Hosjeradek i auie tropes russes que, encara que barrejades, s'auien retirat mès ordenadaments, deth camp de batalha; se trapauen ja dehòra dera posita des bataries contràries e eth bronit des trets semblaue luenhant. Aquiu se vedien es causes mès clares e toti didien qu'era batalha ère perduda. Per mès que Rostov preguntèsse, arrés li podie díder a on se trapaue er Emperaire o Kutuzov. Es uns didien qu'eth Sobeiran ère herit, d'auti ac remien e atribusien aqueth rumor enganhós ath hèt de qué ena carròça der Emperaire, auie passat ath mès córrer, quitant eth camp de batalha, eth gran mariscau dera Cort, comde Tolstoi, esblancossit e espaurit, que venguie ena acompanhada d'Alexandre. Un oficiau assegurèc a Rostov qu'auie vist entara quèrra, depassat eth poblòt, a diuèrsi caps importants. Rostov se filèc de cap aquiu; non per çò dera esperança de trapar ad arrés, senon pr'amor de tranquilizar era sua consciéncia. Dempús d'auer recorrut uns tres quilomètres e depassat es darrères tropes russes, près d'un uart entornejat per ua trencada vedec a dus cavalièrs; er un, damb un gran plumalh blanc, non li semblèc desconeishut; er aute, sus un shivau bai magnific, shivau que Rostov credec conéisher, s'apressèc ena trencada, esperonèc ara bestia e, destibant es retnes, sautèc aisidaments er obstacle. Uns sarpats de tèrra, remoigudi pes pautes deth darrèr der animau, queigueren ath hons. Hec a virar eth shivau, tornèc a sautar era trencada e se dirigic respectuosaments entath deth plumalh blanc en tot prepausar-li, plan que òc, que hesse madeish. Eth cavalièr, qu'eth sòn ròstre credie arreconéisher Rostov e que tiraue tota era sua atencion, hec damb eth cap e era man un gèst negatiu, que per eth coneishec Rostov, de seguit, ath sòn plorat e estimat Emperaire.

"Mès que non pòt èster eth, tan solet en miei d'aguest desèrt", pensèc. Mentretant, Alexandre auie virat eth cap e Rostov arreconeishec es traits estimadi que tan prigondaments s'auien calat ena sua memòria. Er Emperaire ère palle; es sues caròles e es sòns uelhs, en.honsadi, mès eth ròstre auie encara mès doçor e encantament. Rostov se sentec erós en verificar qu'es rumors sus era herida der Emperaire, non auien cap de fondament. Se sentie erós d'auer-lo trapat. Sabie que podie, e mès encara, li calie, dirigir-se dirèctaments ada eth e comunicar-li tot çò que Dolgorukov l'auie encomanat.

Mès tau qu'un joen encamardat que, esmoigut e tremolós, non gause díder aquerò que sónie pes nets e guarde espaurit entà un e un aute costat, cercant ua ajuda o era possibilitat d'arrecular eth moment de veder-se solet damb era sua estimada o de húger quan se ve dauant d'era, atau Rostov, ara qu'auie enes sues mans çò que mès desiraue deth mon, non sabie se com apressar-se ar Emperaire, e s'imaginaue mil rasons que per eres non ac podie hèr, que serie inoportun, dehòra de lòc e impossible.

"Podie semblar que profitaue era escadença tà veder-lo solet e trist. E en aguest moment d'angónia pòt èster penible e desagradiu, entada eth, veir a un desconeishut. Ath delà, qué li posqui díder ara, quan ja solet en veder-lo me tremòle eth còr e se me sèque era gòrja?". Cap des nombrosi discursi qu'abantes s'auie imaginat li venguie ara ena memòria. Aqueri discursi les auie pensat entà d'autes circonstàncies; imaginaue prononciar-les enes moments de victòria, en plia capitada e, sustot, en sòn lhet de mòrt, a on sucombie as herides tant qu'er Emperaire l'arregraïe es sòns actes d'eroïsme e eth, en morir, li testimoniaue eth sòn amor, provat damb era sua vida.

"Ath delà, com li vau a demanar ar Emperaire ordes entath flanc, quan son mès des tres dera tarde e era batalha ei perduda? Non, que non me cau apressar ada eth, non me cau trebolar era sua meditacion. Abantes morir mil viatges que meritar ua guardada sua desaprovadoira o costar-li mala impression", decidic Rostov; e damb eth còr claufit de tristor e amargor s'aluenhèc, sense deishar de guardar ath Sobeiran, que s'estaue ena sua madeisha actitud indecisa.

Tant que Rostov s'abandonaue a semblables consideracions e s'aluenhaue tristaments der Emperaire, arribaue per edart en madeish lòc eth capitant Von Toll; en encuedar-se'n dera preséncia deth Sobeiran, se filèc entada eth dirèctaments, l'aufric es sòns servicis e l'ajudèc a crotzar era trencada a pè. Er Emperaire se sentie mau e, desirant repausar, se seiguec jos ua pomèra; Toll s'estèc ath sòn costat. De luenh, Rostov vedie damb enveja e empenaïment que Toll parlaue longaments e animadaments damb Alexandre que, çampar, s'estarnèc de plorar e se curbic es uelhs damb ua man, tan qu'estiraue era auta entà Toll.

"E jo podia èster ath sòn lòc", pensèc Rostov. E tient-se a penes es lèrmes que l'inspiraue era sòrt der Emperaire, prigondaments desolat, seguic entà dauant sense saber entà on, ne qué hèr.

Era sua desesperacion ère encara mès intensa pr'amor que comprenie qu'era sua pròpia feblesa auie estat era causa dera sua pena.

Qu'aurie podut… aurie auut d'apressar-se ar Emperaire. Ère ua ocasión unica entà mostrar-li era sua leiautat. E non l'auie profitat… "Qué è hèt?", pensaue; e hènt repè entornèc entath lòc a on auie vist ar Emperaire. Mès ath cant dera trencada ja non i auie arrés. Solet vedec ua hilada de carrètes e carròces. Rostov se'n sabec per un des sòns menaires qu'er Estat Major de Kutuzov ère près deth lòc a on se dirigien es cars. Rostov les seguic.

Ath sòn dauant venguie eth palafrenèr de Kutuzov, qu'amiaue quauqui shivaus protegidi damb hlaçades. Un car les seguie e barraue era marcha un vielh sirvent de cames arquejades, casqueta de visèra e perissa.

- Tito!, ep, Tito!, cridèc eth palafrenèr.
- Qué?, responec distrèt eth vielh.

- Tito!, ve-te'n a pèisher!
- Pèc!, s'encoleric er aute gargalhant damb ràbia.

Passèren ues menutes, que mentretant marchèren en silenci; dempús se repetic era madeisha badinada. E atau un e un aute còp.

Abantes des cinc dera tarde era batalha ère perduda en toti es punst. Mès de cent canons auien queigut ja enes mans des francesi.

Prebyzhevsky e eth sòn còs dera armada auien liurat es armes; es autes colomnes, redusides ara mitat, se retirauen en desbandada.

Era rèsta des tropes de Langeron e Dojturov, barrejades, se sarrauen sus es restanques ath cant de estanhs e es vòres pròches ath poblòt d'Augezd.

Tàs sies, solet contra aguest lòc contunhauen es canonades des francesi, qu'auien plaçat nombroses bataries enes pales de Pratzen e dirigien eth huec contra es russi en retirada.

Ena rèiregarda, Dojturov e d'auti arremassauen es batalhons e se defenien contra era cavalaria francesa que les acaçaue. Escurie. Près dera estreta restanca d'Augezd, a on pendent tanti ans s'auien seigut tranquillaments eth vielh molièr damb era sua casqueta e era lata de pescar tant qu'eth nebotet, rebussada era camisa, en.honsaue es mans en ua regadora e jogaue damb es pèishi argentadi e tremolosi; en aguesta madeisha restanca, ara, entre forgons e canons, jos es shivaus e es arròdes, se sarraue un revolum de gent alhocardida pera pòur ara mòrt; se cachauen es uns as auti, morien, passauen sus es moribonds e s'aucien solet entà que, uns mètres mès enlà, morissen madeish.

Cada dètz segondes, trincant er aire, ath miei d'aquera multitud, queiguie un projectil o crebaue ua granada, aucint e esposcant de sang as que se trapauen apròp. Dolojov, herit en braç, a pè, damb ua dotzea d'òmes dera sua companhia (ère ja oficiau) e eth comandant deth sòn regiment, a shivau, èren es solets suberviuents dera sua unitat. Arrossegadi pera multitud, sarradi contra era entrada dera restanca e empossadi de pertot, les calec arturar-se pr'amor qu'ath sòn dauant un shivau auie queigut jos un canon e lo retirauen. Un projectil aucic a quauquarrés ena sua esquia; un aute queiguec dauant e plapèc de sang a Dolojov. Era multitud, desesperada, se filèc de cap a dauant, se sarrèc encara mès, hec uns passi e se posèc de nauèth.

"Cent passi mès e serè sauvat; se me demori aciu dues menutes mès, era mòrt qu'ei segura", pensaue cadun.

Dolojov, qu'ère ath miei dera gentada, se dauric pas violentaments entar extrèm dera restanca, hec quèir a dus soldats e artenhec eth cant resquilhós deth gèu que caperaue er estanh.

- Hètz repè!, cridèc corrent peth gèu que carrinclaue jos es sòns pès. Hètz repè!, repetic en tot dirigir-se as deth canon. Eth gèu que se tie!...

Eth gèu se tenguie, mès carrinclaue e se corbaue. Qu'ère evident que s'anaue a trincar, non solet jos eth pes deth canon e dera multitud, senon jos eth sòn pròpi pes. Es auti lo guardauen e se sarrauen ena aurèra, sense decidir-se a sautar sus eth gèu. Eth cap deth regiment, que seguie a shivau, quilhèc era man e badèc boca en tot dirigir-se a Dolojov; en tot aquerò, un projectil fiulèc tan baish sus era multitud que toti s'ajoquèren.

Quauquarren tumèc contra un còs mòfle e eth generau queiguec deth shivau en miei d'ua badina de sang. Arrés lo guardèc ne tansevolhe, arrés pensèc a quilhar-lo.

- Tath gèu! Tath gèu! Va! Hètz repè! Non ac entenetz?, sorrisclauen dempús deth tret fòrça gargamères que ne sabien se qué didien.

Un des darrèrs canons se virèc entath gèu. Nombrosi soldats correren dès era restanca entath gelat estanh. Jos eth pes d'un des prumèrs soldats, era superficia gelada se trinquèc e ua des sues cames s'en.honsèc ena aigua. Volec lheuar-se, e s'en.honsèc enquiara cintura. Es mès pròches s'arturèren trantalhant; eth qu'amiaue eth canon arturèc eth sòn shivau, mès darrèr contunhauen cridant: "Entath gèu! Per qué s'arturen? Va! Entà dauant!", e se repetien entre era multitud es crits d'orror. Es soldats qu'entornejauen eth canon ahiscauen as shivaus pr'amor d'obligar-les a auançar. Es animaus arrinquèren. Era superfícia gelada que sostenguie as infants se trinquèc en un ample espaci e uns quaranta òmes, qu'èren sus eth gèu, se meteren a córrer entà dauant e entà darrèr, en tot calar-se ena aigua es uns e es auti.

Es projectils, mentretant, fiulauen damb regularitat e queiguien sus eth gèu e era aigua, mès sustot entre era multitud que caperaue era restanca, er estanh e era aurèra.

XIX

Eth prince Andrei seguie enes nautades de Pratzen, en madeish lòc a on auie queigut, damb era asta dera bandèra ena man e perdent sang, e sense qu'eth madeish se n'encuedèsse, gemicaue fèblaments, coma un mainatge malaut.

En escurir deishèc de planher-se e se demorèc quiet. Mès tard dauric es uelhs. Ignoraue guaire s'auie tardat eth sòn estavaniment. De ressabuda se n'encuedèc qu'ère viu e qu'un mau fòrt violent semblaue estarnar-li eth cap.

"A on ei aqueth cèu naut que jo non coneishia e qu'aué è campat per prumèr viatge?", atau siguec eth sòn prumèr pensament.

"Tanpòc coneishia aguest patiment. Òc, enquia ara non sabia arren, arren… Mès, a on sò?".

Se metec a escotar e entenec eth tròt de quauqui shivaus que s'apressauen e, dempús, es votzes d'uns òmes que parlauen en francés. Dauric es uelhs. Ath dessús se vedie de nauèth eth naut cèu, damb es bromes bolegadisses, encara mès luenhanes, qu'entre eres pistaue eth blu infinit. Non virèc eth cap ne vedec as òmes que, per çò deth rumor des passi e pes sues votzes, s'apressauen ada eth e s'arturauen.

Es cavalièrs qu'èren Napoleon e dus ajudants de camp. Bonaparte, ath temps que recorrie eth camp de batalha, balhaue es darrères ordes entà arrefortilhar es bataries que tirauen contra era restanca d'Augezd e se posaue pr'amor de contemplar es mòrts e es heridi qu'auien quedat en camp de batalha.

- *De beaux hommes*!, didec Napoleon en tot guardar eth cadavre d'un granadèr rus queigut capenjós, damb eth ròstre en.honsat ena tèrra e eth cogòt ennerit. Un braç, ja regde, ère plan desseparat deth còs.
- *Les munitions des pieces de position sont epuisées, Sire*, informèc a Napoleon un ajudant que tornaue des bataries que tirauen contra Augezd.
- *Faites avancer celles de la reserve*, ordenèc Napoleon.

E en tot aluenhar-se un shinhau se posèc dauant eth prince Andrei, que jadie d'esquia damb era asta dera bandèra ath cant (era bandèra auie estat cuelhuda coma trofèu pes francesi).

- *Voilà une belle mort*, didec guardant a Bolkonski.

Eth prince Andrei comprenec que parlaue Napoleon e qu'es sues paraules se referien ada eth. Entenec que cridauen *Sire* ar òme que les auie prononciat. Mès ac percebie tot coma eth bronzinament d'ua mosca. Non l'interessauen ne se fixaue en eres e les desbrembaue de seguit. L'usclaue eth cap. Sentie que se sanguejaue doçaments e vedie ath dessús eth cèu luenhant, naut e etèrn. Sabie qu'ère Napoleon, eth sòn eròi; mès, en aqueth moment, Bonaparte li semblaue un èsser plan petit e insignificant en comparèr damb çò que l'arribaue ena sua amna e eth naut cèu infinit a on se resquilhauen es bromes. En aqueth instant non l'importaue bric que se posèssen ath sòn cant, ne çò que podessen díder d'eth; ère, plan, content de qué quauquarrés ac hesse, e eth sòn solet desir ère qu'aguesta gent l'ajudèsse a tornar en ua vida que li semblaue tant beròia, ara que la comprenie de ua auta manèra. Arremassèc totes es sues fòrces entà botjar-se e articular bèth son. Estornegèc fèblaments ua cama e deishèc anar un gemec fèble e planhós que l'esmoiguec ada eth madeish.

- A!, qu'ei viu!, didec Napoleon. Lheuatz *ce jeune homme* e amiatz-lo entara pòsta de secors.

Napoleon seguic entà dauant, ar encontre der mariscau Lannes, que s'apressaue desencoat e arridolent ar Emperaire pr'amor de felicitar-lo.

Eth prince Andrei non rebrembaue se qué s'auie passat dempús. S'estavanic peth terrible dolor patit quan lo placèren en baiard, damb es bassacades peth camin e pendent era exploracion dera herida ena pòsta de secors. Non se remetec qu'entath finau dera jornada, quan l'amiauen entar espitau damb d'auti oficiaus russi heridi e presoèrs. Pendent eth transpòrt se sentec un shinhau mielhor e podec campar ath sòn entorn e artenhec parlar.

Çò prumèr qu'entenec en desvelhar-se, siguec ua frasa der oficiau francés encargat deth convòi, que didie ath mès córrer:

- Mos cau arturar aciu; er Emperaire passarà ara e li shautarà veir ad aguesti senhors presoèrs.
- Que son tanti es presoèrs, lèu tota era armada russa, que l'espisarà de veder-les, repliquèc un aute oficiau.
- Ça que la… diden qu'aguest ei eth comandant dera Garda der Emperaire, seguic dident eth prumèr oficiau, en tot senhalar a un oficiau herit damb er unifòrme blanc de cavalièr dera Garda.

Bolkonski arreconeishec ath prince Repnin, qu'auie trapat enes salons de Sant Petersburg. Ath sòn costat i auie un joen de dètz-e-nau ans, tanben oficiau dera Garda e madeish herit.

Bonaparte, qu'arribaue ath galaup, arturèc eth sòn shivau.

- Quin ei er oficiau de màger graduacion?, preguntèc en veir as presoèrs.

Li balhèren eth nòm deth coronèl, prince Repnin.

- Comandàuetz vos eth regiment de cavalaria dera Garda der Emperaire?, preguntèc Napoleon.
- Comandaua un esquadron, repliquèc Repnin.
- Eth vòste regiment a complit nòblaments eth sòn déuer.
- Era mielhor recompensa entath soldat ei er elògi d'un gran capitan.
- Vo l'ac balhi damb plaser, didec Bonaparte. E tornèc a preguntar: qui ei aguest joen?

Eth prince Repnin didec qu'ère eth lòctenent Sujtelen.

Lo guardèc Napoleon e comentèc damb un arridolet:

- *Il est venu bien jeune se frotter a nous*.
- Era joenesa non empache èster valent, didec Sujtelen damb votz entrebracada.
- Polida responsa!, comentèc Napoleon. Vos qu'arribaratz luenh, joen!

Eth prince Andrei, plaçat tanben dauant de tot, entà completar er espectacle, tornèc a cridar era atencion der Emperaire. Napoleon, çampar, rebrembèc auer-lo vist en camp de batalha e se filèc entada eth tient eth madeish adjectiu d'abantes (joen) que damb eth, Bolkonsk, s'auie demorar ena memòria eth prumèr còp que lo vedec.

- *Et vous, jeune homme*? Com vos trapatz, *mon brave*?

Encara que cinc menutes abantes eth prince Andrei auie podut díder quauques paraules as soldats que lo transportauen, ara, damb es uelhs tachadi en Napoleon, sauvèc silenci… En aqueth moment li semblauen tan mesquins toti es interèssi qu'embargauen a Napoleon; vedie ath sòn eròi tan menut, damb aguesta ridicula vanitat e eth gòi dera victòria, en comparèr damb eth cèu naut, just e brave qu'eth auie campat, que comprenec que non podesse respòner arren.

Tot que li semblaue inutil e mesquin comparat damb eth sevèr e majestuós orde d'idies qu'auie vengut entada eth damb er agotament des sues fòrces peth dolor, era pèrta de sang e era demora d'ua mòrt pròcha. Tachada era guardada enes uelhs de Napoleon, eth prince Andrei pensaue ena fotesa des grandeses e dera vida, d'ua vida qu'eth sòn sens arrés podie compréner; ena fotesa, encara màger, dera mòrt, qu'eth sòn significat cap viuent podie discernir ne explicar.

Er Emperaire, sense demorar responsa, se virèc e, en anar-se'n, didec a un des sòns oficiaus:

- Qu'atenguen ad aguesti senhors e les hèsquen a vier en mèn bivac, qu'eth mèn doctor Larrey examine es sues herides. Entà ua auta, prince Repnin.

E s'aluenhèc ath galaup, damb eth ròstre ludent de satisfaccion e gòi.

Es soldats qu'auien transportat ath prince Andrei l'auien trèt era petita imatge d'aur botada en sòn còth pera princessa Maria. Ara, en veir era afabilitat der Emperaire damb eth presoèr, s'esdeguèren a entornar-la-se.

Eth prince Andrei non vedec se qui l'ac botèc en còth ne com; mès en sòn pitrau, sus er unifòrme, apareishec era midalheta estacada a ua prima cadia d'aur.

"Qué ben se tot siguesse tan clar e simple coma li semble ara mia fraia, pensèc en veir era imatge qu'era l'auie botat damb tanta piedat e fe. Qué polit serie saber a on trapar ajuda en aguesta vida e saber qué ei çò que mos demore dempús, mès enlà dera mòrt! Qué erós e tranquil me consideraria ara se podessa díder: Senhor, ajatz pietat de jo!... Mès a qui l'ac vau a díder? Ara fòrça indefinida, inconcebibla que non posqui acodir, ne posqui tansevolhe exprimir en paraules, qu'ei tot o arren (se didie eth prince Andrei) o dilhèu ath Diu qu'a cosut aciu, en aguest escapolari que m'autregèc era mia fraireta? Que non i a arren, arren segur, dehòra dera petitesa de guaire m'ei comprensible e dera majestat d'aquerò qu'ei incompresible, mès qu'ei çò de mès important."

Lheuèren eth baiard. Cada secodida li costaue un dolor insuportable. Aumentaue era fèbre e comencèc a delirar. Era imatge de sa pair, de sa fraia, dera sua hemna, eth hilh desconeishut e demorat, era trendesa qu'experimentèc pera net, era vesilha dera batalha, era figura deth petit e insignificant Napoleon e, peth dessús de tot aquerò, eth cèu naut, ère çò que vedie enes sues allucinacions febrius.

S'imaginaue era tranquilla e placida vida familhar de Lisie-Gori, gaudie ja d'aguest benèster, quan, de pic, campaue eth petit Napoleon, damb era sua guardada indiferenta, limitada e erosa damb eth malastre des auti e tornauen es dobtes, es patiments, e solet eth cèu prometie serenitat. Tath maitin, toti es sòmis se honeren en un caòs, ena penombra deth desbrembe e deth deliri que, sivans eth dictamen de Larrey, mètge de Napoleon, l'auien d'amiar entara mòrt mès qu'entara garison.

- *C'est un sujet nerveux e bilieux, il n'en rechappera pas,* sentencièc Larrey. Eth prince Andrei, damb quauqui auti heridi qu'auien estat desengatjadi, siguec fidat as suenhs des abitants dera region.

Conselh Generau d'Aran

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Obra Social "la Caixa"

BAQUEIRA/BERET

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Diputació de Lleida